MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKO-MORAVSKÝCH.

Ročník XX. (tiskem I.)

Léta Páně 1885—86.

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek;
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlasť — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé. *Sušil.*

Pořadatel:

Jos. J. Vejchodský.

V BRNĚ, 1885—86.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNY. — NÁKLADEM VLAST.

Věnovali ctth. pp. bohoslovci brněnští.

MUSEUM.

List bohoslovců česko-moravských.

Ročník XX. (tiskem I.) Léta Páně 1885—86.

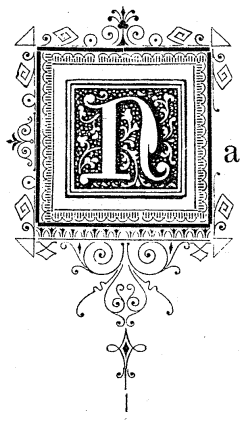

Ve jménu Páně o stupeň výše!

Na pláni peřesté širého světa
dvojí voj úporně bojem se střetá.
Nad šikem jedním rudá se chýlí
vlajka a hřmí v něm okovů tíž,
ve druhém míru praporec bílý
se znakem kříže polétá výš.
Zápolí voje a duše mladá
v šumu tom vábné hlasy dva badá.

Se strany jedné tu démona slova:
«Za námi, druhu spěj! Zástup náš chová
úkoje dosti žízni tvé touhy;
kmitavých cetek nadšení nech
blouznivých snů to fantóm je pouhý;
krásnějších věru krásot a něh
půvabem u nás tryská a dýše
opojné slasti pěnivá číše.»

Se strany druhé se truchlý hlas blíží:
«Ve prsa odvěké pravdě hle hříží
nepřítel ostří s chechtem a slávou.
Bitého práva zoufalý sten
doznívá nade vlasti tvé hlavou —
a ty bys mlčky díval se jen?
Ve voj náš ber se, světla ty synu,
po stupních strázně, nadšených činů!»

A duše mladé, my složenou páží
zříti že máme, jak násilník sráží
s výšavy hvězdné do prachu všedna
ideí svatých vznešený zjev!?

434-17779 (659615)

K boji a činu! Myšlénka jedna
všem ať nám jarou zplamení krev:
Pod prapor pravdy! Svorně a tiše,
ve jménu Páně o stupeň výše!

Jos. J. Vejchodský.

O původu jazyka.

Napsal Č. J. Ševčík.

„Stvořiv tedy Hospodin Bůh ze země všecky živočichy zemské, a všecko ptactvo nebeské, přivedl je k Adamovi, aby viděl, jak by nazval je: nebo jak nazval Adam každou duši živou, toť jest jméno její.“ (Genes. 2, 19.)

„Dal Bůh lidem jazyk, aby nástrojem byl společnosti a tovaryšstva.“

(Adam z Veleslavína.)

Z nejpřednějších darů, jimiž štědrý Tvůrce obdařil člověka, jest řeč, v pravdě «božský» to dar. Řeč totiž jest jakoby kouzelným klíčem, jímž se nám otvírá nitro bližního, jest prostředkem, jímž duch s duchem obcuje a srdce srdci letí vstříc. Čemu připsati máme skvělou vzdělanosť našeho století? Čemu jinému, než jazyku? A co jest schránou našeho duchovního bohatství? Opět hlavně řeč. A přece, jakkoli jazyk pokladem naším nejdrahocennějším, přece tak málo jest nám znám zvláště jeho původ, pro nás tak tajemný! Není tedy divu, že se již přečetní učenci pokoušeli rozřešiti otázku: odkud řeč? Chvály hodna jest snaha tato, jen kdyby se při tom nepodvracely základy křesťanské víry! Bohužel, moderní jazykozpyt osnuje theorie o původu jazyka, neohlédaje se na Písmo sv., ano proti němu. Tuť jest svatou povinností naší přispěti k obraně a dokázati lichosť moderních nauk jazykozpytných; tím však nastává potřeba podati k této otázce také výklady theologické. A to — úkolem tohoto pojednání.*)

I.

Počněme se vzdělanými Hellény, co ti soudili o původu jazyka. Bádání jejich v této příčině neslo se hlavně k určité otázce, zda-li jest řeč φύσει či θέσει t. j. zdali jest člověku dána, přistvořena od přírody, či zdali jest pouhým dílem lidským, založeným na společné úmluvě? S touto otázkou souvisela jiná, jsou-li totiž slova nezbytným výrazem pojmu a věrným jeho obrazem či jenom samovolné značky, jež proto s pojmem souvisejí, poněvadž byly k nim od lidí při-

*) Pomocné spisy byly pojednání tomuto hlavně následující: Černého článek: „O původu a podstatě jazyka“ v Osvětě 1879. Kapras, „Psycho-fysické základy mluvy lidské.“ Šercl, „Z oboru jazykozpytu.“ Kaulen, „Die Sprachverwirrung zu Babel“ Dr. Škorpík, „Mluvnictví a zjevení.“ Lenz, „Kat. anthropologie.“ Gutberlet, „Die Psychologie.“ G. Hagemann, „Psychologie,“ a j. v.

myšleny? Prvé theorie — fysické — zastávali se stoupenci filosofa Heraklita (okolo r. 500 př. Kr.), později také Sokrates a Plato; tito však dva poslední nevylučovali úplně hypothese «thetické,» hájené sofisty, pak Aristotelem a Epikurem; nýbrž obě theorie chtěli smířiti, učíce: že lidem řeči se dostalo darem s nebes, aby jí jako dokonalým nástrojem vyjadřovali své myšlénky; lidé prý však řeč pozměnili tu a tam ke slovům přidávajíce nebo z nich ubírajíce, takže prý nyní ovšem bytnosť věcí nebývá každým slovem zobrazena úplně. — Celá ta otázka zůstala tehdáž nerozřešenou. V dobách křesťanských byl o tu věc veden spor mezi Cyzickým biskupem Eunomiem a sv. Basiliem i bratrem jeho, sv. Řehořem Nyssenským. Eunonius totiž řeč úplně a jenom Bohu připisoval, kdežto sv. Basil s Řehořem hájili názoru, že schopnosť řeči máme ovšem od Boha, jednotlivá však slova že jsou dílem naším. Názory svatých a učených bratří ve středověku takořka zobecněly, takže tehdejší učenci ani se tak nezabývali otázkou o původu jazyka, jako tím, kterou řečí mluvil praotec náš Adam. Teprve když Leibnitz svou induktivní methodou položil základ ku srovnávacímu jazykozpytu a když linguisté jako jesuita Hervas a po něm Adelung rozšiřovali srovnávacími slovníky obor známých jazyků co nejvíce: otázka o původu jazyka vstoupila opět v popředí.

Prvním z těch, kteří se tehdá pokoušeli záhadu tu objasniti, jest učený mathematik M. de Maupertuis, jenž r. 1774. v Berlínské akademii dokazoval, že lidé zprvu užívali jenom posuňků, k nimž se nezbytně družily přirozené, řekněme zvířecí výkřiky; teprve ponenáhlu prý k některým posuňkům a výkřikům přistoupil význam umluvený (ale jak?), až konečně prý lidé poznali, že jest lépe užívati řeči článkované. I vymyslili si tedy zásobu článkovaných zvukův a smluvili se o jejich významu. — Podobného mínění byli také francouzští encyklopaedisté (Condillac a Rousseau), že prý totiž řeč vzniká přirozeně, stejně jako u zvířat, vydávajících své hlasy přirozeným způsobem; učili tedy skoro totéž, co kdysi Epikureovci, již přirovnávali lidskou řeč ku — psímu štěkotu. Avšak naproti Maupertuisovi zavrhovali všechnu umluvenosť slov.

Z jiného pramene odvozoval řeč Herder, jenž dokazuje v pojednání o původu jazyka, od berlínské akademie cenou poctěném, že řeč povstala onomatopoií. Člověk prý poslouchal přírodní zvuky a hleděl je napodobiti či «padělati»; tak prý poznal, že lze těmito zvuky označovati předměty, z nichž zvuky ony vycházely. — Ale již po 4 letech sám Herder odvolal toto tvrzení a změnil je v ten smysl, že řeč bezprostředně pochází od Boha.

Co říci o těchto theoriích? Dostačí poukázati jen na to, že brzy všechny ustoupily učení jinému, «nativismu.» Přívrženci tohoto učení vidouce, jak řeč ponenáhlu a pravidelně roste, vyhlásili ji za organismus, jenž se z vnitra jako ze klu na venek rozvíjí vlastními silami. Dle Hegelovské filosofie tehda panující považovali

také řeč za emanaci ducha, jakoby mohutnosť myslící a mluvící (ἐνέργεια) zvuky z lidských mluvidel takořka vynucovala, takže prý mysliti a mluviti jest vnitřní a vnější stránkou jednoho děje. Proto prý jest vnější slovo nerozlučně spojeno s myšlenkou a myšlenka jest prý jen šeptné mluvení (jak to již Plato tvrdil). Řeči druhého prý rozumíme, poněvadž slyšený zvuk vzbuzuje v nás mohutnosť myslící. Hlavní stoupenci této theorie byli: Fr. Schlegel, Heyse, Renan, přede všemi však V. Humboldt (1767—1835), zakladatel jazykozpytu metafysického.

Než ani učení «nativistů» se dlouho neudrželo; neboť ponenáhlu stala se všeobecnou domněnka, že řeč není φύσει, že se nepřýští nezbytně z ducha lidského, nýbrž že je dílem lidským (θέσει). Avšak zase bylo řešiti otázku, zdali jest řeč dílem ducha lidského vědomým či nevědomým? V této otázce jsou nyní jazykozpytci dvojího mínění: 1. mírní nativisté vyhlašují jazyk za dílo nevědomé, 2. mírní však empiristé («mírní» naproti strohým empiristům z doby encyklopaedistů) za vědomé. Dospěla totiž nynější jazykověda k tomu poznání, že prvotní řeč skládala se nepochybně z nemnoha zvukových prvků, tak zvaných «kořenův»; a právě o tyto «kořeny» se vede spor.

1. Nynější nativisté (Steinthal, Lazarus, M. Müller a Wundt) učí, že se zvukové kořeny přidružily k představám prvních lidí nevědomky a bezděčně. Neboť kdykoli prý člověk pocítil jistý dojem, vždy ze sebe bezděčně vyrážel stejný zvuk, až nabyl schopnosti, zvuk tento dle libosti vydávati ze sebe vědomě a to i za okolností, které zvuku toho samy o sobě nevzbuzovaly. Předpokládá-li se společnosť lidí stejně organisovaných, pak prý byly přirozené ony výkřiky u všech lidí tak dalece stejny, takže se lidé dle výkřiků sdružených s pocitem anebo představou snadno srozuměli vespolek; když totiž slyšeli jistý zvuk, vybavila se v nich také příslušná představa.

Celá tato theorie je založena na reflexi, že se totiž každý (?) dojem u prvních lidí přesmekl z nervů sensitivních na motorické nervy hlasového orgánu a tak vyloudil z lidského hrdla zvuk.

Lazarus (prof. na univ. berl.), trvá na tom, že každý pocit sám o sobě a bezprostředně měl výkřik za následek, naproti tomu Steinthal (prof. tamtéž) odvozuje prvotní výkřiky jen prostředně od pocitů; každý prý pocit byl sprovázen nějakým citem a ten prý vlastně působil na nervy motorické. Než proti tomuto dlužno poznamenati, že někdy bývá cit vzbuzený pocitem tak slabý, že ho nelze ani znamenati, tím méně tedy jeho účinku. A pak: každý cit zvukem se nejeví; co by tu bylo zvuků! Zastanci této hypothese odvolávají se na to, že prý dosud lidé živé letory provázeji svou řeč posuňky, ano lidé nevzdělaní i výkřiky (t. j. posuňky zvukovými). Ovšem jest tomu tak, ale nesmíme zapomenouti, že nevznikají všechny posuňky reflexivně z přirozené pohyblivosti, nýbrž mnohé en ze zvyku neb úmyslu. Dále: že prý lidé prvních dob byli nad

nás daleko živější, takže u nich mocné dojmy reflexivně se projevovaly posuňky zvukovými či výkřiky, kdežto u nás projevy ty jsou již chabější, obmezujíce se jen na posuňky rukou a tváře, neb u vzdělaných lidí docela prý mizí. A příčinou prvotní pohyblivé živosti byla prý nevzdělanosť prvních lidí, jako až doposud nevzdělanosť prý jest u divochův, u národů jižní Evropy a u dítek příčinou, že u nich shledáváme mnohem živější pohyblivosť a tedy daleko více posuňkův a výkřiků než u vzdělaných. — Odezírajíce od toho, jaký byl prvotní stav člověčenstva, uvažme jen, zdali jest živosť a pohyblivosť darem jenom lidí nevzdělaných? Což jest každý vzdělanec nehybný troup? Co se týká divochů — vedle pohyblivých jsou také mnozí, kteří «anglické» nehybnosti mnoho nezadají. U dětí pak lze živosť vysvětliti z rychlého oběhu krve a rychlého střídání látek. A konečně národové jižní Evropy nemohou se počítati mezi nevzdělané; aspoň Vlaši by se za to poděkovali!

2. Není tedy nauka nynějších nativistů tak pevna, by nemohlo býti o ní právem pochybováno, a proto nalezla odpůrce v «mírných empiristech,» k nimž počítáme: Herbarta, Grimma, Tylora, Madviga, Bleeka, Geigera a Whitneye, z našich pak jazykozpytců: Černého a Šercla. Tito učenci shodují se v tom, že řeč jest dílem lidským vědomým, ale v podrobnějším výkladu jejich mínění se rozcházejí.

Jest nemožno vylíčiti zde všechny empiristické theorie naší doby; proto přistupme zrovna k jazykozpytci, jenž ze všech jazykových empiristů žijících ještě tak nejlepší podal výklad o záhadném původu jazyka. Jest to Whitney, professor sanskritu a srovnávacího jazykozpytu v New. Havaně v Americe.

Dříve než podáme jeho učení o původu jazyka, poznejme nejprve jak Whitney smýšlí o jazyku vůbec. — Řeč dle rozumu Whitneyova jest výnálezem ducha lidského, nikoli však bezděčným jeho výronem, poněvadž myšlénka nesouvisí se zevnějším zvukem nerozlučitelně, aniž jest slovo vnější úplným obrazem myšlénky, jsouc toliko jeho konvencionální značkou. Jiná jest otázka, jest-li řeč dílo lidské vědomé čili nevědomé, jak již svrchu naznačeno? Whitney drží se prvního a v tom spatřuje hlavní rozdíl mezi řečí lidskou a zvířecí, jež jest dílem pouhého instinktu. Avšak na druhé straně řeč není dílem úmyslu, nýbrž byla vymyšlena jen mimochodem, z pudu a potřeby sdělovati se. Bylo tedy nezbytně potřebí ke vzniku jazyka, by člověk žil ve společnosti, takže by sám o sobě nikdy nebyl řeči vymyslil. Avšak vedle této zevnější pohnutky bylo také třeba nějaké schopnosti, by člověk to, co si myslí a oč s jinými se chce sděliti, dovedl také vyjádřiti na venek. Za těchto dvou podmínek zhotovil si první člověk takořka klíč, jímž by své nitro otvíral jiným, nástroj z počátku velmi hrubý, nyní však již s rozvojem duševního a vůbec společenského života tak zdokonalený, že nám nyní přístupny činí i nejtajnější schránky lidského srdce i rozumu; podobně jako lidský důvtip dospěl od nej-

jednodušších počátků strojnických až k lokomotivě. Praveno svrchu: «nástroj zdokonalený s rozvojem duševního života;» neboť řeč a vzdělanosť společně se rozvíjejí, podporujíce se na vzájem, takže řeč jest věrným otiskem národního vzdělání. — Toť jest povšechný Whitneyův názor o řeči; nyní vizme, jak Whitney blíže vysvětluje vznik jazyka.

Z počátku užívali prý lidé hlavně posuňků, jež dosud jsou u hluchoněmých jediným skoro sdělovacím prostředkem, nejsouce ovšem už výrazy přirozenými, nýbrž v umělý systém uvedenými, úmyslnými známkami. K těmto posuňkům rukou a tváře záhy se družily posuňky zvukové čili výkřiky, zprvu ovšem také jen přirozené, brzy však úmyslně napodobované, by se označil příslušný dojem, třebas nebyl vzbuzen právě v tom okamžiku. Tak na př. výkřik bolesti nejprve bezděčný a přirozený, opětoval člověk po druhé nebo po třetí již ne z bolesti, nýbrž aby oznámil: «trpím» nebo «trpěl jsem,» a tak se stal výkřik bolesti umíněnou značkou pro «bolesť.» Zde teprve počala «řeč,» když totiž zvuky byly pronášeny vědomě a úmyslně, by jim kdo rozuměl, a když ostatní jim rozuměli. A ti porozuměli snadno, vědouce ze současného nazírání, čím byl výkřik po prvé způsoben a co tedy nyní znamená. — Ponenáhlu lidé poznali, jak daleko způsobilejším nad posuňky prostředkem jest řeč, poněvadž pracuje nejmenší silou (dechem) a ruce činí volny ku práci, při tom však nejsnáze budí pozornosť ostatních a jest nejlepší tlumočnicí duše lidské. I jali se tedy užívati skoro výhradně jenom jazyka, a to tím více, když připadli na přebohatý zdroj jazykové tvorby, totiž na onomatopoii.

Lidé totiž jali se napodobovati zvuky zvířecí a přírodní, by označili zjev, jenž byl toho onoho zvuku příčinou. Ovšem, počátek byl i zde, jako všude, chatrný, ale čeho člověk nezdolá? Člověk jest tvor napodobovací (ale ne z instinktu jako zvířata, nýbrž z vědomého úmyslu, v čem právě leží rozdíl mezi řečí lidskou a «zvířecí»); zároveň lidé žili již tehdá ve společnosti, majíce pud a potřebu sdělovati se s jinými, což mohli tím snadněji činiti, že měli již smysl prozvukové podobnosti velmi vytříbený, takže slovům onomatopoickým lehko porozuměli a s důvtipem sami tvořili slova taková. Tím lze vysvětliti, že lidé nespokojili se jen přímou onomatopoií, která vnímané zvuky, pokud možno, věrně napodobuje, tak říkajíc maluje, by označila buď nějaký zvuk přírodní (fu — vítr, si — sykot), buď zvíře neb předmět zvučící (buk — býk, miau — kočka); nýbrž postoupili k onomotopoii nepřímé, jež naznačuje na př. rychlý pohyb zvukem, činícím na ducha sluchem týž dojem, jako působí zrakem pohyb sám. Od onomatopoie pokračováno k periodě třetí: charakteristické.

Zprvu se označil jedním slovem netoliko předmět, nýbrž i všechno, co s ním souviselo (věta klíčící); na příklad «mu» znamenalo krávu i její bučení. Než později vyjadřovány byly rozmanité stránky a vlastnosti předmětu nebo činnosti samostatnými

kořeny, takže pak se věta skládala z několika kořenů vedle sebe položených («isolace» či perioda jazyků jednoslabičných). Odtud řeč dospěla k «agglutinaci,» t. j. mnohé kořeny zprvu konkretní, staly se čistě formálními, jsouce výrazem pro časové, prostorové, pronominální a jiné vztahy předmětu nebo nějaké činnosti. Mnohé pak z těchto formálních kořenů připojily se («agglutino») k hlavním, významovým kořenům, takže s nimi jako jedno slovo tvořily, až ponenáhlu tím způsobem sklesly na pouhé přípony a předpony. Na př. sanskr. «bhara-ja-ma» = fer-eo-ego = nesu. Další pokrok vedl ku «flexi»: kdež se formální stránky symbolicky označují přeměnou samohlásek ve kmeni (hebrejské sloveso «katal-katel-katol-kotel» vždy s jiným významem). Tak byly jednotlivé věty uvnitř rozvinuty již úplně, ale kuso bylo jejich spojení (jako v semitských jazycích, kdež spojek po skrovnu), až se i v indoevropských jazycích periodická vazba zdokonalila úplně (periody Demosthénovy!).

Toť systém Whitneyův; jemu podoben jest v hlavních obrysech, nemálo názor, jejž český náš linguista Šercl (professor na universitě v Charkově) uložil ve svém učeném spise: «Z oboru jazykozpytu.» Jen že Šercl ještě více se přidržuje empirie nežli Whitney sám; neboť za jediný a hlavní zdroj prařeči považuje toliko onomatopoii. Bylo prý totiž člověku pojmenovati rozličná užitečná i dravá zvířata a všelijaké zvukové projevy přírody; jak utvořiti však zvuk, když ještě vůbec ucho i hrdlo bylo necvičeno, když vůbec první člověk zvukův ani nerozeznával a ústa jeho nedovedla pronésti ani jeden zvuk zřetelně? Nejpřirozenější způsob byl, aby člověk jednoduše nápodobil přírodu, a tak označil to, co bylo zvuku příčinou nebo vůbec nějak s ním souviselo. Tím způsobem také ostatní «mluvícímu» lehko porozuměli. Příroda naučila však člověka netoliko zvuky pronášeti, nýbrž i pronášeti je zřetelně; neboť musila býti označena rozmanitá zvířata a různé hlasy přírody, a proto byla určitosť zvuků nezbytna. Dlouhým cvikem lidé poznali a naučili se vyslovovati nejprve samohlásky, pak lehčí souhlásky, až konečně měli v moci všechen materiál zvukový. — Postup byl tedy jako u dítěte: z počátku táhlé, drsné, nezřetelné zvuky, pak již první projevy článkovaných zvuků: samohlásky a brzy po nich lehčí souhlásky, z obou pak skládány jednoduché slabiky; odtud konečně přešlo se k těžším skupinám zvukovým, jež však přece nebyly věrným, plastickým napodobením přírody, poněvadž to vůbec nemožno, a tož už proto, že zvukové přírodní nemají zřetelnosti. Touto nejasností lze také vysvětliti, že i v periodě onomatopoie bylo též slovo označováno různým způsobem, na př. sám hrom byl rozmanitě pojmenován dle toho, co v něm kdo slyšel: jeden slyšel «gu» neb «ku-ru,» druhý bučení býka; ten dusot koňský, onen zase zoufanlivý skřek draka, jehož hlavu rozštěpil bůh. Viděti, že tato rozdílnosť nezakládala se jen na neurčitosti zvuků přírodních, nýbrž i na různém vzdělání mluvících. Nebylo tedy v prvních dobách pevné ustálenosti ve slovech, jednotlivá slova si jí teprve dobývala; ovšem

možno souditi, že obecne platnosti nabyla slova pocházející od náčelníků neb otců rodiny, nebo ta, která předmět lépe zobrazovala nežli slova jiná. Jména taková vztahovala se na celý druh, jakož jinak ani možno nebylo, poněvadž slovní zásoba přece byla jen velice skrovna. Veliký prospěch pro jazyk vyplynul z toho, že lidé ponenáhlu nabyli vědomí o associaci či sdružování zvuku s představou a vzájemném jich vybavování, a ještě větší pokrok byl, když lidé dospěli ku spojování představ či k soudu. Tu počal se již ponenáhlu onomatopoický základ řeči zatemňovati, kořeny se i ve zvukové podobě i ve významu měnily a skládaly, slova přecházela v abstraktní symboly a dle nich byla tvořena nová slova abstraktní (metafora), tak že bylo jako z jara v přírodě, když všude na ratoléstkách vyrážejí pupence (perioda charakteristická). — Odtud se řeč již rozvíjela dále rychlým a snadným postupem.

Proti této výhradně onomatopoické theorii Šercl sám uvádí některé námitky, ale pak je ovšem vyvrací. Na př. namítá se, že nyní je v řeči málo slov onomatopoických, ba že ani ty kořeny, jež označují zvíře nebo zvučící předmět, nejsou plodem onomatopoie (na př. pták, jehož jména v lidských jazycích ani nepřipomínají ptačího zpěvu, nýbrž znamenají nějaké vlastnosti z oboru zrakového nebo jiného, jako: «křídlatý,» «z vejce rozený» atd.) — Šercl připouští, že se nyní zakládá řeč po výtce na charakteristice, a ta zase hlavně na zrakovém smyslu, onomatopoie však že stojí v pozadí; než to prý jen proto, poněvadž onomatopoie za naší doby, kdy se jazyku otevřel v charakteristice a metafoře mnohem bohatější zdroj, není nezbytně potřebna; ale v prvních dobách bylo prý jinak: kdo prý tehdá naučil člověka zvuky rozeznávati a pronášeti? Jediné onomatopoie, kromě níž tenkráte ani nic jiného možno nebylo, poněvadž člověk ke všemu jinému byl v těch dobách neschopen. Ostatně až dosud prý se jeví onomatopoie v našich jazycích ne nepatrným způsobem, jsouc ovšem na mnoze nového původu; neboť jest prý mnoho slov, jichž by nikdo z onomatopoie neodvozoval, jež však přece jenom z onomatopoie se vyřinula. Na př. z onomatopoického kořene «ku» vyrostlo v některých jazycích hojně všelijakých slov; o naší kukačce zmiňovati se netřeba, ta svůj původ sama jasně ohlašuje, ale na př. v sanskritě od téhož «ku» odvozuje se mnoho jiných kořenů, jako: kudž = vrkati, kuč = zvučeti, kur = zvuky vydávati, kut = kokrhati, kup = hněvati se atd., takže by se mohla z jediného «ku» odvoditi celá řada slov. — Ano i mnohá slova, jež se zvukem zdánlivě nijak nesouvisejí, přece Šercl považuje za zvukodobná, na př. čísti, píti, a uvádí hojné, zajímavé doklady.

Jiná námitka proti onomatopoii se činí, že by špatným byla řeči základem, poněvadž přírodní zvuky nemají jasnosti, splývají v jedno, a proto na různé lidi různě působí. Tomu dává za pravdu Šercl sám, ale ukazuje zároveň k tomu, že beztoho onomatopoie ani není úplným, věrným nápodobením přírody, a týž přírodní zvuk

že i v onomatopoii různých došel jmen, jak toho svědkem i «hrom» (gram), pro nějž Němec má jméno «Donner,» Latiník «tonitru» a Řek «τύνος» a jiné slovo «βρόμος» (br-freměře).

Tyto dvě námitky proti Šerclovu názoru, jakoby totiž onomatopie byla hlavním a skoro jediným kořenem, z něhož vyrostl strom lidské mluvy, činí také prof. Kapras ve spisu «Psycho-fysické základy mluvy lidské,» ačkoli se jinak v mínění o podstatě a významu řeči se Šerclem shoduje. Ano, prof. Kapras namítá také to, že k onomatopoii bylo třeba mluvidel již vycvičených, a že prvotní onomatopoie byla povahy téměř reflexivní. První totiž lidé, žijíce uprostřed zvučící přírody a majíce v sobě přirozenou snahu napodobovací, skoro prý bezděčně pronášeli zvuky onomatopoické; když však člověk měl orgán hlasový již k mluvě uzpůsobený, a řeč nabyla pravého duševního rázu, stavši se vědomou a úmyslnou: tu byla prý již onomatopoie protržena a na její místo nastoupila charakteristika.

Šerclovu odpověď proti prvním dvěma námitkám jsme slyšeli, a také na druhé dvě nalezla by se v Šerclově díle nějaká odpověď: než přece se zdá, že Šercl výlučně onomatopoie dostatečné neobhájí; dovede snad se brániti, ale sám positivních důkazů nemá. Takořka jediným jeho důvodem jest: že prý člověk, když neuměl ještě ani mluviti, byl jiné řeči než onomatopoické neschopen. Avšak proti tomu sám prof. Kapras uznává, že také interjekce byly pramenem lidské prařeči, byť i ne tak hojným jako právě onomatopoie; podobně Whitney.

Interjekce, t. j. bezděčné výkřiky následující po mocných, náhlých a obyčejně nejasných dojmech, jsouce projevy stavů subjektivních, pocitů nebo citů mlhavých, těžko vyslovují dojmy s nimi sdružené, a proto nehodí se pro řeč tak jako slova onomatopoická; také to jest u nich na závadu, že jedno citoslovce proneseno jiným přízvukem, nabývá jiného významu (ach! v radostném překvapení, v bolesti, při prosbě a p.) Než přece jen leckteré citoslovce stalo se kořenem mnohých slov; na př. ak (ach) = sevřený, sklíčený, ostrý, špičatý; ἀκοκὴ hrot, ἄκαινα trn; acus, acutus, acer; hák, kámen. Hněvivé zvolání, poprvé bezprostředný a bezděčný výraz vášně, po druhé, po třetí, bylo již opakováno ne tak z hněvu, nýbrž úmyslně, by se označil hněv, hrozba, nespokojenosť. Tu citoslovce přechází již v obor jazyka, stává se slovem, jež ovšem musilo býti napřed učlánkováno. Právě zde činí Šercl námitku, že z interjekcí mohla se tvořiti slova teprve, když hrdlo lidské bylo uschopněno k mluvě zřetelné, — námitku, jež se činí též hypothési jeho. Také jiná výtka Šerclova proti interjekcím může se obrátiti proti němu samému; že prý totiž k tomu, by se z interjekcí tvořila slova, bylo třeba přemýšlení, že tedy nemohlo tenkráte řeči nebýti, poněvadž kde myšlení — tam řeč.

Ostatně Šercl interjekci úplně z prařeči nevylučuje, jen že jim přece toliko přikládá význam příliš nepatrný. Jistě lépe a opatrněji si vede prof. Kapras, jenž všechny tři theorie jazykové spojuje,

rozeznávaje v rozvoji prařeči tři periody následující po sobě tak, že jedna zasahovala do druhé: interjekcionální, onomatopoickou a charakteristickou. Nespatřuje hlavního zřídla ani v interjekcích, jako mírní nativisté Lazarus a Steinthal, ani v onomatopoii; největší pak váhu přikládá charakteristice, než přece ne tou měrou, jako někteří theologové. Smýšlí o ní takto:

Charakteristika, zdroj řeči ze všech nejdůležitější, jest takořka pathognomickou onomatopoií. Subjektivně nápadný znak nějakého zjevu vyloudil prvním lidem z hrdel zvuk a ten stal se slovní známkou pro celý předmět nebo zjev. Všechny předměty, které měly týž znak, vyjádřovaly se týmž zvukovým kořenem, různosti pak označily se nějakým slovným přídatkem, takže z jediného kořene vyrostlo časem mnoho slov. Za příklad stůjž zde jediný kořen «mar,» vzrostlý u veliký slovesný strom, z něhož zde některé jen lístečky: sanskrit. marnami = roztlouci, marâmi = umříti, mrtas = mrtvý; morior, morbus; μάρασμος = rozpadnutí; ale též mlýn, jemný, milý, ano i «mladík» vzešel z toho «mrtvého» kořene. Že charakteristika byla zároveň z hlavních příčin působících rozmanitosť jazyků, jest na bíledni; neboť na toho působil nějaký předmět znakem tím, onoho nejvíce zaujala známka jiná; z té příčiny pro tuže věc tvořena byla jména různá. Ukázkou toho sám «člověk» = mluvící tvor; Mensch-Mann = myslící; homo = syn prachu; ἄνθρωπος = mužská tvář. Z brusu nových slov nebylo tvořeno, poněvadž stačil materiál starý, předělávaný příponami a předponami, vsuvkami a skládáním ve formy nové. Tím způsobem si na př. vysvětlíme, že celé bohatství řeckého jazyka odvozuje se jenom ze 300 kořenův. — Jako Kapras, tak i německý učenec Volkmann spojuje všechny tři theorie. —

Ačkoli theorie o trojím zdroji jazyka velice se zamlouvá, přece katolický učenec nemůže jí přijati v celém jejím rozsahu, poněvadž theorie ta jako vůbec učení jazykozpytcův empiristických úplně odezírá od katolického učení o stavu prvních lidských bytostí. Moderní theorie o původu řeči skoro vesměs jsou budovány na hypothesi Darvinově, tedy jsou to hypothese takořka druhého stupně a takových přece logika ni věda nezná!? Ovšem kdyby měl Darvin pravdu, pak by velmi těžko bylo mluviti proti jeho filologickým stoupencům; neboť tito měli by velmi dobrý důkaz po ruce: že jiný postup v jazykovém rozvoji byl nemožný, — důkaz, jakého užil na př. Šercl pro svou výlučnou onomatopoii. Než dokud učení Darvinovo jen hypothesí zůstane, dotud také moderní nauky o lidské prařeči nepřinutí nikoho k souhlasu. Poukazuje-li se na př. k řeči dětské, pak jest to jen důkaz z analogie, a ten vlastně pro vědu váhy nemá; kdo pak dokázal, že řeč u prvních lidí vyvinovala se tak jak u dětí, že první člověk byl v duševní příčině pouhým dítětem? Tento důkaz potřebuje sám teprve důkazu. Podobně se to má s důkazem odvolávajícím se k drsné a chudé, nemotorné, smyslné řeči divokých národův.

Opět se můžeme tázati po důkazu, že první člověk žil skutečně v podobném barbarském stavu jako na př. Křováci? Či nelze chatrný stav mluvy u nevzdělaných národů vysvětliti katolickým učením, že tou měrou, jakou člověk klesal ve stav barbarství, hubeněla také jeho řeč? Třebas byly theorie moderních jazykozpytců sebe učenější, přece s těží vysvětlí dostatečně původ a rozvoj řeči, stojíce na stanovisku darvinistickém. První člověk dle těchto nauk měl zprvu řeč takovou, jakou spatřujeme u zvířat: totiž posuňkovou (složenou z posuňků těla a z posuňků zvukových čili bezdečných, instinktivních zvuků, vydávaných od zvířat z pudu pohlavního nebo potravního, z radosti neb žalosti). Proč medle člověk se z tohoto stadia povznesl výše, kdežto zvíře má pořád stejnou «řeč», jíž se neučí, jíž nemění ani nezapomíná? Opice napodobí člověka ve všem, jenom v řeči ne. A přece byl člověk dle Darvina jednou také jaksi členem opské říše, měl také necvičené hrdlo, necvičený sluch. Příčina jest ta: k pravé vědomé řeči jest potřebí 1. fantasie, která by představu sdružila s nějakým zvukem, 2. paměti, která by tuto associaci pevnou činila, by totiž člověk užíval pro nějakou představu vždy téhož zvuku, 3. myšlení, které by podávalo řeči myšlénky; a toho u zvířat není. Totéž však chybělo prvnímu Darvinovu člověku? — Tak se rozpadají v niveč všechny důkazy moderního jazykozpytu. Jeho hypothese, Písmo sv. úplně ignorující, může býti po jistou míru také ignorována. «Po jistou míru;» neboť nedobře by bylo, nových jazykozpytných výzkumů si docela nevšímati, poněvadž se v nich ukrývá mnohé zrnko pravdy. Potřebí jen stavěti na křesťanském základě, a pak možno přihlédati i k moderním jazykozpytným učením; tím způsobem zbuduje se hypothese mnohem pravděpodobnější nežli jsou nauky jazykozpytců nynějších. (Konec příště.)

Vása.

Vása křišťálová
na svatebním stole,
toť má Moravěnka
v zemí pestrém kole.

A v ní kytka vnadná
z májového kvítí,
kdo ji jednou viděl,
chce ji zase zříti.

A z té kytky ňader
čarná vůně vane,
kdo se blíže nahne,
motýlem se stane.

Motýlem se stane
jak ty moje oči
křídélkoma nad ní
ve dne, v noci točí.

Ferd. P. Místecký.

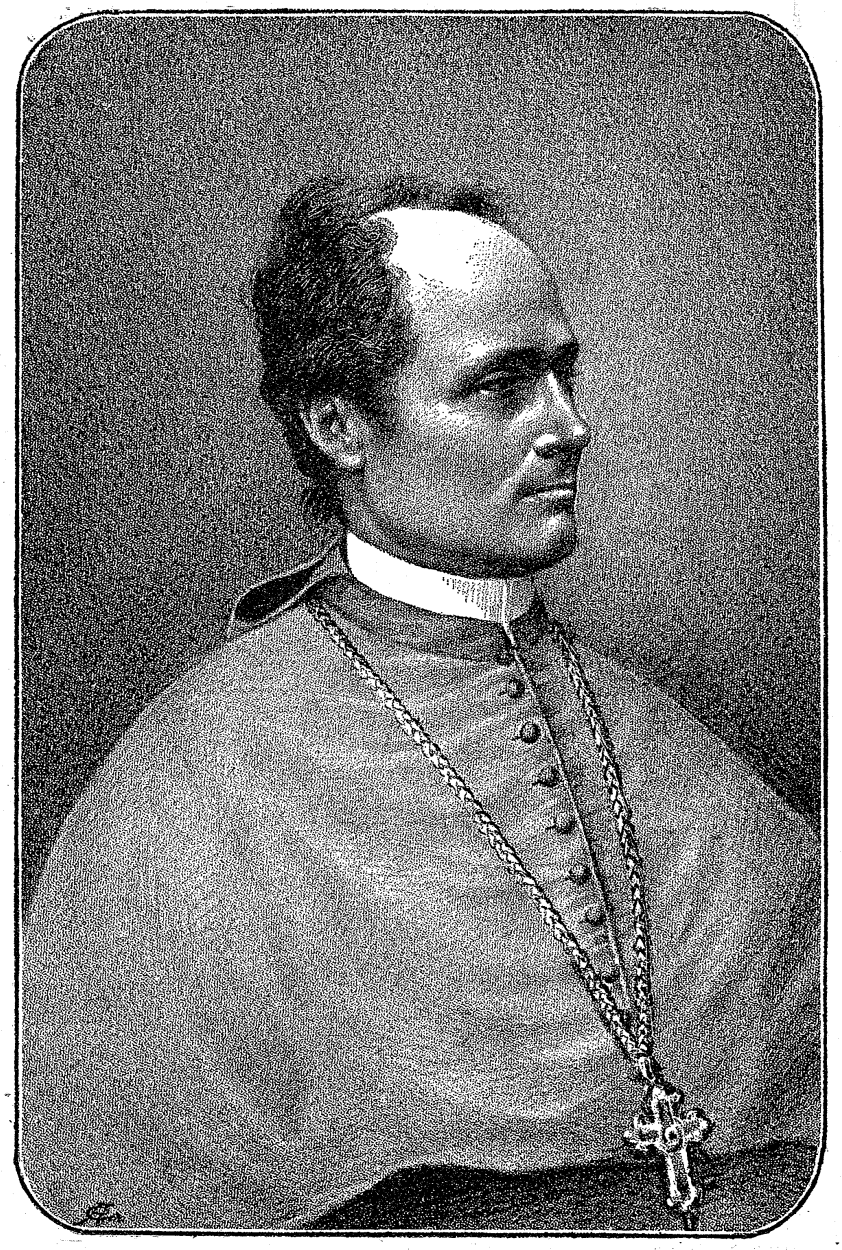

Josef Jiří Strossmayer.

V jubilejní rok svato-methodějský spadala slavnosť velevýznamná pro veškero Slovanstvo: přední horlitel pro ideu Cyrillo-Methodějskou, dobrodinec a chlouba všeho slovanského světa, biskup Ďakovský a Srěmský, Josef Jiří Strossmayer, slavil bez okázalosti sice, za to s účastí všeho rodu našeho své sedmdesátileté narozeniny. Požehnaný mecenášův život jesti jediným bojem za jednotu víry, nedostíženým vzorem všestranné, neúmorné, nejúčinnější lásky vlastenecké, jedinou velebnou službou jeho heslu:

«Vše za víru a domovinu!» — — — ejhle apoštol! Českomoravský duchovenský podrost, zalétaje v duchu za velikým Strossmayerem s modlitbou za Boží požehnání jeho vznešené činnosti, s prosbou, by nám ho Pán dlouho ještě zachoval a s úctou nejhlubší: — kéž učí se od něho kráčeti zlatými šlépějemi sv. našich Věrozvěstů! —

Vše za víru a domovinu!

Z té minulosti hluché dáli
nám ve sluch duní heslo dvojí:
«Vlasť!» «Víra!» — s těmi — za ty — v boji
nám davy předků umíraly,
kdy cizí pýchy zloba smělá
je rvala jim a zdeptať chtěla,
kdy vlekla bídný okov robů
jich blaha děsnou na ruinu:
což znělo tehda v stín až hrobů:
«Vše za víru a domovinu!» —

Oj víra! — Sletla k bědné zemi
jak poselkyně nadesvětí;
kam kráčí, zříti blaho spěti,
mír za jejími šlépějemi.
Ta krvavému útrap hloží
hrot láme, — zlatý paprysk Boží
hle ona v temnu duchů nítí,
květ naděje nám ve hrob stele
a ssýlá na Golgotu žití
nám Boha lásky, Spasitele . . .

A domovina . . .?! Mluvte rovy,
jež kryjete nám naši slávu!
Mluv zoro, jež jsi v mraků tmavu
nám vyšla, stkvělá, na den nový
v té jitra záři růžovaté!
Mluv lidu mého srdce zlaté!
Mluv mocný hlase archanděla,
jenž vida, strázeň že nás hněte,
k nám níží svoje křídla stkvělá
řka: Žili jste a nezhynete!

Než, jaký pohled! Víru svatou
nám hanobí, vlasť bědou sklána. —
Však nezhynou! Ač utýrána,
ta dvojí vidina svou patou

vztek potře — —: jenom v naší hrudi
kéž víře, vlasti, mladé touhy
své obětujem i zdar činů!
— ač vdovin jen to haléř pouhý,
vše za víru a domovinu!

Jos. J. Vejchodský.

Abraham Skultetus a Antonín Koniáš.

Dva obrazy z naší minulosti nakreslil a přirovnává Šebastian Páral.

I dána jest pravda v zapomenutí. Is. 59, 15.
Pravdu a pokoj milujte. Zach. 8, 19.

Příchodem ss. Cyrilla a Methoda vzešlo národu našemu slunce pravé víry katolické, stoupalo po jasné obloze dějin českých výš a výše, čím výš tím více všecky národa vrstvy osvěcujíc a prohřívajíc, tak že se ze strnulé druhdy náboženské nevědomosti a mravní hrubosti v pohanství probíral utěšený život pravé a živé víry a mravův ušlechtilých. Teplo a světlo křesťanství podporovalo také vzrůst říše velkomoravské; a třebas na malý čas zašlo za mraky dob smutných, dostoupilo za Karla IV. polední výšky a tu nejkrásněji nad Čechami zářilo a hřálo.

Avšak obrátil se směr dějin národa, tak že od dob husitských dále a dále naši předkové se odvraceli od církve katolické. Slunce katolictva padalo s české oblohy níž a níže a tudíž slaběji a slaběji mohlo osvěcovati a zahřívati veškero životní ústrojí národa. Čechové pohrdli církví katolickou, pohrdli sluncem víry katolické rozum věčnými a neomylnými pravdami osvěcující a vůli pro věčné dobro rozehřívající. Místo slunce oblíbili si matný, studený svit měsíce protestantství, který, kolik má světla, má jen od slunce a to již vybledlé a bez tepla. Od té nešťastné doby bledla i sláva česká, vadla síla národu, chladlo vlastenectví vůdců národa, totiž stavů novým náboženstvím lidu odcizených. Proto za noci tímto obratem nastalé tak neprozřetelně, zaslepeně vedla si česká politika, a nepřátelé naši tím pohodlněji za tmy vycházeli do Čech na lup.

Na našem národě bohužel se ukázalo, kterak úpadek a nevážnosť pravé ideje náboženské v národě za sebou vede oslabení také idejí rázu více světského: úpadek socialního postavení lidu pospolitého (po válkách husitských a za stalých potom nepokojův), úpadek politické síly a samostatnosti (od r. 1526.), úpadek vlastenectví (volba cizince Bedřicha Falckého za krále r. 1619.), úpadek poesie a umění (vždyť protestantství prohlásilo ducha lidského za úplně passivního, nečinného, za neschopna pojímati idejí pravdy, dobra a krásy; «čisté evandělium» zvláště Bratří a kalvinistův zatratilo obrazy a sochy, bohoslužebné obřady, úctu svatých a Panny Marie a nechalo jim jen suchou, mrtvou, zkomolenou, pravdy a velebné poesie zbavenou — slovem «pouhou» víru).

Ovšem lidé s druhé strany rádi by naznačenou pravdu zalíčili, rádi by v předešlých větách zaměnili slova «katolictví» za «protestantství» a naopak, svými už opelichanými frazemi lehkověrnému světu namlouvajíce, že prý právě husitstvím a lutheranstvím vzešlo Evropě a Čechům slunce osvěty a svobody v myšlení a svědomí a zaplašilo prý temnou až dotud noc katolického středověku. A že náš národ při vší té osvětě a svobodě tak hluboko klesl v zapomenutí a porobu, tím prý je vinna jen násilná reakce církve katolické, jak ji prováděli jezuité, kteří prý se postavili mezi ono nové slunce (protestantství) a národ a zabránili jeho blahodárným(?) paprskům působiti na Čechy a takto národ náš prý zpátky uvrhli na dlouhý čas ve středověkou porobu a tmářství.

Nuže prohledněme si tu velebenou osvětu a svobodu tehda Čechům nabízenou a její zhoubce, jezuity, hodně z blízka a pak dle svého nejupřímnějšího přesvědčení přidejme se k těm nebo k oněm.

Abychom však nemluvili prázdnými frazemi, vybrali jsme si dva určité repraesentanty obou stran: Abrahama Skulteta, kalvinského kazatele ode dvora zimního krále, Bedřicha Falckého, se strany pak katolické Antonína Koniáše, jezuitu a missionáře v Čechách. Oba stali se protivníkům své strany pověstnými: Skultet katolíkům, Koniáš prostestantům. Účelem naší úvahy jest historickými zprávami objasniti, čí z obou pověst a pokud je spravedliva, a na tom základě pokusiti se o přirovnání tak zvané reformace protestantské před bitvou bělohorskou s protireformací katolickou po bitvě.

Ze života Abrahama Skuteta znám a pro nás zajímavý jest onen rok působení jeho jakožto nejdůvěrnějšího rádce vzdorokrále Bedřicha od října r. 1619. do 8. listopadu r. 1620. Ale ten krátký čas dostačil, aby dějiny české zachytily jeho podobiznu v rysech bohužel až příliš zřetelných.

Bedřich Falcký byl teprve mladík 23letý a povahy více passivní než samostatné. Co se tedy v Čechách za zimního krále jeho jménem stalo v politice, toho příčinou účinnou byli jeho rádcové z protestantské šlechty, a co se dálo v reformě církevní, to pocházelo od jeho dvorního kazatele, Abr. Skulteta. Nejvíce se Skultetus vyznamenal reformou hlavního chrámu u sv. Víta v Praze. Ještě než nový král vjel do Čech, již z daleka zhoubný duch reformační Skultetův naznačil směr nové vlády, jako vichor, který připravuje cestu v patách za ním se ženoucí bouři, jako prudký žár, který z daleka zapaluje (ovšem tehda a zvláště ten rok bylo v Čechách mnoho hořlavin). «Zajisté na požádání falckraběte a dvorního jeho kaplana Skulteta nařízeno bylo kanovníkům dne 17. října od direktorův, aby klíče od kostela vydali a ze svých obydlí na hradě a na Hradčanech se přestěhovali do kláštera Emauzského. Jelikož zároveň všecky jejich statky byly zabaveny, nabídnuto z nich každému na potřeby života osm tolarů týdně . . . a všeliké námitky, že je to suma nepatrná, odbyty poznámkou uštěpačnou, že kanovníci

by si mohli týdně vydělati o tolar více, kdyby pomohli pracovati na náspech k opevnění Prahy. Konsistoři pod obojí zároveň uloženo, aby staré korunovační obřady opravila.» (Gindely II., 190.) Korunovaci vykonal administrator konsistoře protestantské se zástupcem Jednoty bratrské; tedy konsistoř katolická a podobojí úplně ignorovány, čímž naznačeno, že v novém reformovaném království staří utraquisté a ještě starší katolíci nemají práva, a že tomuto dvojímu domácímu vyznání nastává poroba pod kalvinským králem a pod protestantskými stavy.

Věru jakoby tušila nová vláda, že nebude dlouho, hleděla si s reformami co možná pospíšiti, (Gindely: Dějiny čes. povstání II. díl. st. 241. . . .) takto vypravuje: «Král chtěje prvního dne vánočního přijímati svátosť oltářní, nařídil ovšem zase na doléhání Skultetovo, aby z kostela sv. Víta vyklízeny byly všecky ‚odznaky náboženství.' Když dělníci při snímání oltářních obrazův a krucifixův opatrně si počínali, nařídili (Skultetus a páni komisaři), aby velký kříž s hlavního oltáře byl jednoduše shozen. Když se tak stalo, přistoupil k němu pán z Berbisdorfu a kopl do sochy Kristovy řka: «Teď tu ležíš, bídáku, pomoz si sám!» Jiné potupné a sprosté poznámky proneseny při jednotlivých obrazech marianských . . . . Malíř Hans Feld (lutherán!) přítomen jsa tomuto pustošení, prosil, aby mu darovali krucifix Rudolfa II. a dva drahocenné obrazy, ale obdržel jen obrazy velmi poškozené, poněvadž jeden dělník zlomyslně tyčí je srazil . . . . Řízením a dohlídkou dvorního kazatele Skulteta zotvírány oltáře a hroby, a kosti (svatých) v nich chované rozházeny po podlaze. Dvě služky kazatelovy nakládaly hlavy a kosti do košův a odnášely je do obydlí svého pána, kde byly spáleny . . . . Skultetus nedbal zrovna tak výčitek jako rozumných domluv, jednalť jen jako zástupce zásady (t. kalvinské reformace) a na každý odpor odpovídal: «Vy, lutheráni, zapácháte ještě papeženstvím.« Feld na tato a jiná slova odpovídal jen jako malíř projevuje své politování nad tím, že je nyní konec s uměním v Praze a že tedy musí se odstěhovati . . . . Druhý den v neděli Skultetus vystoupiv na kazatelnu vykládal četnému udivenému posluchačstvu důvody, z jakých se podniklo toto dílo bohulibé . . . . Lid (i nekatolický) zatracoval jednání nové vlády a poprvé cítil, že vláda ta je mu cizí. Lidé pak vzdělaní byli rozhořčeni surovým nakládáním s uměleckými výtvory slavných mistrův. A přede vším musila zuřivosť, jakouž ukřižovaný Spasitel byl pronásledován, vzbuditi pochybnosti, zdali nový král je více snášenlivý nežli Ferdinand II; zvláště když měl býti odstraněn i veliký kříž, kterým po staletí byl zdoben most pražský, a když za několik dní po vánoční reformě u sv. Víta podobně byl spustošen kostel jezuitský na Starém městě. Skultetus svého a králova jednání hájil slovem i písmem, ale polemický s katolické strany spis, jenž měl vyvrátiti tvrzení jeho, byl zabaven.

Takový vandalismus prováděl se od tehdejších liberalův osvícených «čistým evangeliem» Lutherovým a zvláště Kalvinovým i v jiných městech českých a moravských, zvláště v Olomouci, kde kardinál Dietrichstein a kanovníci vězněni a mniši vyhnáni. Podali jsme však jen tyto některé sceny z divadla protestantské reformace, které se odehrály v Praze pod režijí Skultetovou a pokud nám je ofotografovala historie. — Každý zajisté zřetelně vidí na tomto obrázku Skulteta jakožto věrného repraesentanta protestantismu v Čechách.

Roku 1620. dne 8. listopadu nastal v dějinách národa českého ohromný převrat. Není v celých dějinách doby tak významné jako tento rok, leč snad doba Cyrillo-Methodějská. Ale jak všelijak na každého vzpomínka na tento rok působí! Jedni mluví o porážce na Bílé Hoře, jiní o vítězství. A věru jest znovuvzkříšení katolictva v Čechách po dvoustoletém spánku bitvy bělohorské lícem, ale uspání národnosti české na dvě stě let potom jejím rubem. Podle toho, s kterého stanoviska a tedy na kterou stránku se kdo dívá, buď jen smutní, neb jen se raduje. Kdo však obojí, líc i rub prohlíží a srovnává, i se raduje i zarmucuje zároveň, ale pokorně se koří nevystihlým úradám Prozřetelnosti Boží.

Jen bohužel, že mnozí z těch, kteří tak příliš pessimisticky nad dobou pobělohorskou ubolévají, církev katolickou a její sluhy jezuity mají a vyličují za úmyslné původce té pohromy národní a za národní potlačovatele české národnosti ve století XVII. a XVIII. Všecky pak ty žaloby a pomluvy soustřeďují se jako v jedno ohnisko, v těžké obvinění paličstva na českých knihách páchaného, a ten paprsek své palné msty a nenávisti svádějí na jednu ubohou hlavu — na Ant. Koniáše. Za svědka proti Koniášovi citují životopis Koniášův, z něhož nám Mart. Pelzel ve své knize: Böhmische, mähr., schles. Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten, str. 184., vypsal tato slova: Eorum (librorum) ultra sexaginta facile milia Vulcano dedit in praedam, t. j. že Koniáš prý spálil skoro přes 60.000 knih. Těchto slov mnozí, nic dále nezkoumajíce, zneužívají, aby obvinili Koniáše, že skutečně **60.000** knih spálil, a to českých, že Koniáš jako druhý Herostratos zapálil velkolepou budovu české literatury, kterou duch český celých 800 let stavěl, on že lupičem a zhoubcem české vzdělanosti a literární slávy; slovem: se jménem Koniášovým mnozí spojují pojem člověka nejopovrženějšího. J. J. Hanuš, svého času bibliothekář knihovny vysokých škol pražských, tedy učenec povolaný, podal v Čas. Mus. r. 1863. obšírnou kritiku na tato slova u Pelzela. Dle Hanuše (a jemu bychom mohli z mnohých míst samé této úvahy pro Koniáše příznivé dokázati, že měl mnohý nepěkný předsudek o jezuitech) věc se má takto:

Ant. Koniáš (nar. 1691. † 1760.), jezuita a misionář v Čechách, sepsal Index librorum perniciosorum abolendorum vel repurgandorum, t. j. seznam nebezpečných knih, které se mají zničiti neb opraviti,

Index má čtyři díly, z nichž první obsahuje asi 3190 knih českých, druhý díl má knihy německé, třetí latinské a čtvrtý jinojazyčné. Již tím je vyvrácena pomluva, že Koniáš pálil knihy jen ze záští proti Čechům, jakožto národu. Nikoliv jazyk, nýbrž pravověrnosť a mravnosť mu byla měřítkem při brakování české literatury. Pak jaký rozdíl mezi 60.000 dle Pelzela a 3190 dle vlastní knihy Koniášovy! Kde pak by byl nasbíral tolikou sumu jen českých knih v minulém století? Ani kdybychom oněch 60.000 rozdělili na všecky čtyry odbory Koniášova indexu, tu by na českou literaturu připadlo nejvýše 15.000 zabavených knih. Ale proč by Koniáš jen pětinu jich udával v indexu, jen 3190? Životopisec Koniášův u Pelzela asi ku větší chvále Koniášově co do počtu přepínal, chtěje tím jen naznačiti veliké množství (ultra sexaginta facile milia). A pak že v českém indexu Koniášově je na 3000 knih zapovědených, neznamená ještě, že Koniáš je všecky spálil, vždyť se všecky skoro knihy poněkud jen vážnější, cenu trvalou mající, ačkoli v indexu uvedené, nám podnes zachovaly, ba mnohé nám byly zachráněny právě buď v jezuitských bibliothekách, kde se hromadily knihy na opravení, nebo jen dle indexu jako dle nějakého inventáře české literatury starší knihy české se vyhledávaly a nalezly. (Tak činili Dobrovský, Jungmann.) Že třeba již nelze najíti některých nechutných polemických vlastně nadávkových traktátův o víře s obou nepřátelských stran nebo literárních škvárův oplzlých a sprostých, a všelijakých zaklínačův a snářův a proroctev a pod., těch nám nebudiž lito. Vždyť bychom je sami nyní spálili, neb útrpně ba mnohé i opovržlivě daleko do kouta bibliotheky zahodili. —

Ale dejme tomu, že Koniáš na 3000 dle svého indexu českých knih pozabavoval a nějakou část spálil (řekněme dle zběžného pohledu na index, že ke každé druhé knize je připsáno: abstendum); přece ani tento správnou a spravedlivou kritikou tak zmenšený zločin, ačkoli velmi se příčí našemu svědomí, nespravedlivo by bylo celý přičítati Koniášovi.

Koniáš nejednal proti právu a neporušitelnosti majetku, ani proti šetrnosti k literatuře dle svého individualního smýšlení, ať již bona ať mala fide; nikoliv — Koniáš jednal jakožto služebník církve a státu a byl podroben duchu své doby, kterýžto duch nepovažoval za nesprávnosť a za rušení cizího práva bráti třeba i násilím knihy víře a mravům nebezpečné právním jejich majetníkům a je zadržovati. Index Koniášův, jak byl r. 1770. v Praze vytištěn, nebylo dílo autority privátní, jakou měl Koniáš, nýbrž sankcí císařovny Marie Terezie z r. 1749. a po druhé z r. 1770. a ztvrzením arcibiskupa pražského, hraběte Přichovského, z r. 1767., kteréžto dokumenty k indexu jsou přitištěny, index nabyl autority veřejné a tož i státní i církevní. Tedy církev a stát společně vydali Koniášův index a kázali misionářům dle něho se říditi. Církev k takovému skutku má plné právo, neboť rozsuzovati, které knihy jsou pravověrny a které nebezpečny, přísluší také soudu neomylné

církve. A toto právo církev vykonávala již před Koniášem hned od koncilu Tridentského, který vydal zvláštní nařízení o sestavování indexů (sez. 25.), ba vykonává až podnes censuru knih zvláštní Congregatio Indicis od Pia V. zřízená. A stát tehda považoval za svou povinnosť, jakož má, církev podporovati, dobře věda, že tím pracuje i k dobru svému i celé společnosti. — V této své platnosti index potrval jen do r. 1782., kdy Josef II. císařskou sankci Marie Terezie odvolal. Ba provádění jeho bylo hned zrušením řádu jezuitského r. 1773. (3 léta po vytištění indexu) velmi oslabeno. Tedy ani v této příčině nebyl index Koniášův takové strašidlo, jak se o něm bájí, jak i sám Sv. Čech činí ve svém «Koniášově snu.» (Ruch č. I. r. 1886.)

Jest pravda, že stiháním skoro 150letým knihy české velmi zřídly, ale tak asi byly by se přirozeným během poztrácely, ponenáhlu v zapomenutí upadnouce, nebo jinými pohromami v bouřlivé válce třicetileté a později velmi častými. Co Komenskému shořelo krásných knih a rukopisů v Lešně! Co jich Švédové, Sasíci (r. 1631.) a jiní, kteří do Čech na lup přicházeli, do svých vlastí porozváželi! Co jich sami exulanti z Čech poroznášeli do ciziny, kde české knihy sotva byly u větším bezpečí nežli doma — a bez jezuitů! Tedy nejsou jen jezuitské indexy vinny, že naše literatura v XVII. a XVIII. století tak prořídla a poklesla, a že bibliotheka starších našich památek literárních po všech skoro větších bibliothekách evropských je rozházena (ve Vídni, Drážďanech, Stokholmě, Schaffhausen, v Remeši atd.).

Ale index sám nepodává nám obrazu povahy a ducha Koniášova úplně. Koniáš vykonal více než sepsání oněch čtyř indexův. Koniáš byl na svou dobu duch znamenitý a svému řádu jen ku cti. — Než vstoupil do řádu, byl již v sedmnáctém roce věku svého mistrem čili doktorem filosofie, později řiditelem missií po některých krajích českých (na královéhradecku), obratným kazatelem a spisovatelem nejen latinským a německým nýbrž i českým. Sepsalť česky Postillu, Cytaru (sbírku duchovních písní starších i svých) a jiné prostonárodní knížky dogmatické a rozjímavé, kteréž věnoval, jak dí na titule «Cytary», «milým vlastencům místo nekatolických.» — Koniáš zajisté upřímně smýšlel s naším národem, hleděl mu pomoci a ne uškoditi. Vždyť jeví všude povahu tak ušlechtilou, vzdělanou. I nerozpakujeme se t o h o t o Koniáše, nikoli však, jak nám ho někteří nespravedliví a nekritičtí, jeden ode druhého opisující literární historikové líčí a nabízejí, přijati za repraesentanta katolicismu a jesuitismu jeho doby.

Než promluvme si o té pověstné době Skultetově a Koniášově ještě více. Nebojme se hledati čisté pravdy historické. Ta církvi naší nikdy neuškodila, neuškodí jí ani hlubší ale střízlivé a kritické zkoumání otázky jesuitské, která tak často mnohým bývá kamenem úrazu.

Zajisté veliky jsou zásluhy Tovaryšstva Ježíšova o Evropu. Byliť neohroženými bojovníky za pravou víru Kristovu v dobách nejbouřlivějších. Jezuité hájili víry katolické proti útokům reformačních bludů, mnohým národům ztracenou víru znovu vybojovali, je ze vředů, které již hrozily narušiti náboženský život veškerého ústrojí národa, zase vvhojili, jakož bylo i u národa našeho. Jezuité vrátili národu českému náboženství. Že však při té zajisté bolestné operaci národ náš se vysílil, tak že političtí nepřátelé jeho porazivše jej, politicky, potem snadně mohli i národně, toho Jezuité byli příčinou bez vlastní viny (jen per accidens). Jezuité z úmysla národu našemu a vůbec žádnému škoditi nezamýšleli. Záští národního proti Čechům jim vytýkati je hrubá nespravedlnosť a ještě hrubší anachronismus. Vždyť sami se nečítali k žádnému národu v našem smyslu, byli výhradně katolickými theology a missionáři své doby. Ideje národnostní tehdejší doba neznala, nemohli jí znáti ani jezuité. Tehda rozhodovalo vyznání náboženské. Co my nyní nazýváme národním vědomím, smí se v době jezuitské nazvati národnostním pudem, který ovšem také působil, ale neuvědoměle. Ovšem pak silno bylo skutečné a živé uvědomění náboženské. Z té příčiny bylo možná, aby v témže národě vzniklo několik stran proti sobě jen pro náboženství. Jezuité byli nenárodní, jak se jim vytýká, ale v tom smyslu, že byli řád církevní a ne nějaký moderní národní spolek. Tak nenárodní byla celá tehdejší společnosť. Kdo takto o významu řádu jezuitského v našich dějinách soudí, měře jejich činnosť měřítkem doby jejich a ne dle běžného názoru doby naší, ten zajisté uctivě nebo aspoň šetrně a umírněně bude mluviti o jezuitech.

Reakce katolictva proti reformaci protestantské u nás byla bohužel násilna. Tato pravda kromě zřetelných zpráv historických je patrna i z toho, jak přece jinak by byly skoro celé Čechy a a Morava kališnické a bratrské a později lutheránské, tak najednou v několika letech po bitvě bělohorské mohly státi se zeměmi zase katolickými, když k tomu, aby se staly nevěreckými, bylo třeba více než 200 let? Obyčejnými missijemi takového výsledku docíliti přirozeným způsobem nelze. Aspoň jinde v dějinách není příkladu, aby lid pospolitý tak náhle změnil dobrovolně své názory a přesvědčení náboženské, lid obecný, tento vzor nejhouževnatějšího konservatismu, jemuž je náboženství polovicí života, ne-li více. Veliký podíl v díle katolisačním v Čechách kromě katolických kazatelův ovšem milostí a požehnáním z nebe provázených mají jistě i vojsko a patenty císařské (Čas. Mus. r. 1881.) Odtud ten náhlý obrat. Vždyť českým nekatolíkům byl pobrán všecek nemovitý majetek, všecka intelligence vyhnána ze země. Tedy nekatolíci pozbyli síly hmotné, která, jak známo, záleží ve jmění a za tehdejších dob po výtce ve jmění nemovitém, a za druhé pozbyli také síly duševní, t. j. svých duchovních vůdců, svých knih a škol. Což jim zbývalo, než malomocně sklesnouti k nohoum vítězovým a vzdáti mu se na milosť a nemilosť. Akademie pražská byla odevzdána jezuitům.

Knihy nekatolické byly konfiskovány a v nové knihy poněkud jen vědečtější uváděna latina, kdežto v češtině propouštěly se censurou jen knížky pro nejobecnější potřebu našich venkovanů v kostele a pro nedělní čtení. Jiných Čechů v Čechách než na vesnicích tehda ani nebylo, poněvadž šlechta a měšťanstvo bloudilo ve vyhnanství. Takovou ovšem zlomena nejsilnější páka, zacpán jest nejhojnější pramen národního života — literarní vzdělávání, a přetrženo veškero duševní spojení s minulostí tím, že národu brány byly jeho knihy. V tom také záleží hlavně neblahý následek dobře míněného jednání Koniášova a jeho soudruhův, ne tak že ničili českou literaturu (vždyť ji máme celou), nýbrž v tom, že brali tuto duševní potravu našemu lidu od úst právě tehda, kdy jí nejvíce měl zapotřebí, tak že duševní život národa na dvoje skoro století se jako zastavil. Ano i na cti nám tím bylo nepřímo jaksi, ovšem že neúmyslně, utrháno. Druzí národové totiž nevěděli nic, ne-li o klassických, tož zajisté pěkných spisech českých, které právě byly uschovány v knihovnách jezuitů, nebo sami majetníci je úzkostlivě schovávali po sklepích a po půdách; a jen ty spousty jejich frasí hádkových své přítomné doby slýchali. I nebyli tedy subjektivně se své strany křivi, když neměli úcty k národu našemu a jím pohrdali. Proto měli naši první buditelé, a naši učenci mají až dosud tolik bojův, aby vyvraceli liché posudky cizincův o naší literarní a kulturní minulosti.

Způsob tedy, jakým se dála protireformace katolická, nebyl správný. Než proto neunáhlujme se mysliti, že by to byla od jezuitův a katolíků vůbec nějaká úmyslná zloba a úmluva na vyhubení českého národa. Jezuité, jak již praveno, nečinili rozdílu mezi národnostmi. Neničili knih českých, jelikož české, nýbrž jako kacířské, ale poněvadž Čechové již ode dávna byli u víře velmi nepokojni, vzali si jednoduše českosť za měřítko kacířskosti. «Co české, to kacířské», soudili, a tak snad někdy i nekacířská kniha dostala se na index a na oheň. Balbín jezuita o tom praví takto: «Brzy po vítězství na Bílé Hoře všecky napořád knihy české pro samé, že české, za kacířské nebo od kacířů psané jmíny byly . . . a tak často bez podívání na knihu všecky spisy v plamen metali.»

A Balbín o svých spolubratřích sotva upřílišoval, čtemeť podobně v «decreta et constitutiones synodales circa libros prohibitae lectionis» z r. 1605. (Čas. Mus 1863. str. 89.) § 21.: «České knihy, ježto od r. 1414., kdež kacíři ve vlasti naší zuřiti počali, až do r. 1635. tiskem v Čechách vyšly, jestli že o náboženství a víře jednají, jsou větším dílem naplněny kacířstvím.»

Takové nesprávnosti však přičítati smíme jen «neumělosti lidí některých» (Balbín), ale nikoliv úmyslné jejich zlobě. Jezuitům šlo o to, aby vyplenili kacířství z Čech a předně ovšem z české literatury, poněvadž kacířství literaturou nejvíce bylo živeno, tam bylo zřídlo a střed jeho životní síly. «Když hada potříci chceši, na hlavu

nejjistěje.» Kacířství bojovalo velmi vydatně literaturou, aby je tedy jezuité učinili neškodným, musili je odzbrojiti, tuto zbraň napřed jemu odníti. Bylo jim napřed odkliditi rum se starého zbořeniště (husitství), chtěli-li na témž místě, mezi týmiž Čechy vystavěti znovu církev katolickou. Bylo jim napřed vypleti koukol a bejlí kacířstva se záhonu, na kterém zasévali pšeničné símě víry katolické, sice by sotva vzešlé zase bylo bývalo udušeno. Taková radikalní ale přece přirozená a jedině prospěšná methoda strategická a stavitelská a zahradnická ovšem nemile se dotekla těch, kteří při ní škodu utrpěli, a potom těch, kteří s oněmi za jedno smýšlejí. Pro tuto věc naříkají na jezuity kromě Čechů také Poláci dissidenti, Němci protestanti, na ně žalují týmž způsobem i Hugenotti francouzští a Geusové nizozemští. Jezuité vůbec u mnohých národů nezjednali si mnoho sympathie právě jen proto, že všude měli na zřeteli církev a ne národ, blaho církve ve kterém tom národě bylo jim nade vše, zájmy národní musily se podrobiti církevním, jelikož vyšším. Proti náboženství vše ostatní nemělo jim ceny, tu musilo ustoupiti všecko, i národnosť.

Při katolické reformaci Čech pomáhal církvi, jak zmíněno, stát. Pomoc ta byla sama v sobě církvi vítána, od církve docela právně žádána a od státu dle povinnosti poskytnuta. Neboť církev a stát mají k sobě jistá vzájemná práva a povinnosti, a tehdejší stát obojích ještě uznával a svědomitě plnil. Tehda nepřítel církve byl i nepřítelem státu, revolucionářem i politickým (a v záležitosti české r. 1618. a násl. stránka tato druhá převládala), a jako s revolucionářem se s ním i násilně od státu nakládalo, ať to byl jednotlivec ať celý národ. Nedivme se tedy, že po bělohorské bitvě po boku bojovníkův církve, jezuitů, v boji proti kacířům stáli také vojáci císařští — proti kacířům, kteří tolikéž násilím své učení šířili a vnucovali. Taková byla tehda doba, kdy byla veřejným míněním za všeobecné právo přijata zásada: Cuius regio, illius religio; tedy pěstnímu právu podřízeno i náboženství. A přece toto okřídlené slovo první do světa pustili reformatoři protestantští, sám Luther, když po r. 1525. protektorát nad svou novou církví nabídl knížatům světským, a oni jej přijali a hned rázně prováděli. A také v Čechách tuto zásadu první v praxi uvedlo stavovské direktorium. «Upříti se nedá, že nový stát protestantský v Čechách katolíky práv zbavoval. Všelikému bezpráví, jakého druhdy zažili protestanti v Čechách (od vlády cizí, z Vídně), rovnaly se svízele, jakými nyní katolíci strádali (od vlády domácí, národní.)» (Gindely II., 78; viz také II., 241, 254. . . .) Dopustil-li se však stát vystředností a krutostí, činil tak na svou pěsť a ke svému prospěchu. Těch nikdo nebude schvalovati a nikdo také jich nebude vyčítati církvi, poněvadž církev jich neporoučela ani neschvalovala, a bez nich by svou reformu byla provedla jistě s větším požehnáním dle své zásady: Religio non debet oprimere regionem.

Buďsi však, že protireformace v Čechách, po r. 1620. byla prováděna také násilím, ovšem, jak snad dle předcházejících omluvných důvodův každý uzná a dle tehdejšího ducha času si vysvětlí, beze vší viny církve, tím, že státní, světská moc meze vyžádané od církve proti kacířům pomoci bezprávně překročila a tedy všecku odpovědnosť za násilnosti na sebe vzala.

Ale jiná ještě jest, bylo-li vůbec dílo protireformační, katolisační samo národu našemu celkem prospěšno čili nic? Bylo-li by národu lépe bývalo, kdyby byl zůstal protestantským? Byl-li by bez bitvy bělohorské a bez jezuitů teď za naší doby národně a politicky silnější, nežli je skutečně, a má ještě naději v blízkou bohdá budoucnosť — nepočítajíc v to zatím tu výhodu nejpřednější, že protireformací vrácen národu nejdražší poklad pravé víry? — Pomněme, že protestantismus přišel k nám z Němec, z Říše, tedy dosti příčin se obávati, nebyl-li by náš národ už dávno utonul v moři německém, ve které již již jej strhoval vír lutheranismu! Je pravda, že před Lutherem a Kalvínem bylo v Čechách již husitství, ale na tuto pláňku musil býti narouben jedovatý štěp protestantismu, aby na ní vyrostlo ovoce bitvy bělohorské.

Hle! Čeští stavové protestantští, tak prý vlastenečtí, volají na trůn vlasteneckých a katolických Přemyslovcův a Lucemburgovcův a Jagelloncův a zbožných Habsburgovců volají na trůn český za panovníka koruny Svatováclavské Bedřicha Falckého, Němce a kalvinistu. Jediné touto nešťastnou volbou krále otvírá se nám daleký pohled v budoucnosť. Vedle dosavadních katolíků v Čechách a utraquistův a Bratří a jiných ještě sekt byla by se tvořila a také utvořila strana králova, kalvinská. A jak by tato strana vládní, mající moc v rukou, Čechy byla zreformovala. Skultetus nám podal jako model toho zamýšleného díla svým řáděním u sv. Víta v Praze o vánocích r. 1619. K těmto zmatkům náboženským přimysleme si národnostní disharmonii německé vlády a českých poddaných. — Slovem všecek národ český zaprodán byl volbou takového krále protestantismu a němectvu čili odnárodnění zároveň. Národ náš již se pojil s německým i nábožensky i politicky, a kde byla jaká záruka, že si svou samostatnosť (individualitu) národní zachová a nesplyne s německým úplně? Přáteliti se s nepřítelem svým úhlavním a již jako přirozeným bylo nejvýše nebezpečno. Timeo Danaos et dona ferentes. Němci, zdálo se tehdejším Čechům, že jim přinášejí dary, ale přinášeli nevěru a národní porobu. Vždyť s Bedřichem králem přiletěla k nám a byla by dále přilétala celá hejna německých úředníků, žoldnéřův a praedikantův. A noví tito kazatelé kázali všude německy i v krajích, kde jim sotva kdo rozuměl. Ó jak by se byly Čechy přeměnily, kdyby vláda světská i církevní byla zůstala z Němec! «Nechvalno nám v Němciech iskať pravdu.» (Ruk. Zel.). Kdyby se byly dějiny české braly tím směrem bez překážky dále, jakým se daly za krále Bedřicha Falckého, byli bychom

všichni nyní jistě úplnými Němci a protestanty. Za to nám ručí k protestantství odpadlé a proto poněmčilé a proto od koruny České na věky Pruskem odtržené Slezsko. Tento dvojí proud, německý a protestantský, v jeden tím prudší a zhoubnější spojený byl by jistě zatopil naši vlasť. kdyby vojska císařská a jezuité nebyli odrazili vln jeho zpět. Tak církev katolická jako za prvního na víru obrácení svatými Cyrillem a Methodem, teď po druhé skrze jezuity zachovala národu českému s náboženstvím ba lépe náboženstvím katolickým i jeho národnosť. Ano jezuité jsou našemu národu dobrodinci, ač mnozí z téhož národa proti ním zuřili a zuří dosud. Tak už svět odplácí. — To však Jezuitům ku slávě tím větší. Konaliť svou povinnosť, kterou sám Bůh jim vykázal v dějinách světových a našich českých. Jednali dle svého nejlepšího svědomí tedy formalně (co do příčetnosti) docela mravně, třeba snad některé jejich počínání nebylo materialně správno a někomu nevhod. Řídili se napomenutím sv. Pavla (2. Tim. 4, 2.): Kaž slovo, dotírej vhod nevhod, tresci, žehři!

Že protireformace katolická stala se našim předkům tak bolestnou, je částečně, a to z větší části, také vina jich samých, je následek a trest Boží za ono první poblouzení a odboj Husův a Husitů proti církvi. Bůh tresce každý hřích i odpadlictví, a to na jednotlivci i na celém národě, a líbati má trestající metlu Boží, že ho Bůh uznal za hodna trestů jen časných, aby ho ušetřil věčných. Bůh, soudce národů, trestal i národ náš, což, myslím, že smíme považovati za znamení, že mu odpustil, a že jest mu zase nakloněn. Co by byla prospěla národu našemu chvilková moc a sláva, kdyby byl zůstal v odboji proti církvi a Bohu? Ještě žádný nepřítel církve nesvítězil. Podlehli židé, podlehli pohané, podlehli rozmanití sektáři a rozkolníci, a týž osud uchystán i protestantům. Buďtež Bohu díky, že čeští Husité-protestanté již se s církví smířili. Či myslí snad někdo, že protestanté v těch zemích, kde dosud mají většinu, zůstanou ve svém postavení dlouho? Sláva a moc sebe větší bez Boha není stálá, na hlíněných stojí nohou. Duch sv. v žalmu II. varuje od vzpoury proti Bohu: «Proč se bouří národové a daremné věci přemyšlují? Sestupují se králové zemští a knížata se spolu radí proti Hospodinu a proti Pomazanému jeho . . . Ten, jenž přebývá v nebesích, směje se, Pán vysmívá se jim . . . Roztlučeš je prutem železným a jako nádobu hrnčířskou roztříštíš je.» Zakladatel církve katolické hrozí jejím nepřátelům: «Kdo není se mnou, proti mně jest; kdo neshromažďuje se mnou, rozptyluje.» (Luc. 11, 23.)

Dějiny české sedmnáctého a osmnáctého století jsou dílem spravedlivé Prozřetelnosti Boží a nikoliv umíněnosti několika Ferdinandův a jezuitů; čili, jak by řekl historik světský, který nehledá nebo neuznává v dějinách národů pragmatismu také theologického: jsou přirozený a nezbytný důsledek z návěstí (praemiss), které byly vysloveny ve století patnáctém a šestnáctém. Ferdinandové a jezuité byli nástroji v rukou Božích. Tu pravdu tím spíše jest nám uznati,

považíme-li, že dílo to vykonáno bylo za hluku a lomozu třicetileté války, uprostřed živlů nanejvýše rozbouřených, uprostřed ohromných světových zápasů, kterými tehdejší evropská společnosť v nejhlubších svých základech se otřásala. Zárodek úpadku a zkázy národa třeba vždy hledati v nitru národa samého. Z venku přicházejí jen bouře, kterým zdravé stromy odolávají a jen vyhnilé podléhají. Nesvalujme na jezuity viny národa samého, vlastně jisté jeho části. Co národ zavinil, jezuité aspoň z části napravili. Všeho ovšem nemohli napraviti, zachránili nám aspoň pravé náboženství Ale že nedovedli zadržeti balvanu, který Čechové sami na sebe svalili, totiž úpadek politický a národní, za to přece nezasluhují lání. Jakoby někdo, jemuž jiný při požáru, který si vlastní neopatrností založil, život zachránil, pak vyčítal a ve zlé vykládal svému ochranci, proč mu nezachoval i ostatního jmění, když to bylo nemožno.

Co však nedovedli jezuité, to vykonali neb aspoň začali a nejvydatněji pomáhali vykonati jejich nástupci ve službě církve u nás, naši katoličtí kněží století devatenáctého. Vždyť táž církev, která byla národu lékařem u věcech víry, táž církev bděla ustavičně u lože nemocného a v příhodný čas vyvedla jej i ze mdloby národnostní, ve kterou byl za oné bolestné operace náboženské před půl druha stem let upadl. Tak velmi případně V. Brandl v «Knize pro každého Moravana» život národa po Bílé Hoře přirovnává posilujícímu spánku, do něhož národ byl onou prudkou zimnicí náboženskou uvržen, a z něhož se nedávno vystřízlivělý probudil k novému rozumnějšímu životu.

Historikové těchto dob reformace a protireformace čili jezuitismu v Čechách upadají mnozí v nerozhodnosť, tvoříce si soud o těch časech a událostech, mají-li se dáti vésti více myšlenkou náboženskou či národnostní. Obě tyto myšlenky se v dějinách těchto mnohonásobně křižují a splítají v uzel, v němž nesnadno rozeznati souvislosti jednotlivých nitek, nesnadno tedy uzel rozplésti, nesnadno pravdy najíti, nesnadno objektivně sine ira et studio souditi o době, kdy právě ira et studium byly onou motorickou silou, která tenkráte všemi myslemi hýbala. K apathii proti jezuitům mnozí historikové dávají se sváděti jejich prý vlastenectvím v literatuře, že, co cennějšího psali, psali jen latině, v jazycích národních skládajíce knihy menší ceny a málo, což bylo malou náhradou za domácí knihy pobrané a popálené. Nelze upírati, že česká literatura jezuitská jest mala a slaba, ale kdo pak také u jiných národů v oné době humanismu psal jazykem lidu? Nevlastenectví zase tu třeba rozuměti dle doby jezuitské, totiž jakožto nedostatek vlastenectví, kterého nikdo tehdá neměl. Nebyl to tedy u jezuitů defectus (chyba, nedostatek dokonalosti povinné, kterou by míti měli), nýbrž pouhá carentia boni non debiti (nedostatek dokonalosti nepovinné).

Ještě více nežli v knihách tak zvaných vědeckých, historických jezuité znetvářeni bývají od povídkářův a básníků. Málo který jest

román historický, dráma, báseň ze sedmnáctého, osmnáctého století, aby v něm jezuita nehrál úlohy zlomyslného intriguana, zchytralého, podezíravého ošemetníka, který jen štěstí druhých hledí zničiti a pak se z jejich neštěstí škodolibě raduje. Abych jen jeden příklad uvedl, upozorňuji alespoň na Jiráska, ostatních prostředních a malých ani nevzpomínaje. Zvláště pak abbé Steydel v Jiráskově «Pokladu,» jak je tam líčen, to není typus jezuity. Takovým padouchem mohl býti jednotlivec, ano; ale pojem, jaký si čtenář Jiráskova «Pokladu» učiní o abbé Steydlovi, není pojem jezuity, jakožto pojem druhový. A tuším, že každý básník i romanopisec, chce-li šetřiti ve své básni také historické pravdy, má nám kresliti karaktery, typy čili povšechné povahy, vzory jistého druhu lidí a ne popisovati, fotografovati jednotlivá concreta, individua s jejich mimořádnými výstřednostmi.

Škoda, že ještě nemáme důkladné historie doby pobělohorské. Ta by byla nejlepší uzdou na skrocení bujné fantasie a zlé vůle. Jsou sice střízlivé monografie o té době v «Čas. Mus.» (1863, 1881) a «Čas. kat. duch.» (1861, 1863. 1865, 1866 atd.) a jinde, ale jest jich přece velmi málo a ještě méně těch, kdo je čtou a nejméně mezi těmi, kteří o Bílé Hoře nejvíce mluví a píší.*)

Svatá noc.

Noc svatá otvírá se. Zvolna sněží
kol po horách i tichém údolí
a brzo nad bílými nad poli
se třpytí hvězdy zlaté něhou svěží.

Již půlnoc tu, a se chrámových věží
hlas zvonů tklivou písní hlaholí
a vniká do chat po všem okolí,
jichž na krovu háv bělostkvoucí leží.

Tak v duše věrných milosť Boží splývá
a rouchou bělostnou je přiodívá,
v niž ctností hvězdy zlaté vetkány.

A píseň andělů jim v nitru zvoní,
z ní radosť sladká, nebeská se roní,
že Bůh k nim sstoupá nebes ze brány.

F. Ž. Andrlický.

*) Mimo tyto udané prameny užito zejména spisů: Gindely: Dějiny českého povstání zvl. díl II. hl. 7. M. Procházka: Život bl. Jana Sarkandra díl I., 1861. Ig. Hanuš: O působení Ant. Koniáše v Čas. Mus. r. 1863. Vinařický: Jezuité r. 1867. J. Jungmann: Historie lit. české. J. Jireček: Rukověť. Pelzel: Böhmische, mähr., schles. Gelehrte r. 1786 a j.

O principu národnostním.

Sestavil Adolf Tenora.

Bůh postaviv první lidi do ráje požehnal jim. I rozrůstli se v rody a mluvíce stejnou řečí utvořili první národ. «Byla pak země jazyka jednoho a řečí jednostejných.» [1]) Když však ve zpupnosti své vzepřelo se lidstvo Bohu svému a počalo stavěti město s věží, Bábel, «sstoupil Hospodin, aby spatřil město a věži, kterouž stavěli synové Adamovi, a řekl: «Hle, jeden jest lid a jeden jazyk všem: a počali toto dělati, aniž přestanou od myšlení svých, dokavadž jich skutkem nenaplní. Pojďtež tedy, sstupme a zmaťme tam jazyk jejich, aby žádný nerozuměl hlasu blížního svého!» A tak rozdělil je Hospodin z toho místa po všech zemích.» [2])

Slovy těmito vyřkl Bůh princip národnostní. «Zalíbilo se prozřetelnosti Božské rozličné národy jako rozličné ovocenosné stromy na zemi štípiti a vedle sebe postaviti, aby každý dle způsobu svého rozkvétal a vydával plody své, a ve všech těchto plodech aby zářil rozličnými paprsky čili barvami světelnými jeden blesk moudrosti Boží.» [3]) Ocitli se tedy národové jazykem jsouce odděleni v krajích právem úplně stejným, žádnému nedáno přednosti před ostatními, nýbrž všem připadla stejná povinnosť: žíti svůj individualní život a vyvíjeti se na základech vlastní přirozenosti a způsobilosti. [4])

Jak plnili národové tuto svou povinnosť, t. j. jak si vykládali princip národnostní, dovídáme se z historie, dle níž ovládl dvojí význam principu národnostního a za věky se vystřídal, pohanský totiž a křesťanský.

Kterýsi dějepisec napsal, že v době předkřesťanské lze mluviti jediné o historii národní. Odtud snadno mohla by povstati domněnka, že pohanství bylo zlatým věkem principu národnostnímu, v němž zakvétal veškerou svou mocí v prvotním správném významu. Přihlédneme-li však k dobám těm blíže, objevuje se nám spíše opak.

Lidstvo znalo jen cíl pozemský; dle toho tedy udobovalo svůj povšechný názor světový a zařizovalo vše své jednání, jak by co nejdříve a nejsnáze cíle toho dosáhlo. Nemajíce zření k právům národů jiných národové brzy dali se zaslepiti sobectvím a zvolili si dle svědectví dějin za hlavní vodítko svých činův existenci, svobodu a prospěch vlastní. Sobectví musilo se obětovati vše; když pak povznesli se k vědomí své síly, tu již nestačily hranice domácí, nýbrž závistivým okem slídili v sousedství, kde štěstí nejvíce přeje, a záhy planul na nivách tamních boj vášnivé řevnivosti. Takovým způsobem vznikaly státy z národů různých, t. j. na základě nepřirozeném. Aby se trvání takových států zabezpečilo, bylo nezbytno,

---

[1]) Genesis 11. 1.
[2]) ibidem v. 5—8.
[3]) M. Procházka v kal. „Moravanu“ r. 1867. str. 168.
[4]) Naučný slovník V. str. 644.

aby přemožení splynuli s vítězi v národ jeden a tím aby stát nabyl rázu a základu přirozeného. Proto zápoleno do posledního muže s těmi, již se nevzdávali naděje v další život samostatný a tudíž ze všech sil splynutí s vítězi odpírali, již neodhazovali zbaběle svých samorostlých, individuálních znaků, řeči a mravův, aby za ně přijali znaky svých odpůrců — vítězů — vlastní přirozenosti mnohdy z konců protivné. Hrdinným těmto obráncům svéprávnosti národní trpce bylo zakusiti, že není pouhou frází základní věta politiky pohanské, již později i slavný Plato hlásal: Kdo nechce státu sloužiti, není oprávněn žíti.

Stejný byl osud národův asijských, evropských a afrických s osudem národů «nového světa», pokud bloudili ve tmách pohanství: ze sobectví potírali se navzájem bojem neustálým. Přes to nadešly národům některým doby oddechu, kdy spojeni jsouce pod jednou vládou požívali aspoň v podstatě stejných práv s kmenem panujícím. Tak bylo dle knihy Esther (8. 9,) v říši Perské za krále Assuera 127 různých národů, jimž vydávaly se i listy královské «do každé krajiny, každému národu, vedle jazykův a liter jejich, i Židům, jakž mohli čísti a slyšeti.» Tím však nebylo možno udržeti v celosti stát, jehož základ byl nepřirozený. A vskutku bylo vítězi zřídka přáno těšiti se dlouho úspěchům a vzkvétati na troskách národů zničených: brzo s té, brzo s oné strany napadají jej národové jiní, kteří rovněž jen vlastní mocí a prospěchem jsouce vedeni posléze obdrží pole a národu onomu připraví hrob, kterýž tak rád chystával jiným. Časem mizí státy dřevní a do popředí dostanou se národové po výtce zvaní kulturní, Řekové totiž a Římané.

Národové tito společně vynikli nad soupeře své ve vzhledě fysickém i duševním, čímž jim byla zajištěna nadvláda na delší dobu. Nicméně byli stále toho dbali, aby nikde netrpěli újmy v zájmech vlastních, dobře vědouce, že jen «opatrný, osvícený národ, jenž předem sám sebe nezapomíná, uchrání si platnosti a trvání i v proměnlivých poměrech politických.» [1]) Hleděli si sebe, hledali jen svého prospěchu; ký div tedy, že ostatní národové nebyli jim ničím, jsouce od nich jmíni za robstvo úplně bezprávné, jak dosvědčují mužové, jichž hlas dlužno považovati za ohlas smýšlení jejich doby. Tak jsou dle slov Aristotelových (kn. polit. I.) Neřekové čili barbaři, jak jim říkali, houfem otroků, poněvadž ze všech národů mají jediné Řekové nárok na vládu a politickou existenci; dle tohoto názoru opěvují pak básníci řečtí právem Řeky, jakoby byli stvořeni, aby vládli jiným. Neméně pěkně praví staré právo Římské o Neřímanech: «Barbaři (t. j. cizinci) již od přírody nejsou leč otroky; nemají tedy ani práva ani majetku.» [2]) Cicero pak zajisté nelichotí starým Římanům dí-li: Hostis apud majores nostros is dicebatur, quem

[1]) J. Müller: Allg. Gschte. Pag. 59.
[2]) Meinhold: Nationalitätsprincip. Pag. 7.

nunc peregrinum dicimus [De off.] (t. j. nepřítelem politickým byl od našich předků zván ten, jehož nyní zveme cizincem).

Z výroků těch bude patrno, že hlavně pro důvody socialní a politické ocitl se princip národnostní v tak smutných koncích i u národů kulturních. Avšak neméně důležity jsou u věci té pohnutky náboženské. Náboženství náleželo v době pohanské k samorostlým a svérázným znakům národa, bylo nedotknutelným jměním národním. A hle! vítězové kácí bohy, šlapou v prach posvátné obyčeje a obřady národa podmaněného! nemají dosti na tom, že vyrvali jim mluvu mateřskou a vnucují jazyk svůj, nýbrž ještě dále se ženou ve své neurvalosti a zavazují je uctívati božstev cizích! Takovým jednáním byl urážen zajisté přetěžce náboženský cit národa pokořeného, a jen odtud si vysvětlíme ony nadšené zápasy přemožených s přemožiteli: dokud jim nervali ze srdce náboženství, snášeli třeba do duše zarmouceni krušný osud svůj, majíce v náboženství záruku, že snad přece národ nevyhyne, jak toho příklady vidíme na starých Etruscích v Italii, na domorodcích a předcích zubožených Basků ve Španělsku, na řeckých kmenech v Malé Asii, na obyvatelích severní Afriky za kolonisace foenické, za výbojných výprav Punských a Numidských a na všech kmenech slovanských, jimž národní náboženství jedinou sice, avšak mohutnou skytalo potěchu v porobě politické. Sotva však vztáhl vítěz ruky své na náboženství svých poddaných, vše řadilo se rázem k odporu a bojovalo s urputností, jíž by marně hledal kdekoli jinde. Pomněme jen zápasů, jež vedli Židé proti Babyloňanům, Egypťanům a Římanům, valní národové Assyrie proti společnému náboženství, jež jim vtírali panující Assyrové, v pozdějších dobách pohanští kmenové východní proti Mohamedánům, zápasů, jež vedli v Evropě pohanští Sasíci a Slované, v Americe divoši i vzdělaní jinak Mexičané a Aztekové proti křesťanství, jež jim vypočítaví apoštolé sobectví zvěstovali ne živým, jímajícím slovem, nýbrž ohlušujícím chřestotem zbraní. Tehdy činila víra poslední, zoufalý pokus, aby zachráníc národního náboženství uhájila si v něm naděje, že nepodlehne národnosť. I tehda totiž, když nuceni byli přijati jazyk vítězův za svůj, zůstávali bohům svým věrni, k nim hovořili jazykem mateřským, pro ně i dítky své učili mluvě otců svých. Jakž by také jinak mohli k nim volati, než-li jazykem, jímž je vzývati naučili se v útlém mládí, nežli jazykem, jímž ctili je za bohy své otcové a dědové?!

Že národové kulturní rovněž považovali náboženství za vážného činitele při porobování ostatních, patrno z toho, že Římané spílali nepřátelům svým bezbožců (impii); dle praxe pak římské měl každý právo, ba povinnosť takového bezbožce zabiti; konalť tím záslužný skutek pro bezpečné trvání státu. Odtud ona hrozná pronásledování křesťanů, při nichž tolik nevinných obětí krev svou vycedilo: Římané vidouce své náboženství v úpadku, tušili vrátkosť panování svého; nasadili tedy všechny páky, aby zase dopomohli náboženství pohanskému k bývalé moci a slávě, a hmotným násilím chtěli zadržeti

vzmáhající se co den nauku míru, aby nenabyla v jejich státě převahy. Než marna byla jejich snaha; «Sanguis martyrum est semen Christianorum» napsal Tertullian, «krev mučenníků jest semenem křesťanů.» —

Pozdržme se ještě u celkové charakteristiky Řekův a Římanů co do stránky národnostní, jak se objevují na poli politickém. Řekům, kteří celkem byli povahy mírné a jemné, nepodařilo se hlavně pro ustavičné zápletky mezi jednotlivými kmeny nikdy dospěti k myšlénce o sjednocení veškerého Řecka, k vědomí jedné společné vlasti. Ten onen kmen snažil se sice strhnouti na sebe hegemonii Řekův, avšak ani Athénským v době rozkvětu nepovedlo se přivinouti k sobě všecka města řecká a založiti tak jednotu národní. Tím méně tedy mohli vládu svou šířiti trvale na národy cizí. Helléni nejsou světoborci po stránce fysické, jim neznáma jest myšlénka světovlády. [1])

Za to vystupuje Řím jako přední zástupce světovlády. «Výboj a panování byly povoláním starého Říma,» dí Vergil. Římané dokonavše po dlouhých bojích jednotu patricijů s plebeji dali se na výboje. Za krátký čas splynuli národové všeho tehdáž známého světa ve světovou říši římskou. [2]) Prohlédavý duch římský poznal záhy, že pro nesmírné rozdíly jak ve příčině politické a socialní, tak i náboženské jest obtížno spojiti všecky ty národy v organický celek, čehož nezbytně třeba k zachování a utvrzení veleříše. Snažili se tedy ze všech sil, aby zmíněné rozdíly politické a náboženské umenšili a tím sobě poddané národy vespolek sblížili. U příčině první zvoleno za hlavní pomůcku odnárodnění. Četní osadníci brali se na všecky strany říše a směšovali se s národy tamními, tak že znenáhla prostoupil všecky vrstvy obyvatelstva živel římský. Avšak pevné, nerozborné jednoty národní Římané tím nedosáhli; nedostávaloť se lidu pokořenému, jenž stále vzpomínal hrůz a pohrom přetrpěných v době násilného potlačování, věrnosti a přítulnosti ke trůnu vítězovu. Předních těchto ctností občanských nelze nižádnou mocí vynutiti, jsoutě dílem a květem cítění náboženského a přední podmínkou míru ve státě, jak již napsal Silius: (Pietas)

Ante Jovem generata, decus diumque hominumque,
Qua sine non tellus pacem, non aequora norant,
Iustitiae consors, tacitumque in pectore numen. [3])

Vidouce nezbytí Římané ustoupili poněkud od této své politiky a obrátili všecek svůj zřetel k poměrům náboženským. Společné náboženství zvolili, aby bylo pojidlem všech národů. «Sníženo tehdy náboženství,» píše Kornmann, «za podnoží politického prospěchářství, ale zůstalo bez síly a vplyvu v rozvoj státu, neboť úcta druhdy

[1]) Šolc: Národnosť str. 7.
[2]) ibidem str. 8.
[3]) Lib. II. v. 484—486.

tak velebených bohův umenšovala se již po drahnou dobu, až tímto skutkem úplně byli oddekretováni.» [1])

V Římě zbudován velikolepý Pantheon, jenž se stal svatyní všech předních bohů, kteří ze všech stran říše do Říma byli snešeni. Takto měl každý národ kultem vlastních bohů spěti k Římu jako středisku náboženskému. [2]) Avšak stalo se jinak. Společné náboženství, jež mělo býti spasnou kotvou jednoty nepřirozeně založeného státu, uchystalo Římu předčasný hrob; co mělo přinésti jednotu a sílu, přineslo rozdrobenosť a unylosť. Bohové rozmnoženi vzmáhající se laxností náboženskou do tisíců. Majíce hojný výběr po chuti zříkali se kultu otců svých a přidávali se k takovému, jenž nejvíce hověl osobním choutkám a slabošské, rozmařilé povaze. Úžasně vzmahá se nevázanosť a nemravnosť a zachvacuje celé třídy. Marně hledí jí staviti meze zákony světské, tak že Tacitus zoufale volá: «Čím více zákonů, tím zkaženější stát; o jednotě pak mezi národy ani slechu!» [3]) Zavládla úplná převrácenosť dle slov Sallustových: «Pravých významů slov již nemáme. Ctnostem dostalo se výměrů zcela jiných: Drzosť jmenuje se statečností, rozdávati cizí majetek slove štědrostí.» [4]) Z hlasův a zjevů takových musil každý jen poněkud rozvážný Říman poznati, že cesta, jíž se za svým cílem brali, vede je přímo k neodvratné záhubě, a že na dobro jest se jim vzdáti naděje, že by kdy rozvaděné národy říše své, jež si dle svého sobeckého názoru o státě přece mocí a chytrostí politickou i náboženskou povolností spojiti troufali, mohli porovnati a v jednolitý celek sblížiti a sbratřiti.

Takto jeví se na veleříši římské, jež byla veliké analogon říší předchozích a jest v očích našich nejdokonalejším obrazem státu ryze pohanského, nejzračitěji, jak lichy byly základy, na nichž budovali pohané houževnatě své říše, a zároveň podán nejzřetelnější důkaz, kam až může zavésti národy důsledné provádění špatně pochopeného principu národnostního.

Než obraťme již zraky své k době křesťanské.

Božský Spasitel přišel vykoupit člověčenstva a obětovav sebe sám rozeslal apoštoly do všeho světa, řka jim: «Jdouce učte všecky národy.» [5]) Zase tedy ujímá se sám Bůh všech národů, nedávaje žádnému přednosti před jinými, znova vyměřuje rovné právo všech, čili vykládá znova ve správném, prvotním smyslu princip národností! A čemu měli učiti apoštolé všecky národy? — Velebný zákon lásky a slova Kristova: »Cožkoli chcete aby vám lidé činili, i vy čiňte jim!« toť hesla, jež křesťanstvo napsalo na prapor svůj. [6]) A hle!

---

[1]) Sibylle der Zeit aus der Vorzeit III. p. 135.
[2]) Bergier, ibidem p. 136.
[3]) ibidem cit. l. p. 139.
[4]) Sibylle der Zeit aus der Vorzeit III. P. 129.
[5]) Mar. 28. 19.
[6]) Srovnej: M. Procházka „O národnosti“ v kalend. „Moravanu“ r. 1867. str. 167.

Národové, již žádným způsobem nemohli býti sjednoceni, jednomyslně staví se pod prapor kříže, a čím více poznávají blahonosnou nauku, tím více vyjasňují se posavadní názory jejich o životě pozemském a nadvládě jednoho národa nad ostatními.

Ze slov Učitele učitelů: «Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho a toto všecko bude vám přidáno» [1]) vidí národové, že tento svět není pravou jejich vlastí, nýbrž že všichni mají spěti za cílem vyšším, nadpřirozeným, jenž už sám sebou činí je bratry vesměs rovnými, tak že žádný nemá více práva na pozemskou existenci přede druhými. A berouce se za tímto cílem, — k němuž ovšem jen jako ve tmách upírali zraky své mudrci pohanští, — počali se starati o své potřeby nejen klidně vedle sebe, nýbrž podporovali se z pravé lásky křesťanské navzájem co nejhorlivěji, nic proto netratíce na svých individualních znacích.

Všechny rozdíly jednotlivých tříd a stavů v podstatě své vymizely a v první církvi zavládl pravý, dobrovolný totiž kommunismus, jímž se nejlépe osvědčila veškerá síla Božské nauky naproti pokleslému národnímu náboženství pohanskému. S novou věrou přijali národové zároveň nový život socialně-politický a to na základech úplné rovnosti a jednoty pod společnými duchovními představenými, čili jak my nyní o tom mluvíme, zavedli na místě staré kruté nadvlády nejplnější rovnoprávnosť — provedli princip národnostní ve významu prvotním — na základě křesťanském. «Církvi vynikající mravností a vzdělaností vyšší, dostalo se povolání vychovati národy barbarské. Bylo to kus krušné práce . . . Úkol ten (jemuž bylo cílem mravné povznešení člověka) vykonán čestně.» [2]) Dosavadní hranice, za nimiž bývali nenávidění cizinci, barbaři, bezbožci, otroci, staly se přátelskou mezí takořka pobratimských kmenů; nikde mezi národy křesťanskými ani zmínky o dřevní urputnosti a nesmířlivosti.

Národové se sjednotili, bohužel však jen ve příčině duchovní, náboženské. Jak snadno mohly se tu ve skutek uvésti dávné tužby pohanských státníkův, aby se totiž provedla jednota nejen náboženská, nýbrž i politická! Jak snadno mohli se národové, opírajíce se o základy křesťanské, dohodnouti a utvořiti mohutný, nerozborný celek vzájemnou úmluvou samostatných vladařů, již vůlí všeho národa byli postaveni v čelo jako přední jeho zástupci! Avšak stalo se jinak. Nadšení, s nímž národové přijali novou víru, klesalo a tu ovšem zůstali národové aspoň v některých vzhledech na stanovisku pohanském. Po výtce platí to o složení států křesťanských, jež na mnoze zůstaly na nepřirozeném základě pohanském, z různých totiž národův uměle jsouce sestaveny; snadno si tedy vysvětlíme odtud mnohé neutěšené zjevy, mnohé nesrovnalosti, jež se naskytují v dějinách křesťanstva. Kde poutuchlo v takovém státě různých národů prvotní vědomí náboženské, aneb kde neproniklo posud

[1]) Mat. 6, 33.
[2]) Šolc: Národnosť atd. str. 24. sq.

útroby všech tříd společnosti, tu přirozeně nabyla převahy moc politická ana dychtivě dává se v zápas se zbylými státy pohanskými, jichž osud pak nebyl valně lepší než za dob předkřesťanských, jak se asi nejlépe ukázalo ve tragoedii srdcervoucí, osudech Slovanů severních. Aby se cos takového nevyskytlo též mezi národy křesťanskými, toho vždycky byla dbala církev a mírnila ze všech sil protivy, jež se z příčin jakýchkoli mezi nimi objevovaly. Důležity jsou u věci této všeobecné koncily, jež občas byly svolávány; na nich zasedali vedle duchovních poslanci světští ze všech předních státův a pojednávalo se aspoň v hlavních rysech zároveň o politicko-socialních záležitostech všech národů v lůně církve sjednocených. Působila tedy ode všech uznávaná moc duchovní na venek v úplné shodě s mocí světskou a odtud ona síla, jíž čeliti musili, kdokoli se vzpírali zavedenému řádu, ono nadšení, s nímž podnikali křesťané válečné výpravy, brzo jako války křížové proti společným nepřátelům zevnějším, brzo jako společnou obranu proti nepřátelům vnitřním, zejména kacířům, kteří pohrdajíce křesťanstvím ohrožovali křesťanskou organisaci států. Nicméně však nebylo ani přes tuto vzájemnou shodu křesťanským národům a státům možno uvarovati se všech pohrom, jež dle soudu politikův jsou nezbytny, aby čistily a jasnily obzor politický. Vypukly i mezi nimi zlé rozbroje a války, avšak příčiny pohrom těch dlužno rozebírati co nejopatrněji. Obyčejně objeví se poslední příčinou, jak uznává Rousseau, [1]) buď jen sobecké, světoborné choutky mocnářovy, jakkoliv lid pevně měl na zřeteli svůj cíl a tím i vzájemnou svornosť, hlavní zajisté podmínku míru, buď ochablosť života náboženssko-mravního, jenž těsně jest spojen se životem politicko-socialním. Ve případě prvém zejména ujímali se národů slabých a malých papežové, ba ocitnuvše se ve světodějných sporech s císařstvím podporovali národní snahy a rozvoj, samostatnosť a vlastní správu národů stranou vladařovou utiskovaných, čehož důkazem jest chování papežů k sousedům Německa. [2]) Co se týče příčiny druhé, jeví se doby ochablosti náboženssko-mravní hlavně za papežů buď slabých aneb nehodných, jenž nemohli nijak ovládnouti pevnou rukou všech národů křesťanských, a strhováni jsouce strannictvím dávali přednosť některému panovníku, mnohdy i celému národu. Takové jednání budilo a živilo řevnivosť mezi národy a státy křesťanskými, tak že přestali se považovati, jak píše Ebend, národové za jedinou morální osobu: nelitovali již urážky vespolné jako urážky jednotlivce, třebas ve své podstatě stejně jest trestuhodna nespravedlnosť národa k národu, jako nespravedlnosť k blížnímu, a v této své mravní pobloudilosti vrhali se ihned ve zhoubný plápol války, zapomínajíce, že jen v míru může kvésti zlatý lidstva věk. [3])

Kde bylo vědomí náboženské svěží a čilo, tam dobře poznávali výhody časů klidných a panovníci duchem křesťanským úplně jsouce

[1]) List k arcibiskupu pařížskému v Paradoxes intéressans 375.
[2]) Šolc: Národnosť atd. str. 24.
[3]) Aurel Meinhold: Nationalitaetsprincip. Pag. 30. sq.

proniknuti, měli za přední svou povinnosť býti svému národu dobrým příkladem, jak jasně plyne ze slov Alfonsa, krále Aragonského: «Jest sice hrdinstvím postaviti se v čelo armády a vésti ji proti nepříteli; avšak hrdinnější a vznešenější jest vésti v míru celý národ za sebou svým příkladem na dráze ctnosti.»[1]) Jestliže pak se přece takoví mocnářové mezi sebou nepohodli, tu přednesli raději sporné otázky duchovnímu otci všeho křesťanstva, jen aby uchránili sobě poddaný lid všech pohrom a strázní válečných. Tak porovnal Lev IX. (r. 1052.) Ondřeje Uherského s Jindřichem III.; Bonifác VIII. (r. 1295.) způsobil mír mezi Eduardem I. Anglickým a Filipem IV., králem Francouzským; Eugen IV. ukončil mírným způsobem spor králů Francouzského a Španělského v Cateau-Cambresi (r. 1435.).[2])

Křesťanství tedy i po stránce kulturní obrodilo národy a státy, takže úplně dle pravdy napsal Montesquieu: «Ó nadivno! Náboženství Kristovo, jež má, jak se na první pohled zdá, jen blaženosť onoho světa za svůj cíl a konec, oblažuje a ošťastňuje nás již na pouti vezdejší.»[3]) A věru, oblažilo a ošťastnilo všecky národy, jak uznávají přední jejich dějepiscové. Italie zachráněna ze všech zhoub, jež se na ni se všech stran, zvláště za stěhování národů, valily, otcovským zastáním a péčí hlavy křesťanstva. O Francii tvrdí Gibbon, že jen církví byla zachována v dobách nejhorších její politická existence; v týž rozum mluví Jan Müller o Německu, jakožto celku, k němuž i naše země po drahné časy byly připojeny. V Anglii uznává se všeobecně za základ samostatnosti národní tak zvaná magna charta, jež byla provedena vplyvem církve. Taktéž souditi jest o Španělsku a zemích východních, jež jen pomocí ostatních v církvi sbratřených národů nával islamu buď na vždy odrazily, aneb aspoň čas od času stavily meze, aby se tato nakažlivá hlíza nemohla rozlézti po všem těle křesťanstva. Ze svornosti, jež jednotila národy křesťanské, vysvětlí se také snadno lidský moment při rozšiřování víry Kristovy, zvláště ve stoletích pozdějších: Bylo všeobecně známo, jaké ochrany dostává se jejím vyznávačům ze všech národů v církvi sjednoceným, kterak se jen pohanské hrany ve zvycích a životě jejich světlem víry obrušují, kdežto všecka svérázná přirozenosť se jim ponechává; odtud onen radostný spěch býti též přijatu v bratrský úvazek národů křesťanských. A věru jest charakteristickým zjevem, že ani jeden z národů pokřesťaněných, dokud věrně setrvali při víře pravé, nevyhynul, maje na koho spoléhati v dobách nejhorších. Sotva však některý, odchýliv se od pravé nauky vlastní počal kráčeti cestou, zbloudil, a opuštěn, osamocen byv vlastní vinou, buď úplně upadá v porobu a mizí na dlouhé doby z politického obzoru — jako kmeny na jihovýchodě evropském — aneb s napjetím posledních sil pouští se v boj za věc svou a posléze

[1]) Sibylle der Zeit III. Beispiel IX.
[2]) Meinhold: Kirche, Fürsten, Völker. II.
[3]) Sibylle der Zeit und der Vorzeit. III. Pag. 136.

vítězí — sám nad sebou — jako národ náš, jenž v odvěké jsa obraně proti nevraživým sousedům tak se utužil, že v neblahých válkách husitských nepoměrné přemoci odpůrců statně sice čelil a svého bytu si uhájil, na venek hrůzou naplniv všecku Evropu, avšak uvnitř se znesvářiv s bratry, je potíral, jakoby nechtěl poznati, že bratrovražednou válkou sám sebe přemáhá, sám sebe hubí, až se posléze zase valnou většinou s církví smířil a mírem své trvání, svůj rozvoj ustáliti a utvrditi za nejpřednější povinnosť si uložil...

Učiníme-li si tedy celkový obraz působení křesťanství do konce století 15., jasně se na něm obráží křesťanská víra, jež národy sjednotila, křesťanská naděje, jež rozvaděné smířila, křesťanská láska, jež národy smířené v jejich národnostech zachovala, čili princip národnostní ve správném smyslu na základě nauky živé patrně pochopen a proveden jest, aspoň co do věci samé, stejně skoro u všech národův. O. p.

Růženeček.

To nejdražší má památka je
ten růženeček klokočový
a jak mi vlhnou při tom oči,
když si ho ruka kolem točí,
to srdce moje nevypoví.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — zlatou chvílí,
již pospolu jsme, šťastni věru,
kdys na záspi my v nočním šeru
svém o budoucnu promyslili.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — pohled blahý,
jímž jsi mně, zlatá, — starosť v líci —
tak často srdce žalující
zas ukájela v poklid drahý.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — slza tvoje,
již ronila jsi, když jsem časem
ti povídával chvějným hlasem,
jak to mé žití — samé boje.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — jedna vráska,
již na to čelo potem smyté
a na ty ruce pracovité
ti vryla tvoje ke mně láska.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — jedna rada,
již jsi mi dala, — slzy v zraku —
kdy na klíně ti za soumraku
má prodlévala hlava mladá.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — jedno přání,
jež skládala tvá duše čistá
vždy ve klín Matce Pána Krista,
by dal mi štěstí bez ustání . .

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — křížek k tomu —
tvůj žal mi vezdy připomíná,
kdy požehnavši svého syna,
mne's provázela cestou z domu.

Vždy tebe, máti, vzpomínávám:
to každé zrnko — prosbou jednou,
již k nebesům má duše ssýlá,
by tebe, drahá, ochránila,
než oči mé tě zase shlédnou . . .

To nejdražší má památka je
ten růženeček klokočový
a jak mi vlhnou při tom oči,
když si ho ruka kolem točí,
to srdce moje nevypoví . . .

Jos. Tumpach.

Obrázek z osudův a poměrův Slovenských.

Podal Josef Skoták.

Ta země chudá jako její děti
se slzou v očích, na rtech s písní, bolem
a všude již-li vlaštovice letí,
tam pořád sníh a mráz a smutno kolem!

Již sám útvar půdy činí slováckou zemi v Uhrách chudou; na sever a západ jako ohromným věncem lemují Slovácko Beskydy a Karpaty, z těchto pak hor po celé Slovači vybíhají vyvýšeniny, jako stříbrné nitky pronikajíce veškeru zemi; jen k vodám Váhu vysočiny se sklánějí, tvoříce neveliká sice ale za to rozkošná a utěšená údolí. Báje slovenská takto vysvětluje hornatosť půdy: «Bůh rozsévaje hory po zemi, přišel nad Slovač; tu však na neštěstí klín se roztrhl a tak vysypala se na Slovensko celá spousta hor.» A po těch slováckých horách kráčí a plíží se bída, bída toliká, že nutí obyvatele, by opouštěli rodný kraj . . . Třeba dokladů?

Roku 1875.—76. dolehla na horní stolice slovenské nouze toliká, že ubohý lid byl nucen spokojiti se chlebem z ovsa, smíšeného s korou stromovou, a i tak počali lidé umírati hladem. A přece ani jediný list maďarský o tom neučinil zmínky. Vždyť po maďarském přísloví: «Tót nem ember,» — Slovák není člověk. Ano! na vystavěnou blativé perly potiské — Segedina, po všem světě se sbíralo, ale o Slovácích, i kdy mrou hladnou smrtí, se neví. Pro tuto chudobu země a nevšímavosť vlády maďarské opouštějí houfně Slováci rodné hory, ty hory, jež jim byly tak přirostly k srdci, aby bloudíce po cizích vlastech, hledali si šťastnějšího živobytí. Věru

Slovanské té větve syni chudí,
ti světem bloudí jak květ planých hruší!

Vláda maďarská, jíž, jak stále hlásá, na srdci leží blaho všech národů v koruně sv. Štěpánské, není prý zavázána starati se o národ slovenský, kterého, jak pravil r. 1876. Tisza ve sněmovně, vůbec není. A vskutku vláda se dle tohoto rozumu řídí. Pokud se v Pešti nepoznalo, jak vydatnou kolonií maďarisační je kde jaká železniční stanice, kde která továrna, nesměla zátiší slovácképo ani lokomotiva ani stroj tovární rušiti z onoho idyllického klidu, či jinými slovy: obchodní a průmyslový ruch ve krajích slovenských ničil se soustavně. Než doposud má-li se nějaký závod průmyslový dostati do rukou ne Maďaronům a ne renegátům, všemožně se tomu překáží; a přece Slováci úpěnlivě volají (a tož i ke bratřím v Čechách a na Moravě!): «Závody v rukou našich snad přece uhájí lid bídy, národ nadvlády maďarské.»

Avšak pohleďme ještě blíže na tu «zemi se slzou v očích.» Co ve všem vzdělaném světě jest neslýcháno, to mezi Maďary páše se veřejně — kup a prodej dětí. Jest zjištěno statisticky, že Maďaři mají ze všech národův evropských nejméně dětí.

A nyní, kdy počet obyvatelstva mluvícího týmž jazykem má v politice takou úlohu, Maďaři aby nemizeli, ba počet svůj rozmnožili co nejvíce, chopili se prostředku nejvýstřednějšího, využitkujíce způsobem nelidským požehnané plodnosti slovácké a jejich chudoby: kupují slovenské děti. Ba utvořily se již celé spolky, které vysýlají tlupy náhončích do horních krajů slovenských, aby od chudých slov. rodičů kupovali děti. Za dítko platí se 20—25 zl. Rodiče, buď Bohu žalováno, často uvěří slibům agentovým, že se z dítěte stane pán, jenž je kdysi dobře zaopatří. Taký kupec odvádí mnohdy až 10 dětí slovenských: každé z nich má bílou tabulku s číslem; — tak označovali i Turci děti bulharské, vlekouce je v otroctví; ovšem Turci mají už zbrodně takové, páchané na národě, za krutosť, — Maďaři, «národ šlechticů,» «národ rytířský» dosud konají dílo Herodovo; a Slováci vskutku dosud nazývají takové kupce fanatiky — jmenem «Herodes.»

«Bóh veru málo udělil
Slovákom úrodných polí,

ale jiem dietky požehnal
a to zlých súsedov bolí.
Niekdy jim vzali pastviny,
luky a roviny všetky
a dnes už berú ostatok
tie milé spevavé dietky! (Vajanský.)

Jestliže Maďaři neštítí se takých prostředkův, od nichž každý, v němž ještě jiskra citu dřímá, nemůže se neodvrátiti s opovržením, zajisté ty způsoby, jichž používají i «kulturní» národové na potlačenou jiných národů, nezůstaly u nich nepovšímnuty. Za velikým vzorem Bismarkovým Maďaři předkem a nejprve vnucují Slovákům svou «vzdělanosť» arci nejinak, než jazykem maďarským.

Až do roku 1830. byla vyučovací řečí na středních školách v zemích koruny sv. Štěpánské skoro výhradně latina; teprve kdy založena byla maďarská akademie r. 1830. začala maďarština vždy větší a větší si osobovati právo na všech středních školách, a když pak vyhlášena maďarská řeč za řeč úřední r. 1842., byla též skutečně vnucena všem školám středním až na trojjediné království Chorvatské. Toto jednání jak ostatních národů v Uhrách, tak i Slováků velmi bolestně se dotklo. Nebylo sice tehdy gymnasií slovenských, ale byly při lycei v Prešpurku a v Pešti založeny stolice jazyka slov., jež tímto prohlášením byly velice ohroženy. A vskutku zpupnosť maďarská nedala dlouho na sebe čekati; s nevídanou prudkostí zakročili Maďaři proti těmto stolicím. Ze Prešpurka vypudili miláčka mládeže — Štúra a místo něho dosadili nohsleda vlády maďarské. Podobně stalo se i v Pešti. Když pak Rusové u Vilagoše zkrotili vypínavosť Maďarů, tu oddechli si poněkud Slováci; než oddechli si od nadvlády maďarské, by pocítili zase německou. Teprve r. 1861. po dlouhých prosbách a deputacích vysýlaných až do Vídně, v jichž čele byl zvěčnělý biskup Bansko-bystřický, Moyses, dovoleno Slovákům založiti tři gymnasia a učitelský ústav, a tož hlavně na vlastní útraty. Než vymoženosti ty neměly dlouhého trvání. Po r. 1867., kdy Rakousko roztrženo bylo ve dvé, kdy Němci v naší části říše, by tím více mohli utiskovati národy neněmecké v naší polovici, obětovali svoje bratří v Uhrách molochu maďarskému, brzo panovačnosť maďarská tyto slov. ústavy zrušila. R. 1875. ministr vyučování, Trefort, dal zavříti poslední slov. gymnasium v Levoči, a teprve po dlouhých prosbách milostivě opět dovoleno Slovákům jinde úplně na vlastní útraty založiti svoje gymnasium pod tou však podmínkou, vykáží-li se ve krátké době, že mají na ně pět tisíc zlatých. Žádaná suma byla sice sebrána v několika dnech v Čechách, ale otevříti slov. gymnasium přes veškeren slib zakázáno. Trefort snad měl za to, že pro Slováky sliby dostačí. Od té, co slovenština ze všech středních škol jest vymýtěna, snaží se mladíci slov. vzdělávati se ve svojí materštině aspoň soukromně. Než ani to nenalezá milosti před

očima Maďarů. Tak asi před dvěma roky doneslo se řediteli gymnasia v Prešpurku, že slov. mladíci počtem přes 20 pěstují slovenštinu, a ihned také byl zaveden s nimi výslech. Načež ti, kteří byli usvědčeni z tohoto zločinu (!) jako státu nebezpeční panslavisté jednoduše byli propuštěni. Též před několika měsíci byl na novo pobouřen všecek maďarský svět. Noviny maďarské celé sloupce psaly o rejdech panslavistů v Uhrách, o ruských rublech — příčina toho? Několik slovenských studujících mladíků v Prešpurku scházívalo se, by zpívali slov. písně. Zežidovštělé noviny důtklivě na to naléhaly, by tito panslavisté co nejpřísněji byli potrestáni. Trefort již se o to postaral a je vyloučil jako státu uherskému nebezpečné ze všech středních škol uherských. Za takých poměrů nepozastavujeme se nad tím, kterak Slováci sami vyznávají, že jest to div, že možno ještě mluviti o slov. mládeži. —

A by maďarská vláda dobrotu svou vyčerpala do dna, r. 1882. zavedla maďarštinu i do slov. škol národních, kdež se jí učí zrovna 7 hodin týdně.

Ve vzhledech ostatních vláda uherská nestará se příliš mateřsky o nár. školy na Slovensku. Statistika vykazuje kolem 400 dědin beze škol, kde by dle zákona měly býti nár. školy zřízeny. Vláda uherská také chudým obcím slov. ku zřízení školy ničím nepřispěje. Vždyť jí to právě vhod, že Slováci zůstávají v pozadí za národem maďarským. «Slovenčina za pluhem Maďarům neuškodí, ale výše se povznésti nesmí,» — toť heslo a přesvědčení Maďaronů. Vizme ještě jeden obrázek ze školství slovenského. Po vyrovnání r. 1867. byli mnozí učitelé slovenští, kteří nechtěli zapříti krve slovenské, sesazeni a místo nich obcím násilím vnuceni staří «husaři,» kteří neuměli ani psáti ani čísti, za to však hodně «teremtit.» Kde měly ubohé obce hledati ochrany? Několikráte byly vyslány deputace do Vídně, žádat u trůnu panovníkova ochrany ubohému Slovácku. Dostaly sice slova útěchy plná, ale skutky — — — — ? Odpustí-li však rod slovenský svým utiskovatelům toto děsné příkoří: zajisté boj, který Slováci již od r. 1842. vedou na poli náboženssko-politickém jakoby volal k nebesům o pomstu.

Jak známo, Slováci akatoličtí náležejí k církvi Lutherově, Maďaři pak nekatolíci k církvi Kalvínově. Správu církve své měli Slováci ve svých rukou. To však bylo trnem v oku Maďarům. Aby i tedy tuto jedinou samosprávu z rukou Slovákům vyrvali, hleděli Maďaři [1]) obojí církev spojiti pod jednu správu, by takto Maďaři i tam nabyli vrchu. Po prudkých výstupech v konsistořích, po dlouhé agitaci a nátlaku se strany vládní r. 1882. Maďarům se to též poštěstilo. Sotva však Maďaři došli nadvlády, první dar evandělické lásky Slovákům poskytnutý byl: «Jestliže některý pastor

[1]) Začátek učinil hr. Zichy hned roku 1842., jenž v konsistořích a na synodách hlásal, že učení Lutherovo a Kalvínovo snadno lze v jedno spojiti.

nebude podporovati zájmů národa maďarského, budiž mu to pokládáno za zločin kanonický.» Ano v novější době mnohým obcím slov., které mají právo voliti si pastory, násilně vnuceni byli duchovníci maďarští. Lid zanícen spravedlivým hněvem vyhnal je z obcí; než donutili jej panduři, by je opět přijal.

Však žel Bohu též se strany hierarchie katolické činí se nemalé příkoří Slovákům katolíkům. Vizme jen, v jakém duchu se odchovává mladé kněžstvo slovenske na bohosloveckých učilištích. Tak v alumnátě nitranském jest zakázáno chovancům mluviti spolu slovensky, jakoby Nitra a biskupství nitranské ne ve středu Slovenska, ale někde u Kečkemetu neb Segedínu se rozprostíralo; v budínském pak alumnátě byla stolice jazyka slov. zrušena. V Ostřihomě bylo sice dovoleno bohoslovcům slov. zabývati se soukromě literaturou slovenskou, proto však Ostřihom byl vykřičen za panslávské sídlo, nebezpečné státu. Od r. 1882. však škola slovenská v semeništi ostřihomském úsilím představených ochabovala. A obraz, jak je tam nyní, podaly denní listy před několika dny.

Posvátný rok tisícleté památky blaženého úmrtí světce i apoštola našeho sv. Methoděje schýlil se již ke konci. Jubileum to bylo po všech širých vlastech slovanských tu méně, tam opět skvěleji slaveno, jen na Slovensku tak bylo ticho, jakoby pro ně roku svato-methodějského nebylo. Nejen že zakázali duchovenstvu okázalejším způsobem sloužiti mši sv. na počest slavnostní památky svatomethodějské, nýbrž i lidu všemožně se zabraňovalo v poutích na posvátný Velehrad. Mnohé průvody přišedše na pomezí moravsko-uherské, byly donuceny zpět se vrátiti; — nedopřáno Slovákům ani, by si zaplakali na hrobě svého prvního duchovního otce, otce tak dobrotivého.

Zdá se nám, jakoby zalétal ke sluchu našemu nejen od krajů povislanských, nýbrž též od Váhu zoufalý zpěv:

S požáru dýmem, lkavými zvony
k Tobě, ó Pane, bije ten hlas:
žaloba strašná, poslední stony,
modlitbou takou pobělí vlas.
Bez žaloby my již neznáme zpěvu,
trnový věnec vrost v naši skráň!
věčně, jak pomník Tvého tu hněvu
k Tobě se vzpíná prosebná dlaň. —

(K. Ujejski «Chorál.»)

Též ve příčině administrativní nemají se věci lépe, zvláště od roku 1861., kdy maďarština po druhé byla slavnostně prohlášena za řeč úřední po veškerých Uhrách. Od té doby každý, kdo chce zastupovati nějaký úřad, musí býti znalý maďarského jazyka: nesmí býti advokátem, nesmí býti poslancem, kdo nezná maďarštiny. Ano v nejnovější době nařízeno, kdo nestuduje na maď. gymnasii nebo

na maď. universitě, že nesmí mu svěřen býti úřad nižádný. Chauvinismus maďarský tak daleko již pokročil, že úředník, skládaje přísahu úřední, musí též přisáhati, že nebude podporovati jiné národnosti na újmu maďarské. Před r. 1867. mnozí Slováci byli úředníky; sotva však Maďaři dostali svoji vládu, dosazeni na místa jejich kreatury vládní, onino dostali «consilium abeundi.» Nyní za takých poměrů hledejme mezi maďarskými (= uherskými!) úředníky upřímných Slováků!

Vizme též aspoň jeden obrázek z politiky, jenž nám ukáže, jak Maďaři úplně nivelisují ve vzhledě politickém ubohou Slovač. Každému jest zajisté nápadno, že ve sněmovně uherské neobjevuje se mezi poslanci žádný Slovák, a přece i dle vládního (velice správného!?) sčítání jest 1,800.000 Slováků. Věru těžko jest zvoliti Slováka za poslance, když nátlak vlády a píky pandurů volbu Slovákovu zamezí. Známý farář a básník, † Jiří Slota Rajecký, volen byv od Slováků za poslance, byl rád, že unikl zdráv a živ před rozzuřenými Maďarony. Před několika lety podařilo se sice Slovákům v horních stolicích zvoliti Slováka za poslance, než volba jeho byla zrušena; na to byl po dvakráte znovu zvolen, avšak zrušili volbu opětně. Mluvíce o volbách, podotýkáme při této příležitosti, že volby v Uhrách staly se po celém světě rozkřičenými. Skoro vždy skončí pračkou mezi voliteli a pandury, a soubojem mezi kandidáty.

Toto všechno nedostačí Maďarům; chtějí světu ukázati, že v Uhrách žijí jenom krevní Maďaři. Způsob, jakým toho docíliti se snaží, nevíme, zda bychom měli nazvati směšným, či drzým. Vláda totiž s nelibostí vidí, že mnoho přijmění rodových v Uhrách jest slováckých, německých, rumunských, jen ne maďarských; poněvadž pak přijmění rodová nemaďarská nad světlo jasněji hlásají, že nejsou obyvatelé Uher Maďary samými, usnesla se proto vláda uherská, že každému, kdo svoje nemaďarské příjmění promění v maďarske, zaplatí 50 kr. Dosti dobře se daří v tomto vzhledě vládě uherské. Tak roku 1882. přes 2000 Slováků jména slovácká zaměnili v maďarská — jen «vyvoleným národem» byli převýšeni. Však Slovákům, podlehnou-li, — což, bohdá se nestane — nemá býti ponechána ani ta útěcha — jest-li to útěcha, — by jména měst, řek, hor hlásala, že kdysi v krajích těch žil a zpíval národ slovenský. Neb za posledních let slovácká jména měst, hor, řek mění se o překot v maďarská. Kdo chce poznati, jak mnohé slovenské město směšně překřtili v maďarské, ať nahlédne jen do jízdního řádu železničního v Uhrách. Až dosud chvála Bohu jména ta jsou jen na papíře, ale ne v řeči lidu. —

Literatura slovenská až dosud neměla «své zlaté doby» a také jí tak brzy míti nebude; zvláště veškeré naděje v úplný rozkvět pozbyla od té doby, co zrušen byl jediný její «Maecenáš» — «Matice Slovenská» Toto středistě literarního slovenského snažení bylo od Treforta r. 1875. zničeno. Jmění «Matice Slovenské» přes 80.000 zl.,

darované většinou od chudého slovenského lidu, bylo skonfiskováno, jakož i velké zásoby knih, a to proto, že «Matice Slov.» podporovala dle Treforta — panslavismus.

Zdálo se, jakoby «Matice Slovenská» upadla úplně v zapomenutí. Než — hle! před několika měsíci vzpomněl si Trefort, ministr vyučování, že byla kdysi «Matice Slov.» a že měla též svoje peníze. I poradivše se v Pešti velkomyslně utvořili z peněz odňatých «Matici Slov.» fond pro vydávání knih slovenských v duchu maďarském. Věru dar to danajský! Když pak všichni spisovatelé slovenští s opovržením odmítli nabízené jim redaktorství tohoto «šlechetného» spolku, postavil se v čelo jeho žel Bohu — biskup spišský. Marně zaslali členové bývalého výboru «Matice Slov.» protest proti takému hanebnému zneužití peněz «Mat. Slov.» k císařskému dvoru do Vídně; byl vrácen zpět na vyřízenou královské tabuli v Pešti. Ta, jak se říká, hodila jej jednoduše do koše. Za takové nevolnosti není s podivením, že nemůže literatura slov. vzkvétati a se rozvíti žádoucně. Počet časopisů nepřevyšuje ani 10 a i těch několik listů má málo odběratelů. Není také divu; neb kde má se vzíti literarní obecenstvo? Na Slovensku není skoro slovenského studentstva, není slov. měšťanstva, není čilého slov. společenského života, a mimo to nemají Slováci literarního střediště.[1])

Maďarisace tísní jako nějaká můra veškeren slovenský život. Vždyť není ani dovoleno Slovákům veřejně slovensky hráti divadlo; za to však celé tlupy společností maďarských zaplavují svými hrami Slovensko, hrami, v nichž nemohou přijíti Slovákům ani na jméno.

Uvážíme-li přikoří tato a pak slova, jež pronesl předseda ministerstva uh. Tisza r. 1880. ve sněmovně: «Národ, který staví na troskách jiných národů, nemá budoucnosti,» zdá se to býti více než zpupností vyzývavou! Snad nechtěje potvrdil Tisza slova zvěčnělého Palackého: «Budou-li Maďaři tak proti ostatním národnostem vystupovati, po druhém tisícletí nebude po nich ani zmínky!» —

Co činí Slováci vzhledem k těmto příkořím? — Mlčí — «Rest jest mlčení» — praví. Zda větší bol, zda zoufalejší resignace může býti?

Žaloby jejich byly by jen k radosti jejich nepřátel a vzdělaný svět by jim sluchu nenaklonil. Vzdělanou, ba valně zežidovštělou Evropu nezajímají útisky, pode kterými úpí přes 2 miliony lidí. Jediná útěcha Slováků záleží v naději, že přijde čas, kdy zavítá doba súdu. —

Proslulá u Jihoslovanů «Mis Irba,» která ve prospěch bojujících za svobodu Jihoslovanů v r. 1876. sama darovala 10.000 zl., která ve své otčině — Anglii — sbírky v jejich prospěch uspořádala, ve knize, v níž popisuje dojmy s cest po nivách slovanských, praví:

---

[1]) Turč. sv. Martin pro $2^1/_2$ mil. obyvatelů jest jednak příliš malým středištěm, jednak svou polohou velice nepříhodný. Jinak Turč. sv. Martinu a jeho měšťanstvu všechna čest!

«Cestujíc se svojí společnicí, navštívila jsem také Slovensko v Uhrách. Tam uzřic dítko v Levoči, pohovořila jsem s ním několik slov slovenských, které jsem znala. Tu uzřev mne úředník policejní, zatkl mne a zavedl na úřad, že prý pěstuji a šířím panslavismus. Úřad mne propustil, úředník pak chtěje se ospravedlniti, děl po německu: «Mluví-li kdo slovácky, jest to, jakoby pes štěkal.» Na to tato humanitní dáma ve své knize dokládá: «Tam v zemi Slovákův jsem poznala nespravedlnosť Maďarů, tam vznikla ve mně touha, bych se mohla obeznámiti s dějinami veliké rodiny slovanské.» To snad jest jediný hlas z ciziny, který politoval ubohou, trpící Slovač, který odhalil příkoří, jemuž se mohou přirovnati jediné ústrky a bezpráví, jakých se dopouštějí Angličané na obyvatelích «Zeleného Ostrova,» nebo Prusové na Polácích. Děli jsme «z ciziny»; snad tedy aspoň jejich rodní bratří v zemích koruny české sledují se živou účastí smrtelný zápas Slovákův se zpupností maďarskou? Nezdá se. Aspoň řeč vůdce národa českého, v níž úplně se odříká Slováků, pak vlaky do Pešti jeví aspoň nešetrnosť k bratřím Slovákům. «A vy jedete do Pešti, k našim úhlavním nepřátelům?» tázávali se Slováci se slzou v očích účastníků vlaků.

Nyní na Slovensku jest hotový Babel. Co jedni pokládají za ctnosť, druzí považují za zločin; co u jednoho jest právem, u druhého jest drzostí a směloství. Není také čemu se diviti. Ten národ, který na sněmě v Debrecíně v r. 1848. sesadil Habsburky s trůnu, má svoji vládu; ten který krvácel za ně, jest podnožím onoho. Maďaři neslýchaným převratem jsou nyní jako opojeni. Slováci mlčí. — Jediné ke svojim pobratimům povltavským se obracejí s prosbou, aby od nich pomocné ruky v nerovném zápase neodvraceli. Tam pod Tatrou sténají to naši bratří! Láska jest vynalezava, jde-li o prostředky na dosaženou cíle. Snad nalezne vhodnou cestu i láska naše ke Slovákům! Však . . .

Ó sněžná, ztuhlá zemi,
zda tě vzbudí
dech jara teplý z našich
rtův a hrudí?*)

Ve vlaku.

Jedu, letím. Stroj jen hučí
kouře mrak mu letí z klína,
kolem oken žalně skučí
rozbouřená Meluzina.

Jedu lesem. Nářek tichne,
zvolna zmírá, dohasíná:
větví tlum jen časem vzdychne,
šumí jako pohár vína.

*) Hlavní prameny „Slovenské Pohlady," „Slovanský Sborník," „Naučný Slovník" a j. v.

Slyš ty vzdechy! Kraj to rodný
náruč lesů za mnou vzpíná.
Jeďme! Jeďme! — V prudkém letu
snáze se nám zapomíná . . . . .

Jos. Mottl.

Dobré dítě.

Prostá črta od Vinc. Drbohlava.

Chcete-li viděti kus pravého štěstí, zajděte se mnou do oné chýže tam, hleďte, pod strání; právě k ní vycházející slunce posýlá své paprsky, jež jí nizoučká okna pozlacují.

Usmíváte se nedůvěřivě. Věřím proč. Že jest bídná chatrč, že v ní i bída bude, tak jako v jiných nuzných příbytcích. Však vězte, pod tím rouchem chudobným jsou křišťálová srdce, plná spokojenosti a štěstí. Štěstí vyprošené, vymodlené! . . . A dnes obzvláště. Otec tam slaví padesátileté narozeniny . . .

Světnička pod rukama matčinýma dostává sváteční ráz. Chce míti vše poklizeno, než otec přijde z kostela. V tom přiběhly děti z venku do jizby s jásotem.

Každé drželo v ruce květiny. Nyní rozpředla se hádka mezi nimi, kdo má kytici víti. Až rozhodla matka ve prospěch Mařenky, radíc Veníkovi, by si ještě přání přeříkal, aby se nespletl jako v loni.

Veník hrdinsky se postavil a ujišťoval matku, že přání umí jako «otčenáš» a na důkaz slov svých je odříkával. Mluvil spěšně; náhle se zadrhl a — konec, nešlo to.

To bylo smíchu! — «Vidíš hrdino!» — domlouvala mu matka, «musíš na se spěchat, vždyť tě žádný nehoní a víš, že otec nikdy «ledabylosti» nemiluje. Uč se ještě!»

Veník pohlédl na Mařenku co tomu as říká. Vida, že se potutelně usmívá, zahanben praví: — «Nevysmívej se, kdo ví, umíš-li je ty!»

Mařenka však odříkala přání do slova.

Veník byl zahanben. Dal se chutě do učení. Mařenka ho nesmí předčiti. Kytice byla hotova a dána do sklenice naplněné vodou. Matka přichystala vše k malé rodinné hostině.

Však již se dvéře otevřely. Objevil se otec. Statná postava padesátníka, upřímného, dobrého obličeje a štěstím zářících očí.

Pohrával mu po rtech úsměv blaženosti — měl srdce naplněné modlitbou. Viděl na stole uchystáno, viděl něžný důkaz pozornosti, to ho rozjařilo ještě více, — usedl ke stolu s oním citem, který činí z chuďasů boháče, když se utápějí ve svém vlastním štěstí.

Ale to nebylo vše. Hned ke stolu přistoupil Veník poklonil se a již říkal: «Nejdražší tatínku!»

Zase pospíchal. Jiskrné oči utkvěly směle v otcově obličeji — ani nemrkal. Než co nechtěl, stalo se. Paměť jeho nyní na novo se

rozbila a ono slovo, jakoby očarované — zajikl se, zachmuřil obličej, zrudl — svíral si prsty u rukou, tísnil paty do země — nic naplat — nevěděl dále. Započal několik slov znovu, ale dále přes osudné místo nedospěl. Oči mu zvlhly, již v každém koutku jich zaperlila se slza — pohlédl k tatínkovi tak prosebně!

Však tu soustrastně přiskočila sestřička, napověděla mu slovo, a tak se šťastně dostal na konec. To bylo vítězství!

Sama pak odříkala pěkně až do konce lépe ještě než když je říkala bratrovi na důkaz, že je umí.

Otec pochválil oba, ale Veníkovi pravil: «Spěchal's? není-liž pravda, radoval se's, že se ti dobře odříkává — a klopýtl's; nebuď nikdy bezstarosten, dokud díla nedokonáš.» Mařenku pochválil obzvláštně. Daroval každému po penízku, ale lepšího daru nad peníz dostalo se Mařence, když otec líbaje každého, jí na hlavu uronil slzu lásky. — Slza lásky otecké ať požehná jí.

Veník byl hned hotov, co s penězi. Koupí si vojáky a barvičky.

Mařenka však běžela k matince, která na miláčka svého se spokojeně usmívala, dala jí uložiti peníz od otce . . . Ó k matce dobře jest ukládati . . . ať umí vyzískati a vyplatiti úroky nejlepší, jichž dítě vzpomínává ještě po letech . . . do smrti . . .

Tak pod tím nizoučkým krovem dnes prodlévalo štěstí z dětí, štěstí z míru duše, štěstí ze zbožnosti, — — štěstí, štěstí! . . .

Matka přinesla snídaní. Pojednou se dvéře otevřely a v nich objevil se «posýlák», podávaje otci list zavřený paterou pečetí.

«Od syna!» zvolala radostně matka. Děti vyskočily, postavily se před otce a hlasitě jásaly.

Poštovský obdarován nerád odcházel, chtěl věděti, co as Rotovům syn, pan kaplan, píše.

Třesoucíma rukama rozbaloval otec psaní.

Vypadla z něho bankovka. Veník se na ni vrhl, zmocnil se jí, prohlížel ji znalecky, v rohu viděl napsáno padesát. «Tolik peněz!» Matka spráskla ruce a přistoupila k otcovi, nahlížejíc mu do psaní.

Klučina teď zaslechnuv od matky: «Tolik peněz!» zcela učeně vykládal Mařence, jak mnoho zlatých má ona bankovka, že již to velké bohatství.

Otec četl . . . Dopis chvěl se mu v rukou. Hleděl veň upjatě se vší duší, v obličeji zrcadlilo se překvapení nesmírné. Ta tvář měnila se, více víceji ruměnila, nad čelem vyvstávaly vrásky, víčka oční pohybovala se rychleji a rychleji, zdálo se, že zrak za nimi povážlivě vlhne, rty šepotaly . . .

Dočetl, ale na papír hleděl ještě. Písmeny se mu v divokém reji míhaly — a zmizely mu před zrakem. Duch zabloudil do časův uplynulých. Vlna vzpomínek přinesla mu v paměť den narozenin před pěti lety.

Co tenkráte vystál bídy, co starosti o sebe i o syna na studiích.

Žalu vzpomenutého máchnutím rukou se zbavil, jsa rád, že ho přestál. A jak by se měl poddávati chmurným myšlénkám, dnes . . . dnes!

Trudné doby přešly. Syn byl již na Boží vinici, naplnil otci srdce hrdostí posvátnou a radostí. Dnes v den narozenin vykvetl první květ vděčnosti jeho, jeho odplaty!

Z těch peněz se otec neradoval, ale z toho zlatého srdce synovského, které nezapomnělo na otce, těšil se z těch horoucích slov, jež mu psal . . .

Ze mhly vzpomínek vynořilo se mu psaní a četl v něm zase: «Tatíčku, nepovažujte, jako bych nějakým tím grošem oplácel, co jste na mne, chudáci, obětovali; jesti to jen malý důkaz vděčnosti a lásky, jakou k vám cítím, jíž — buďte ujištěn — nelze převážiti, přeplatiti všemi penězi . . .»

Kdyby byl skupinu v jizbě té malíř dovedný mohl zachytiti štětcem na plátno, jistě by obraz jeho budil podiv všeobecný. Matička s oním přešťastným úsměvem v obličeji, který tak matky šlechtí, pozvedla zářící oko své k té výši, odkud tekou do srdce proudy štěstí pravého. Z otcových očí draly se teď tokem slzy a padaly jedna za druhou na papír a smáčely slova, jež hlásala jim velikou synovu lásku; slzy blaženosti otcovské, — — štěstí — — štěstí! — — A matka hladila Veníka a Mařenku a vinouc ruku svou kolem šíje otcovy, pravila s citem neskonalé radosti: «Tatínku, máme poklad pokladů, máme dobré dítě!»

S cesty do Chrvatska.

Vzpomínka Ig. Sedláčka.

Slunce právě posýlalo první svůj ranní pozdrav zemi, když jsme opouštěli Brežce, poslední město Štyrské na dráze do Chrvatska. Zraku našemu objevil se úchvatný obraz. Kam oko dozřelo, nic než daleká prostora zahalená závojem lehounké páry, kterou však snadno rozeznati jsme mohli bílou hladinu tiché Sávy, «rychlými tambary» (chrvatskými úzkými lodicemi) hojně oživenou, jak se proplétá lučinami, vbíhá do hustých, nejsvěžejší zelení stkvělých, listnatých hájů, jak z nich v dáli zase vybíhá a konečně jako stříbrná niť se ztrácí. V pravo i v levo od ní ve sluneční záři nepřetržitý řetěz hor, srázných Gorjanců v pravo, v levo vysokých výběžkův Ivančice, k nimž se nebe sklání, jakoby je chtělo celovati. Mnoho zajisté jsem už viděl krajin krásných, ale tak dojat jsem ještě nebyl, jako tehda, kdy jsem k jihu pohlížel na to krásné, bratrské Chrvatsko. A nevím, kdy bych se býval pohledu onoho nasytil, kdyby mne příbuzný, k němuž jsem jel, nebyl upozornil, že jest nám již sestoupiti s vozu. Ujednali jsme totiž v Brežcích, kam mně přijel naproti, že nepojedeme až do

Záhřebu po železnici, nýbrž na nejbližší stanici, kde měl známého, že vystoupíme a potom půjdeme pěšky.

Sotva že jsem sundal zavazadlo a na rameno připevnil, vlak zastavil. Octli jsme se na nepatrné stanici »Marhofu«; názvu chrvatského jsem neslyšel. Správce stanice pan B., spatřiv příbuzného, srdečně jej přivítal. Uslyšev pak, že přijíždím až z Moravy na návštěvu přátel, zvláště pak své sestry, jíž jsem celých osm let neviděl, stiskl mně tak upřímně pravici, že mně od té jeho upřímnosti až slzy do očí vstoupily. Paní B. potkali jsme právě ve dveřích útulného pokojíku páně správcova. Přivítala nás mile, přívětivě; a jak by ne, vždyť i ona jest Moravanka, kdesi od Lysic. Vypravovala nám osudy své a rodinné; nyní již osmý rok obývají v Chrvatsku. Vede prý se jim dobře, jen kdyby prý nebylo tak daleko od domova. Věřím.

Posilnivše se a příjemnou rozmluvou pobavivše, měli jsme se na cestu další. Než hostitelé naši nechtěli ani slyšeti, že půjdeme do Záhřebu pěšky, abychom prý raději zůstali. Pan B., maje dnes prázdno, že nás provodí do nejbližší chrvatské vesnice; a zítra prý můžeme po železnici do Záhřebu. Tím prý nic neztratím, kroj i mravy lidu chrvatského až do Záhřebu že jsou stejny. Uvidím-li jednu vesnici, že tolik zkusím, jako bych viděl všechny.

Ač nerad, svolil jsem přece k jejich návrhu, zvláště když p. B. byl ochoten ihned s námi jíti. Šli jsme tedy, a to krokem svěžím, rázným, ač slunce pálilo žárem ostrým. Chlapec chrvatský, ve hrubé vlněné kazaji, v širokých, plátěných, dole ostřapených kalhotech poskakoval za námi «gospodiny» s taškou hojně opatřenou vínem, uzeninou, a «kruhem» (chlebem kukuřičným), neboje se, že by mu zavazadla, jež si všechna na hlavu dal, spadla.

Nositi břemena na hlavě jest v Chrvatsku, zvláště na straně severozápadní zvykem velice obyčejným. Zřídka tam uvidíš koho co jinak nésti než na hlavě. Divil jsem se, že tento návyk nemá škodlivého účinku na ústrojí tělesné. Netoliko junáci a djevojke (děvčata), nýbrž i starší muži a ženy jsou tam štihlí jako sosny a marně bys se tam ohlížel po mrzácích, jichž tolik jest v sousedním Štyrsku. Pan B. myslil, že právě tento zvyk jest příčinou rovnosti údův u chrvatského lidu, ježto každý se tak naučí rovně a přímo tělo držeti. Že se tím však nikterak neprospívá duševnímu vývoji, viděti odtud, že nikdo z těch, kteří zvláště těžká břemena na hlavě nosívají, nemá daleko té duševní čilosti a svěžesti, jež jest jižním Slovanům vlastní.

Za nedlouho došli jsme k řece Krapině. Řeka ta, tehdy ne příliš mohutná, odvádí vody ze severozápadního Chrvatska a jest pro nás Čechy tím památna, že v horním toku nedaleko města Krapiny vodami svými omývá úpatí hory, na níž dle pověsti, lidu tam dobře známé, stanuli bratří Lech a Čech, když svou vlasť opouštěli a s rodáky svými se loučili. Na hoře té vystavěn byl potom hrad Psary, jenž nyní leží již v rozvalinách. Litoval jsem toho velmi,

že mi nebylo možno horu onu shlédnouti a na pověsť v té krajině se vyptati. Překročivše Krapinu nedaleko Zaprešic, městečka při železnici, obrátili jsme se proti řece. Cesta vedla nás hojným stromovím a byla dosti příjemna; nežli jsme se nadáli, došli jsme svého cíle.

Množství malých chaloupek — které útvarem svým živě mne upamatovaly na obecní pazdernu v mém rodišti — v několika nepravidelných skupinách rozestavených, objevilo se zrakům našim. První chrvatská vesnice, v níž jsem byl. — Chalupy nizounké, beze všech hospodářských stavení, neumazány, tím méně olíčeny, střechy doškové bez komínů, roubení (spodní část stavení) z hrubě tesaných trámů s četnými kolíky, jimiž se zadržuje bláto, pojidlo mezi jednotlivými trámy; nízké dvéře, malinká okénka, zamaštěným papírem «zasklena» — zrovna jako u naší pazderny. Ba i ten sklopec na kouř ve svislích, jen že se tu nad ním houpe veliký začazený koš čerstvých klasů kukuřičných. A ještě jakýsi rozdíl od naší pazderny: Hřeben střechy tady končí oněmi mohutnými «vedrenjacemi» — slaměnými strbouly, čnícími nade střechou. Toť venkovského stavitelství chrvatského okrasa jediná, za to velmi praktická, ana působí, že střecha nezamoká!

Nechtěl jsem ani věřiti, že bychom byli již ve vesnici, kterou nám pan B. tak vychvaloval. Náves, jíž malý protékal potůček, byla sice posázena krásným stromovím, většinou ovocným, také kol vesnice prostíraly se pěkné sady a dále i vinohrady, však tyto domky a moje očekávání . . . jaký to skok! Nemohl jsem pochopiti, jak v této chalupě může bydleti, jak p. B. povídal, nejzámožnější a nejváženější starešina; v oné tam, ač nejlépe ze všech vypadala, jak může býti škola. A že tam škola jest, nemohlo býti pochybnosti, ježto se z ní vyhrnul naproti nám zástup školáků chrvatských, kteří spatřivše nás, jaksi se zarazili a uctivě nás pozdravili; nerozcházeli se však domů, nýbrž zastavili se, každé hnutí naše pozorujíce. I my prohlíželi jsme si tu mladou chrvatskou chasu. Nemilý tehda pohled, nemilá věru nyní vzpomínka: šaty školákův ošuměly, čistoty málo, pramálo. Odkud as to? vždyť namnoze jinde po Chrvatsku viděl jsem školní mládež, až radosť na ni se dívati!

Obrátili jsme se k domku, na jehož střeše upevněno bylo na týči slaměné kolo se dvojí příčkou za znak, že jest tam hospoda. «Birtaš» (hostinský), vida nás přicházeti, vyšel ven a velmi uctivě nás vítal a zvláště přede mnou tak hluboce se klonil, že jsem se div zdržel smíchu. Ostatně toliká úcta před «svećeníky» (knězy) jesti v Chrvatsku všeobecna, a poznati to na první potkanou.

Hostinský, vzor statečného Chrvata, byl asi padesátník, silných, svalovitých údův, osmáhlého obličeje, se silnými rovnými kníry; vlasů již sice prokvetlých, hlavy však dosud hrdě vztýčené. Oděn byl v dlouhou, modravou kytli tak vystříženou, že bylo dobře viděti černou vestu se dvojitou řadou olověných knoflíků. Široké, plátěné kalhoty na boty staženy měl pásem skvostně lemovaným.

Vstoupili jsme do čisté hostinské jizby po našem způsobu zařízené a, ježto bylo k poledním, úplně prázdné. Úslužný hostinský mohl si nohy uběhati, by nás dobře obsloužil. Nejdříve přinesl v hliněných džbáncích červeného natrpklého vína, potom naložené papriky, by nám lépe chutnalo víno. Té zlaté tašky naplněné pečlivou rukou paní B., bez ní bývalo by mi zůstati hladem. Jídelní lístek poctivce hospodského mně nezvyklému se nezavděčil: ani «juha» (zasmažená polévka s cibulí) ani kukuřičné «žgance» nešly mi mermomocí «do noty.»

Po chvíli přišla s pole hospodská, žena tichá, mlčenlivá, pracovitá. Postava a tvář její připomínala mi Černohorek, jež viděl jsem na Čermákově obraze. Šat její, jako všech žen v Chrvatsku, byl velmi jednoduchý. Přes sebe měla přehozen hrubý (tak asi dalmatice podobný) kabát, na hlavě plátěný bílý čepeček, na nohou čižmy. Což lepější a bohatší kroj viděl jsem již druhý den v Záhřebě a zvláště potom v neděli v Pakráci, kde jsem spatřil Chrvatky v šatě svátečním!

Tu s hořkými slzami vypravoval nám birtaš o předčasné smrti svých synů, tu s úsměvem blahým o kráse a pilnosti svých dcer a jejich nápadníků.

Řeč jeho chrvatská nemálo mi se pro plnosť a lahodu líbila. Až na maličkosti rozumněl jsem mu dobře, on mé češtině též. Jednotná krev, pobratimstvo. — — —

Vstávali jsme, že zaplatíme. To tak! Hostinský nejen že nechtěl o platu ani slyšeti: ještě nám přidal na cestu bečičku «Moslavského» vína, nemoha se vynaděkovati za naši návštěvu. Rozloučivše se s dobrým tím mužem dali jsme se stranou jinou, přímo přes pole k domovu. Překvapily mne tamnější pozemky. Každý má totiž svůj díl plotem ohražen, čeho jsem dříve na cestě do dědiny pro husté stromy a keře nepozoroval. Velikých tratí polních tu — jako vůbec v Chrvatsku, — nemají, za to tím více vinohradů, lesův a pastvisk.

Na pastviskách se pase po celý bezmála rok hovězí dobytek druhu dosti dobrého. Tam za zvuků «fruly» (píšťaly) rozléhají se ony překrásné, většinou milostné písně národní, tam konají se svým způsobem i naše přástky.

Pasačky chrvatské za kravkami nelení: každá ovinut má kolem hlavy — přirozeného kužele — hebký len, jejž vřetenem spřádá v niti. Sejde-li se jich několik na pastvě, sesednou se a pilně předouce baví se pověstmi, zpěvem, žerty. Vtělené «utile cum dulci.» Pohled z daleka na takovou předoucí ženu jest cizinci s počátku velmi směšný. Brzy mu však uvykne. Mně aspoň již za týden nic se nezdálo divno, když jsem na náměstí v Karlovcích spatřil překupnice, jak mající len omotán kolem hlavy u krámů rukama od hlavy a k hlavě házejí a předou. Mimo chrvatský západ mají však přadleny Chrvatky z pravidla jako u nás kužely a stojánky, které si při chůzi upevňují řemenem k pasu.

Vrátili jsme se domů znaveni; já, vysílen chůzí nezvyklou, celou večeři jsem zápasil se spánkem. Konečně pomodliv se uléhám, pomalu usínám, než běda!

Nade mnou ve stropě: «cvrk, cvrk, cvrk!» — Byl to mimo všelikou pochybu povel cvrčka vůdce: neboť za okamžik sterý hlas různé výšky a síly rozebzučel se pronikavým «cvrk, cvrk!» — četa druhá v to «kssss!» — Jaké zbraně jsem se chopil na obranu svých uší a na obhájenou svého spánku, nerad bych vypravoval. Švakr mne «těšil,» že si časem zvyknu. Není nad potěchu — Poznal jsem později dokonale, že mají cvrčci po příbytcích chrvatských právo občanské.

Ráno po páté sedli jsme na vlak.

Do Záhřebu jsme přijeli k sedmé hodině a ježto k Sisku vlak jede teprve odpoledne, zbývalo nám dosti pokdy, bychom si prohlédli město.

Záhřeb rozložen na úpatí Sléme, ovrouben jest na straně severní rozkošnými sady a vinohrady, jež amfiteatrálně vystupují do výše. Na jihu prostírá se ohromná rovina daleko za řeku Sávu, která teče v dosti velké vzdálenosti od města a tvoří veliký ostrov; přes ten vede dráha do Sisku. V tuto stranu se město také ustavičně rozšiřuje, přibližujíc se tak Sávě. Jakkoli množstvím památných budov a výstavností svou Záhřeb daleko zůstává za Prahou, přece se mi zdála obě tato města slovanská ve mnohé příčině ne nepodobnými. Má totiž Záhřeb, jako Praha své Hradčany, krásný, úplně zachovalý královský hrad a velkolepou biskupskou kathedrálu, která rovněž tak jako pražská kathedrála vystavěna jest ve štihlé gothice.

Náměstí a ulice záhřebské jsou velmi nepravidelny a většinou tak chatrně dlážděny, že po nich nelze jíti za deštivého počasí bez nebezpečí uváznutí. Z náměstí nejznamenitější jest sv. Marka a Jelačičovo. Obě jsou dosti prostranna a většinou velmi výstavna. Na náměstí sv. Marka stojí bánův palác. Ostatní náměstí jsou menší a všechna mají ráz našich venkovských měst. — Celkem jeví se Záhřeb býti jaksi přechodním městem mezi městy velikými a malými, moderními a starodávnými.

Život na ulicích záhřebských jest velmi čilý a pestrý. Vedle šviháků s přilehlými, krátkými kabátky dle nejnovějšího střihu francouzského uvidíš tu osmahlého venkovana chrvatského ve volné «haljeně» nebo docela i v kožichu, s torbou na rameni, — Chrvat, ježto u svých šatů nemá kapes, nosívá na rameně torbu, do níž vše to skládá, co se u nás dává do kapes, — se širokým kloboukem pentlemi a stužkami peřestě ozdobeným; vedle slečinky v klobouku, hedvábných šatech a atlasových střevíčkách ubíhá v čižmách stepilá postava dívky chrvatské krokem lehkým jako srnka. Bílé, vzadu hojně řásnaté sukně sahají jí jen až do polovice čižem a zdobeny jsou v předu úzkým buď bílým, červeným, nebo černým fěrtuškem. Přes bílý živůtek přehozenu má černou kacabajku, jež však není zapjata, tak že viděti jest pestrobarevný šátek, kterým má prsa

zahalena, jakož i všechny ony pestré mašličky a umělá kvítka, jež jí visí od «kraljuše» (koral na krku) až na prsa. Jest prostovlasa a všechny vlasy spleteny má v jediný silný pletenec, jehož konec ozdoben jest velikou mašlí z pentlí všech možných barev. Zde onde vyskytne se také kroj maďarský, avšak jen výminečně. Za to tím častěji zaslechneš tu hovor maďarský, a co ještě «mileji» překvapí, také německý.

Navštívivše všechny chrámy záhřebské, jež jako chrámy chrvatské vůbec vynikají zvláště svou lehkostí a štihlostí, prohlédli jsme ještě znamenitý biskupský seminář, potom gymnasium, jakož i universitu, a šli jsme do «Národního čtenářského spolku», který v národním rozvoji chrvatském měl a má význam toliký. Tam bylo zajisté středistě všech prvních buditelů národa Chrvatského — Gáje, Babukiče, Vraza, Begoviče — odtud vznik vzala «Matice illirska», odtud «Národní museum.» Nebýti «Čtenářského spolku», dávno by již pánovitá maďarisace byla zaplavila ubohé Chrvatsko; národní sebevědomí by zajisté nikdy nebylo dostoupilo té výše, aby všecky ty šílené útoky maďarské o ně se rozbily.

«Čtenářský spolek Záhřebský» jest velmi pěkně zařízen, a četivem hojně opatřen. Vyloženy jsou tam časopisy všech vzdělaných národův, a co mne zvláště potěšilo, téměř všechny větší české listy. Hostů ve chvíli té málo příležité ve spolku nebylo a také my dlouho se nezdržovali a brzy jsme odešli. Doufal jsem, že za svého pobytu v Chrvatsku dosti budu míti volné chvíle, abych se tam ještě jednou podíval. Bohužel, že mi to potom možno nebylo.

Po obědě vyšli jsme si ještě na procházku do blízkého Mažimíru, biskupského parku, nejoblíbenějšího výletního místa záhřebského. Park tento jest po způsobě anglickém zařízen, ozdoben mnohými krásnými letohrádky a tak rozsáhlý, že jej přejdeš sotva za hodinu. V parku tom jest také zřízena veliká obora. —

Okřávše na zdravém vzduchu mažimírském vrátili jsme se do Záhřebu. Nezadlouho uháněl s námi vlak k Sisku. Dráha přetíná pod Záhřebem Sávu, která tam jest rozdělena ve dvě ramena, uchyluje se od ní v pravo a projíždí okrajem nižiny Sávské až do Sisku, kde se zase se Sávou schází. Ze Záhřebu do Sisku stavoval se vlak pouze v Gorici a Lekeniku, kterážto města jsem však viděl pouze z okna železničního vozu. Do Sisku přijeli jsme k večeru, a ježto povoz již na nás čekal, nestavovali jsme se tam, nýbrž z příma se dali do cíle cesty své, Banovajarugy, kde nás asi sestra a děti s nedočkavostí očekávali. — (P. d.)

Roku svato-methodějskému.

Mezi břehy milosti a slávy
splýval's roku svatý . . . A tvé pěny
vánkem prosby steré rozčeřeny,
v tůni věků již svou dráhu staví.

Tu hle z oblakové ze mrakavy
hvězdy tři se noří, obestřeny
mlhou — — nade tvých tu břehů stěny
níží se jich paprskové žhaví.

Hvězda jedna — víra vítězící,
druhá — naše naděje to jesti,
že již pukne okov rezavící . . .

A ta třetí, neskonalé krásy,
kéž to zora lásky, ana věstí,
že již blízko Slávům doba spásy!

Jos. J. Vejchodský.

MUSEUM.

List bohoslovců česko-moravských.

Ročník XX. (tiskem I.) 2 Léta Páně 1885—86.

Církev katolická samospasitelna.[1])

Napsal Fr. Maňoušek.

Člověčenstvo má účel nadpřirozený, má totiž dojíti věčné spásy, spojení s Bohem. Bůh, jakož jest příčinou všeho, což jest, i člověka stvořil, jest jeho pánem a tudíž mohl jemu určiti cíl; podle své vůle a podle své neskončené dobroty určil mu cíl vznešený. Člověk pak jsa tvorem v každé příčině na Bohu závislým, jest povinen účelu toho píleti, neboť všechny jiné tvory směřují k cíli, jaký jim vytčen. Ale mělo-li lidstvo dojíti účelu svého, spojení s Bohem, bylo potřebí, aby Bůh lidstvu oznámil pravdy, které se toho spojení týkají a povinnosti, které mělo plniti. A to se stalo zjevením. Zjevení Boží jest souhrn pravd, které byly člověčenstvu oznámeny ne cestou obyčejného poznání rozumového, nýbrž způsobem mimořádným. Aby pak člověčenstvo zjevení Boží s plnou jistotou přijati mohlo, musilo míti zjevení jistá znamení, kriteria, která dávají záruku, že skutečně od Boha pochází. Jsou pak kriteria vnější a vnitřní. Vnitřní založena jsou v podstatě nauky náboženské samé a jsou předně záporná, negativní, která dávají na um, že ničemu zjevení neučí, co by bylo Boha nedůstojno; kdyby totiž odporovala nějaká nauka rozumu, nebo kdyby nesměřovala k ušlechtění člověka, nýbrž naopak hověla smyslným náklonnostem a vášním a je ospravedlňovala, — taková nauka nemůže Bohem býti zjevena, neboť se nesrovnává s nejvyšší a nevystihlou moudrostí a svatostí Boží. Za druhé jsou vnitřní kriteria kladná, positivní, ana dovodí, že nauka jest Boha důstojná, že totiž jest prosta odporu, v každé příčině se dokonalou býti jeví, srdce uspokojuje a vůli povznáší, ukazuje nejvyšší ideál mravnosti a dává takové předpisy, které svaty jsou a vedou ke svatosti. Vnějšími pak kriteriemi jsou svědectví zázraků v proroctev.

Tato kriteria, tyto známky má náboženství křesťanské, které hlásal Kristus. Neboť Bůh se ponížil a stal se člověkem, aby vy-

[1]) Za pomůcku ke stati této užito zejména těchto knih: Jirsík: Populární dogmatika, A. Stöckel: Grundriss der Religionsphilosophie, Cam. Mazella: Praelectiones de religione et ecclesia, Klee: Kathol. Dogmatik, Schwetz: Compendium theologiae fundamentalis, Heinrich: Dogmatik, Joh. Kraus: Ausser der Kirche ist kein Heil, Aug. Arndt: Wo ist Wahrheit? a j.

choval lidstvo, jak praví apoštol:[1]) «Mnohokráte a mnohými způsoby mluvíval někdy Bůh otcům skrze proroky a nejposléze v těchto dnech mluvil nám skrze Syna.» Kristus byl tedy skutečně od Boha poslán učiti náboženství Božímu, proto obsahuje nauka jeho čistou pravdu. Na potvrzení toho činil zázraky: pouhým slovem uzdravoval nemocné, křísil mrtvé, proměnil vodu ve víno, nasytil několika chleby a rybičkami tisíce lidí, čehož přirozeným způsobem učiniti nelze. Činil pak tak k účelu tomu, aby dokázal poslání své a pravdivosť a božskosť své nauky, neboť pravil:[2]) «Skutky, které konám, svědectví vydávají o mně, že mě Otec poslal.» Poněvadž jen Bůh může konati zázraky a Kristus je konal, patrno, že nauka jím hlásaná jest božská a tudíž jediné pravá. Největší zázrak jest, že Kristus vstal z mrtvých, a sice vlastní mocí. Takovou moc má jediné Bůh, poněvadž jsa všemohoucí, má moc i nad smrtí, stvořená však síla žádná nemůže člověku vrátiti života. Vstal-li tedy Kristus z mrtvých, není pouhým člověkem, nýbrž Bohem, a pak i nauka jeho jest božská.

Druhé kriterium zevnější jsou proroctví, která také potvrzují pravosť náboženství křesťanského. V písmě svatém Starého Zákona mnohá jsou proroctví o Kristu, že bude z pokolení Judova, z rodiny Davidovy, že se narodí v Betlémě, z panny, že bude trpěti, a všechna ta proroctví se na něm naplnila. Kristus pak sám mnoho předpověděl věcí budoucích, kterých nelze předpovídati z příčin přirozených, a sice určitě a jistě, ne snad způsobem temným a dvojsmyslným, a i proroctví ta většinou již se splnila. Tak předpověděl zrádu Jidášovu, že ho Petr zapře, příchod Ducha sv., zkázu města Jerusaléma, že vstane třetího dne z mrtvých. Proroctví ta učinil, aby ukázal božské poslání své, neboť otázán byv na znamení, jakým své učení potvrdí, odpověděl: «Zrušte chrám tento a ve třech dnech jej opět vystavím». Budoucí věci může předpovídati jen Bůh, buď aby dosvědčil pravdu zjevení, neb aby oznámil svou vůli. Kristus pak předpovídal budoucí věci, a sice aby potvrdil pravdu nauky své a tudíž přinesl pravé zjevení.

Co se pak týče učení křesťanského samého, — zkoumáme-li kriteria vnitřní, — jest zajisté v každé příčině dokonalým. Rozřešiloť otázky, jež člověka nejvíce zajímají, co o Bohu, o sobě, o své bytnosti a budoucnosti věděti touží. Věrouka podává o Bohu vznešený pojem, jakého nikdo před Kristem nedospěl, že jest nekonečně dokonalou bytostí, nejen naším Stvořitelem a Pánem, nýbrž i laskavým Otcem. Podobně i o člověku, jemuž pravé ceny a důstojnosti dodává nesmrtelná duše, která ho staví v popředí viditelného světa a milostí Boží ho přenáší do řádu nadpřirozeného. Nic se ve věrouce křesťanské neprotiví rozumu, není v ní ani stínu odporu; ač obsahuje pravdy tak vznešené, jest přece jednoducha, že i nevzdělaný, i dítě může ji chápati. Taková věrouka jest jak Boha důstojna, tak člověku přiměřena, jest tudíž Božím zjevením. Neméně dokonalou

[1]) Žid. 1, 1.
[2]) Jan 5, 36.

jest mravověda, neboť nejen odvrací od zlého všechny hříchy zapovídajíc a všech prostředků vystříhati se jich poskytujíc, nýbrž také všemožně toho pílí, abychom celou duší oddáni byli ctnosti. Aby člověk plnil svědomitě své povinnosti, předepsala zákon, jenž jest nad člověkem a jímž jest vůle Boží a za odměnu slibuje věčnou blaženosť. Hlavní důraz klade na dokonalosť vnitřní, vnější dokonalosť považujíc jen za odlesk a projev vnitřní dokonalosti. Z ní vykvétá libá ctnosť pokory, které před Kristem svět pohanský neznal, nemaje ani jména pro ni.

Jest tedy náboženství křesťanské Bohem zjevené a tudíž jediné pravé, proto se má státi všeobecným náboženstvím lidstva. Aby se pak zachovalo neporušené, třeba autority, a proto Kristus odcházeje k Otci založil církev. Poněvadž pak více církví pravou církví Kristovou býti se praví, musí míti pravá církev jisté známky, aby ji bylo možná poznati, neboť jen jedna církev může býti pravá, jako jest jeden Kristus, jedno zjevení, jedno pravé náboženství. Církev jest společnosť pravověřících křesťanův, a jako každá společnosť, má-li prospívati, potřebuje jednotné autority a jednotného řádu, tak i církev. Musí tedy míti nad sebou nejvyšší hlavu a, by došla cíle svého, jednotné prostředky, kterými jsou v církvi nauka a svátosti. Jest tedy jednota první známkou pravé církve, jen tam může býti pravá církev, kde jest taková jednota. Církev byla založena Kristem k tomu účelu, aby vedla lidi ku spáse. Svým učením, svými obřady musí lidi mravně zdokonalovati, aby se víc a více blížili stupni svatosti, a to jest druhou známkou pravé církve, aby byla svatá. Náboženství křesťanské jest ustanoveno pro všechny lidi, a poněvadž je Kristus odevzdal své církvi, jest také církev ustanovena pro všechny lidi, má býti všeobecna, a to jest třetí známkou pravé církve. Kristus také tomu tak chtěl, neboť poručil sv. apoštolům: «Jdouce do veškerého světa, kažte evangelium všem lidem.» [1]) Úkol, hlásati evandělium, svěřen tedy apoštolům, jim seslal Kristus Ducha sv. a slíbil, že při nich zůstane do konce světa. Tedy jen ta církev může býti pravá, která zaštípena jest od sv. apoštolův, a proto jest čtvrtou známkou pravé církve, aby byla apoštolská. Podle těchto čtyř známek lze poznati pravou církev; je-li církev jedna, svatá, všeobecná a apoštolská, jest zajisté církví pravou. Nuže, církev katolická má všechny tyto čtyry známky a jen ona sama; ostatním církvím, jež se křesťanské nazývají, nedostává se známek těch.

Církev katolická má známku jednoty: má jednu nejvyšší hlavu, nástupce sv. Petra, jehož poslouchají jak biskupové a kněží, tak věřící, a jenž jest středem, který spojuje katolíky celého světa. Má jedno učení, jež se hlásá všude, kam se šíří; má stejnou oběť, oběť těla a krve Páně, která se přináší na všech oltářích církve katolické; uděluje všude, kam sahá, tytéž svátosti. Ostatní společnosti

[1]) Mar. 16, 15.

náboženské nemajíce jednotné hlavy a následovně ani jednotné autority, mění libovolně své učení a rozpadávají se pořád na více sekt.

Církev katolická je **svatá**. Neboť jest založena Bohem nejsvětějším, který pravil: «Kdo z vás bude mne trestati z hříchu?»[1]) Učení její směřuje k nejvyšší možné mravní dokonalosti, sv. svátostmi posvěcuje údy své, aby, působíce s milostí Boží, stali se svatými; také vždy měla a má svaté v každém stavě, pohlaví, věku a národě. Mohou-li se jiné církve vykázati touto známkou? Zajisté, že ne; jejich zakladatelé nebyli svatí, neukázali na sobě poslání Božího, jsouce zavdy pohoršlivě živi; zavrhli některé svátosti a učili naukám, jejichž důsledy jsou spáse z konce upřímo protivny, jako na př. o předurčení, že člověk po pádu Adamově toliko zlé vyvoluje a j.

Církev katolická jest **všeobecná**, neboť se tak nazývá i od nepřátel: jest pro všechny lidi, časy a místa. Jest pro všechny lidi, neboť uspokojuje potřeby všech, vznešených i prostých, učených i neučených; jest pro všechna místa, jsouc po veškerém světě rozšířena a posýlajíc své missionáře ku všem národům; jest pro všechny časy, majíc přislíbeno od Krista, že brány pekelné jí nepřemohou a že na konci časů všechno lidstvo obsáhne. Jiné církve jsou jen na některých místech, jsou církve národní. Snaží se sice některé rozšířiti a vynakládají na ten účel veliké sumy, ale nedocházejí úspěchu, neboť se jim nedostává ducha, který oživuje, a tělo pouhé nic neprospívá.

Církev katolická jest konečně **apoštolská**. Její hlava jest pravým nástupcem sv. Petra, jak dokazuje posloupnosť papežů nepřetržitá od sv. Petra až do naší doby po nynějšího sv. Otce Lva XIII.; biskupové jsou buď přímo nástupcové apoštolův anebo biskupů, kteří měli a mají své poslání buď od některého apoštola neb od řádného nástupce sv. Petra, mimo to dostává každý biskup poslání od hlavy církve. Její nauka jest táž, jako za doby apoštolské; čemu svatí apoštolové učili, zachovává věrně, nic nepřidávajíc ani neodnímajíc. Také této známky nemá žádná jiná církev, neboť byly založeny od lidí, kteří žili po sv. apoštolích a místo nauky po sv. apoštolích zděděné dávali svá vlastní mínění; nejsou také apoštolské vzhledem k autoritě, neboť jejich autoritou jest buď státní moc, která nemá apoštolského poslání, nebo jednotlivci, kteří si sami poslání dali.

Toliko církev katolická sama jest opatřena známkami pravé církve, jest tedy jedinou pravou církví; jen v ní jest pravá nauka křesťanská, jen v ní pravé náboženství: nuže, kdo chce dojíti života věčného, jediné v církvi katolické ho hledati musí. Ale pojem církve katolické se nevztahuje toliko na společnosť pravověřících křesťanů, kteří křtem sv. do ní vstoupili, pojem její jest mnohem vznešenější. Neboť církev katolická jest společnosť Kristem Pánem založená a Duchem sv. řízená, ve které lidé vyznávajíce tutéž víru Kristem zjevenou, užívajíce týchž prostředků spásy a spojeni jsouce pod vládou řádných představených, zvláště římského papeže, a sice buď

[1]) Jan 8, 46.

skutkem anebo jen vůlí a touhou, společně pracují o cíli svém posledním, tož o slávě Boží a spáse své.[1]) Církev jest trojí: bojující, ku které náležejí věřící na zemi, a jmenuje se tak, poněvadž jí jest bojovati s nepřátely spásy, — vítězná, kterou tvoří zástupové svatých v nebi, kteří cíle svého plnou měrou došli, — a církev trpící, do které řadí se duše v očistci, které sice pouť pozemskou šťastně dokonaly, ale jsouce lehčími přestupky obtíženy, za ně činí zadost Boží spravedlnosti. Církev bojující zase složena jesti z duše a těla, čili z části neviditelné a viditelné. Duší, částí církve neviditelnou, jsou ti, kteří vyznávají uvnitř náboženství Kristovo, čili spojeni jsou věrou, nadějí a láskou pod neviditelnou hlavou, totiž Kristem; k tělu pak, části viditelné, počítají se oni, kteří křtem sv. byli uvedeni do katolické církve, vyznávají veřejně náboženství Kristovo a spravováni jsou řádnými představenými, jejichž hlavou jest římský papež. Ku pravé církvi Kristově druží se tedy někteří skutkem, kteří jsou viditelnými jejími údy, jiní pak jen touhou a vůlí, jsouce údy neviditelnými. Tak může býti někdo údem církve katolické, byť i k viditelným údům nepřináležel, když jedná dle svého nejlepšího vědomí a přesvědčení, domnívaje se, že takto plní vůli Boží a rád by všechno činil, co se Bohu líbí.

Z tohoto pojmu o církvi již plyne, jak třeba rozuměti větě, jež bývá tak často mylně vykládána, že církev katolická jest samospasitelna. Církev katolická nenazývá se samospasitelnou, jakoby každý, kdo tak šťasten, že v ní žije, měl spásu jistou, aniž, kdo v lůně jejím není, již tím činem měl býti zavržen, nýbrž toliko vyslovuje, že jediné jí svěřen jesti poklad nauky a milosti Boží a že pouze ona jest povolána vésti lidstvo jistě ku věčnému cíli, ku spáse; nerozhoduje se tedy, jak praví Klee (Kathol. Dogmatik), kdo bude spasen, nýbrž co ku spáse vede.

Kristus Pán přinesl světu spásu svou božskou naukou a svou smrtí, jíž učinil zadost za naše hříchy a usmířil rozhněvaného Boha. Poněvadž pak všem lidem měla spása zazářiti, bylo třeba, aby se pokračovalo v úkolu jeho, a proto založil církev a obdařil ji mocí, jakou měl sám: hlásati nauku božskou a rozšiřovati království Boží. Aby úkolu tomu snáze dostála, seslal jí Ducha sv. A jakož není jiného jména pod nebem daného lidem, v němž bychom mohli býti spaseni, mimo jméno Ježíše Krista,[2]) tak není spásy mimo církev katolickou, poněvadž jediné ona jest od Něho ustanovena, aby pokračovala ve spásném díle jeho. Kristus ji přirovnává k ovčinci, do něhož mají býti uvedeny všechny ovečky,[3]) hostině, kde přísně budou potrestáni, kdo, byvše pozváni, jí pohrdli. Apoštolům pak řekl: «Jdouce do veškerého světa, učte všechny národy, . . . a učte je zachovávati všechno, cožkoli jsem přikázal vám».[4]) «Kdo uvěří a

[1]) Schwetz, Comp. theolog. dog. vol. II, 326.
[2]) Skut ap. 4, 12.
[3]) Jan 10, 16.
[4]) Mat. 28, 19.

pokřtěn bude, spasen bude; kdo pak neuvěří, bude zatracen.» Kristus Pán zavázal nás tedy poslouchati oněch učitelů, které nám sám ustanovil, a ti jsou v církvi katolické. Kdo tedy poznal zjevení, povinen jest přistoupiti k církvi, a neučiní-li tak, protiví se výslovné vůli Boží. A popatřme, jak soudili Otcové církevní. Sv. Ignác praví:[1]) «Nemylte se, bratří! Přidrží-li se kdo rozkolníka, dědictví království Božího nedosáhne.» A Origenes:[2]) «Nikdo sebe neklam: mimo tento dům, t. j. mimo církev, nikdo nedochází spásy.» Svatý Augustin[3]) pak napsal v té příčině: «Nikdo nepřijde ku spáse a životu věčnému, kdož nemá Krista za hlavu svou, kdož není na jeho těle, které jest Církev.»

Mnozí spatřují v této nauce nebezpečí pro rovnosť občanskou, vytýkajíce, že je církev nesnášenliva. Však jak neoprávněna jest výtka nesnášenlivosti, znázorňuje rozsudek Šalomounův.[4]) Dvě matky přišly k Šalomounovi, žalujíce družka na družku, že jí usmrtila dítě. Smrť byla tajna, obě chtěly dítě, které zůstalo živo; které se mělo dáti? I rozhodl Šalomoun, aby rozdělili dítě živé na dvé a dali polovici jedné a polovici druhé. «Prosím, dejž jí dítě živé a nezabíjej ho,» volá pravá matka; «dítě mé jest mi statkem svěřeným, celé jsem je pod srdcem nosila, celé odkojila. Ať žije, žádné dělení.» Toť byl výkřik přírody a lásky a celý svět jej poznal, jako soudce, nejmoudřejší ze všech lidí. Krkavčí matka byla snášenliva a povolna, a odpověděla: «Ano, jen dělení ukončí při, dělme!» Komu nejde na um, zrovna jako moudrému soudci, že dítě, které tak chladně obětuje, není její? Výklad je snadný. Pravá snášenlivosť vztahuje se k osobám, i k těm, které dle našeho přesvědčení bloudí, nikoliv ale k bludu; šetří jinověrcův, ale nezapírá vlastního přesvědčení, nemohouc družiti pravdy se bludem. Zavrhuje tedy docela rozumně blud, ale nevinně bloudící odporoučí milosrdenství Božímu, a modlí se, aby je Bůh osvítil a obrátil. Církev katolická nežádá, aby byla sama ve státě uznávána, a jiná vyznání aby byla práv svých zbavena a vůbec aby nebyla trpěna, neboť nechce rušiti, co dopustila Prozřetelnosť Boží.

Je-li církev samospasitelna, jak pak jest se spásou oněch milionů lidí, kteří jsou mimo ni? Tu třeba na mysl uvésti, co bylo svrchu praveno o duši církve, že totiž může býti někdo údem církve neviditelným, touží-li upřímně poznati pravé náboženství a má-li opravdovou vůli, poznaných prostředků spásy se uchopiti. Obraťme tuto větu nejprve na křesťanská vyznání nekatolická. Kdo se narodil a byl vychován v jiné některé víře křesťanské a nikdy příležitosti neměl poznati svůj blud, snaže se jak moha vůli Boží plniti, bude podle nauky katolické církve spásy účasten.

---

[1]) Ad Phil.
[2]) Homil. 3 in Josue.
[3]) Lib. de unit. eccl. c. 19.
[4]) A. Arndt. Wo ist Wahrheit?

Jinak se má věc s haeretiky a schismatiky, kteří vystoupili z katolické církve aneb se nechtěli státi jejími údy, ač mohouce. Kdo by takto byl mimo církev, zbavoval by se sám prostředků spásy, a kdo tak jedná, nemůže býti spasen. Bůh sice může poskytnouti prostředků mimořádných, ale jen těm, kdo nemají řádných, nikoli však těm, kteří jich nechtějí. Tu platí slova: «Kdybych byl býval nepřišel a nemluvil jim, hříchu by neměli, protož výmluvy nemají z hříchů svých.» [1]) Ale ani tu církev nikoho neodsuzuje, neboť nikdo neví, neposkytne-li Bůh takovému člověku v poslední chvíli milosti, aby poznal svůj blud a obrátil se.

Mimo křesťanství jsou židé a pohané. Židé již před Kristem byli národem vyvoleným a předpověděn jim Messiáš; proto mohli dojíti spásy věrou v něho, právě tak jako jejich oběti jediné vzhledem ku Kristu mohly od hříchu očistiti. Ale i jiní národové, jak svědčí sám Voltaire, čekali Vykupitele, a Kristus, jenž jest světlo, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět, [2]) zajisté podle svého milosrdenství o ně pečoval. Po Kristu mohou dojíti přirozeného poznání a konati skutky přirozené mravnosti, neboť «pohané, ačkoli zákona nemají, sami sobě jsou zákonem.» Bůh, který nás katolíky povolal do církve, může poskytnouti i národům nekřesťanským dostatečné milosti. Uvážiti jest také, že nemůže býti nikdo zatracen bez vlastní viny, sice by přestalo peklo býti peklem, kdyby zavržených nehryzlo vědomí vlastní viny.

Ačkoliv může Bůh mimořádným způsobem poskytnouti prostředky ku spáse, pravil přece Kristus apoštolům: «A kdožkoli nepřijme vás, aniž poslechne řečí vašich: vyjdouce ven z domu nebo z města, vyrazte prach z nohou svých. Zajisté pravím vám: Lehčeji bude zemi Sodomských a Gomorských v den soudný, nežli městu tomu.» Slova tato rozumějí se netoliko o apoštolích, jimž byla pravena, nýbrž i o jich nástupcích, t. j. o církvi, neboť byla řečena apoštolům, pokud mají konati úřad učitelský, což má potrvati do konce světa. Tedy jak bylo třeba přijati apoštoly a jich nauku, tak třeba přijati jich nástupce a jich učení: a to jest tolik, jako podříditi se církvi katolické. Nad to církev katolická jest založena od Krista, kterýž jest Bůh, a proto má právo, založiti církev, a to takovou, jak vůli jeho svrchované milo. A tu již přirozený zákon, který káže poslouchati vrchnosti, Boha, zavazuje nás, abychom vešli v církev od Boha ustanovenou, v církev katolickou. —

Před Božím Tělem.

V tu milou stráň, kde smaragdový mech
výš rozprostřený měkce zpěvným hájem
se skrýval v doušce, jejíž vonný dech

[1]) Jan 15, 22.
[2]) Jan 1, 9.

se šířil vůkol požehnaným krajem,
jsem zašel zas, kdy západ hořel nachem
a štíhlé sosny dlouhé kladly stíny
na cestu, která z drahé domoviny
se vine pod strání a bílá prachem
se ztrácí zraku v tmavých lesů dáli . . .
Kol příroda se v svaté ticho halí,
ba zdá mi se, že velebněji celá
dnes obláčí si slavnostní svůj šat,
a v zářném čele jí čtu úctou jat:
Je svatvečer Božího Těla!
Už z vonných olšin níže bílé páry
jak zítra kadidla dým vstoupají,
a jak družičky něžné s kvítků dary
se chvějí břízky v lesa pokraji
a zírají, až bílý nad horami
se vznese měsíc s libě skvoucí tváří,
jak svatá hostij' zítra na oltáři,
kdy chvalozpěvy rozzvučí se chrámy . . .
Teď cosi zvonkem strání zaznívá —
teď blíže zas — hlavinka zářivá
a kučeravá druhá, dětské obě,
sem přicházejí tulíce se k sobě,
slasť jásavá jim z dětských očí svítá,
vždyť košíček, jejž nesou, hle, až k víčku
již pln je doušky mateří, slavníčku,
jejž v zlatých trsech okraj cesty skýtá.
Dí k sestře bratříček s radostí v líčku:
«Ten slavníček jest jenom pro matičku,
ať z něho věneček si uvije,
jak má jej na obrázku kolem hlavy
náš Ježíšek; vždyť matička nám praví,
že má jej proto, že tak hodný je.
A naše matička, viď, že je hodná?»
A v odpověď mu plesá družka rodná:
«Hodnější nemá nikdo, než my spolu!» . . .
Ó dítky blažené, vám nevinnost,
ten vzácný v srdci vašem skrytý skvost,
též kolem čílek vine aureolu!
Ó sladká vzpomínko! — Než západ hasne,
již brzy vzplanou lampy nebes jasné,
tož domů pospíchají dítky svěže.
I matka vyhlíží drahoušky smavé,
jsouc úzkostliva o ně, vždyť už s věže
hlas anděla ve vísce pěje: Ave!

F. Ž. Andrlický.

Otázka svatojanská.

Podává Fr. Kyzlink.

Víra svatým Cyrillem a Methodějem ve vlastech našich štípená rozbujela se brzy v silný strom, jehož ani hrozné ty bouře, které se po staletí přes něj přeháněly, zničiti nemohly, neboť kořeny jeho jsou hluboko zapuštěny, jsou vklíněny až ve skálu svatého Petra. Mohutné větve jeho po věky věrně chránily národa našeho, a pokud pod nimi útulku hledal, pokud věrně stál při víře svato-methodějské, potud nebylo se mu báti pohromy; ochablosť v náboženství však měla vždy v zápětí úpadek národnosti.

Otázka náboženská byla a jest pro národ náš otázkou životní; vyrve-li se mu víra otcův jeho, vyrve se mu srdce a s ním život. Kdo zná dějiny české, zajisté přisvědčí.

A přece tak mnozí vidí spásu národa našeho v liché osvětě a bezbožectví, usilujíce vším možným způsobem zbaviti jej víry v Boha, v posměch uvádějíce a hanobíce vše, co mu dosud bylo svatým. A poněvadž lid náš zvláštní úctou lne ku svým svatým patronům, hlavně proti těmto obracejí zlomyslnou svou zbraň. To viděli jsme v minulém právě roce jubilejním. Ač pouti ku hrobu sv. Methoděje měly vedle náboženského též veliký národní význam, přece se jim tito «přátelé lidu» vší mocí vzpírali. Podobně přečetné pouti ku hrobu slavného našeho mučeníka Jana Nepomuckého jsou jim trnem v oku, a proto s velikým úsilím se snaží úctu jeho v lidu udusiti. Použivše k tomuto konci některých neshod, týkajících se osoby sv. Jana, jež však, jsouce rázu čiře vědeckého, v posvátnou úctu jemu prokazovanou žádného vplyvu nemají, hledí lidu namluviti, že mučeníka tajemství zpovědního nikdy nebylo, a že osoba, kterou církev katolická mučenictvím tímto obmyslila, usmrcena byla z příčin zcela jiných, ba že pro nekalý svůj život zasluhuje nikoliv úcty, nýbrž opovržení. Tomuto nařknutí se ovšem ctitelé sv. Jana rozhodně opřeli, hájíce dosavádního o něm učení církve, a tak vznikla malá literatura svatojanská, jejíž krátký přehled tuto podáváme. —

Až do polovice minulého století mělo se všeobecně za to, že žili za doby krále Václava IV. dva Janové: Nepomucký, jenž utopen byl r. 1383. pro zpovědní tajemství, a Pomucký, utopený r. 1393., že proti Václavově vůli potvrdil nového opata Kladrubského. Podle mínění tohoto svatořečila církev r. 1729. Jana Nepomuckého utopeného r. 1383., jakožto mučeníka pro zpovědní tajemství. Tu však nalezen byl v Římě list arcibiskupa pražského Jana z Jenštejna psaný v r. 1393., v němž si papeži trpce stěžuje do útisků, jichž mu jest zakoušeti od Václava krále, a do umučení vikáře svého Jana Pomuckého.[1]) Umučení toto líčeno jest tak nápadně podobným

[1]) Kolem r. 1750. vznikl spor o právomoc mezi pražským světícím biskupem Vokounem a opatem kláštera Břevnovského. Aby spor snáze se uklidil, žádáno v Římě za nějaké listiny této pře se týkající. S těmito pak poslán r. 1754. do Prahy list tento nadepsaný: Acta in curia romana Archiepiscopi Joannis de Genzenstein.

umučení sv. Jana, jenž domněle r. 1383. smrtí násilnou sešel, že na první pohled se dalo souditi, že oboje se vztahuje na osobu jednu.

První na to poukázal piarista Gelasius Dobner tvrdě, že dvou Janů vůbec nebylo, nýbrž že žil Jan jeden, který r. 1393. pro zpovědní tajemství utopen byl. Proti němu však s velikou horlivostí vystoupil jesuita Fr. Pubička a za bezbožné pokládaje mysliti, že by byl v kanonisačních aktech mylně udán rok 1383., dvojice domnělé hájil.[1]) Totéž učinil za jeho příkladem kněz křížovník, Jan Nep. Zimmermann, jenž veliké zásluhy si získal tím, že ve spise svém[2]) snesl přemnoho zpráv, týkajících se jak kláštera Pomuckého tak obou Janův od prvních dob až po jeho časy. Ano i Dobrovský názor Dobnerův zavrhoval, nazývaje jej neodůvodněným a pravdě nepodobným.[3])

Vědeckými důvody, jež podali dr. J. A. Ginzel[4]) a kanovník Ant. Frind,[5]) bylo však mínění toto obhájeno, tak že nyní jest téměř všeobecně přijato a nikdo snad oné dvojice se zdarem zastávati nebude. —

Jsou pak důvody, jaké pro jednoho Jana svědčí, asi tyto:

Jména Pomucký a Nepomucký jsou souznačna. Pomukami slul klášter cisterciácký, založený roku 1146. pány ze Šternberka. Při klášteře tom vzniklo časem místo nazvané Nepomukami. Jména tato se v úředních listinách ovšem rozlišují,[6]) poněvadž by jinak zmatek vzniknouti mohl, v obecném však životě byla zhusta zaměňována, jak odpůrcové sami uznávají,[7]) ano i v některých souvěkých spisech obojího jména se bez rozdílu užívá.[8]) Mimo to sv. Jan, jsa rodem z Nepomuk a v klášteře Pomuckém jsa vychován, mohl tím spíše obojím jménem nazýván býti, zvláště když klášter brzy po smrti jeho r. 1420. Husité zbořili, čímž rozdíl mezi jmény téměř vymizel. Ba spíše by se bylo tázati, byli-li dva Janové, proč různě se nazývali, ač. jak se praví, z jednoho rodiště pocházeli a v témž klášteře vychováni byli?

Co se týče času smrti Janovy, udávají zprávy, které se době této nejvíce blíží, rok 1393. Tak praví se v rukopise, který nalezl Fr. Palacký v knihovně sv. Marka v Benátkách, a který připisuje osobnímu známému sv. Jana: «1393. D. Joannem presbyterum, Archiepiscopi Pragensis Vicarium in spiritualibus decretorum Doctorem crudeliter tritum, combustum et evisceratum in aqua submersit.»

---

[1]) Ehrenrettung des heiligen Johann von Pomuk oder Nepomuk.
[2]) Vorbote einer Lebensgeschichte des heiligen Johann von Nepomuk.
[3]) Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren. Stück III. S. 101.
[4]) Johann von Nepomuk.
[5]) Der heilige Johannes von Nepomuk.
[6]) Viz Zimmermann: Vorbote etc. S. 33—35.
[7]) Viz Zimmermann: Vorbote etc. S. 33., 36.
[8]) Tak často v Erbenem vydaných: Regesta Boemiae et Moraviae, v. 13 libri Erectionum, a ve zprávách, jež uveřejnil Fr. Palacký v «Archivu českém.» Viz Frind: der h. Johannes von Nepomuk. S. 14.

Rakouský kronikář Hagen napsal kolem roku 1400. ve svých annálech tuto zprávu: «Khunig Wenczla hat in dem Jaro, do man zalt n. Ch. G. 1393, in dem majen piderben (biedern) gottleichen (gottseligen) Pfaffen, ain lehrer in geistlichen Recht, genennt maystr Jancko, jämmerlich lassen seckhen (ertränken).»

Kronika Beneše Krabice z Veitmile, psaná na začátku patnáctého století: «1393. Fuit concessa indulgentia anno Jubilei in Bohemiam a Dominica Letare usque ad exaltationem sancte Crucis, ubi statim Dominica Judica submersus fuit Magister Johanco Doctor Pragensis per regem Wenceslaum et praelati violentati fuerunt.»

Kronika neznámého spisovatele z r. 1432.: «1393. Leta tohozs utopen gest slavny Doctor Johanek vikarz Arcybiskupa pražskeho s Mostu.»

Podobně «Chronicon Pragense» z r. 1419., »Chronicon Bohemorum» z r. 1438., Tomáš Ebendorfer z Haselbachu, jenž psal kolem roku 1440., husitský pokračovatel kroniky Pulkavovy a m. j. [1]) Zprávy, jež udávají, že sv. Jan umučen byl r. 1383., vznikly po roce 1480. Sem patří na prvním místě kodex v bibliotéce kapitoly pražské, v němž po roce 1383. mezi jinými jest poznamenáno: «Joannes de Pomuk submersus de ponte.» O místě tom píše Frind asi v tento smysl: «Pisatelem poznámky oné byl stařičký Jan z Krumlova, jenž zemřel r. 1488. Vykládá tam útrapy děkanů kapitoly pražské za doby Václava IV. a dopustil se přemnoha chyb jak chronologických tak věcných. [2]) Původně tu stálo jméno Johannes de Duba (což dosud dosti jest znatelno), jenž byl děkanem kapitolním a r. 1442. zemřel. Jméno Duba jest vyškrabáno a pod ním touž rukou, různým však inkoustem jest napsáno jméno Pomuk. Pisatel, chtěje jednu chybu napraviti, zavinil druhou mnohem větší.» Druhou zprávu o r. 1383. v «Kronice Žitavské» vysvětluje Frind stálým stykem děkanství žitavského s kapitolou pražskou. Nápis na hrobě sv. Jana s týmž dátem lze ovšem snadno vysvětliti z tradice, zakládající se na zprávě Jana z Krumlova. [3])

Dva obrazy sv. mučeníka s úmrtním rokem 1383. pro pozdní svůj původ nejsou veliké důležitosti.

Tolik však jest nade vši pochybnosť jisto, že dějepisci tito, píšíce o Janu umučeném r. 1383., nic nevědí o Janu umučeném r. 1393. a naopak; nenalézameť u nich ani nejmenší známky, z níž by se mohlo souditi, že by kdy dva Janové byli žili.

O dvou Janech mluví teprve Václav Hájek ve své «Kronice české», vydané r. 1541. Nevěda co počíti s dvojím dátem a dvojí příčinou smrti Janovy, při známé své nekritičnosti bez dlouhého

---

[1]) Více o tom viz Frind: Der h. Johannes von Nepomuk. S. 38—44.
[2]) Doklady viz Frind: Der h. Johannes von Nepomuk. S. 46.
[3]) Frind: Der h. Johannes von Nepomuk. S. 45.

rozmýšlení vybájil Jany dva. Píše pak o prvním Janu Nepomuckém, jak následuje: [1])

«Roku toho (1383) Václav král oddal se na veliké neřády, hry, tance rozličné provozuje. Manželka jeho, jež byla velmi ctná a šlechetná žena, za takové jeho nepořádné obyčeje se hanbila a jej samotně trestávala, pravěci, aby se na svého dobrého otce rozpomenul, že jest on nikdá takových věcí neprovozoval, a kdožby takové věci před sebe bral, že jej míval v ošklivosti. Skrze takové trestání král proti své manželce se pozdvihl, a vzal ji v velikou nenávisť, tak že jest k ní hledal příčiny, aby ji mohl o její život připraviti. Na zejtří po slavnosti svatého Zikmunda, povolav k sobě kněze Jana Nepomuckého, jenž byl mistr učení pražského a kanovník pražského kostela, a králové zpovědník, a on jistě bál se Pána Boha, i pilně se ho vyptával, žádaje podtají, aby mu oznámil, jakých hříchóv se královna před ním Pánu Bohu vyznala, kterýž odpověděl: Králi pane můj, já toho jistě v paměti nemám a bych měl, nebylo by mi to slušné učiniti, a vám také jistě slušné není, se na to ptáti. Král rozhněvav se, kázal jej do těžkého podzemního vězení vsaditi, a nemoha na něm nic míti, poslal pro kmotra svého, mistra popravného, kázal jej ukrutně mučiti, a nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na most pražský vyvésti, a svázaného do vody svrci a utopiti.»

A o druhém Janu Pomuckém: [2])

«Téhož léta (1393) ten den po svátosti král Václav povolal k sobě suffragána arcibiskupova, jemuž jméno bylo doktor Johánek. I ptal se ho: Proč jest směl to učiniti a potvrditi na opatství Kladrubské Albrechta mnicha? [3]) I odpověděl suffragán: Králi milostivý, proto jsem to učinil, neb jsú jej všichni bratři kláštera toho sobě za opata zvolili, a předkové moji též také jeho předkův, tím způsobem potvrzovali. A král slyše jeho slušnou výmluvu, kázal jej jíti a hned té noci dal jej na most pražský vyvésti a do vody svrci a utopiti.»

Hájka pak jako vůbec ve všem tak i v této příčině následovali pozdější letopiscové osudnou dvojici tuto stále dějinami vlekouce. Tak Dubravius, biskup olomucký, [4]) Veleslavín, [5]) Paprocký z Glagol, [6]) Pešina z Čechorodu, [7]) Balbin a m. j., [8]) jichž zpráv tuto doslovně neuvádíme, poněvadž jsou to více méně opisy z Hájkovy kroniky.

---

[1]) Hájek: Kronika Czeská, str. 354.
[2]) Týž, str. 356.
[3]) Jak známo, jmenoval se Olen.
[4]) Historiae regni Biemiae. pag. 144.
[5]) Kalendář historický, str. 217.
[6]) Diadochus, id est, successio: Jinák posloupnosť knížat a králův Českých. str. 337.
[7]) Mars Moravicus, pag. 437.
[8]) Těchto a přemnohých jiných zprávy viz Zimmermann: Vorbote etc. pag. 79. et squs.

Kdo zprávy tyto nestranně posuzuje, zajisté přisvědčí, že více a závažnějších jest důvodů pro naše mínění než pro opačné, zvláště uváží-li se, že v památkách kapitoly pražské o Janu Pomuckém kolem r. 1383. není nikde zmínky, v pozdějších však letech přečasto o něm se mluví. Byl však Jan z r. 1383. kanovníkem pražským, a tu by podivno bylo, aby se o něm zmínka neděla. Nejdůležitější však jest ta okolnosť, že Jan z Jenštejna v listě svém jen o jednom Janu mluví. Poněvadž v něm vypisuje zevrubně všechny útrapy, které jemu a jeho duchovenstvu bylo po mnohá léta od Václava krále snášeti, jest téměř nemožno, aby se nebyl zmínil, že již před deseti lety byl jeden člen kapitoly od krále utracen, a to z neslýchané dříve příčiny, že mu nechtěl zraditi tajemství zpovědního.

Než ať se již mají věci jakkoliv, přece není pravda, co nevěrci ze sporů těchto dovozují, že by totiž církev byla za svatou prohlásila osobu smyšlenou. Tolik zajisté připustí každý, že za svatou byla prohlášena osoba, jejíž ostatky pohřbeny jsou ve chrámě sv. Víta. To však jsou, jak všichni téměř souvěcí dějepisci dotvrzují, ostatky Jana mučeníka za zpovědní tajemství, kterého Bůh tak skvělými zázraky oslavil; a to úplně dostačí. Byl-li již světec tento umučen r. 1383. aneb r. 1393., aneb žila-li v době oné ještě jiná osoba toho jména, to posvátné úcty jemu prokazované ani nezvětšuje ani nezmenšuje. Jsou to otázky čiře vědecké, ve kterých církev při kanonisaci stála na témž stupni, na kterém stál všecek tehdejší svět. —

Je-li dokázáno, že Jan utopen byl r. 1393., přestává tím zároveň spor o královnu, jejímž byl zpovědníkem. Nemohla to pak býti královna Johanna, jak se dosud za to mělo, neboť byla již r. 1386. zemřela, nýbrž královna Žofie, druhá manželka Václavova.

Ostatně jmenuje královnu Johannu teprve v r. 1587. kronikář Boregk; tak ovšem učiniti musil, poněvadž za rok úmrtí královnina zpovědníka byl přijal s Hájkem r. 1383.

Na konec uvedeme ještě, jak o této věci soudí naši přední historikové Palacký a Tomek. Palacký v podstatě souhlasí s Dobnerem; praví v německém vydání «Dějin českých»:[1]) «O totožnosti neb netotožnosti tohoto generalního vikáře Jana z Pomuku nebo Nepomuku se stejnojmenným, od Benedikta XIII. dne 19. března r. 1729. za svatého prohlášeným Svatým byly od 17. století mnohé a nikoli všeliké náruživosti prázdné hádky. Povolaní i nepovolaní pronesli své zdání pro věc tuto nebo proti ní. Důkaz, jenž by všecku pochybnosť vyvrátil docela, aspoň dle našeho zdání, nedá se v této věci více vésti. Než zprostředkující náhled, na nějž nejdřív Assemann, Vokoun a P. Athanas přišli,[2]) jejž pak později mistr v kritice, G. Dobner, ve svých: «Vindiciae etc.» provedl, podrží zajisté vždycky

[1]) III. Band. I. Abt. S. 59.

[2]) Assemann byl praefectem knihovny Vatikánské a zmíněný již list arcibiskupův biskupu Vokounovi poslal. Tento pak sdělil se oň s Dobnerem a oba náhled svůj, jak nahoře byl vyložen, oznámili Assemannovi.

u historiků největší vážnosť. Ačkoliv se tu Dobner dopustil několika chyb, není přece jeho závěr v podstatné své částce tak neodůvodněn aneb pravdě nepodoben, jak jej Dobrovský v «Lit. Magazinu» prohlašoval.»

Tomek ve svém «Dějepise Prahy» mluví o jednom Janu, a to r. 1393. Vyloživ děj umučení jeho (z příčin pouze světských) praví následovně:[1]) «Z vypravování tohoto jde na jevo, že se neshoduji se spisovateli staršími ani novějšími, kteří generalního vikáře Jana z Pomuku pokládají za svatého, t. j. za svatého Jana Nepomuckého. Nemohu přisvědčiti k tomu z té příčiny, že svatořečení Jana Nepomuckého od stolice papežské nebylo míněno jeho osobě, tak jakož i zbožné mínění lidu na začátku minulého století, ku kterému při svatořečení tom obrácen byl zřetel, nevztahovalo se k tomuto Janovi z Pomuku, nýbrž k jiné osobě.»

K tomu podotýkáme: Poněvadž, jak již praveno, při kanonisaci bylo míněno, že dva byli Janové, z nichž první z r. 1383. za svatého byl prohlášen, církev ovšem prohlásila, aby se možným zmatkům předešlo, že svatořečení toto nikterak se nevztahuje k Janu druhému z r. 1393. Byl-li však Jan jeden, mohl to býti jen ten, jenž byl pohřben ve chrámě sv. Víta; neboť kronikáři jak souvěcí tak pozdější píší, že Jan, králem Václavem pro zpovědní tajemství umučený, ve chrámě tomto byl pohřben. A tohoto lid náš svatým ctil a tohoto církev též za svatého prohlásila; nemůže se tedy říci, že by toto obé se vztahovalo k jiné osobě než k našemu světci.

Přikročme nyní k otázce, týkající se příčiny smrti Janovy. Protivníci praví: Žil-li vskutku jen jeden Jan, jak se tvrdí, pak nebyl utopen pro zpovědní tajemství. Toto jest smyšlenka kněží, kteří, chtějíce povznésti zpověď, jejíž vážnosť v dobách husitských velmi poklesla, učinili vikáře Jana z Pomuku mučeníkem Božím, kdežto pravou příčinou násilné smrti jeho bylo, že potvrdil nově zvoleného opata Kladrubského, čímž zmařil úmysl králův, založiti tu nové biskupství pro milce svého, Hynka Kluka, jmenovaného biskupa Kaminského. Možno-li ho tedy mučeníkem nazývati, může se to učiniti snad proto, že byl neohroženým obhájcem práva církevního.

Námitku tuto první pronesl německý historik Adolf Menzel, po něm pak velmi tvrdošíjně se jí zastával rytíř Steinsberg.[2]) Za hlavní důvod tvrzení svého udávají, že nejstarší historikové, ba ani sám arcibiskup o zpovědi se nezmiňují.

Příčina mlčení toho jest však snadno pochopitelna. Arcibiskup stěžuje si v listu svém do útiskův a křivd, jichž mu král upříti nemohl, což o zpovědi říci nelze. Vyzvídal zajisté Václav na sv. Janu podtají, dobře věda, že žádá věci nedovolené a hanebné, a proto také, když Jana zmučeného na smrť vedli, dřevo do úst mu dáti

---

[1]) Tomek: Dějepis Prahy. Kniha III. Oddíl III., str. 372.
[2]) Více o tom viz Tomáš Novák: Svatý Jan Nepomucký. Str. 70.

kázal, aby snad cestou něco nevyzradil. A historikové z doby Václavovy zajisté úzkostlivě se střehli, aby se o pravé příčině smrti Janovy ani slovíčkem nezmínili, poněvadž se jim bylo při známé prchlivosti králově obávati nejhoršího. Proto buď příčiny vůbec neudávají, aneb udávají zcela jinou. Tak Ondřej Řezenský a «Chronicon Pragense» vypravují, že krále kárati se odvážil.[1]) Teprv po smrti Václavově osmělili se s pravdou ven. První o zpovědi mluví před r. 1440. profesor vídeňský Tomáš Ebendorfer z Haselbachu ve svém spise: «Liber augustalis», jejž Palacký nalezl v císařské dvorní bibliotéce. Praví se tu: «Confessorem etiam uxoris suae Joannem in theologia magistrum, et quia dixit, hunc dignum regio nomine, qui bene regit, et ut fertur, quia sigillum confessionis violare detrectavit, ipsum in Moldavia suffocari praecepit.»

Pavel Židek ve své «Správovně», věnované králi Jiřímu r. 1471., dí: «Když měl zlé domění do své paní a ona se zpovídala mistru Janovi, děkanu všech Svatých, i přišel k němu král, aby mu pověděl, s kým přebývá, a když děkan nechtěl nic pověděti, kázal ho utopiti.» Že by Jan umučen byl jedině proto, že potvrdil opata Kladrubského, uvádí teprve r. 1470. husitský pokračovatel kroniky Pulkavovy a čtyři anonymní rukopisy, jež Palacký ve svých «Scriptores rerum Bohemicarum» uveřejnil. Těmito dvěma různými příčinami a dvojím dátem Hájek byv sveden, vymyslil, jak již řečeno, dva Jany a ostatní vše po něm opakovali.

Že by však pouze potvrzení opata Kladrubského přičísti bylo ukrutný čin Václavův, není pravdě podobno. Vždyť nepotvrdil opata o své újmě, nýbrž na rozkaz arcibiskupův, a proto pouze na tohoto mohl se obrátiti hněv králův, což vskutku vysvítá ze slov, jimiž arcibiskupa, do Prahy se vrátivšího, oslovil: «Ty, arcibiskupe, vynášíš kletby na mé úředníky bez mého vědomí! Ty jsi stvrdil opata Kladrubského! Ty strkáš na mého podkomořího kacířství a bludařství![2]) Nepotázal jsi se a o své újmě to činíš. Věz, že toho budeš želeti.»

Když pak arcibiskup pomocí své stráže unikl, kázal král Mikuláše Puchníka, Jana z Pomuku a Václava, probošta Míšenského, do žaláře uvrci, kdež byli krutě mučeni. Puchník s Václavem byli opět na svobodu propuštěni, když se byli přísahou zavázali, že se o svých útrapách nikomu nezmíní. Toliko Jana z Pomuku nejen na svobodu nepropustil, nýbrž vlastní rukou pochodeň k tělu jeho přikládaje, katovskou službu konal a konečně kázal jej polomrtvého hoditi do Vltavy. Měl tedy král pro své ukrutné jednání zajisté ještě jinou, hlubší příčinu, ana způsobila, že hněvu dlouho tajenému tak hrozným způsobem dal průchod.

Popírači pravého mučenictví Janova vytasili se zároveň s novou, zcela bezpodstatnou ba směšnou smyšlenkou, jakoby pocta sv. Jana Nepomuckého byla zavedena v Čechách Jesuity, již, chtějíce ze srdce

[1]) Viz Frind: Der h. Johannes von Nepomuk. S. 42.

[2]) Byl totiž arcibiskup Hulera, milce králova pro vraždu některých duchovních osob a z jiných ještě příčin kletbou stihl.

lidu českého vytlačiti památku mistra Jana Husa, vymyslili mučeníka Jana Nepomuckého. Smyšlenku tuto, jejímž původcem jest zmíněný již Adolf Menzel, odůvodniti se snažil jakýsi dr. Abel z Berlína, a tento výplod německé moudrosti a fantasie byl v Čechách od mnohých přijat a mezi lidem horlivě šířen. Podvod tento, jak tvrdí, bylo prý Jesuitům snadno provésti. Měliť oba tito mužové totéž jméno křestní, byli oba mistry svobodných umění, oblíbenými kazateli, zpovědníky královny Žofie a sešli oba smrtí násilnou.

Argumentace tato, sama sebou nesprávná, ježto z nahodilé podobnosti nelze nikdy dovozovati totožnosť dvou věcí, na velmi vrátkých stojí nohou.

Pocta sv. Jana Nepomuckého byla v lidu našem zakořeněna zajisté již dávno před tím, než Jesuité do Čech přišli. Již arcibiskup jej nazývá v listu svém: «martyr sanctus», a v souvěkém životopise Jana z Jenštejna praví se o něm, že z Boží milosti stal se mučeníkem a zářícími pak divy byl objeven. Mučenictví jeho dokazují mimo to zmíněný již Tomáš Ebendorfer, Židek a po Hájku všichni následující kronikáři, poukazujíce na zvláštní poctu, která se hrobu jeho vždy prokazovala.[1]) Ostatně, když Jesuité v Čechách se usazovali, bylo již velmi málo starých kališníků, již by paměť Husovu byli slavili; bylať největší jejich část přestoupila na víru Lutherovu, jejíž stoupenci, jak známo, poctu svatých vyhlašují za čirou modloslužbu. Nebylo tedy Jesuitům ani potřebí poctu Husovu utlačovati, vždyťtě jí tou dobou téměř nebylo.

A ještě jeden — prozatím nejnižší — brak protivníků sv. Jana z Pomuku, kteří, překrucujíce jeho historii, památku jeho hanobí způsobem upřímo odporným, jak to učinil Ferd. Schulz ve svém: «Doktoru Johánku». Líčí v hanopise tomto Jana jako učiněnou obludu a vyvrhele lidstva. Lakota, smilstvo, podvod, pokrytectví, slovem všechny možné neřesti a nepravosti připisují se našemu světci.

Než byl by muž, jakého nám Schulz vylíčil, dosáhl takových důstojenství církevních, jak o něm dějiny vypravují? Byla by ho zbožná královna Žofie přijala za svého zpovědníka? Byl by Jan z Jenštejna, jenž v pozdějším svém věku vzorem byl kajícníka a askety, svým přátelstvím a svou důvěrou obdařil člověka tak ničemného? A byl by lid posvátnou úctu prokazoval takovému bídníku hned po smrti? Věru lítostno, že spisovatel tak osvědčený snížil a poskvrnil péro své nepravdou zlomyslnou! —

Ale, bohudík, útoky všeho způsobu a směru nezviklaly úcty svatého našeho patrona; taťposud pevně jest zakořeněna v srdci lidu našeho, živíc a sílíc jeho víru, jejíž pevnosť neoblomná národu našemu mocnou jesti záštitou proti všemu nebezpečí. A naše vlast jako přímluvou svatých patronů k životu novému byla probuzena, protože neztratila pravé víry: tak věrna-li jí zůstane, bude na prosbu jejich zachována bez pohromy až do té doby, již vykázal jí Pán národů.

[1]) Více o tom viz Frind: Der heilige Johannes von Nepomuk. S. 72. squs. a Tomáš Novák: Úvahy o sv. Janu Nepomuckém. Str. 50. squs.

J. B. M. Dr. František Sal. Bauer.

Čestný a potěšivý údaj, že se posvátné jubileum svatomethodějské všude po vlastech našich slavilo tak velebně, spojen jest navždy nerozlučně s osobnostmi a požehnanou činností vrchních pastýřů českomoravských. Z vůdčích podporovatelů velikolepé oslavy té předních a nejneúmornějších osvědčil se býti nejdůstojnější velepastýř brněnský, Dr. Fr. Sal. Bauer, dlouhou řadou činů právě apoštolských: od těch horoucích listů, jimiž pozýval duchovenstva

i věřících k důstojné oslavě roku jubilejního — až po šťastný výsledek jeho žádosti, by se sv. Klement stal spolupatronem dioecése brněnské. — A jak by bylo nemělo požehnání Páně splynouti na činnosť jeho ve prospěch myšlénky cyrillo-methodějské, když se její službě zasvětil už tak záhy a všecek! — Uvodíme tuto na mysl jen horlivosť, s jakou, jsa theologem olomouckým, stál v čele bohoslovectva česko-moravského ve příčině oslavy tisící ročnice příchodu sv. věrozvěstů slovanských. —

Kéž z nadšených ctitelů Jeho Biskupské Milosti dá nám Pán vyspěti v obětavé následovníky jeho snah!

Co řádky tyto píšeme, dlí nejdůstojnější pan biskup s nejdp. arcibiskupem pražským ve křesťanském centru, věkovitém Římě; kéž modlitba jejich u hrobu knížat apoštolských sesílí úvazek národa našeho s nerozbornou skalou, na které sv. církev Kristova jesti vzdělána! —

O českém chorálu.

Podává Fr. Géduš.

Zpěv církevní má velmi podobný osud s českým národem. Přijímaje do sebe živly cizí — světské — klesal jako náš národ přijímaje živly německé. I doba úpadku se shoduje: 16. a 17. stol.; jakož i doba povstání z hrobu zapomenutí: naše století. Než nejen zevně, nýbrž jistou měrou i duševně jest s ním spříbuzněn. Máť národ náš zvláštní druh církevního chorálu, jenž slove chorál český; však původ svůj má od chorálu řehořského.

Již svatí apoštolové naši Cyrill a Methoděj učili naše předky zpěvem při svatých obřadech Boha oslavovati. Od nich věrojatně pocházejí první tři verše staroč. písně: «Hospodine pomiluj ny» a tož dle textu i nápěvu. [1])

Po sv. apoštolech zpíval národ náš dále, a dále skládal písně, napodobuje buď zpěvy latinské nebo rázu samostatného. Zbožné písně a žalmy ozývaly se po celé vlasti česko-moravské: ve chrámech i mimo ně, doma, při práci, na polích, lukách atd. U chvále boží závodili v bratrské svornosti knížata i lid, bohatí i chudí, starci i mladí.

Umění zpěvu vzrušeno bylo, když zařízeno bylo 973. v Praze biskupství, a tím lépe postaráno i o školy. Zvláště však za Karla IV., otce vlasti, jako všecka umění se povznesla ku nebývalé dokonalosti, tak i zpěv znamenitě byl ušlechtěn, po výtce pak zpěv kostelní. Dílem zbožný vladař sám, dílem slovutný arcibiskup Arnošt, dílem

[1]) Viz K. Konrádovy «Dějiny posvátného zpěvu staroč.,» str. 35.

ostatní šlechetní hodnostáři círk. založili při rozličných chrámech bohaté nadace, z nichž by vydržováni byli stálí zpěváci kůroví. Tím způsobem prospíval znamenitě zpěv chrámový, a to nejen s liturg. textem lat., nýbrž také s českým. Již dříve, ve stol. XIII. pokoušeli se mnozí do bohoslužebných knih pod text latinský psáti překlad český.[1]) Nejvíce tento způsob interpolací kvetl za příznivých dob Karlových. Pod liturgické nápěvy, pod chorální melodie v knihách, obsahujících rozličné nápěvy na «kyrie, gradualia, offertoria» atd. psán dílem český překlad textu liturg., dílem nový, původní. Takto vznikly písně české. A což také divu, když krásné, velebné motivy nápěvů chorálních tak utkvěly v mysli věřících, že i na dále skládajíce písně ku poctě boží, obírali si za melodie k nim motivy z chorálu řehořského!

Nuže, právě z doby Karlovy, tolika příklady zbožnosti proslulé, pocházejí nejkrásnější písně bohoslužebné, zvláště zpěvy rorátní.[2])

Než nastává otázka: zdali a kdy jest dovoleno zpívati české písně při bohoslužbě?

Církev sv. sice žádá, aby při zpívané mši sv. zpěv provozoval se v řeči liturg., a šetření zákonů církevních jest povinností každého katolíka, ale, jak dí P. Lehner: «Též obecný zpěv lidu má svou oprávněnosť a ctihodné tradice, zvláště český, jenž byl approbován kdysi od samé stolice apošt.», a kromě toho, jak nahoře ukázáno, jest píseň česká tělo z těla chorálu řehoř., approbovaného zpěvu círk. Zvláště pak mimo mši sv., při všech jiných pobožnostech nejen dopouští, nýbrž přeje si církev sv., aby lid svými písněmi Boha oslavoval, jakož již žalmista Páně vyzývá všecky národy, aby chválili Boha.

Provinc. synoda Pražská z r. 1860. zřejmě toto přání církve vyslovuje: «Zpěvy posvátné v řeči mateřské složené k menším slavnostem a každodenní pobožnosti nejen dovolujeme, ale toužebně i přejeme, aby spojenou péčí pastýřů duchovních a ředitelů kůrů v lidu pěstovány byly . . . Po příkladu předků ve zpěvu zbožných písní neunavných ať i náš věřící lid, jako dědic nábožné jejich mysli, hned z mládí uvyká přede mší svatou i po ní písně nábožné prozpěvovati.»

Nuže, co se týče slavné, zpívané mše sv., předpisuje církev sv., aby určité částky zpívaly se řečí latinskou. Ano i kdyby tohoto církevního předpisu nebylo, vyžadovala by toho, jak dí P. Lehner, «jednota a krása posv. úkonů».

Kromě toho uvážiti dlužno, že jednota víry, která celou církev katolickou spojuje v nerozdílný celek, jeví se přede vším slavnou, stejnou bohoslužbou, a to zvláště v zasvěcené svátky, pročež i z tohoto důvodu chvalitebno jest, kde to lze, při těchto příležitostech prováděti zpěv bohoslužebný latinským jazykem.

[1]) Přesvědčující doklad podává K. Konrad v «Děj. posv. zpěvu staroč.» str. 46.

[2]) Seznam a rozbor písní těch nalézá se v Konradových «Děj. zp. staroč.», str. 105—175.

Kde však toho provésti nelze a u příležitostech méně slavnostních, třeba postarati se o krásný a správný zpěv lidu. Podporovati pak tento zpěv lidu máme nejen proto, že to jest od církve dovoleno, nýbrž již proto, že zpěv zbožný, pěkný lidu obecného, úchvatně okouzluje a dojímá mysli přítomných; jak praví P. Lehner:[1]) «Chrám lidem naplněný u vroucím pozdvižení hlasů, kde v souhlasné svornosti malý i velký, vzdělaný i neumělý, mladík i kmet pěje česť, prosbu, dík Pánu svému, toť výjev velebný, jejž lépe lze cítiti než slovy pronésti. Zde zástup dítek jednoho Otce na nebesích velebící, zde rodina z rozličných členů složená v jedno tělo se pojí. Toť obraz těla Kristova — Církve — toť obraz nebe . . . Svornosť nebe vyjádřená svorností zpěvu; stejné smýšlení vyslovené jedněmi ústy.»

Nuže, zpěv lidu, dobře zřízený, má velikou důležitosť pro povzbuzení a roznícení myslí ku pobožnosti.

Avšak, má-li zpěv obecného lidu míti ony účinky, musí míti jisté vlastnosti, bez nichž ztrácí též svou působivosť. Požadavky v této příčině týkají se dílem obsahu, dílem nápěvů písní.

Písně kostelní tedy mají ve správné formě obsahovati myšlénky jadrné, lidu srozumitelné, duchem zbožnosti jímavé, zvláště pak předmětu bohoslužby přiměřené. Tak na př. písně mešní mají míti za předmět oběť mše sv., na její každou část má býti mysl věřících upozorněna obsahem sloky samé, když kněz úpěnlivě za smilování prosí slovy: «Kyrie elejson» — má zajisté i lid s ním pěti: «Hospodine smiluj se». Když kněz zahlaholí: «Gloria», má i přítomná osada plesati slovy: «Sláva na výsostech Bohu», při «Credo» — skalopevnou víru vyznávati, při «Offertoriu» úmysl svůj s ním spojovati atd. Tím způsobem mysl takměř jest nucena všímati si, co činí kněz, oběť mše sv. lépe si upřítomní; chladnosť ustupuje, vroucnosť a pobožnosť se rozněcuje.

Tím ovšem nikterak se nekladou překážky písním příležitostným, které lid přede mší sv. i po ní zpívá. Podobně též rozmanitosti obsahu dosti široké pole se ponechává čtverým významem mše sv., jakožto oběti chvály, díků, prosby a smíření, jakož i různými dobami roku církevního. Přistoupí-li k tomu různé nápěvy buďto každé sloky jednotlivé, nebo před a po pozdvihování, bude též o rozmanitosť postaráno a pozornosť stále udržována.

Nuže, pohleďme nyní na zvláštnosti nápěvů kostelních písní českých, jak se nám jeví především na vzorech staročeských, z dob květu zbožnosti české, a poznajíce přednosti jejich, tím více si je zamilujme.

Kdo slyšel zpívati chorál řehořský, zajisté ihned na první poslech poznal, že libuje si slabiku dvěma, třemi i více tóny okrášlovati, ano ve dni slavnostné a radostné na mnoze, aniž se slova pronášejí, rozplývá se pouze v ozdobné melodii; na př. «Alleluja» a «Kyrie».

---

[1]) «Cecilie» 1874 str. 22.

Melodie kromě toho pravidelně jest uspořádána ze slabik a neum rytmicky rozestavených a poměrně roztříděných. Český chorál naproti tomu nemiluje dlouhých modulací bez textu, nýbrž z pravidla slabiku provází jeden tón; odchylek jest málo.

Úkaz ten vysvětluje K. Konrad, jak nahoře již ukázáno, tím, že většina nápěvů písní staročeských vznikla interpolací knih bohoslužebných, aneb zkrátka, že k písním českým brány byly na mnoze motivy z chorálu řehořského. Ale tím právě vyznačila se povaha česká, že více libuje si v lyrice myšlénkové nežli citové.

Kdežto chorál řehořský s přídechem epické šíře pozastavuje se déle u jedné myšlénky a ji všelijakými podrobnými ozdobami mysli předvádí, libuje si chorál český v jisté úsečnosti.

Nuže, v tomto duchu českém skládány byly pak též nové původní písně.

Jiná zvláštnosť chorálu českého jest, že obyčejně pohybuje se v tóninách mollových, což dodává písním těm právě onoho tklivého, srdce jímavého půvabu. Vyznívať z nich podobně jako z písní prostonárodních jakás nelíčená jednoduchosť, tím půvabnější oproti umělkovaným na mnoze písním novějším. Proto písně staročeské vzbuzují v posluchači náladu netušené lahody a blahosti, a zrovna vyzývají ku bohumilé oddanosti. Proto napsal důmyslný a hluboký znatel českého chorálu Zvonař v předmluvě ku své české mešní písni: «Kdo jen poněkud do starých kancionálů nahlédne a zpěvy tam obsažené s nynějšími srovná, shledá hnedle, jak veliký rozdíl nimi panuje. Prostnosť ducha, pravou zbožnosť i důvěru pevnou, které ze starých zpěvů těch vanou, pohřešujeme v nových docela. Však nejen co do kostelního ducha, nýbrž i co do umění stojí nové kostelní písně daleko za starými» atd.

Ano! krásný a velebný jest chorál český, ale bohužel není posud všude a náležitě pochopen a oceněn. A protože mu jak hudebníci vzdělaní tak lid často nerozumějí, špatnou přednáškou jej zohavují a nechutným činí.

Tak na př. velikou a ošklivou vadou při kostelním zpěvu lidu jest přílišné protahování jak tónův uprostřed písně, tak zvláště na konci. Taký zpěv ovšem záhy se musí zhnusiti. Chorál český vyžaduje čilého, energického pohybu, což kromě tradice vysvítá již z toho, že na jednotlivé dni připadalo druhdy množství zpěvů, což by při nynějším tahavém zpěvu musilo trvati aspoň 4 hodiny — a přec naši předkové byli též z masa a kostí jako my.

Jinou podmínkou dobrého dojmu u zpěvu písní kostelních jest dbáti českého přízvuku deklamatorního. U přednášce písní vůbec nesmíme dbáti příliš otrocky přízvuku taktového, tím méně u písní starých, které ani v taktu moderním nebyly skládány. Nyní jen k vůli přehledu v takt bývají uvedeny, a tak nastává často zdánlivý konflikt mezi přízvukem slovným a taktovým, jak ukazuje P. Lehner na písni staročeské: «Otče náš, milý Pane». [1])

[1]) «Cecilie», 1874, str. 105 a 106.

Pravidlo toto, dbáti totiž slovného přízvuku jazykového, platí však nejen pro zpívající, nýbrž také pro skladatele hudební samy, ježto tím nabývá skladba zvláštních předností, jakým se podivujeme na př. u většiny skladeb Dvořákových. Tu jednak teprve cítíme se doma, v živlu českém, jednak tím způsobem jediné lze bez porušení obojího živlu spojiti nápěv s textem.

Pravý opak pravé písně kostelní a zvláště české, jest píseň všeobecně známá «Zde v skroušenosti padáme» dle nápěvu Haydnova. Slovutný skladatel hudební Fr. Skuherský posuzuje ji ne zrovna lichotivě takto:[1] «Vrchol sprostoty, nevkusu a copu, co se ho jen sehnati dalo, nahromadil zde M. Haydn na účet populárnosti, aby se lidu líbilo. Ke všelikým těm vnadidlům a býti majícím krásám hudebním druží se ještě paměti- a podivuhodný překlad». Na to uvádí doklad z té písně, kterak překlad neforemně a na úkor deklamace pod nápěv jest podložen; načež se táže: «Má a smí národ náš nadále tak zpívati? Nikoli. Vší mocí dlužno brániti proti takové potupě a ohavnosti; nejlepší síly dlužno vynaložiti, abychom utvořili, co by velebnosti Hospodinovy bylo důstojno, a čímž by nedochůdče Haydnovské bylo vytlačeno s repertoiru kostelních kůrů.»

Hle, tak mluvil znalec před 10 lety; a co se učinilo posud od té doby? Velmi málo. Píseň Haydnova zaznívá posud téměř ve všech městech i po venkově — a líbí se, ježto lidé dnes na mnoze ani nevědí, co vlastně do chrámu patří a čím nejlepší vděk Bohu by prokázali.

Než, již jest svrchovaný čas, abychom podobným písním se opřeli, abychom lidu ukázali pravé písně duchovní a vkus jeho opravili. Za tím účelem již několik pokusův učiněno, sestaviti vhodný kancionál a na mnoze dosti šťastně.

Tak na př. již o tisícileté památce příchodu svatých apoštolů našich na Moravu, kdy poprvé slovanským jazykem zapěn Bohu křesťanskému chvalozpěv, tedy již r. 1863., vydal Vinc. Bradáč kancionál, řečený Svatojanský, k němuž zdařile použil mnohých sbírek starých. Obsahuje veliký výběr krásných písní církevních ku všelikým příležitostem.

Z Bradáčova kancionálu povstaly více méně objemné výtahy a kancionálky jiné, z nichž nejznámější jest Lehnerův.

A bohda dosti záhy dočkáme se nového, všestranně správného kancionálu.

Nuže, oberme si ten aneb onen kancionál a schválené písně uvádějme mezi lid, aby již co nejdříve uskutečněna byla velepilná oprava písní duchovních.[2]

Když vzděláme a ušlechtíme takto cit a vkus lidu, tím zajisté též mnoho bude vykonáno na národa roli dědičné.

---

[1] III. roč. «Cecilie» str. 94.

[2] Jakým způsobem toho nejsnáze a nejjistěji lze docíliti, pojednává velmi pěkně P. Lehner v «Cecilii» z r. 1875. na str. 9—13.

Než dlužno jest v té věci nad míru opatrně a paedagogicky si vésti.

Jest radno provozovati nejprve skladby a písně takové, které by melodií lidu se zamlouvaly a později teprv méně uším lahodivé a méně obvyklého rázu; při tom však nikdy nezapomínati správného přízvuku a deklamace.

Na planou námitku, jež se někdy činí, že lid moderní hudbou bývá do chrámu váben, kdežto jest se obávati, že vážnými skladbami a méně lahodícím zpěvem bude od chrámu odpuzován, odpovídá P. Křížkovský takto:[1]) «Mluví se zde dojista o lidu katolickém. A tomu by se neměla líbiti katolická hudba kostelní? To by bylo právě tak, jako kdyby připadlo někomu tvrditi: «Tento kazatel se mi nelíbí, mluví příliš vážně a přísně.» —

Odvolávati se zde na vkus lidu, jest velmi nejapno, a P. Lehner odpovídá na takovou výmluvu velmi případně analogickým příkladem tímto:[2]) «Předložte lidu dva obrazy. Oba představují Spasitele s trnovou korunou, se třtinou v ruce na posměch vystaveného. Jeden z nich jest pak poněkud zašlé dílo slovutného mistra, výraz tváře hluboko dojemný, harmonie barev ušlechtilá, ale klidná. Druhý pak jest plod barvičkářského mazala, s fialovým nebem, novým, karmínovým pláštěm, s tváří plnou modřin a ran. Ať si pak lid zvolí jeden z těch obrazů: většina sáhne po pestrém.»

Všechny podobné námitky založeny jsou na půdě velmi nejisté.[3]) Když předkové naši s takou zálibou pěli vážné žalmy, a mešní písně stejného rázu nám v památkách doporučili, jistě též potomci jejich jim záhy přivyknou a si je oblíbí. Bůh to dejž!

V oku plno touhy . . .

V oku plno touhy,
v srdci plno lásky,
sbírám svěží písně,
zlatostkvoucí klásky.

Zlatostkvoucí klásky
ovinu je stuží,
že se spolu pěkně
do párečku sdruží.

[1]) «Cecilie», roč. I. «Pamětní spis Křížkovského».
[2]) «Cecilie», roč. I., str. 34.
[3]) Ostatně na všechny skoro námitky podobného druhu slušné odpovědi jsou v Jakob's «Kunst im Dienste der Kirche». S. 431.

Do párečku sdruží,
poskočí si v rýmy
a má snivá duše
zavine se s nimi.

Zavine se s nimi,
zavýskne si ráda:
«Hoj, což je ta píseň
věčně, věčně mladá!»

Josef Tumpach.

Z českého bájesloví.

Napsal A. Ličman.

I.

Příroda, se Slovanem nerozlučným svazkem spojená, byla předním činitelem v jeho náboženství. Dle jejích dobrých i zhoubných úkazů rozdělil si celou rodinu božskou v bytosti dobré (bohy) a zlé (běsy). V ní jako v rodině světské myslil si jakéhosi starostu, jenž jí vládl, a jejž pokládal za vládce svoru (dvanáctiznakého kruhu nebeského) a působce blesku. Důkazem je zpráva Prokopova (st. VI.) a Helmoldova (st. XII.).[1] Původně nazýval se nejvyšší bůh všech Slovanův a tedy i Čechů, **Svaroh,**[2] nač poukazuje starobylé svědectví letopisce ipatievského, že «nejprve panoval Svarogъ.» Nasvědčuje tomu též totožnosť téhož jména u jiných národův indoevr. (ind. varuna, řec. οὐρανός, germ. forseti) a u Čechův úcta, prokazovaná svoru ještě za Štítného.[3])

Bozi a běsi.

Starosty kmenové zastupovali v rodině božské bozi a běsi. — Bozi («spásy») byli původci všeho dobrého, dárci zpěvu a zákonův. Od nich odvozovali svůj původ panující rodové; jim toliko donášeli oběti. Trojí jejich vláda nad přírodou připadala v dobu letní; za své přední sídlo měli ráj. — Běsi byli příčinou zla tělesného i duševního. Sídlili hlavně v černé noci, podřízeni byli bohům a trojí vládu nad přírodou vykonávali v zimě. Zlých vlastností lidských nikdy nezosobovali.[4]) Jak bozi, tak běsi nebyli podrobeni osudu.

[1]) Prokop. Caes. «Θεὸν μὲν γὰρ ἕνα, . . . ἁπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι.» Helm. «Inter multiformia deorum numina non diffitentur unum deum, caeteris imperitantem».

[2]) Šafařík. Č. Č. M. 1844. (O Svarohovi); J. Jireček, Č. Č. M. 1863. (Studia z mythologie české). Všechny ostatní názvy nejvyššího boha (Perun [X. st.] Radigast, Triglav [XI. st.] Svatovit [XII. st.] atd.) jsou pozdější, vztahujíce se takřka vesměs již na syna jeho Svarožice Slunce.

[3]) Že «sě lidé držie bludu hvězdářóv pohanských, ctiec měsiec, hvězdy, spósob tohoto vidomého nebe, ježtoť zodiak (=svor) slove». —

[4]) Strach a Třas (R. K.), původci hrůzy a úžasu, jsou jen abstraktní zjevy démonické (Vocel, Pravěk II. str. 376.)

Po příkladě společnosti světské vzdávali největší úctu po Svarohovi jeho dvěma synům Svarožicům: Slunci a Ohni.

Slunce,[1]) působce dne, tvůrce roku, bylo bytostí živou. (R. K.)*) Letopisec ipatievský dí o něm: »nejprve panoval Svarogъ. I posemъ carstvova synъ jeho solnce.» Slunce mělo vymezenu dráhu ve svoru, jejž svým domnělým vzestupem a sestupem dělilo ve dvě půle, a to tak, že v každé vládla jakási moc vyšší: v jedné dobrá (světlo, léto, Slunce), ve druhé zlá (tma, zima, Morana). Obě moci, stále se pronásledujíce, střídavě nad sebou vítězily a sice, bylo-li slunce v slunovratu zimním, vítězilo světlo (léto) nade tmou (zimou), bylo-li v slunovratu letním, vítězila zima nad létem. Dualismu toho, plynoucího z každoroční změny přírodní, nelze ovšem ztotožňovati s naukou gnostiko-manichejskou. Dvojice svorová a trojí její vláda (ve vzduchu, na zemi a ve vodě) obráží se a) v čes. nár. pověstech o Kroku, jeho 3 dcerách a Přemyslu, b) v pohádkách, c) ve hrách dětských na barvu a na zlatou bránu.

Svarožic Oheň[2]) zosoboval oheň vůbec, po výtce však oheň nebeský (blesk), od něhož pozemský se odvozoval. Christoljubec dí: «I ognevi moljatь sja, i zovutь jego Svarožicemъ.« U nás jest o tom podání Kosmovo, Štítného a Hájkovo. Někdejší moc ohně potvrzují četné pověry a zvyky, názvy jeho «pravdozvěsten, boží» i název hromu «posel boží».

Mimo slunce ctili na obloze nebeské měsíc, hvězdy a duhu.[3]) — Vyšší moc měsíce jde na jevo z uvedených slov Štítného i z pověr. Dle něho měřili čas a rozeznávali v něm dvojí stránku: světlou a tmavou. — Také hvězdy u veliké byly uctivosti. Dokladem je svědectví Štítného a z pověr hlavně ta, že člověk sdílí s nimi svůj život. Nejznámější byly: svor, zvěřenicie (večernice), dennice, kola (nebeský vůz), štětky (kuřátka) a proluky (kosy). — Na úctu duze vzdávanou poukazují hojné pověry i název její «boží duha».

Mimo oheň uctívali předkové naši vyšší bytosti i v ostatních 3 živlech (vzduchu, zemi a vodě).

a) Bytosti vzdušné až na víly vzdušné byly zlé, jež za nastalé bouře krutě se potýkaly užívajíce na obranu blesku. A že blesk, zasáhl-li člověka, rychle usmrcoval, přičítali každou smrť násilnou jim, zejména však Moraně,[4]) jak viděti z R. K. («Morena jej šipáše v noc črnu») i z nár. písní a z frase «trefil ho zlý vítr»

---

[1]) J. Jireček, l. c.; Erben, Č. Č. M. 1857. (O dvojici a trojici v bájesloví slov.) Sobotka: Výklady prostonár., str. 37. Erb. Pís. str. 80. sled.

[2]) Nauč Slov. (Slované str. 603. sled.); Hanuš, Bájesl. kalendář.

[3]) Houška, Č. Č. M. 1853—56 (Pověry).

[4]) Brandl, Č. M. M. 1876 (Příspěvek k mythologii české); Nauč. Slov. (Ježíbaba); Hanuš, l. c. Erb. Pís. str. 57. sl.; Suš. Pís. č. 9, č. 840 (Smrtná neděle); Koll. Zpěv. I. str. 3, 4, 12, 420 sl.

*) Ve stati této přidržujeme se Rukopisu Královédvorského i Zelenohorského, a často se jimi dokládáme, ježto ani nejnovější námitky pravosti převzácných památek těch nevyvrátily a bohdá nevyvrátí. (Pozn. spis.)

(větr ho zavjou; zavialo ho). Z podobnosti pak mezi zimou (odúmrtím přírody) a smrtí lidskou stala se z Morany i bohyně zimy, což s dostatek prosvítá ze zvyku posud velmi rozšířeného «vynášeti Moranu v neděli smrtnou.» Vítězitelem nad ní byl Svarožic Slunce, jehož písně na smrtnou neděli pod rozličnými jmény vzpomínají. S Moranou je totožna Ježíbaba (čes. Jahodababa, Jezinka).

— Vědám[1]) spolu s vlkodlaky a upíry přičítali ubývání měsíce a zatmění měsíce i slunce. — Bytosti vzdušné byly bytostmi věštími. Víra v ně uchovala se v pověře o Meluzíně.

b) Nemenší poctu vzdávali pohanští naši předkové zemi,[2]) jež slove «máti» všem národům. Jí, aby laskavou byla matkou, všelijaké oběti donášeli. Oběti však lidské kladly pouze v základy kamenných staveb, jakkoliv i to velmi zřídka. Nasvědčuje tomu mimo slov. písně, v nichž se udává nepravá příčina zazdění, i způsob našich předků stavěti ze dřeva; neboť umění stavěti z kamene naučili se teprve nedlouho před pokřtěním od národů sousedních. Vzpomínkou tohoto děsného zvyku u nás jsou některé hrady (v kraji žateckém, táborském atd.).

Bytosti zemské byly polní, lesní a skalní. Že byly četny, vysvítá ze zprávy Kosmovy (pag. 10.). Dle jména a povahy uchovaly se jen v pohádkách a pověrách ovšem pozměněny křesťanstvím.[3]) — O poctě polí a luk svědčí jméno Žitholy, víly polní i věštby a léčení pomocí rostlin. — Vyšší moc v lesích dokazují lesní č. diví muži (poledníčci), lesní č. divé ženy (divoženky, polednice), lesní č. horské víly (panny) a lesní duši. — Na vyšší bytosti v horách, roklích a jeskyních poukazují skalní duši, horské víly, rarášci i příšerná zvířata: draci a pod. Za noci bytosti běsné na zemi zhoubně si vedly. Známi jsou v té příčině světlonoši, klekánice, ohniví muži, lesní duši, diví muži a ženy, přístrachy (přeludy, obludy, mátohy, strašidla).

Pochybné bytosti pozemské jsou Veles, bůh skotu a ochránce úrody polní, Lada, bohyně lásky, mladosti, a Živa, bohyně úrody.[4])

[1]) Nauč. Slov. Vědma; Wahylevič Č. Č. M. 1839 (Huculové).

[2]) Erb. Č. Č. M. 1848 (Obětování zemi); Houška l. c.; Sobotka, Rostlinstvo; Voráček, Slov. Sbor. 1883. (Pohanské oběti u Bulharů). Čelak., Slov. pís. I. str. 142; Koll. Zpěv. II. str. 394.

[3]) Dle pověsti staročeské Bůh pyšné anděly svrhl s nebe dolů, jižto dle toho, kam dopadli, stali se skalními duchy, vodníky atd. Ti, když krutě týrali lid, dáni jsou na jeho ochranu duchové dobří, kteří z lidu jisté muže a ženy «moudré» vycvičili v rozl. zaříkadlech proti duchům zlým. — Víra v ně trvá na Moravě posud. Na Hrozenkovsku podnes rozeznávají čarodějnice: zlé (bosorky) a dobré (bohyně). V okolí pak Zlína ještě do nedávna chodívali na Valachy k «božcovi» o radu proti «čarodějnicím». (Bartoš, Lid a národ I. str. 129. a II. str. 176.)

[4]) Veles z pozůstalých českých památek zdá se býti za jedno v litevs. Véliniem (opatrovníkem duší zemřelých). Jireček Č. Č. M. 1875 (O slovansk. bohu Velesu). Lada a Živa, obdoby Vesniny, u Čechů ctěny nebyly. Jsouť české glossy mythol. v Mat. Verb. až na jednu («poludnice») nepravy a popis Středovského o Ladě zdělán je dle mythologie lat. o Venuši (Nauč. Sl. «Lada»; Vocel, Pravěk II. str. 374 sl. Baum a Patera Č. Č. M. 1877; Brandl, Č. M. M. 1880. «Živi».) Neznámy byly Čechům též Maja a Zlatá Baba. O nich, jakož i o Ladě a Živě, šíře jednáno v Hanušově spise (Die Wissenschaft des slav. Mythus) a v Slov. Pohľadech 1882, str. 298 sl. a str 509 sl. Viz též Erb. Č. Č. M. 1849. str. 142.

c) Z bytostí vodních dobrou vlastností vynikala Vesna,[1]) zobrazující jarní vláhu zemskou. O ní bájili, že osvobozena jsouc z vlády zimy Svarožicem Sluncem, s ním se zasnubuje. Důkazem jsou písně a hry královské.

Vesna byla též bohyní mladosti («i jednu družu nám iměti po púti všej z Vesny po Moranu.» R. K.) —

Běsnou bytostí byl Vodník, jehož všechny attributy lze dovoditi ze živlu samého, jehož byl pánem. —

Zly byly též Rusalky,[2]) víly vodní. O jich poctě v Čechách zmiňuje se Kosmas (pag. 197.). Z jeho slov, že «v úterý a ve středu svatodušní» donášel jim lid dary nad prameny, možná za to míti, že i Čechům sluly Rusalkami. Tehda totiž i jiní Slované je uctívali a dobu tu jejich jménem označovali.

Dědi.

Vladyky zastupovali v rodině božské dědci[3]) (šetci, hospodářičci), duchové zemřelých starost rodinných, kmenových a panovnických. Předkové, domnívajíce se, že život rodinný po smrti dále trvá, přičítali jim v ráji po bozích přední místo. Je pokládali za pěstitele domácího hospodářství[4]) a v živější vzpomínku zobrazovali je soškami, jak viděti z podání Kosmova (pag. 7, 10.) a Dalimilova. Umístňovali je v rohu jizby proti dveřím, nebo snad i v posvátných hájích. (R. K. «rozrušichu vsě bohy».) Kdykoli měl národ opustiti své sídlo, nosíval je starosta panující s sebou. (Cosm. pag. 7.) Oni jsou též příčinou, proč památka Krokova, Přemyslova tak dlouho se v lidu udržela, kdežto o Samovi nikdo později vyprávěti nedovedl.

Ráj, črná noc, nav.[5])

Ráj byl sídlem bohův i všech, kdož dbali jich úcty a prospěchu vlasti. Z pověry o blesku, klíči rajském, jde na jevo jeho jasnosť. Jeho krása jakož i blaženosť duší v něm bytujících pro-

---

[1]) Brandl Č. M. M. 1876; Suš. Pís. č. 838, č. 840; Čelak., Slov. Pís. I. str. 209.

[2]) Šafařík Č. Č. M. 1833. (O Rusalkách). — S vílami vod jsou ve spojení víly horské č. lesní a oblačné. Rozeznávají se tak jen dle různého skupenství vody. Hrubý, Světozor. 1880 (O vilách).

[3]) Jireček Č. Č. M. 1861, str. 358. sl. Týž, Č. Č. M. 1863 str. 262. sl. — Zbytkem bývalého kultu dědů jsou diví muži a ženy (věšťáci, věštice). Majíť společ. vlastnosti s lužic. srbs. Ludky, o nichž je určito, že jsou bývalí penatové. Máchal, Světozor 1882. — O kovových soškách, nalezených v Čechách a na Moravě, viz Pam. arch. III. str. 27. sl. a Vocel, Pravěk II. str. 473. sl.

[4]) V té příčině asi rovnají se slov. Krtu (čes. Plivníku). Na jméno Krt poukazuje i zdrobnělá jejich forma «skřítek».

[5]) Brandl, Č. M. M. 1876 (Příspěvek k myth. čes.). Týž, Glossarium («nav»); Jireček Č. Č. M. 1863; Saska, Mythologie Řekův a Římanův; Křížek, Z dějin starých Slovanů.

svítá zvláště ze zprávy arabského cestovatele Ibn Foszlana (X. st.)[1]) Do něho se vcházelo po zelené louce, jež za jedno jest s řeckou loukou asfodelovou. Na ní asi meškaly duše lidí posud nenarozených, o nichž bájí, «že jsou před narozením v lese na houbách nebo kdesi na vodě.» Názor ten ozřejmí, uvážíme-li, že jsou les a voda symboly mračen (oblaků), za nimiž právě byl ráj a zelená louka. — Černá noc, místo temné, byla příbytkem běsů. Mimo nepřátely národní přišli v ni i z národa všichni protivníci bohův a zrádci vlasti. (Odbojce Vlaslava: «Morena šipáše v noc černu.» R. K.) Na jakési posmrtné trápení poukazuje víra v bludné duše. — Obě místa duší zemřelých «ráj a černá noc» slula jedním názvem naví (dle sanskr. nâus, loď).[2]) Styk navi s lodí plyne z víry o převozu duší zemřelých na onen svět, jež mimo jiné národy indoevr. také u Slovanů se zachovala. Stopy toho u Čechů, Srbův a Rusů podává Brandl (Č. M. M. 1876), u Malorusínů Nedzvědský (Slov. Sbor. 1884, str. 201). Voda a loď (skořápka), ve zprávách těch vzpomínané, dobře se dají vykládati o nebi a mraku. Jako totiž loď pluje po vodě, tak si myslili předkové mraky za také lodi na nebi, v nichž se duše zemřelých do ráje a černé noci dovážely. Znenáhla přešlo pak na obě místa i jméno nav. (Dalim. «Krok ide do navi;» Alex. «Ustlav jiným v navi bydlo».)

Místa bohům zvláště oblíbená. Obřady bohoslužebné.[3])

Chrámů naši předkové neznali. Místy bohoslužebnými byly lesy a hory. Zvláště v lesích přemnoho úkonů náboženských se dálo. Tam chodívali «v súmrky» starostové donášet obětí bohům, anoť zvláštní kasty kněžské u Čechů nebylo. (Krásným dokladem je báseň R. K. «Čestmír a Vlaslav.») V hájích na označenou úcty bili se před bohy v čelo, vyhlašovali jejich chválu a oruží pobitých vrahů na stromy zavěšovali. V ně donášeli též potravu pro posvátné ptactvo, z jehož letu a zpěvu věštili. V nich konali soudy a rokovali o zákonech na sněmích vždy za jistých obřadů nábož. V případech pochybných utíkávali se k očistám (ordaliím) domnívajíce se, že bohové nevinnému nedají ukřivditi. [Dle R. Z. byla očista ohněm (plamen pravdozvěsten) a vodou (svatocúdná voda).] Mimo to byla v hájích místa zvláště upravená pro žertvy bohův. Ale i na vrších, «skalách bohóm zmilených» pálili oběti. (R. K. «Čestmír».)

---

[1]) Uvádí v ní slova dívky, dobrovolně smrti se obětující: «Vidím otce svého i matku svou; tamť sedí všichni moji zemřelí příbuzní, tam i můj hospodin. On sedí v ráji a ráj tak překrásný a zelený. Vedle něho všechna družina jeho i děti. On mne zve k sobě, pusťte mě k němu».

[2]) Spisovatelé čeští v XVI. a XVII. stol. užívají ještě slova «nav» v tomto významu.

[3]) Reuss, Slov. Pohřady 1882 (Úryvky z bájeslovia drievnych Slovákov.) Votka, Památky staroboleslavské str. 195. sl.; str. 220 sl.; Brandl, Č. M. M. 1869 (Výklad z Libušina soudu.) Týž, Č. M. M. 1870 (Výklad ze zpěvu: «Záboj a Slavoj».)

Výroční slavnosti. [1])

Na oslavu bohů zasvěcovali jisté dny čtvera ročních počasí. — Takým byl slunovrat zimní, v němž světlo (slunce) vítězilo nade tmou (Moranou). Odtud název prosince «světlý měsíc» i název vánoc «světlé svátky». Tenkráte bájili, že se ráj otvírá a že možná v něj vejíti. Jej zdáli se spatřovati i ve vodách (vzniklých vlahou nebeskou), a proto nahlédali v ně zpytujíce, co je příštího roku potká nového. A že se s prosiněvším sluncem navracovaly zemi opět dary přírody, domnívali se, že tou dobou vše pod sněhem kvete. Na počest novězrozeného slunce konali hry a plesy, jichž zatemnělá památka skrývá se v koledách. [2]) Na bohatou oběť, již kdysi donášeli slunci, štědrému živlu přírody, upomínají zvyky štědrovečerní. — První otevření nebes s počátku února (nynější svátek Hromnic) slavili na počest Svarožice Ohně. — O rovnodenní jarním oslavovali 1. porážku kruté Morany za obřadů vážných, 2. zasnoubení Slunce s Vesnou, působců znovuzrozené přírody. Památku toho uchovaly písně na smrtnou neděli. — (Na zemi a vodu, jakožto odlesk ráje v ten čas, poukazují četně zachovalé zvyky a pohádky, jež vysvětliti lze z jarní změny přírodní.) — Ale mimo velikonoce uctívali Slunce a Vesnu také 1. května, o letnicích («králky, jízda s králem») a zejména ve svatvečer svatojanský v době slunovratu letního. Tehda totiž dostupovalo jejich panství nejvyšší moci. — Konečně o rovnodenní podzimním donášeli zemi (Vesně) a Slunci oběti polní a krvavé na poděkovanou za hojnou žeň. Zbytkem jsou obžínky, posvícení, nedávné stínání kohouta a místy hra na chudého krále a králku.

(Dokončení.)

Tichý večer . . .

Tichý večer v dol se sklání,
k zemi ssýlá vonný dech, —
vzpomínka však na svitání
zlatem tkví mu na křídlech.

Lesy ztmělé obestírá
mlhy závoj v rozletu —
ale jeho vlákna sbírá
ranní slunko se květů.

[1]) Dudík, Děj. Mor., kn. III., hl. 6.; Hanuš, Báj. Kal. Nauč. Sl. (Svátky); Bartoš, Lid a národ I., II.; Nedzvědský, Slov. Sbor. 1884 (Slov. svěceniny); Erben, Č. Č. M. 1849, str. 156. sl. Suš. Pís. č. 833; č. 835; č. 836; Koll. Zpěv. I. str. 16. sl., str. 424; II., str. 70 sl.; Čelak., Slov. pís. str. 210. sl.; Erb. Pís. str. 37. sl., str. 72. sl.

[2]) Jméno koleda odvozuje se z lat. «calendae» (Brandl, Glosarium; Nauč. Slov. «Koleda»). Dle zprávy benediktina břevnovského Jana Holešovského pochází od slova «colendisare», jímž sv. Vojtěch označil obchůzku na štědrý den a po celou jeho oktávu (Vlasť r. II., č. 2. str. 100).

Chladným vánkem ve kraj spěje
s nízké vížky klekání; —
na rtech zvonu však se chvěje
libé jitra usmání.

Blažen, komu večer žití
jitra snem se rumění,
komu v hlavě šedé nití
žár se zlatý — nadšení! —

Jos. Mottl.

O původu jazyka.

Napsal Č. J. Ševčík.

(Č. d.)

II.

Práce, vyložiti původ jazyka dle Písma sv. a zároveň dle nynějšího jazykozpytu, podjal se věhlasný theolog Kaulen učeným spisem: «Die Sprachverwirrung zu Babel.» — Kdežto jazykozpytní darviniste připisují prvním lidem řeč co nejprimitivnější, Kaulen vychází takořka z druhého konce a dovozuje, že v ráji hlaholila řeč svrchovaně dokonalá. Své mínění opírá těmito důvody:

1. První lidé v ráji měli od Boha vlitu vědoucnosť, tak že úplně, adaequatně poznávali bytnosti všech věcí, jež člověk vůbec může poznati a jichž známosti ku správě života potřebuje. Byl tedy Adam v ráji největším všech věků filosofem, hvězdářem, bohoslovcem a vůbec učencem (?). Přece však poznání jeho bylo nadpřirozeným jen co do způsobu, jakým je od Boha obdržel (per species intelligibiles infusas,) nikoli však podstatou. Byloť v podstatě takové jako máme nyní my, zakládajíc se na tak zvaných «species intelligibiles,» jež jako teď měly podklad ve představách smyslových (phantasmata). Jen že byly tyto «species» praotci našemu «vlity,» takže se mu dostalo rozumového vzdělání najednou, kdežto my dospíváme k němu po dlouhé cestě, plné namáhání; pak že Adam poznával bez bludu a hned bytnosti věcí, čehož u nás již není.

2. Mezi tělem a duší byl co nejužší svazek, úplná harmonie; tělo nebylo jako nyní duševnímu životu na závadu, nýbrž bylo jeho podporou, takže nezbytně a bezprostředně «pathognomicko-organickou» cestou družila se k myšlénkám — slova. «Nezbytně a bezprostředně» t. j. φύσει, kdežto naše slova jsou «θέσει,» jsou jako hotovou formou, do níž vlévá mluvící duševní své stavy. «Pathognomicko-organickou» cestou opět se rozumí působení duše na motorické nervy hlasového ústroje. — Byla tedy tehdejší slova přirozeným, adaequatním výrazem myšlének, a poněvadž myšlénky zase byly adaequatním obrazem věcných bytností, proto byla Adamova řeč

věrným zrcadlem všech věcí. Jednotlivé hlásky byly přirozenými symboly idejí, takže rozmanitými kombinacemi co nejvěrněji bylo lze vyjádřiti kteroukoli představu, a lehounkým přídechem nebo nepatrnou pozměnou některé hlásky měnil se také význam (na př. nějakým přídavkem proměnilo se abstraktní slovo v konkretní.) «Symbolikou hlásek» rozumí Kaulen jemnou zvukovou metaforu (= týž dojem zvukem jako věcí) a uvádí hojné příklady. Na př. samohláska «**a**» znamená objektivní, pokojné nazírání; «**i**» něco ostrého, tenkého, «**u**» co je hluboké, temné, strašné; podobně každé jiné hlásce přísluší nějaký symbolický význam (později o tom více.) Ovšem nám, porušeným potomkům Adamovým, takořka jest již nemožno pochopiti dobře zvukovou symboliku; ale jinak bylo u našich prvních rodičů, majících pro zvukovou symboliku smysl nad pomyšlení vytříbenější. Na ukázku, jak malou jen změnou slova měnil se též význam, uvádí Kaulen hebrejské sloveso parad = děliti; parach = rozbiti, parak = lámati, paras = štípati, paraz = trhati, paraš = odlučovati. Všechna tato slovesa mají první část stejnu («par» = děliti, = genus proximum), k níž se pojí vždy jiná hláska, aby se označil zvláštní způsob (species) té činnosti (lámati, štípati . . .) Tímto společným kořenem «par» jest dobře znázorněno «dělení»; neboť vyslovujíce zvuk ten při «**p**» přivíráme rty k sobě, bychom je při «**r**» zpět od sebe oddělili. — Doklady Kaulen béře z hebrejštiny, poněvadž ji považuje za řeč Adamově řeči velmi blízkou.

Mluvnických forem nebylo, poněvadž slova věrně zobrazujíce věcné bytnosti tím samým označovala i formální vztahy věcí. Skládala se tedy první lidská řeč z pouhých slovných kořenů.

Na otázku, jak si první rodičové naši v ráji rozuměli, Kaulen odpovídá, že u nich slyšeti a rozuměti bylo jedno, poněvadž měli stejnou vědoucnosť a stejný smysl pro symboliku hláskovou. My poznáváme smysl řeči jen tím způsobem, že pojatý sluchem zvuk associací vybavuje v duši příslušnou představu — tedy jest nyní slyšeti a rozuměti děj dvojí, a řeči musíme se učiti; kdežto v ráji Eva uslyševši slovo z Adamových úst, ihned a bezprostředně beze všelikého učení porozuměla. Kdyby se byli naši rodičové v ráji ve zkoušce osvědčili, byla by se u veškerém jejich potomstvu ozývala jenom jedna řeč, aniž kdo potřeboval by se jí učiti. Řeč rajská byla skutečně tím, zač považoval Humboldt ještě i naší řeč totiž «ἐνέργεια» ducha, jehož mohutnosť myslící byla zároveň mohutností jazykovou. S myšlénkami totiž zároveň rodila se slova jakožto bezprostřední a nejvěrnější výraz myšlénky, a sice zrodilo se vždy takové slovo, že jiné nebylo ani možno (proto v ráji byla by jen jedna řeč). Každá totiž hláska měla určitý symbolický význam a každá idea určitou hlásku. Podle toho, — jaké ideje, představy jistý názor v sobě zahrnoval, přirozeně a nezbytně se skupily určité, příslušné hlásky ve slovo, a s tímto slovem anebo lépe v tomto slově povstala myšlénka v duchu Adamově. Bylo tedy myšlení Adama i Evy skutečně

«šeptným mluvením,» což o našem myšlení se může říci jen v jistém smyslu. Naše myšlénky nikterak nejsou v nutném, přirozeném svazku se slovnými zvuky; pro týž předmět můžeme si utvořiti název, jaký chceme, a skutečně kolik řečí, tolik obyčejně pro stejnou věc různých slov; proto taková rozmanitosť jazyků. Když pak jsme již pro nějakou představu utvořili jméno, tu slovo s představou associací se sloučily tak pevně, že kdykoli zazní slovo, vybaví se ihned i představa a na obrat; kdykoli tedy myslíme, okamžitě rodící se myšlénky bývají «obvinuty plénkami» — slovy, takže se zdá, jako bychom ani nemohli mysliti a «nešeptati.» Ale jen se tak «zdá»; hluchoněmí od narození také myslí a beze slov. Ostatně kolikráte i my «nenalézáme slov.» —

V Adamovi tedy myšlénky takořka samy potichu mluvily, Adam pak jen potřeboval šeptná slova pronésti na hlas. Zdali však chtěl hlasitě promluviti čili nic, záleželo na něm; nebyla tedy svoboda a součinnosť jeho naprosto obmezena.

Věru stkvělá to hypothése o lidské prařeči, prvního člověka jistě důstojnější nežli barbarská řeč, již mu připisují darvinisté. Kaulenova hypothése se dobře shoduje s katolickým učením o rajském bytu prvních rodičů. Zajisté nemého Adama Bůh do ráje nepostavil; naopak dobrotivý Tvůrce obdařiv našeho praotce všelikými přednostmi udělil mu i dokonalou řeč, t. j. stvořil ho takovým, že ihned mohl mluviti, že ihned mohl Pána všehomíra chváliti jménem svým i jménem veškeré přírody, jejížto byl knězem. Proč právě v této příčině byl by laskavý Stvořitel učinil Adama opravdovým «nemluvnětem?» Buďto byl Adam, co se týká ducha, nemluvnětem úplným, jak tvrdil — ovšem proti Písmu svatému — Hirscher, anebo vyšel z rukou Božích se všemi dokonalostmi, jakéž patří k ideálu člověka. Bylo snad Boha a Jeho nesmírné dobrotivosti důstojnější, by člověk sám pracně si utvořil nějakou nedokonalou řeč? Či byla tímto darem snížena důstojnosť lidská, jíž více sluší, čeho «vlastní silou« dobude? —

Sám sebou tedy plyne z katolického učení závěr, že Adam měl řeč, a tož dokonalou. Ovšem z toho ještě nevysvítá, že «lingua Adamica» byla právě taková, jak nám ji líčí Kaulen. Toť teprve jest Kaulenovi dokázati, a jest otázka, zdali jeho důkazy každého přesvědčí.

Za důkaz Kaulen uvádí slova Genese (1, 3.): «I řekl Bůh: Buď světlo! A učiněno jest světlo.» Pronesené slovo je takořka lidský tvůrčí akt; člověk odívaje myšlénku rouchem čili zvukem tvoří, jako Bůh stvořiv svět oděl též tvůrčí svou myšlénku zevnějším rouchem. Proto mohl sv. spisovatel analogicky užiti pro tvůrčí činnosť Boží slova «řekl» (chtěl — stvořil = myslil — řekl.) Avšak s Božími tvůrčími ideami zevnější dílo srovnává se úplně, proto také se musí u slova, jehož zde Mojžíš užil za obraz tvůrčího konu, jeviti úplná harmonie mezi zvukem a myšlénkou; neboť jinak prý by slovo «řekl» nebylo úplnou a oprávněnou analogií pro činnosť Stvořitelovu. — Skutečně důmyslná argumentace; ale maně přijde

snad čtenáři na mysl: «Qui multum probat, nihil probat.» Což třeba toto «řekl» vykládati si jen tímto hledaným způsobem? Není pravdě podobnější považovati výraz ten za pouhou anthropopathii, nic více asi neznamenající, než obyčejné naše rčení: «Řekl a stalo se?» Tento výklad sám měl by napřed býti odůvodněn, a pak teprve by se ho mohlo užiti za důkaz.

Jiný důvod Kaulenův: «A nazval světlo dnem» (appellavitque lucem diem — Genes. 1, 5.). Sv. Augustin vykládá slovo «appellavit» = appellari fecit, a sv. Tomáš Aqu. = dedit naturam v. proprietatem, ut possit sic vocari. Bůh tedy udělil světlu takovou bytnosť, že později od lidí nemohlo ani býti jinak nazváno nežli dnem. Jestliže však lidé potom nemohli světla jinak pojmenovati nežli «dnem,» jistě byl mezi bytností světla a «dnem» jakýsi vnitřní nerozlučitelný, nezbytný svazek, tak že dle hláskové tehdejší symboliky nebylo pro světlo jiného slova, nežli právě toto. — Než opět se nezdá býti dostatečně dokázáno, že skutečně lidé nemohli utvořiti pro světlo jiné jméno nežli právě «den.» Kaulen to dokazuje z toho, že když Bůh stvořil světlo, člověka ještě nebylo, a přece se praví: A nazval — Bůh tedy stvořiv světlo stvořil tím samým pro ně i jméno, a jméno to bylo zde již před člověkem, tedy samo o sobě jako něco objektivního. Naše slova mají ráz zcela subjektivní; sama o sobě, totiž pouhým svým zvukem, neznamenají nic (neboť jinak bychom rozuměli každé cizí řeči); významu nabývají toliko associací t. j. některé slovo jest jenom tehdy pro nás významno, když v naší mysli vybavuje sdruženou představu. Naše slovo «den» neznamená «den» pro svůj zvuk, nýbrž proto, že právě s tímto slovem spojujeme pojem dne; sice by každý člověk slovu tomu rozuměl; má tedy platnosť toliko subjektivní, jen pro nás. Aby nabylo objektivního významu, musilo by již pouhým zvukem znamenati to, co tím slovem rozumíme, takže by bylo srozumitelno každému, kdo by je třebas poprvé ve svém životě uslyšel. Avšak v takovém objektivním slově každá hláska měla by symbolický, nezbytný význam, takové slovo bylo by nutným, adaequatním výrazem představy. — Z toho plyne, že «řekl» = dal světlu objektivní jméno dne, tedy jméno nutně a úplně označující světlo. —

Věru jest až s podivením, jak důvtipně Kaulen svou hypothési odůvodňuje. Než opět vtírá se pochybnosť s otázkou: nemůže výraz «nazval» znamenati něco jiného než právě = dal světlu objektivní jméno? Ovšem, lidí tehdy, kdy bylo stvořeno světlo, ještě nebylo; ale proto snad vždycky mohl napsati Mojžíš «nazval» i v tomto smyslu: Bůh dal světlu takovou bytnosť, že později lidé, dávajíce věcem jména co nejpřípadnější a nejvýraznější, pojmenovali světlo «dnem,» ač mohli je pojmenovati i jinak, a tak dali světlu jméno pouze subjektivní, nestojící k bytnosti světla ve vztahu přirozeném a nezbytném, nýbrž jen konvencionálním? Snad tedy se může slovo «nazval» bráti v tom i onom smyslu, a proto není asi tento výraz docela pevnou oporou Kaulenovy hypothése.

Platnější důkaz Kaulen osnuje ze slov Genese, jimiž se vykládá, jak Adam sám dával tvorům jména (Genes. 2, 19—20.). Bůh zapověděl Adamovi jísti se stromu poznání dobrého a zlého, by zkoušel jeho ctnosť; ve zkoušce té měl Adam zastupovati veškero budoucí pokolení lidské, a proto ustanovil Hospodin přiděliti mu Evu. «Stvořiv tedy Hospodin-Bůh ze země všecky živočichy zemské, a všecko ptactvo nebeské, přivedl je k Adamovi, aby viděl, jak by nazval je: nebo jak nazval Adam každou duši živou, toť jest jméno její» (Gen. 2, 19.). Bůh přivedl k Adamovi dokonalejší zvířata, by Adam poznal na nich pohlavní rozdíly, jakož i svou osamělosť, již mu zvířata nemohla nahraditi; tím pak měla se vznítiti v jeho srdci touha po družce jemu podobné. Bylo tedy nutno, by Adam úplně poznal bytnosť všech zvířat. Proto mělo by v Genesi státi: přivedl je k Adamovi, aby je poznal; avšak místo toho čteme: «aby viděl, jak by je nazval.» Tedy zde místo «poznati» jest položen výraz «nazvati,« to však jen tehdá jest možno, když jméno úplně vyjádřovalo poznatek, takže jak Adam shlédl zvířata a poznal jejich bytnosti, zároveň zrodila se v jeho duchu příslušná, určitá jména, jež pak Adam potřeboval jen hlasitě pronésti. Že praotec náš nedával zvířatům jmén dle své libosti, nýbrž dle potřeby, vysvítá prý z toho, že se v Písmě sv. nepraví: aby je nazval, nýbrž: aby viděl, jak by je nazval. Neměl tedy Adam sám ze sebe jména tvořiti, nýbrž toliko viděti zvířata, a jména v jeho duchu povstávala již sama sebou.

Tyto vývody dotvrzují dle Kaulenova mínění i následující slova téhož verše: «nebo jak nazval Adam každou duši živou, toť jest jméno její,» t. j. dle Kaulenova výkladu jméno, jež dal Adam každé duši živé, toť jest objektivní jméno její. —

I další verš (20.) zdá se potvrzovati tuto hypothési. Praviť se v něm: «I nazval Adam jmény jejich všecka hovada, a všecko ptactvo nebeské, i všecka zvířata země: Adamovi pak nenalezal se pomocník podobný jemu.» («Adae vero non inveniebatur adjutor similis ejus.)» Správné syntaktické spojení («Adae vero —») vyžaduje, by se zrovna na počátku verše položilo místo «nazval» — «poznal,» poněvadž jenom tehdy bude úplně logický chod myšlének, totiž ten: Adam poznal bytnosti zvířat, ale zároveň («vero») i to, že zvířata nemohou býti jeho společníky, a proto zrodila se v jeho srdci touha po družce jemu sourodé (similis ejus!). — Tedy opět «nazval» místo «poznal.»

Jako zvířatům Adam dal jména nanejvýše dokonalá, tak i manželce své Evě, pojmenovav ji «mužicí,» t. j. bytostí, podobnou muži až na některé rozdíly, jež označeny ve slově jenom příponou (podobně lat. «vir-ago» a hebr. «iš-ah.»).

Proti tomuto Kaulenovu duchaplnému důkazu věru těžko co namítati. Než ani ten všech nepřesvědčí úplně, poněvadž Kaulen nedokázal, že jenom jeho výklad tohoto místa jest správný. Vedle něho obstojí snad i jiné vysvětlení těchto veršů:

Kaulen dovozuje, že Bůh přivedl k Adamovi zvířata vlastně za tím účelem, aby je Adam poznal; aby viděl, jak by je nazval, to prý nebylo hlavním účelem Hospodinovým, třebas to bylo samo o sobě velikého významu. Než může také býti, že Bůh přivedl zvířata přímo k tomu účelu, by praotec náš dával tvorům jména a tak probudil v sobě schopnosť mluviti. Ale pak slova «aby viděl, jak by je nazval» stojí na místě svém a nezastupují výrazu, «aby je poznal;» tím však odpadají další vývody. Souvislosť myšlének tímto výkladem nikterak se neruší: Bůh ustanovil stvořiti Evu, a proto vzbuditi napřed v Adamovi toužebnosť. Přivedl tedy k němu zvířata, by na nich osvědčil schopnosť řeči, a právě tím pocítil svou osamělosť tím živěji (tak Lücken ve spisu: «Die Stiftungsurkunde des Menschengeschlechtes»). — Nepraví se jednoduše, «aby nazval,» nýbrž «aby viděl, jak by je nazval;» neboť Adam měl napřed poznati přirozenosť jednotlivých tvorův a dle ní tvořiti názvy, co možná nejpřípadnější. A tak Adam učinil, »nebo, jak nazval Adam každou duši živou, toť jest jméno její.» — Pojmenoval tedy Adam všechna zvířata země, probudil tak v sobě schopnosť mluviti a zatoužil proto po družce: «Adamovi pak nenalezal se pomocník podobný jemu» (Adae vero non inveniebatur adjutor similis ejus). — Co se konečně týká jména Evina — ovšem jest název její velevýznamný a svědčí o veliké dokonalosti řeči Adamovy, přece však není nepochybným důkazem Kaulenovy theorie. —

Konečně Kaulen cituje pro svou hypothési slova Žalmu 146, 4: «On sčítá počet hvězd a všecky je zejména povolává» («qui numerat multitudinem stellarum et omnibus eis nomina vocat)», to jest: Od věčnosti ustanoviv Hospodin stvořiti nebeská tělesa, určil zároveň jejich počet («sčítá») a v čase tuto tvůrčí myšlénku uskutečnil (creavit = nomina vocat). Zde tedy též tvůrčí kon jest označen jménem «vocare.»

Tento důvod Kaulen zase opírá o myšlénku, že mohu říci místo «stvořil hvězdy» — «dal jim jména» jenom pod tou výminkou, jestliže s nějakou věcí nerozlučně spojeno bylo též objektivní její jméno, tedy tak, že s hvězdou byl zároveň takořka stvořen její název. Než mohu snad takové metonymie užiti, i když první rodičové naši sice hleděli slovy co nejpřípadnějšími věci pojmenovati, přece však netvořili slov bytnostem adaequatních? Ovšem dlužno přiznati, že dle Kaulenova výkladu jest taká slovná záměna místnější; tím však není ještě vyloučen druhý způsob výkladu. Ano, ještě jiný výklad lze přijati, že totiž zde «dávati jména» znamená tolik co: býti svrchovaným pánem něčeho, jako vůbec v semitických jazycích panství a moc tímto rčením se opisuje.

Pro svou hypothési Kaulen dovolává se mnohých učenců. Zachází až do starověku k Heraklitovi, Sokratovi, Platonu a Gelliovi, přívržencům to «fysické» theorie, již svrchu vyložené. Cituje též sv. Tomáše Aqu.: že jména se mají shodovati s přirozenostmi věcí («nomina autem debent naturis rerum congruere»). Proč —

o tom nás poučuje další výklad andělského doktora: že totiž slova jsou dle Aristotela známkami poznatkův a poznatky jsou obrazy věcí (Secundum Aristotelem voces sunt signa intellectuum et intellectus sunt rerum similitudines»). — Avšak poznatky, pojmy Adamovy byly úplnými obrazy věcí, slova pak dokonalými výrazy pojmů: z toho tedy prý sluší uzavírati, že sv. učenec Aquinský považoval řeč za věrný otisk nejen pojmů, nýbrž i věcí samých.

Těmito výroky anděl Školy opravdu se zdá potvrzovati Kaulenovy názory; než pochybnosť přece není zcela umlčena. Nepravíť sv. Tomáš, že jména mají se shodovati s přirozenostmi věcí naprosto, aniž tvrdí, že by slova byla známkami pojmův úplně dokonalými.

Z novější doby Kaulen jmenuje zvláště Perizona a Ludvíka de Vives. Z našeho pak století, v němž podán prý již vědecký důkaz o hláskové symbolice, uvádí: Heyse-ho, Merkla, a v jistém smyslu i Steinthala. Podobně prý i Dietrich přibližuje se k jeho názorům o zvukových symbolech, ač ne úplně. Připisuje totiž Dietrich symbolický význam ne tak hláskám samým o sobě, jako hláskám spojeným v slabiky, kdežto Kaulen myslí, že již jednotlivé zvukové prvky jsou symboly, avšak všeobecnými, jež teprve v slabice nabývají určitého významu. —

Skoro stejných rozumův o původu řeči dočteme se ve spisu dr. Škorpíkově «Mluvnictví a zjevení»; v «Katolické anthropologii» píše také dr. Lenz, že řeč úplně vyjadřovala bytnosti. Důvody jeho jsou skoro jednaky jako u Kaulena, ale obmezeny jsou toliko na 19tý verš 2. hlavy Genese (— aby viděl, jak by je nazval, — toť jest jméno její) a na jméno naší pramáteře Evy. Tak dokonalou řeč jest prý nám u prvních našich rodičů předpokládati již proto, že byli na nejvýše dokonalí, a že měli býti učiteli budoucího pokolení; že pak opravdu rajská mluva byla tak výborná, o tom prý svědčí filosofie, jakou spatřujeme i v naší mluvě, třebas zraněné. Ano dr. Lenz postupuje opačným způsobem naproti Kaulenu a z dokonalosti Adamovy řeči soudí o jeho vědoucnosti, podobně tedy jako sv. Jan Zlatoústý, jenž vybízí nás, abychom považili moudrosť Adama, dávajícího tvorům jména přirozenosti přiměřená. — Že bytnosti všelikých věcí docela věrně se obrážely v řeči Adamově, domnívá se i Lücken a též křesťanský filosof Gutberlet, jehož myšlénky o prvním stavu řeči, jak je uložil ve spisu: «Die Psychologie» jsou pozoruhodny.

Gutberlet míní, že proti Kaulenovi jest těžko činiti námitky; uznává také, že hláskám přísluší symbolický význam, avšak tento prý není tak nepochopitelný a tajemný, jak se domnívá Kaulen, poněvadž prý přirozený vztah mezi představami a hláskami lze aspoň poněkud vysvětliti analogií mezi přízvukem pocitů sluchových a přízvukem pocitů jinými smysly doznaných, takže člověk snadno a

takořka mimoděk nalezl slovo pro nějaký předmět, vydávající zvuk, ano i pro nějaký předmět, jejž jiným smyslem postřehl. Volil totiž taková slova, jež dojímala duši podobně jako sama věc; užíval onomatopoie přímé i nepřímé. Gutberlet poukazuje na přerozmanitou barvitosť zvuku, při němž každá pozměna mění přízvuk sluchových pocitů. První rodiče majíce smysly daleko jemnější, byli zvukovým dojmům o mnoho přístupnější než my, při tom pak byli Adam s Evou obdařeni od Boha nadpřirozeným nadáním, a podléhali takořka jazykovému pudu tvořiti slova, jako my zase cítíme v sobě zrovna pud mluviti a řeči se učiti. Tak Adam s Evou nashromáždili si potřebnou zásobu zvuků, zvláště když později nabytý zvukový materiál počali o své vůli úmyslně přetvořovati.

Na otázku, jak a dle čeho lidé v ráji jmenovali předměty, odpovídá Gutberlet s Kaulenem, že dle charakteristických znaků, a to zprvu jen smyslových, avšak všeobecně vzatých. Na př. dle smyslového znaku «měřiti» (kořen «ma») pojmenována byla luna «měsícem» (Mond, mensis, μήν, sanskrit. mâs). Později byly též abstraktní pojmy dle týchž znaků pojmenovány; tak — dle téhož znaku, avšak již abstraktně vzatého (kořen «man»), byla utvořena slova: mens, memini, memoria, mysl, mysliti, Mensch, Mann. Pro tuto skoro výlučně charakteristickou theorii uvádí Gutberlet: 1. že všechny slovné kořeny znamenají něco všeobecného, 2. že charakteristika úplně se shoduje s vysokou vzdělaností prvních rodičů, tím více, když i náš slabý rozum má za předmět činnosti hledati všeobecné v jednotlivém, věcnou bytnosť ve smyslových zjevech.

Proti onomatopoii Gutberlet ukazuje na známou již věc, že v naší řeči málo onomatopoických slov. Ani «Donner, τόνος, sonus» (později teprve tonitru) nejsou prý onomatopoického kořene («tan»), kdežto Šercl i tento kořen odvozuje z onomatopoie. Proti interjekcionální hypothési zase Gutberlet namítá, že interjekce nejsou slova («haha» neznamená prý «smáti se»); neboť pak prý by i koňský řehot byl řečí, a pravdu by měl Epiktet, že lidé mluví jako psi štěkají. — Ale stoupenci této hypothése vlastně ani netvrdí, že by interjekcionální mimovolné výkřiky byly již slovy, nýbrž učí, že teprve z těchto výkřiků byla tvořena vědomá slova. Ostatně Gutberlet připouští, že v moderních theoriích jazykových jest všelico pravdivého. Avšak darvinistický názor o stavu prvních lidí zavrhuje naprosto a přijímá za pravdu, že první člověk měl rozum velice dokonalý, z čehož však prý nenásleduje, že by první člověk bezprostředně od Boha potřebné k řeči vědomosti obdržel (?) Tím méně prý sluší za to míti, že by řeč sama byla Bohem bezprostředně lidem dána; neboť prý člověk si utvořil a zdokonalil řeč sám. Nebylo prý to nic tak divného; neboť dle nynějšího jazykozpytu prařeč se skládala z pouhých slovných kořenů beze vší gramatiky a syntaxe, a takovou řeč utvořiti nebylo prý tak nesnadno člověku od Boha bystrým rozumem obdařenému. —

Zajisté ne, aspoň ne tak nesnadno, jako člověku Darvinovu! Vůbec dle křesťanského učení o prvním člověku můžeme si mnohem uspokojivěji vykládati vznik jazyka, než stojíme-li na stanovisku darvinistickém. — (Dokončení.)

Na horách.

Tam na vysokých horách
tak pěkně vesele,
tam bílé mráčky tančí,
tam vždycky neděle.

Tam chalupěnku vlídnou
bych na mech posadil
a javořím a jedlím
ji celou ohradil.

V ní schoval bych se trudu,
co v dolině mě štval,
co mi tak mnohou slzu
i ve snách z oka rval.

Tam blízko byl bych nebi
a slyšel hvězdek smích
a ráno se skřivánkem
pěl písně v červáncích.

Ferd. P. Místecký.

O principu národnostním.

Sestavil Adolf Tenora.

(Ostatek.)

Od století 15. nastává obrat: upadá život nábožensko-mravní a s ním nadchází úpadek života sociálně-politického.

S novým stoletím doráží k uchu hukot jakoby děsné bouře, jež se žene, aby zavalila rázem zdárná kvítka na nivách křesťanských. Reformace přišla odčinit vlažnosti a darebnosti, jakáž počínala rozežírati po příkladě vládců a «lepších tříd» již i ostatní vrstvy společnosti lidské, avšak zabředla přílišnou horlivostí do krajností. Tím se stalo, že se snahy její dočkaly výsledků zcela opačných: přišla opravovat — a místo opravy kazí, kde posud co dobrého; přišla stavět — a místo stavby boří, kde posud co stojí.

Není také divu. Heslo: «Cujus regio, illius religio», jež tak rádi v praxi uváděli pohané, rozléhá se všude ohlasem stonásobným,

a se vnucovaným náboženstvím vnucuje se i nový duch sociálně-politický.

Princip národnostní, křesťanstvím znovu vztýčený, šlape se v prach a klesá zase skoro až tam, kde byl za nejlepšího rozvoje pohanstva. Jednotliví národové odloučeni jsou reformací od sebe u vzhledě náboženském a tím roztrženo jest pouto, jež jediné osvědčilo se po půldruhého tisíce let dosti pevným, aby pojilo v bratrský úvazek kmeny nejrůznější. Od církve všeobecné totiž oddělují a odštěpují se jednotlivé části a zařizují se jako církve ryze národní, tak že každý národ mezi přívrženci protestantismu má zase jako za dob pohanských své zvláštní, svým potřebám a poměrům země zcela přizpůsobené náboženství.[1])

Neblahý tento zjev u protestantů nezůstal beze zhoubného účinku na státy katolické. Třebas zachovávaly jednotné vyznání, odstupovaly nicméně od jednotné správy církevní a za tím koncem vymáhaly svým arcibiskupům, zabezpečivše si prvé úplně jejich povolnosť, pokud možno největší samosprávy.

V lid obecný však mnohem hůře působila nedůslednosť u věcech náboženských, jež se nejzračitěji jeví v jednání knížat německých. Kdežto vládcové tito v zemích svých byli nejhorlivějšími zastanci a šiřiteli protestantismu, podporovali na venek, majíce jeden účel s vládou francouzskou, omeziti totiž výsady jednotlivých stavů na prospěch moci vladařské, úsilovně katolickou politiku Ludvíků XIII. a XIV.; počítaliť na jisto, že za nedlouho dobře se jim hodí pomoc francouzská, by své způrné, odbojné choutky snáze mohli provésti. Lid byl nucen bojovati za prospěch druhých a tím činem buzena nenávisť národů proti národům tak, že vzájemná přízeň, pochodící z účinné moci křesťanstva, míjela co den; poznávaliť, že jsou pouhým nástrojem v rukou svých vladařův, a přece, ochromeni jsouce protestantskou lichou naukou, neměli dosti síly, aby se vzchopili a sebrali zase v mocnou rodinu společnou pod záštitou církve všeobecné: třebas bylo zřejmo, že bojujíce dnes na západě, zítra snad již posláni budou na východ, že tedy nebudou míti pravého pokoje ani tehdáž, když vyhubí sebe více kmenů, již se zdáli obecnému pokoji býti na újmu.

Neprostředným výsledkem zmíněných snah panovnických jest zavedení státův absolutistických, jejichž strohosť jeví se nejlépe ve známém výroku Ludvíka XIV.: «Stát jsem já.» Vladaři hledí jen zvětšiti svou moc a za tím koncem «mezi králi slušnosť, příhodnosť a právo silnějšího nahrazuje spravedlnosť,» jak napsal Voltaire.[2]) Kde toho žádal prospěch moci panovnické, nohama šlapali ustálené poměry a historické právo v prach. Nejen znaky, mravy a zvyky národů slabších, nýbrž i řeč a vyznání náboženské potlačovány a hu-

[1]) Srovnej: Aurel Meinhold, «Nationalitaetsprinzip» a téhož «Die kathol. Kirche, Fürsten, Völker und die Revolution». Rgnsbg. 1882.

[2]) Srovnej: Šolc, Národnosť str. 43.

beny jsou soustavně. Pomněme jen Slovanů v severních zemích dnešního Německa, Poláků, kteří se tří stran napadáni byli živly nejrůznějšími; Šlesviku a Holštýnu, jež utonuly v přesile Dánův; a tak mnoho a mnoho lze uvésti dokladů, jak že se rozumělo principu národnostnímu v době poreformační. O každém státě a národě právem lze zvolati: «Videant consules! Hleď, ať jsi připraven, až dojde na tebe!» [1]) Takový boj jest bojovati národům, aby se uchránili osidel a úkladů, jež jim léčejí z popudu vladařova vlastní sousedé, již tak klidně, ba radostně pohlíželi na jejich rozvoj, dokud mysli všech nebyly rozhárány založeným požárem reformačním. —

Zatím objevuje se na obzoru nový, důležitý činitel, jenž záhy mocný měl vplyv u výklad principu národnostního; jest to humanismus. Harcovníkům klassicismu zalíbila se sobecká hesla pohanská: «Vlastní jen byt, moc, svoboda!» Proč by ideje tyto neměly znovu ožiti a setřásti ona pouta, jež uvrhlo na lidstvo křesťanstvo?! Aby se to mohlo státi, hledí humanisté do šerého starověku, kde vše bylo národní: rekové, básníci, ctnosti, vědy i umění, a čerpají odtud antické vzdělání, jímž napájejí a vychovávají nové pokolení. Tím způsobem změněny všechny posavadní pojmy a názory v čiře pohanské; nezbytně tedy, jak tvrdí Kiesel, [2]) musil u vzájemném poměru národů nastoupiti zase pohanský názor o principu národnostním. —

Absolutistické království francouzské — majíc v sobě živly odkojené pohanským vzděláním antickým — bezohledností svou připravilo revoluci [3]) a jí způsobilo nový zmatek v otázce národnostní. Mnoho mohli si slibovati národové od revoluce, slyšíce z úst prvních sloupů jejích nadšená slova o vzájemném poměru národů. Hned na počátku revoluce navrhuje Volney [4]) deklaraci, že všichni lidé tvoří jednu a tutéž společnosť, která má za cíl pokoj a blaho všech a každého z jejích členů; že v této veliké společnosti povšechné požívají národové, považovaní za osobnosti, týchž práv přirozených, a že jsou podrobeni týmž pravidlům spravedlnosti jako jednotlivci ve společnostech zvláštních; že tudíž žádný národ nemá práva násilím bráti majetek druhému národu, aniž jej zbavovati svobody. Girondista Condorcet [5]) hlásá v «provolání republiky francouzské k svobodným lidem.» že «národ francouzský bude míti v úctě práva národův ostatních; že nedotkne se také svobody jejich. Carnot, [5]) vůdce hory, praví: «My Francouzi nechceme panování, nýbrž bratrství; nevidíme na celém povrchu zemském než lidi, kteří jsou jako my bytosti s rovnými právy.» A Robespierre: [6]) «Lidé roz-

[1]) Aurel Meinhold, Nationalitaetsprinzip pag. 31.
[2]) Kiesel, Weltgeschichte II. Th.
[3]) Šolc, Národnosť str. 47.
[4]) Šolc, Národnosť str. 50.
[5]) ibidem str. 51.
[6]) ibidem str. 54.

ličných zemí jsou bratry a rozličtí národové mají si dle možnosti vzájemně pomáhati jako občané téhož státu.» — «Kdo potlačuje jeden národ, stává se nepřítelem všech ostatních.» — «Kdo zdvihají válku proti některému národu, aby zadrželi pokrok svobody a zničili práva člověkova, mají býti pronásledováni ode všech, ne jako obyčejní nepřátelé, nýbrž jako výtržníci a lupiči.»

Tak a podobně mluvili přední zastanci revoluce; avšak jiná jest otázka, zachovala-li se revoluce, jejíž trojbarevný prapor konal pouť po celé Evropě,[1]) dle slov těch a uvedla-li tyto své zásady také ve skutek. Hlásala rovnosť a bratrství všech národův, avšak zavrhnuvši víru křesťanskou neměla pro ně jednotného pojítka mimo neurčitý pojem svobody, a tak se stalo, že se cele minuly cílem zásady, jež na základě křesťanském znovu mohly slaviti nejstkvělejší triumfy. Národové totiž, majíce mezi sebou zavésti «vládu svobody», právě přílišnou horlivostí pro svobodu, jíž pojali v lichém smysle sobeckém, zavedli mezi národy «vládu poroby». Sama francouzská svoboda byla přikována k bujnému oři slávychtivého syna svého, a té svobody první hájitelé zvrhli se buď v otroky vraha jejího, nebo leželi na rovinách severního Německa a v italských nížinách už dávno setlelí, nebo sup ohryzoval poslední jejich kosť pod pyramidami.[2])

Na místo absolutistického království u jednotlivých národů nastoupil krutý absolutismus dvou panovníků, na východě a na západě, a to možno říci zcela bez národů. Za doby tohoto absolutismu zřejmě obrážejí se již značně zmohutnělé zmíněné ony ideje pohanské o národech a národnostech, až dosáhly vší své příkrosti ve státech moderních, zbudovaných na základě úplně nepřirozeném, pohanském, jak toho jsou dokladem dějiny doby nejnovější. Kdežto pohané, hlásíce se vytrvale ke svému třebas lichému, kladnému náboženství, lnuli horoucí láskou k vlasti; kdežto budovali tak brzy pomíjející státy své osobní statečností a ctností, pro něž měli společné jméno virtus:[3]) zavrhují stoupenci a zastanci tak zvaných moderních národností všecko náboženství a s indifferentismem náboženským stávají se lhostejnými k oné půdě, jež je od malička nosí, vyznávajíce hlasno heslo své: «Ubi bene, ibi patria!» a berouce při sebe menším nebezpečí do zaječích. Pohané vyslovují jméno politické existence, moci a svobody — a kopou zatím klidně a s rozvahou jinému národu hrob; mluví o volnosti — a obírají zatím a v mrzkou porobu uvádějí, kde kdo posud svoboden. A hle! národové po reformaci a revoluci předstihli v této příčině svými vybroušenými názory daleko staré pohanstvo: jim nestačí již jediné poroba hmotná, nýbrž sveřepý absolutismus národní, všelikou moc s hlav korunovaných na sebe strhnuv, stíhá mrzkým otroctvím duševním jiné

[1]) ibidem str. 53.
[2]) Třebízského, Sebrané spisy I. str. 48.
[3]) Meinhold, Nationalitätsprinzip pag. 41.

národy, odnímaje jim každou příležitosť se vzdělati, čehož nejlepší důkazy podávají dějiny mocnářství rakouského, v nichž na nesčetných místech shledáváme opět a opět, kterak sami mocnářové a to při nejslavnějších příležitostech ujímati se musejí národů politicky slabě zastoupených, proti duševnímu porobování jich se strany národa vládnoucího. Tak na př. praví se v císařském manifestě ze dne 2. prosince 1848.: «Na základě pravé svobody, rovného práva všech národů říše a rovnosti všech občanů před zákonem vlasť povstane na novo;» [1]) a v březnovém patentě z r. 1849. uvádí se výslovně, že «i národní kmeny, které tvoří menšinu, obdržeti mají potřebné prostředky, aby svou řeč pěstovati a v ní se vzdělávati mohly.» [2])

Celkem podlehlo od reformace právo podruhé, podlehlo žárlivé přemoci — sobeckému prospěchu, jakož zřejmě se osvědčilo na úplném zániku slavné kdysi Polsky. Kamkoli pohlédneš, odevšad vyzírá devítihlavá hydra války: zavádějí se stálá vojska a válečnictví nabylo převahy nade vším ostatním uměním. Právo silnějšího doslýchá ohlasu po všech krajích, a marně by odpíral všemu, co se stalo sebe větším neprávem na slabším; ba na místo zájmů národnosti nastoupily zájmy osobní, na místo národa jednotlivci, tak že nadšení pro národ a národnosť jest u bezbožeckého světa nynějšího hanebnou lží, [3]) a tak zvaným národnostem budoucnosti nezbytně kyne trvání jen krátké a nevyhnutelná zkáza, již vidí mnozí v nových návalech barbarů, hlavně asijských, jimiž by v převrácené názory novověké byl uveden zase správný smysl podle nauky nebeského Učitele. [4])

Pozoruhodno jest též, že od té doby, co se vrátila Evropa k pohanskému názoru o principu národnostním, přestal zdárný pokrok a rozvoj civilisace. Kde církev katolická, věrna zůstávajíc svému všesvětovému poslání, o to se snažila, by některý národ uvedla do lůna svého, bránily a překážely jí hrabivosť a zisk moderní politiky, jak ukázali zejména Angličané v Číně a v Americe, a Hollanďané v Japonsku. «Národové západu,» jak praví Meinhold, [5]) «zapomněli oštípiti divoké výhonky ratolestmi ze stromu života křesťanského, a proto spějí (vlastní vinou) v porobu jak u vzhledě sociálním, rušíce všelikou autoritu a uznávajíce právo silnějšího a hotových událostí, tak ve vzhledě mravním, oddávajíce se indifferentismu mravnímu, zvířecím hanebnostem, lichvě a podvodu, vychvalujíce sebevraždu a vraždy politické; tak posléze i u vzhledě rozumovém, o čem jasně svědčí povrchnosť, zmatenosť pojmův a následky jejich: pověra a nevěra všech druhů.»

Nejeví-li se v tom všem zcela patrně úplný návrat k barbarství, jak je předpověděl J. Müller, když napsal: «Evropa, rozšiřujíc ne-

[1]) Šolc, Národnosť atd. str. 383.
[2]) ibidem str. 384.
[3]) Aurel Meinhold, Nationalitaetsprinzip pag. 41.
[4]) Téhož: Kath. Kirche, Fürsten, Völker u. s. w. 37.
[5]) Téhož: Nationalitätsprinzip pag. 30.

věreckou theologii a lichou filosofii, kráčí v ústrety veliké revoluci, jež se nejspíše skončí zdivočením,» [1]) a Niebuhr: «Nyní patříme před sebou, nepomůže-li Bůh zázrakem, na zející spoustu, jaké zakusil svět římský ve 3. století, a která přivede zhoubu blahobytu, svobody, vzdělanosti i vědy.» [2])

A co říci o době nejnovější?! Věru, jako v prvých dobách křesťanstva platí i nyní plnou měrou: «Plebs Christiana odium generis humani,» jen že tato «plebs Christiana» bývá blíže označena jménem některého národa, jenž se právě druhému stal nepohodlným. Stejně nenáviděným bývá nyní cizinec jako barbar za doby pohanské; ba ještě horší jest nyní poměr ten, poněvadž si vládychtiví, mnohými výsadami kdys opatření přistěhovalci a vetřelci osvojují právo a moc nad původním obyvatelstvem domácím. [3]) Pro jasné toho doklady není třeba choditi daleko: v Irsku, v Uhrách, v Polsce a zvláště v našich zemích opětují se podobné případy denně. Ano kdesi celé spolky kolonisační sbírají pole a ze státní pokladny vydávají miliony na popravu Slovanstva, — tak že právem píše jistý list: [4]) «Kéž by se více dbalo znamení doby nynější! Panovačnosť, ohlas to surové moci, bezohledné vykořistění naskytujících se příležitostí, nedostatek všeliké lidskosti a ducha křesťanského hrozně pokračuje a prospívá. Koncem 19. století dospěla velebená osvěta až ku porobě spoluobčanů jiného jazyka, za barbary je pokládajíc!»

Tak tedy se věci mají za našich dnů, kdy slovo «rovnoprávnosť» nepřestává skoro ani z úst vycházeti. Proto snaží-li se národové v pravdě utlačovaní setřásti se sebe těžké jho poddanství a nastoupiti cestu úplně neodvislou, nelze jim toho nikterak vykládati ve zlou stránku: jsouť snahy ty jednak nezbytným následkem potlačování a zrady oněch principií, na nichž od přírody týmž právem budovati mají své existence všichni národové; jednak budí hnutí to naději, že přece nabude zase správného, křesťanského totiž významu princip národností a posléze k platnosti dojde pořádek, jejž stanoví nezvratný zákon daný lidstvu v samé přírodě. Jako Damoklův meč hrozí společnosti lidské každou chvíli dvojí osud: buď dokonalý návrat k názorům pohanským o principu národnostním, což by ovšem bylo možno úplným odkopnutím křesťanství, setrvá-li na dráze, kterou se nyní béře, a výsledek toho: záhuba národností a zdivočení lidské společnosti; aneb obrat smýšlení náboženského a s ním hromadný návrat odloučených národů k neporušené nauce Kristově, čili znovuzřízení národností a nový rozkvět společnosti lidské na základě prvotního a křesťanského výkladu principu národnostního. [5]) —

---

[1]) S. Müller's Werke, III. Bd. pag. 550.

[2]) Niebuhr: Röhmische Geschichte, Vorrede der 2. Auflage 1830.

[3]) «Der Deutsch-Französische Krieg» v. einem Katholiken, Luzemburg 1871.

[4]) «Vaterland» ze dne 10. února 1886.

[5]) Srovnej: Meinhold: Die kath. Kirche, Fürsten, Völker und die Revolution II. Abth.

Duha.

Děl básník, že už slávském na blankytu
se rozeklenul duhy zářný pás
jak stezka pestrobarvá čarných krás,
jež pojí s nebem zemi. — V barev kmitu
a hravé směsi zříť, že v duhy lem
prst Boží píše tajůplné čteny:
«Již dávno ve svém hněvě ustal jsem:
zři smlouvu míru, lide uhnětený!» ....

Já nedivím se, pruh že duhy stkvělý
se nad Slavií mojí mocně vznes:
hle na západě samých do nebes
jak by to proudy slz a krve spěly:
— toť minulosti naší děsný znak —,
a o ty proudy, hle, se od východu
zář slunka lomí vzešlá nade mrak:
to slunko: — slavné příští mého rodu!

Jos. J. Vejchodský.

S cesty do Chrvatska.

Vzpomínka Ig. Sedláčka.

(Č. d.)

Do Banovéjarugy přijeli jsme již hodně pozdě v noci, a přece nás očekávalo několik Moravanů, kteří přišli se otázat na své přátely a známé na Moravě.

V Banovéjaruze a v okolí jest vystěhovalých Moravanů veliké množství a zvláště četni jsou tu vystěhovalci z pohoří česko-moravského. Dá se to asi tím vysvětliti, že okolí Banovajarugy velmi se podobá vysočině česko-moravské a každý, jak známo, nejraději v takové krajině se usadí, která rodišti jeho co nejvíce se podobá. Horal nerad stěhuje se do roviny a dolák do hor.

Osud vystěhovalců do Chrvatska a Slavonska jest snad lepší osudu vystěhovalců do Ameriky a Ruska, a proto méně se stává, že by někdo tam úplně na mizinu přišel a potom žebrákem na Moravu se vrátil; než ani tam nelítají — jak se říká — pečení vrabci do úst. Kdyby ti, kteří domnívajíce se, že jinde jim ráj pokvete, z vlasti své stěhovati se chtějí, spatřili ty vychudlé tváře, mozolovité ruce krví podlité, zajisté že by dobře stěhování si rozvážili a že by mnohý volil býti ve své vlasti raději nádenníkem než v cizině sedlákem.

Moravanům v Chrvatsku a Slavonsku usedlým zvláště škodí zvyky a obyčeje u domorodců zakořeněné, proti nimž všecek boj marný.

Půda zvláště v západním Slavonsku, kam nejvíce z Moravy se stěhují, jest sice hluboká, avšak žlutá, která jen tehdy nese dobrý užitek, když jest dobře pohnojena a vzdělána. A to právě za nynějšího obvyklého hospodářství ne-li úplně nemožno, aspoň s velikými obtížemi spojeno jest. Chrvaté z pravidla osévají téhož roku trati polí ve stejnou stranu se prostírající, druhého roku v jinou stranu položené to, co loni zaseto bylo, úhorem nechávajíce na pastvu, třetí rok opět v jinou stranu atd., tak že třeba uplyne kolik let a pole již úplně travou, trním a živicí zarostlé jest, než na ně přijde řada k osévání. Že nemožno jest, tak slehzené pole dobře rozdělati a k setí připraviti, nelze pochybovati, zvláště když nářadí rolnické Chrvatů jest na nejnižším stupni vývoje, a země, za sucha tvrdá jako skála, za mokra pak tažná jako rozdělaná cihlová hlína, i nejlepším nářadím jen s těží zkypřiti se může.

Přistěhovalci starají se sice, aspoň ze začátku o lepší vzdělání půdy, orají, též osévají každý rok bezmála veškeré pole, než brzy jsou nuceni následovati sousedů svých Chrvatských a jen tu část osévati, kterou osévají oni. Příčina jest ta, že zaseje-li někdo pole v tratích, jež ostatní úhorem nechali, vše mu spasou; nenabrání se nic, a soudu se dovolávati také nepomůže. Nezbývá, než kde ostatní úhoří, aby jeden se podvolil a úhořil také, a nechal pole zjalověti zrovna tak jako ostatní.

Druhá hlavní vada chrvatského rolnictví jest, že Chrvaté pole téměř nic nehnojí. «Žubrit netreba, jak da Bog dobru godinu imame dost», říkají a než by hnůj, kterého beztoho jest málo, poněvadž dobytek celý skoro rok jest na pastvě, vyvezli na pole, raději jej složí někam do cesty. Přistěhovalci ovšem příkladem jejich se neřídí, avšak pro sousedy své jsou nuceni vzdálenějších rolí také nehnojiti, a to proto, že nemají, kudy by hnůj vozili. Cest mezi poli není, musí se tedy přes pole. Pole však jsou ohražena a plot bořiti nikdo nedovolí; v zimě pak, kdy ploty jsou odklizeny, pro spoustu bláta nelze na pole se dostati. Proto pole vzdálenější, na která se musí jíti přes cizí pozemky, zůstávají nehnojena. Že užitek z nich potom jest velmi nepatrný, netřeba připomínati. Často nestačí celá sklizeň ani na daň. Exekuce selských statků pro nezaplacenou daň nejsou tam řídkými, ano jsou i případy, že stát celé vesnice dal v exekuční dražbě prodávati, a když se kupci nedostavili, sám se stal jich majetníkem. Nad takovými státními statky jsou ustanoveni zvláštní dohlížitelé, kteří je ve prospěch státu spravují tak dlouho, až je někdo odkoupí. Kupiteli bývají obyčejně přistěhovalci.

Ještě jiné jsou překážky, které nedají blahobytu v zemi zkvésti, jako špatná komunikace, nepatrný průmysl, nedostatek vzdělání a jiné, které však pomalu zvláště po osazení Bosny a Hercegoviny se odčiňují. Mnoho slibuje v té příčině nová dráha ze Sisku do Oseku letos otevřená, která spojuje všechna důležitá místa Slavonská. Než dlouho ještě bude trvati, než Chrvatsko dostihne průmyslné země naše! Než zanechme již reflexí národohospodářských.

Druhého dne navštívili jsme usedlé v Banovéjaruze Moravany a Čechy, a prohlédli si městečko i okolí.

Banovajaruga, neveliké slavonské městečko asi půl hodiny od hranic chrvatských, položeno jest na nízké, vlnité náhorní rovině, která k severu lemována jest pásmem pahorků. Na konci těchto pahorků, skoro na rozhraní mezi Slavonskem a Chrvatskem, vyčnívá osamělý vrch «Golja» s pěkným starobylým kostelíčkem.

Domů v Banovéjaruze jest asi 70 a jsou všechny, až na novou poštu, ze dřeva. Jsou však mnohem důkladněji stavěny, než byly v oné chrvatské vesnici, kterou jsem první viděl. Kostela ani školy tam není. Přifařena i přiškolena jest Banovajaruga do Medžuraču, kde rovněž jsou usazeni četní Moravané. Kolem celé osady jest množství ovocných stromův; i v poli, ba též v lesích okolních jsou švestky, hrušky a jabloně; jen že větším dílem jsou neštěpovány a velmi zanedbány. Ovoce z nich téměř na nic jiného se nehodí než na rakiji (kořalku), již si tam každý pálí sám. Spořádanější poněkud zahrady mají přistěhovalci, ale ani ty nejsou, jak by býti mohly. —

Ještě téhož dne zašli jsme si na zmíněnou «Golju».

Kostelík na vrchu tom má podobu kříže a jest zasvěcen nejsvětější Trojici. Před dávnými léty byl prý mnohem větší a věž u něho tak vysoká, že se s ní mohlo přehlédnouti celé Slavonsko a Chrvatsko a ještě veliký kus Bosny a Uher. Zvony pak na věži byly tak veliky a hlasu tak jasného, že je bylo slyšeti na dva dni cesty. Tu prý se přivalili Turci, věž sbořili a kostel hrozně zpustošili. Zvony skulily se do řeky Jilavy, která pod Goljí teče. Přišla veliká povodeň, zvony zanesla někam do propasti a nikdo jich už nespatřil. Jen když má přijíti nějaké neštěstí, tu prý hlas jejich po celé řece se rozléhá. Naposledy prý je bylo slyšeti r. 1882. před oním zemětřesením, které v Chrvatsku tolik způsobilo škod. —

Rozhled s vrchu jest znamenitý.

Na jedné straně vine se údolí Jilavy s četnými vesnicemi k nížině Sávské, za ním zdvihají se k severozápadu pahrbky Moslavské, po celém světě proslavené svými vinohrady, jež prý založili již Římané; dále vyvstávají hory ještě vyšší a vyšší, až šedivá temena Ivančice dalšímu rozhledu brání. Na druhé straně pod horou osady Jarní Lipa, Zbugovač, Marica, Medžurač, Banovajaruga, nejvíce moravskými vystěhovalci obydlené; dále Lipik, již za doby Římanů kvetoucí lázeňské město, Pakrác a celé Slavonsko. — Pahorky, dubovými, bukovými, kaštanovými a lískovými lesy porostlé, v nepřehledné řadě táhnou se od «Golje» k východu, každý jinou stkvěje se zelení. K jihu rozkošná nížina Sávská s městy Siskem, Lipovjany, Jasenovacem, Novskou, Gradiskem, dále krajiny bosenské — až oko umdlévá. Nerád se loučí divák s tímto místem!

V neděli jsme šli do Medžuraču do kostela. Právě docházeli jsme do vesnice, když sezváněli. Kolem malého, sešlého kostelíčka bylo velmi živo, tak že jsem se bál, že se ani do kostela nedostaneme, že jest již plný. Vstoupili jsme do dveří chrámových — v kostele

však až na několik starších mužů nikoho. Myslil jsem, že lidé čekají, až půjde kněz z fary, že teprve přijdou; ale nestalo se to. Bylo již kázaní, začala mše svatá a kostel dosud prázdný.

Zpěvák zanotoval pobožnou píseň — varhan v kostele nebylo — a zpíval ji celou mši sv. sám, nikdo mu nepomáhal. Hlas jeho přehlušován byl zpěvem a křikem z venku a chvílemi úplně zanikl. Lid u kostela shromážděný, zvláště ženy, zatím se dal do tance. Do kostela nepřišel již nikdo. —

A tak to bylo i jiné neděle. Lid, místo aby šel do kostela, zůstane u kostela a tam se baví, zpívá a tančí jako o závod. Ani v největší svátky není jinak, ba tehdy bývá to ještě horší, ježto i dudy a tamburinu si pozvou, aby jim hrály. Nelze ani pochopiti, jak se může zakořeniti takový zlozvyk u lidu jinak velmi zbožného. Snad by poučení a mírné napomenutí pomohlo. Chrvat zajisté, co se náboženství týká, jest velmi svědomitým a svého duchovního pastýře ochotně ve všem poslechne.

Po mši sv. zastavili jsme se na faře. Pan farář, stařičký již pán, uvítal nás velmi přívětivě, vypravoval o postavení kněží katolických ve Slavonsku, jaké obtíže mají se svými sousedy. kněžími pravoslavnými, kteří jsouce po většině úplně nevzděláni o nic jiného se nestarají, než aby neměli nouze. Život náboženský mezi pravoslavnými již prý u velikém úpadku, a špatný příklad zle prý působí i na katolíky. Důkazem toho špatná návštěva kostela!

Roční plat farářů katolických není příliš veliký a většinou v naturálních dávkách, které se odvádějí dvakráte do roka, o sv. třech králích a o veliké noci.

Ze svátků nejveseleji se slaví Boží hod vánoční. Již o štědrém večeru počínají radovánky, na nichž má podíl, kdokoli přijde. Nežli však může s ostatními ku stolu zasednouti, dějí se rozličné ceremonie. Jakmile vstoupí do světnice, hospodář vstrčí ho do kouta u kamen, hodí na něho trochu slámy a turkyně, by krávy dobře dojily, pak jej posadí za stůl, dá mu na krk klobás, a vína dostane, co jen chce. Musí však pěkně seděti, aby slepice dobře seděly.

Na jitřní se ubírají všichni do kostela se zpěvem. Po mši svaté u kostela čeká již dudák, spustí na dudy a tamburinu, a všechno se dá do tance, může býti bláta třeba po kolena. Tančí, zpívá, hoduje se celý den. To se opakuje i na sv. Štěpána.

O sv. třech králích chodí kněz po vesnicích a světí «kuče» (domy). Za to dostane od každého veliký klobás a několik krejcarů.

V masopustě, jako u nás, i v Chrvatsku slaví se nejvíce svateb.

Chce-li se děvče vdávati, nosí na hlavě věnec, až se ženich najde. Ten pošle dvě staré ženy se závdavkem k rodičům své vyvolené, a svatba se uzavře. Nevěsta, není-li dědičkou statku, nedostane z domu věna žádného; i šaty jí musí ženich koupiti. Ba jest v obyčeji, že i pokrmy a nápoj ženich nevěstě nosí; při tom ovšem nesmí nikdy zapomenouti na rodiče, i jim aby vždy přinesl nějaký dar.

Na svatbu napeče se chleba, naškrabe na polévku brambor, na několikerý způsob se fazule připraví, upeče se na rožni vepř, nachystá se papriky a cibule. napálí se rakije (kořalky), objedná se dudák, a svatba je hotova. Je-li ženich bohatý, trvá svatba třeba několik dní, až se vše sní a vypije.

Půst v Chrvatsku zachovává se velmi přísně. Od popeleční středy až do neděle velikonoční nepožívá nikdo ani masa, ani vajec, ani mléka. Na veliký pátek nosí se do kostela Pánu Bohu dary. Bývá to obyčejně len, lněné plachty, šátky («peče»), ručníky («peškiri»); husí, kačení a slepičí vejce, kuřata, slepice ano i selata a jehňata. To vše snese se do kostela. V pondělí velikonoční potom se vše to vydraží a z utržených peněz se opravuje kostel.

O veliké noci dostává také p. farář druhou roční dávku. Každý sedlák jest povinen dáti žejdlík másla, libru tvarohu, šunku, kuře, dvě libry lnu, míru turkyně nebo pšenice a čtvrť ovsa, by měl na obrok pro koně, když jede k nemocnému.

V čas velikonoční jdou také všichni ku sv. zpovědi a sice z jedné farnosti vždy najednou. Před sv. zpovědí jde každý na faru a tam dostane cedulku, že jest o sv. zpovědi dobře vyučen. V ustanovený den sejdou se okolní faráři a vyzpovídají všechny za jeden den. Každý, kdo jde ke sv. zpovědi, p. faráři obyčejně něco daruje, buďto «pucanace» (turkyňový koláč) nebo vejce, bohatí třeba i jehně nebo sele. Nemajetní pak spředou p. farářovi zadarmo dvě nebo tři libry lenu.

Méně než vánoce a velikonoce slaví se letnice, čehož asi příčinou jest to, že zásoby všechny již jsou vyčerpány a hodovati není z čeho. Za to více se hoduje po žních o posvícení (prošćenje), které trvá často několik dní a nezřídka stojí hospodáře polovici veškeré úrody. —

Po žních vůbec nastávají radovánky a veselí. — Hospody se plní, dudy vřeštěti ani nepřestávají. Muži, pracovali-li dříve málo, nepracují po žních nic. Dojdou-li peníze, seberou, co lze prodati — a na trh.

V Sisku a Pakraci, hlavních tržních místech, tou dobou plno jest neforemných vozů Slavonských. Každý chce prodati, a tož co nejspíše, křiku až uši zaléhají. Státi tak chvíli mezi prodávajícími a ohluchnouti, věru nebyl by div.

Zvláště živo bývá tou dobou v Sisku. Sisek již svým položením hodí se výborně za město obchodní — ležíť při stoku splavných řek Sávy a Kupy — a tak od dávných časů jím byl. Již za doby Římanů zmínka se činí o čilém obchodu v Sisku a podnes množství starožitných památek z té doby svědčí, jak kvetoucím městem byl kdysi Sisek. Nepřízní doby zašla sláva Sisku, teprve v nejnovější době počíná se znovu vzmáhati. Ve středověku náležel Sisek kapitole záhřebské, která tu dosud má pěkný zámek. (Ostatek.)

Zprávy a dopisy.

(Z Matičky Prahy.)

Ve všech ostatních seminářích česko-moravských byla již štípena «Růže» — všude již kvete. Praha jediná činila až do letoška výjimku.

Nezaháleła sice; pracováno na vlastní vrub. K čemu však drobiti síly, k čemu osamotněle vystupovati, když všichni ostatní svorně v jeden staví se šik! — a zvlášť, když snahy rozdílny býti ani nemohou! —

Tu tedy jsme již — drazí bratři — tu se již stavíme k Vám, pod drahou tu korouhev Cyrillo-Methodějskou. Svorně s Vámi chceme pod ní kráčeti tou stezkou, již předchůdci naši v povolání (kéž dá Bůh i v činech!) ku blahu drahé naší domoviny s takovou razili horlivostí!

I my jsme si letos zasadili «Růži — Sušilovku». A ujala se, chvála Bohu — poupat hojnosť! Dá Bůh — až rozkvetou — mnohá že z nich bude pěkná kytička.

Proste jí hojné s nebes vláhy!

Členův má «Růže» naše 101; jistě slušný to počet, a možno tedy leccos dobrého společnou prací provésti. Schůze, v nichž členové práce své předčítají (nejnověji poctil nás vdp. Pachta, adjunkt theol. fakulty a doktorand, několika přednáškami o «Důkazu sv. Tomáše: O jsoucnosti Boží») konají se pravidelně jednou týdně. Ze skrovných svých úspor odebíráme 28 časopisů, z nichž je 11 theol., 8 vědeckých a odborných a 9 zábavných. [1])

Nemáme ovšem ještě, čím bychom se mohli již pochlubiti (leda to, že pořádali jsme o dnech masopustních velikolepou akademii, pěveckou a hudební, kterou nejdůst. pan arcibiskup náš a vldp. kanovník Kalous poctili svou návštěvou). Dá však Bůh, že brzy snad již nějakým kvítkem budeme moci potěšiti Vás — «veterány».

S radostí Vám tedy oznamujeme — bratří drazí — že nečiní již Praha výjimky: jsme již tedy všichni. Stejný máme cíl, stejné snahy — kéž všude i stejná horlivosť! Tu jistě svatí národnosti naší drahé zachrancové nám — dětem svým nejmladším vyprosí, a dílu našemu společnému — dílu to svému, jistě požehnají!

Ed. Šittler.

(Ze Lvova.)

Drodzy Bracia w Chrystusie i Słowiańśtwie!

Przedewszystkiem dziękuję Wam, drodzy Bracia, w imieniu kolegów za Waszą szcerą zyczliwość ku nam i naszemu narodowi.

[1]) Na nás to věru dosť, konáme ť mimo to soustavné sbírky na chrám Sv.-Vítský, obraz do chrámu Karlínského, na Matici šk., vydržujeme a rozmnožujeme knihovničku svou českou — jež čítá již slušně přes 2 tisíce svazků.

Nie przestaniemy nigdy żywić w sercach naszych idei nam i Wam, drodzy Bracia, wspólnej a wskazanej od Boga braciom Lechowi Czechowi i Rusowi, a która obecnie zbliża się do urzeczywistnienia.

Historya świadzcy i obecne wypadki wskazują, że Opatrzność Sama povołuje Słowian do spełnienia swej idei chrześcianskiej jaką Chrystus na świat przyniósł.

Podzwignąć ludzkość z upadku i zgnilizny, zwyciężyć siłą moralną siłę fizyczną zdoła ten naród, który stoi wyżej moralnie, który żyje życiem Chrystusa. To wielkie zadanie czeka Słowian! Słowanie jedynie żywią ideę chrześcianską, oni jedni nie tracą jej z oczu, oni stoją silnie w wierze i moralności; im też będzie danem prowadzic ludzkość do przeznaczenia. Bo naród, który straci z oczu ideę chrześcianską, który straci wiarę w przyszłość a tylko zanurza się w materyaliźmie, już tem samem zbliża się do upadku i przyspiesza swój koniec. Czas więc zbliża się dla Sławian i wielkie zadanie, które i kapłani podjąć muszą, albowiem oni to są stróżami moralności narodu. Musimy więc my, drodzy Bracia, wzmocnić się w wierze, ugruntować w cnotach, abyśmy drugich drogą cnoty i wiary prowadzić mogli. Stanie się to, jeżeli się razem złączymi nawzajem się zachecać i wspierać będziemy.

Przeto dziękujemy Wam bracia, że pierwsi podajecie nam ręce do łączności i szczerze swoje do Was wyciągamy wiedząc, że wspólnemi siłami wiele dokonamy. Wasz list zachęca nas bardziej, do urzeczywistnienia zamiarów, z którymi już od kilku lat się nosimy. I my chcemy utworzyć towarzystwo «wspólnej pracy i pomocy», aby kiedyś ogłaszać drukiem prace nasze — ale początki trudne. Dlatego prosimy o wskazówki początku waszego towarzystwa, jakie statuta i t. d.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Co do korrespondencyj obiecujemy w każdym czasie.

Zasyłając w kóncu serdeczne pozdrawienia od wszystkich (a t. d.)

Jan Turczański.

(Z Litoměřic.)

I u nás na severu, přes poměry poněkud jiné, panuje život čilý, plný poctivé a záslužné práce, znalý povinnosti ku drahé vlasti. Ač jakýchsi literárních kroužků netvoříme, jež by zevrubnější věnovaly pozornosť literatuře naší, přece žádný zajímavý zjev literatury nám neujde. Skupiliť jsme se ve čtenářskou jednotu, která má toliko za účel časopisy a knihy odebírati, jež se pak mezi jednotlivé ročníky rozdělí ku horlivé četbě.

Letos odbíráme následující časopisy a díla: Čas. katol. duchov., Blahověsta, Obranu víry, Vychovatele, Obzor, Vlasť, Hlíd. lit., Sborník slov., Sborník Velehr., Encykl. paed., Hrady a zámky, Záb. listy, Hlasy kat. sp., Záb. večerní, Záb. bibl.

Kromě toho každé výtečné dílo nejnovější se ukoupí. Však tím není naše činnosť ukončena. Několik nás jednak společně, jednak soukromně odebírá Světozor a Osvětu, Pastýře duch., Cyrilla, Methoda, Příručný slov., Nauč. slov., Vesmír, Libuši, Doreovu bibli atd. atd. Z politických časopisů čteme: Čecha, Pokrok, Hlas a Vaterland. Laskavostí dp. vícerekt. Bernata dostáváme ku čtení: Literární listy, Vesnu, Hospod. Noviny a Sbor. zeměpisný. — Měsíčně pak sbírají se příspěvky peněžité, jež koncem léta věnují se Ústřední matici a chrámu svatovítskému. Chrámu karlínskému na obraz bohoslovců česko-slovanských přispěje se částkou 122 zl. 50 kr. Nyní horlivě sbíráme knihy, chtíce jako v loni poslati knihovnu do místa ohroženého.

Toť v celku stručný obraz našeho letošního snažení.

V. D.

(Ze Hradce Králové.)

Jak jsme Vám již na začátku tohoto roku sdělili, obraceli jsme zřetel hlavně ku zakládání knihoven v osadách ve příčině náboženské a národnostní ohrožených. Ku čtyrem knihovnám v letech předešlých založeným připojili jsme o Vánocích knihovnu pátou a r. 1885. založili jsme ještě 3 jiné, tak že počet knihoven námi založených vzrostl na 8. Knihovny ty, dle zpráv nám zaslaných, působí velmi dobře na místech svých. Letos hodláme založiti 2 větší knihovny. Do každé ze zmíněných knihoven dali jsme po 110—130 knihách od předních spisovatelů: Pravdy, Ehrenbergra, Tyla, Třebízského, Kosmáka, Němcové, Světlé, Jiráska, Šmilovského a j. Soukromá knihovna naše obsahuje kolem 500 svazkův a rozmnožuje se ze stálých příspěvků měsíčních i dary. Časopisů odebíráme 17: Světozor, Obzor, Květy, Vlasť, Osvětu, Školu B. S. P. s přílohami, Blahověst, Method, Čas. kat. duch., Slov. Pohlady a j. — Lumír jsme loni vypustili a na místě něho přijali jsme Zlatou Prahu. Měsíční příspěvky za minulý rok obnášely zl. 119·53. Mimo to stálé měsíční příspěvky činily na chrám P. sv. Víta 59·80 zl., na Matici škol. zl. 73·35. Na votivní obraz pro chrám karlínský věnovali jsme zl. 12·30. Kromě toho stali jsme se také zakládajícím členem «Vlasti». Ve sbírkách letos pokračuje se a již odvedli jsme zase Ústř. Mat. šk. 50 zl., na chrám P. sv. Víta 40 zl. — Pořádali jsme 3 zábavy: ku poctě † P. F. Douchy 3. května a † P. J. Křížkovského 15. listopadu 1885. Třetí zábava obsahu a rázu veselejšího po zakončení 1. semestru letošního roku. V adventě konal p. A. Zámečník, boh. III. roč., 2 přednášky o své cestě do Srbska a Bulharska, konané o minulých prázdninách.

Podávajíce Vám, drazí bratří, kratičkou tuto zprávu o činnosti své, přejeme Vám hojnosť požehnání Božího a zdaru (atd.).

Čerstvé † rovy.

Jest nám žalostnou povinností zaznamenati, že se Nejvyššímu zalíbilo povolati k Sobě několik nadějných bratří theologův.

Ignác Procházka, boh. II. roč. v Brně, nar. 1862. v Bystřici u Olomouce; 6. února podlehl v domově neduhu plícnímu.

J. Snopek, boh. II. ročníku v Praze, zesnul 14. února na souchotě.

Ant. Nedoma, boh. III. roč. v Brně, nar. 1861. ve Sklenném; zachvácen byv náhlou tuberkulosou, zemřel 3. března ve všeobecné nemocnici brněnské; pochován jest na hřbitově centrálním.

Jan Al. Očadlík, boh. IV. roč. v Olomouci. — Zvěčnělý nar. 21. února 1862. v Holešově. Gymnasijní studia vybyl s prospěchem vždy velmi dobrým v Kroměříži, jako chovanec tamnějšího kn.-arcib. chlapeckého semináře. Již záhy přilnul k písemnictvu českému a od té neustál až do své smrti pilně se vzdělávati ve všelikém směru: zejména zabýval se studiem dějin kulturních, všeobecných i českých, sociologie, filosofie, zvl. aesthetiky a j. — zření hlavní ovšem vždy maje ku vědám bohoslovným. Jsa ducha bádavého a myslitelem hlubokým, promyslil všestranně a důkladně všecky otázky záhadné, na jejichž rozřešení záleženo jest vzdělanci, zejména katolickému. Jesti tudíž vysvětlitelno, že se J. Očadlík již brzy na gymnasii sám chápal péra: výsledky jeho studií a činnosti samostatné zůstaveny jsou v hojné řadě úvah, rozprav, zejména však básní, jež po něm zůstaly. Na veřejnosť podal několik úvah a svědomitých recensí ve «Hlídce lit.» pod chiffrou «A. J. O.» a pseudonymy Hanuš Osvětič a V. Želkovský. Co do povahy stačí udati, že byl mužem celým, charakterem ryzím.

Duch neobyčejný jímala však tělesná schránka narušená; třikráte byl na úmor nemocen; zdálo se sice již, že byl mimo vše nebezpečí, ale počátkem března stížen byl choromyslností a tož tou měrou, že jí 21. března v brněnském ústavě choromyslných podlehl, zaopatřen byv sv. svátostmi.

Pochován byl slavně 25. března ve svém rodišti. —

Když už listy tyto se tiskly, stihla nás truchlivá zpráva o úmrtí bohoslovcův olomouckých Al. Pilze a Karla Procházky.

Pán pokynul Vám, bratří drazí, k odchodu ze života dříve, nežli jste mohli ve skutek uvoditi snahy, jimiž jste s námi vždy věrně spěli za společným cílem velebným. Prostež u Boha za nás a za zdar práce naší! Již za ty Vaše snahy šlechetné budiž Vám památka účinná, trvalá!

Tu autem, Domine, da eis requiem et locum indulgentiae!

R. I. P.!

MUSEUM.

List bohoslovců česko-moravských.

Ročník XX. (tiskem I.) 3 Léta Páně 1885—86.

O písmu klínovém.[1])

Píše Fr. Kyzlink.

Potomstvo Noemovo usadilo se po potopě, jak písmo sv. vykládá, v rovinách mezi řekami Eufratem a Tigridem a v krajině této, jež jsouc přírodou bohatě obdařena a nad to rukou lidskou valně zvelebena k duševnímu i tělesnému rozvoji lidstva byla velice příhodna, položilo základy k první vzdělanosti, jež odtud se šířila do všech končin. Tam vzniklo též několik říší světových, o jejichž však osudech se nám dochovaly jen neurčité zvěsti, poněvadž v dobách, kdy říše tyto budovaly svou historii, bylo v západních zemích vše ještě pohříženo v pouhé mythy. Časté bouře přeháněly se přes šíré tyto pláně, národové přicházeli a zanikali a s nimi zanikla i jejich historie. Konečně země zpustla na poušť a nehostinné její planiny nelákaly již nových dobyvatelů. Pokojně zavály větry pískem pusté ssutiny slavných kdysi měst, jež jako obrovské mohyly osaměle vyčnívají nad němou stepí, a nikdo netušil, jak vzácné památky nitro jejich v sobě chová.

Teprve v nynějším století, kdy tolik pokročily vědy zeměpisné, evropští cestovatelé často obraceli pozornosť na zvláštní tvar oněch pahrbků, jenž nikterak nezdál se býti dílem přírody.

Když pak Rich, jednatel indické společnosti v Bagdadě, z trosek těchto v okolí města Mossulu přinesl r. 1811. do Evropy rozmanité zajímavé nálezy, jež hlavně záležely z úlomků cihlových, neznámým písmem popsaných, tu domníval se professor pařížský Mohl, že by se bylo na oněch místech nadíti důležitých objevův. O mínění své sdělil se s francouzským přírodozpytcem Bottou, jenž dal se jím přesvědčiti a přibyv na rozkaz vlády francouzské r. 1842. do Mossulu, počal ihned výzkumnou práci na blízkém pahrbku, řečeném Kujundžik. Když práce jeho neměla valného výsledku, jal se kopati na pahrbku asi 5 hodin na východ, jenž podle vesnice na něm vystavené se nazývá Khorsabad, a po krátkém čase odkryl velikou budovu, v níž

[1]) Za prameny užito: Kaulen: Assyrien und Babylonien, Vigouroux: Die Bibel und die neueren Entdeckungen etc. (něm. překl. z francíny), Scholz: Die Keilschrift-Urkunden und die Genesis, Zschokke: Historia sacra a m. j.

později poznán palác assyrského krále Sargona. Stěny paláce pokryty byly vypuklinami, zobrazujícími mocného vládce toho jednak v boji s nepřátely, jednak při kvasu nebo při obětech; vedle toho pak byly dlouhé nápisy, jichž písmo mělo podobu klínovou.

Při velikých nesnázích, jež mu činilo jednak podnebí, jednak úřady turecké, odkryl Botta větší část paláce, jejž úplně vyprostil z rumu teprve r. 1851. francouzský architekt Place.

Šťastným tímto výsledkem jsa povzbuzen Angličan Layard vydal se s malou jen podporou na nové výzkumy, jež tajně počal r. 1845. na pahrbku řečeném Nimrud, v němž objevil rozsáhlé město s palácem Salmanassara I. z roku asi 1300. před Kristem a mnoho nápisů.

Dostav později dovolení od vlády turecké a podporu z domova, obrátil se na pahrbek Kujundžik, na němž Botta práci svou beze zdaru byl započal. Objeveno tu slavné Ninive s velikým palácem Sennacheriba, známého obléhatele Jerusaléma a nalezeno mnoho hliněných tabulek s klínovými nápisy. Podobný, mnohem však větší a cennější nález učinil tam Angličan Loftus s tuzemcem Hormuzdem Rassamem v paláci krále Assurbanipala.

Později než v Assyrii, počato s výzkumy na půdě starého Babelu, v jehož poloze zachovala se tradice až po naše doby. Ve veliké spoustě zříceniny, jež mají délku 24 *Km* a šířku 20 *Km*, vynikají zvláště čtyři rozlehlé pahrbky. První z nich, Babil, jest chrám Merodachův, druhý Kasr, báječné dílo Nabuchodonosorovo, palác totiž vystavený v patnácti dnech, a třetí, Tell Amran, ukrývá neméně podivné vysuté zahrady. Nejdůležitější a největší jest pahrbek Birs Nimrud, čili jak na nápisech se nazývá, Barsip,[1]) řecky Borsippa. Jsou to zříceniny věže babylonské.

Více než Babylon poskytla vzácných památek, zvláště písemných, jiná města, jichž trosky pokrývají roviny jižně od Babylona na pravém břehu řeky Eufratu. Poněvadž přístup k nim zamezují po delší část roku povodně a nesnesitelné vedro, byly prozkoumány dosud jen největší z nich, a tož s námahami nesmírnými.

Obtížné práce té podjal se zmíněný již Loftus, jenž vybral si za východiště svých výzkumů nejrozsáhlejší po Babylonu zříceninu, již Arabové zovou Warkou, což jest pozměněný název biblického města Erechu. Tam nalezeno písmo druhu nejstaršího z třetího tisícletí před Kristem. Co však zvláště podivno, že celé město toto na ploše 5□ mil jest velikým pohřebištěm, kde se po dlouhé doby

---

[1]) Kaulen název tento vykládá způsobem tímto: Druhá část jména toho sip jest totéž co hebr. שָׂפָה (sâfâh) ret, jak řeč; první část bar pochází buď od hebr. בָּרַר (bârar) odlišiti, jazyky odlišiti = pomásti, aneb značí totéž, co arabské birs věž (jakoby to znělo bars-sip). V prvém případě značí jméno toto: zmatení jazyků, v druhém: věž jazyků.

ukládaly mrtvoly z celé říše ve hlíněných rakvích k poslednímu odpočinku.

Podobnými městy mrtvých jsou města Nippur a Singara, z části též ssutiny zvané Maggeir, v nichž podle nápisů poznán — Ur Chaldejský, rodiště Abrahamovo.

V nejnovějším čase obnovil výzkumy v Babylonii oriental Hormuzd Rassam, jenž objevil v pahrbku Tell Abu Hubba město Sipparu, biblické Sefarvaim (duál), což značí asi: dvě knihovny, čili dvě města knihovní. Původ jména toho brzy byl objasněn; bylať vedle chrámu boha slunce vykopána klenutá síň, v níž bylo uloženo asi 10.000 popsaných tabulek v úplném pořádku. Byl to největší poklad písemný, nalezený v Babylonii.

Veliká však ještě část rumisk babylonských dosud marně čeká na smělého zkoumatele, jenž by vnikl v tajemné jejich nitro a vynesl na světlo jejich poklady. Mnohá dosud nejsou ani podle jména známa, a ku mnohým zamezují všeliký přístup vodní spousty a nezdravé močály; proto není naděje, že by se brzy vytěžilo vše, co v sobě ukrývají.

Než i to, co nyní jest známo, dostačí, abychom poznali velikosť i vzdělanosť jejich původců; hlásají nám to velikolepé budovy, jež vystavěli, a písemné památky, jež v nich uložili. A zvláště tyto mají pro nás ohromnou důležitosť, jsouť to namnoze nejstarší dějepisné zprávy; proto není divu, že skoro půl století věnovali učenci všech téměř národův evropských síly své, aby rozluštili tajemné písmo, jímž jsou napsány.

Postup, jakým se to dálo, stručně tuto vyložím, k čemuž však zdá se mi potřebí, abych se zmínil krátce o vzniku písma vůbec. —

Vznik i vývoj písma závisí úplně na rozvoji duševního života. Jesti písmo prostředkem, jímž člověk projevuje vnějšími obrazovými známkami své myšlénky. Čím dokonalejší jest život duševní, tím dokonalejší jest jeho výraz: řeč a písmo. Ježto lidstvo v čase dětství svého odloučilo se ode zdroje všeho poznání, Stvořitele svého, a ulpělo na tvorstvu, převládal u něho nejvíce život smyslový. Duševní jeho materiál tvořily hlavně představy věcí, s nimiž se stýkal. Dle toho bylo i první písmo, jež omezovalo se tou dobou na úplné obrazy věcí, jichž představy člověku v mysli utkvěly.

Zdá se mi to asi tak, jako u dítěte, jež snaží se představy své, má-li k tomu příležitosť, zobraziti.

Takovýto první pokus písma nalézá se dosud u národů, již stojí na nejnižším stupni vzdělanosti, jako na př. u Křováků a některých indiánských národův.

Obrazy tyto ustálily se na písmo tím, že všichni, kdož jich užívali, vždy spojovali s těmiž obrazy tytéž představy. Aby se mohlo psáti rychleji, byly později ponechány z celých obrazů jen charakteristické znaky jejich. Tím písmo, které dříve bylo každému čitelno, již omezeno na určité třídy, po výtce kněžské, a čtení již nabývalo stupně jakéhosi umění.

Stálým vývojem duševním rostl i duševní materiál, když totiž člověk abstrakcí vymaňoval se z područí života smyslového, tvoře si pojmy nové, duchové. Nemaje po ruce vhodných jmen, jimiž by označil nové tyto plody ducha svého, vyjadřoval je jmény věcí konkretních, s nimiž v nějakém byly poměru, a nebylo-li takových po ruce, volil názvy úplně nahodilé. To byl počátek řeči metaforické či obrazné, jež tím více převládá, čím méně jest národ vzdělán.

Podobný proces udál se s písmem. Pojmy abstraktní označovány byly obrazy věcí konkretních jim podobných a tím vzniklo písmo symbolické, abych tak řekl, metaforické. Dosud však ještě stále byly jednotlivé pojmy označovány jednotlivými obrazy, třeba zjednodušenými. Toto písmo sluje hieroglyfickým, lépe by se však nazývalo ideografickým čili pojmovým. Takového písma dosud užívají Číňané a mnozí národové asijští.

Jinde, jako v Egyptě a v Medii, zdokonaleno bylo tím, že zavedeno bylo písmo slabikové. Obrazy věcí ponechány byly totiž pouze pro slabiky, jimiž jména jejich začínala. Byla tedy slova označována několika obrazy, jež značily různé slabiky, z nichž slova se skládala.

Nejdokonalejším tvarem písma jest písmo hláskové, u něhož staré značky ponechány pouze na označení oné hlásky, kterou slova jimi označená počínala.[1]) Za značky tyto použito zjednodušených obrazů předmětů nejvíce známých, jak dosud ukazují na př. jména semitské abecedy [alef (vůl), beth (dům), gimmel (velbloud) atd.].

Z podobné asi rozvahy vycházeje rozluštil Francouz Champollion ze tří egyptsko-řeckých nápisů hieroglyfy egyptské.

Směr písma byl u rozličných národů rozličný. Vykládá se, že Foeničané psali jeden řádek od pravé strany k levé a druhý od levé ku pravé. Egypťané i Číňané psali ve sloupcích od hora dolů, Egypťané však též psali od levé ku pravé, a písmo hieratické, zjednodušené to hieroglyfy, psali vždy od pravé k levé. Semité psali a píší dosud od pravé k levé a zdá se, že i Řekové, kteří písmo své od nich přijali, počátečně tímto způsobem psali. Podle pověsti prý začal v Řecku psáti od levé ku pravé učitel Homerův Pronapides. Mechikáni, u nichž Španělé nalezli písmo obrázkové, psali z dola na horu, jiní Indiáni do kruhu.

Tvar i podoba písma byly rozmanity podle látky, na které se psalo a podle nástroje, kterým se psalo. V Egyptě, kde se psalo na papyru, užíváno štětce, podobně u Číňanů; jinde se užívalo rydla, jímž se rylo písmo buď do kovu nebo do vosku, jinde opět psáno na kůži. Jediného druhu jest písmo národů mesopotamských. Země tato neměla jiné látky než hlínu; bylo jim tedy jediný tento materiál písmu uzpůsobiti. Učinili z vyčištěné hlíny tenké tabulky, do nichž

[1]) Odtud se vysvětluje, proč písmo semitské nemá samohlásek. Nezačínáť žádné slovo semitské samohláskou, nebylo tedy obrazu, jenž by ji naznačoval. Samohlásky se čtou v souhláskách — tedy jakýsi druh písma slabičného.

obrazy vytlačovali nejprve rukou, pak nástrojem, jenž měl na konci podobu klínu. Tím nabylo písmo své charakteristické podoby klínové a ztratilo úplně svůj ráz hieroglyfický. Kdežto národové tito užívali písma ideografického a slabikového, zavedli Peršané, kteří písmo své od nich přijali, písmo výhradně hláskové.

Skládá se v podstatě z klínu a úhlu; úhel jest vždy otvorem obrácen v pravo, klín položen jest buď vodorovně, buď svisle, buď šikmo, ostří jeho směřuje vždy dolů nebo na pravo.

Písmo toto, jsouc ze všech druhů písma klínového nejjednodušší, bylo rozluštěno nejprve, dříve ještě než velikolepé ony objevy mesopotamské byly učiněny, a teprve pomocí jeho byly řešeny nápisy, jež objevy ony na světlo vynesly. Jest tedy nejprve obšírněji pojednati o rozluštění klínového písma perského. —

Již v 16. století vykládali evropští cestovatelé o velikých zříceninách v Persii, jež se právem považovaly za zbytky slavné Persepole. Jako zvláštnosť udávali, že na troskách těch místy jsou nápisy podoby klínové. První ukázky nápisů těch přinesl do Evropy r. 1621. Pietro della Valle, tvrdě, že písmo to čísti se musí od levé ku pravé. Úplné nápisy přinesl do Evropy r. 1674. Francouz Chardin. Podivný tvar písma i naděje, že bude možno z nápisův oněch dověděti se zajímavých zpráv o Achaemenovcích, kteří Persepoli vystavěli, budily obecný zájem o věc tu; než rozluštiti písmo tajemné dosud si nikdo netroufal.

Roku 1765. okreslil Carsten Niebuhr všechny nápisy v Persepoli a soudil též, že čísti se mají od levé ku pravé. Dále shledal, že na všech nápisech těchto jsou tři různé soustavy klínového písma, které lišily se množstvím a rozmanitostí jednotlivých značek. První druh nejjednodušší, jenž stál vždy na prvém místě, měl jich dvaačtyřicet, z čehož Niebuhr soudil, že jest to písmo hláskové. Dva následující druhy považoval za různé písmo v též řeči. Jaká však to řeč, nikdo nevěděl. Důležitý byl objev r. 1798. Tychsena, profesora v Roztoku, že klín šikmý, v písmě vždy po skupině hlásek se vyskytující, dělí jednotlivá slova.

V Dánsku Münter dále pokračuje shledal, že některé skupiny značek přicházejíce na jiném místě mají jiné zakončení, z čehož dovozoval, že řeč písma toho jest flexivní, snad příbuzná staré řeči perské v Zendu. Vypočítav v něm poměr samohlásek k souhláskám a mezi sebou, určil z něho v klínovém nápise devět hlásek, z nich však, jak později shledáno, jen tři samohlásky a jedna souhláska byly správně určeny.

Co zatím ještě několik pokusů bez výsledku učiněno, nalezl Hanoverán Jiří Grotefend, jenž vůbec ani východních jazyků neznal, důmyslnou kombinací klíč k písmu tomuto.

Předně tvrdil, že ony troje nápisy nejsou různé spůsoby písma v též řeči, nýbrž že každý z nich jest psán řečí jinou, a poněvadž písmo nejjednoduššího tvaru stojí vždy na prvém místě, soudil, že řeč jeho jest státní, tedy perská.

Ku zkoumání svému vybral si dva nápisy stejného skoro obsahu, jež jsouce krátky a úplně zachovány, nejlépe k tomu se hodily (*A* a *B*)[1].

V obou vyskytovalo se často slovo (chsajathija), které považoval za slovo král. Přicházejíc dvakrát vedle sebe značí oblíbený název králů perských: král králů (chsajathija chsajathijanam), s jinými pak ještě dvěma slovy jsouc spojeno značí: král veliký (chsajathija vazraka) a král zemí (chsajathija dahjunam), názvy to, jež zhusta se vyskytují ve starých perských památkách. Slova, jež stojí na počátku před těmito tituly, značí pak vlastní jména, ovšem různá, poněvadž se skládají ze znamének různých. Pocházely tedy nápisy tyto ode dvou různých králů. Nazveme prvního X (Darius) a druhého Y (Xerxes). Jméno X přichází v nápisu *B* též, s jiným však zakončením; z toho soudil Grotefend, že jest to druhý pád a že král X značí otce krále Y. Pak zajisté značí slovo (putra), které po jméně krále X v nápise *B* přichází, slovo syn. Totéž slovo syn (putra) však přichází též v nápise *A* a proto slovo před ním stojící značí opět nějaké jméno vlastní (Vistasp = Z) v genitivu.

Kdežto však osoby X i Y mají při sobě název krále (chsajathija), Z názvu toho nemá. Tak dostal Grotefend tři jména vlastní, z nichž první (Z) značí děda nekrále, druhé (X) syna krále a třetí (Y) vnuka krále. Z Achaemenovců mohl to býti jen Kambyses, syn jeho Kyrus a vnuk Kambyses, aneb Histaspes, Darius a Xerxes. Ježto v prvním případě jména děda a vnuka jsou stejna, skupiny však Z a Y z různých sestávají znamének, nemohla to býti tři prvá jména, nýbrž tři druhá. Nyní běželo o to, aby se vyzkoumaly staré formy těchto jmen. Darius sluje v bibli דָּרְיָוֶשׁ (Dârejâveš), u Strabona pak též přichází forma Dareiaves; z toho usoudil Grotefend, že forma bude zníti Darheuš a jednotlivými hláskami označil značky skupiny X. Odchýliv se však od obou zmíněných forem, chybil, jak později shledáno, ve čtvrté a páté hlásce; zníť jméno to, jak nyní jest známo, Darajavus.

Druhé jméno X mělo, vyjma první, tytéž značky jako jméno X, za tuto pak z hebrejského אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (Achašvêrôš) dosadil hlásku ch[2]

---

[1]) Aby tomu, což následuje, lépe bylo rozuměti, podávám tuto oba nápisy, pokud toho potřebí, v perském znění:

A) Dârajavus chsâjathija vazraka chsâjathija chsâjathijânâm
Darius král veliký král králů
chsâjathija dahjunâm Vistâspahjâ putra atd.
král zemí Vistaspův syn atd.

B) Chsajârsâ chsâjathija vazraka chsâjathija chsâjathijânâm
Xerxes král veliký král králů
Dârajavahus chsâjathijahjâ putra atd.
Daria krále syn atd.

[2]) V semitských řečech nikdy nezačíná slovo dvěma souhláskami; kdyby se to mělo státi, předráží se před ně tak řečené alef prostheticum. Podobně i ve jméně tomto před souhláskami חשׁ položeno א.

a četl Chšharša. Jako v předešlém, tak i tu chybně četl na třetím místě h.

Třetí jméno Z skládalo se z deseti značek, z nichž tři poslední považoval Grotefend za koncovku genitivu a sedm ostatních za vlastní jméno osoby, za něž dosadil novější tvar perský Goštasp místo správného Vistasp. Takto dostal třináct různých hlásek, z nichž však čtyry byly udány nesprávně.

Že správně soudil o jménech těchto, ukázalo se později. Přinesena totiž do Evropy nádoba, na níž bylo nějaké jméno ve čtyrech řečech napsáno. Poslední nápis, egyptský, značil jméno Xerxovo, jak Champollion udával, a nápis první, perský, složen byl z těchže znamének, z jakých slovo, které Grotefend Chšharša četl.

Výsledky Grotefendova bádání zůstaly však dlouho nepovšímnuty, teprve po delším čase horlivě si jich bylo všímáno a následující badatelé ponejvíce už vycházeli ze základů jím položených.

Zatím docházely nové klínové nápisy z Persie, a ježto mnozí, nečiníce rozdílu mezi trojím druhem písma, viděli, že počet znamének stále se množí, ochabla chuť k další, jak se myslilo, marné práci.

Teprve po dvaceti letech nové příspěvky uveřejnil norvézský profesor Rask. Určil totiž ze jména Achaemenes hlásky *m* a *n*, tak že mohl přečísti název: král králů (chsajathija chsajathijanam) a následující: král zemí (chsajathija dahjunam).

Uplynulo nových deset let, kdy téměř současně určili dva slavní učenci Eugen Burnouf, a Christián Lassen celou abecedu klínovou, tím že nalezli v perském textu nová jména, jako Medie, Bakter, Babylonu. Burnouf shledal, že řeč písma jest vskutku perská, valně příbuzná řeči Zendu.

Lassen podloživ hlásky určené některým slovům, dostal skupiny, jež nesnadno bylo vysloviti, jako thtgus, ktptuk. Z toho dovodil, že u všech souhlásek jest čísti samohlásku *a*, nestojí-li již u nich samohláska jiná. A že se píše jen na počátku, před *h* a před jinými vokály. Tak musí se čísti a ve jméně Darajavus u souhlásky *r* a *j*, ve jméně Chsajarsa u souhlásky *s* a *p*.

Lassen objevy své zdokonalil, když Dán Westgaard všechny nápisy perské znova přesně okreslil a nové nalezl na hrobech perských králů v Nakširustamu.

Dosavadní výsledky potvrzeny byly velikým nápisem klínovým, jejž objevil anglický důstojník Jindř. Rawlinson na cestě z města Kirmanšah do Hamadanu. Na vysoké skalní stěně hory Behistanu ve výši 120 ^{m}/ vytesán byl trojjazyčný nápis, pocházející z doby Dariovy. Obsahuje mnoho zajímavých zpráv historických, pro luštitele písma klínového byl však zvláště tím důležit, že v něm bylo udáno na 120 různých jmen vlastních, jimiž, jak ukázáno, jediné určována původní výslovnosť jednotlivých značek. Poněvadž tu čtena byla podle hlásek dříve určených některá jména, jako Arsama, Ariyarama, Tehespis, Hakamanis, která slují u Herodata Arsames, Ariamnes, Teispes, Achaimenos, byly výzkumy dosud učiněné zjištěny nade vši

pochybnosť. Nápis tento, jenž z části byl vodou setřen, Rawlinson pomocí dalekohledu věrně okreslil, perský jeho text přeložil a r. 1845. poslal do Evropy. Jím bylo písmo klínové úplně objasněno a již r. 1851. vydal Oppert překlady všech perských textův a profesor Spiegel r. 1862. grammatiku a slovník řeči perské.

Trvalo to tedy přes čtyřicet let, než se podařilo společnému úsilí učenců několika národů tajemné písmo toto vyložiti. Mnohem šťastnější byl v té příčině Champollion, jenž sám hieroglyfy egyptské rozřešil a na smrtelném loži bratru svému diktoval počátky egyptské grammatiky. Ovšem byla práce jeho usnadněna tím, že hieroglyfy různé hlásky naznačující byly zachovány ve své původní podobě (ptáků, zvířat, rostlin a p.), a že vedle zarámcovaných v nápisech jmen (Ptolomea, Kleopatry a Alexandra) hieroglyficky napsaných stála tatáž jména v textě řeckém.

Jak již známo, bylo na všech nápisech perských písmo troje, a již Grotefend tvrdil, že každé jest psáno řečí jinou v zemi žijící. Poněvadž pak v říši perské po Peršanech nejvíce vynikali Medové a Babyloňané, nazval druhé medským a třetí babylonským. Když pak písmo perské šťastně již bylo vyloženo, počato s druhým, jež bylo složitější než předcházející, přece však jednodušší než písmo třetí. Münter napočítal v něm na 110 různých značek i soudil, že to může býti jediné písmo slabičné. To se vskutku potvrdilo, když z vlastních jmen, která byla označována svislým klínem, výslovnosť značek byla určena. Slabiky tvořila obyčejně souhláska se samohláskou; z toho jest patrno, proč na př. slovo anap psáno jest an-na-ap. O úplný jeho výklad získal si největší zásluhu Westgaard, Angličan Norris, jemuž velmi prospěl nápis behistanský, a Oppert, jenž sestavil grammatiku tohoto jazyka. O národu, který jím mluvil, byla různá mínění; nyní se obecně pokládá za jazyk Medův a patří do třídy agglutinujících čili slučovacích.[1]) Byl tedy národ tento větví velikého kmene turánského a obýval původně hornatou krajinu medskou.

Teprve okolo roku 2000. před Kristem podmanili si jej přistěhovalí Ariové a porobený národ, ač silnější, tvořil nižší třídy (kasty) obyvatelstva. Podržel však jazyk svůj se značnou kulturou, která však sloučena byla s mravní zkázou a modlářstvím druhu nejnižšího, jaké dosud nalézají cestovatelé u surových národů severoasijských.

Nejméně pozornosti věnováno bylo písmu třetího druhu, jež nazýváno bylo babylonským; byloť obou prvých daleko složitější a nesnadnější a prospěchu valného z něho nebylo, poněvadž obsahovalo překlad textů perských. Když však později se do Evropy přinášely

[1]) Všechny známé jazyky dělí se ve čtyry třídy: jednoslabičné (čínský, siamský, anamský), které vyjadřují rozličné vztahy hlavně pořádkem slov, agglutinující (jazyky turánské: maďarský, mongolský, čudský a j.), u nichž se vyjadřuje vztah připínáním koncovek ku kořenu nezměněnému, flexivní čili ohýbací (semitské a arijské), jež nejen koncovky připínají, nýbrž i kořen stupňují aneb zmocňují, a konečně jazyky kombinující (na př. tybetský), jež jsou směsí dvou prvých.

celé řady klínových nápisů z Assyrie a Babylonie, a když shledáno, že písmo assyrské i babylonské totožno jest s tímto třetím, v nápisech perských: tu kladeno na ně více váhy než na obě prvá. První pokusil se je vyložiti z nápisů persepolských r. 1845. švédský učenec Löwenstern. Počal ovšem zase vlastními jmeny, která byla též označována svislým klínem, a zpozoroval, že v některých měly tytéž hlásky různé značky. Tak na př. hláska *r* v perském slově Auramazda měla v nápise babylonském na různých místech čtyry různé značky; z toho soudil, že písmo toto jest homofonní, t. j. že za tytéž hlásky může státi několik různých znamének. Poněvadž však mnoho materiálu po ruce neměl, neměla práce jeho jiného výsledku, než že určil znaky pro slovo rabu, veliký a že řeč jest semitská, příbuzná hebrejské a arabské.

S větším úspěchem pracoval slavný Botta, jenž napočítal v nápisech assyrských, které byl objevil a r. 1848. uveřejnil, přes 600 rozličných znamének, kterýž počet však novými objevy stále rostl. Písmo tedy nemohlo býti alfabetickým, jak se dosud podle analogie písma u ostatních semitských národů myslilo. Shledal dále, že táž slova přicházejíce na jiném místě jinak jsou psána, čímž domněnka o homofonních značkách zdála se býti potvrzena.

Že písmo assyrské bylo totožno s babylonským, bylo na první pohled zřejmo, Botta však ukázal, že i řeč obou národů jest táž; mělať některá slova, ovšem dosud nepřečtena, na konci táž znaménka, jaká nalezena byla v babylonském textu nápisů persepolských a behistanských, s kterýmiž později více se obíral, poněvadž mu skytaly větší opory, majíce při sobě známý již perský text. Přirovnávaje oba texty, zpozoroval často, že za celé slovo perské stojí v písmě babylonském jediné znaménko a to jej přesvědčilo, že písmo toto jest též z části pojmové čili ideografické. Určiv ideogramy některých slov, jako: král, země, národ, říše, mohl části nápisů vyložiti, nikoli však ještě přečísti.

Důležitý krok ku předu učiněn drem. Hincksem, jenž dokázal, že znaménka, která byla považována za homofonní, nevyznačují jednotlivých hlásek, nýbrž souhlásku s rozličnými samohláskami spojenou. Tak na př. šest různých značek nevyjadřuje jedinou hlásku *r*, jak se myslilo, nýbrž slabiky *ra, ri, ru, ar, ir, ur*. To lze snadno vysvětliti z uvedené již hypothése o vzniku písma slabičného. Byloť řečeno, že obraz, který dříve značil celé slovo, ponechán pouze na označení slabiky, jíž slovo začínalo. Aby se tedy vyznačily slabiky, na př. hlásky *r* se všemi samohláskami, bylo třeba najíti tolikéž slov slabikami těmito začínajících, a tudíž také tolikéž různých obrazů. Jako v písmě medském, tak i tu slabiky zavřené často opsány byly dvěma jednoduchými, na př. ra-am místo ram.

Když r. 1851. uveřejnil Rawlinson třetí text nápisu behistanského, pracováno s novým úsilím; než naskytla se překážka nová, která zdála se vyvraceti všechny dosavádní úspěchy. Shledáno totiž netoliko, že značky některé různé vyjadřují slabiky, nýbrž i slova

skládající se ze znamének foneticky již známých, čtena jsouce, smyslu nedávala. Tak na př. měly dvě značky znamenati slovo nebe, což zní semitsky sami, musily se však čísti ani. Jméno, které znamenati mělo Nabuchodonosor, četlo se Anpasadusis.

Tímto nezdarem mnozí rozmrzeni byvše ustali v další práci a studium písma babylonského omezilo se na pramalý počet pracovníkův, a snad by dosud bylo nerozřešeno, kdyby kleslá mysl zvláštní náhodou nebyla bývala vzpružena.

Sešli se totiž r. 1857. v Londýně čtyři nejslovutnější assyriologové Rawlinson, Hincks, Oppert a Talbot. I učinil jim ředitel britského musea návrh, aby každý zvláště pořídil překlad jistého nápisu a v určitý čas mu jej předložil.

Asi za měsíc na to byly překlady tyto ve slavnostní schůzi předčítány, a ejhle — překlad se v podstatných částech úplně shodoval. Tím pochybnosti o úplném zdaru zmizely a nový čilý ruch měl za následek, že do let sedmdesátých principy čtení písma tohoto v podstatných částech na jisto byly ustanoveny a nedlouho po tom napsána i grammatika řeči takto z hrobu povstalé.

Řeč tato byla, jak již zmíněno, semitská, příbuzná hebrejské, arabské i syrské a mluvilo se jí v obou světových říších mezi Eufratem a Tigridem. Bylať rodnou zemí Assyrů Babylonie, z níž přinesli si do nových sídel svých její vzdělanosť, která hlavně soustředěna byla v Borsippě, nejslavnější stanici hvězdářské, v Babelu, v Sippaře a Erechu. Místa ta měli Assyrové u veliké úctě, a když později zmohutněvše podmanili si původní svou vlasť, nejen jich ušetřili, ač toho jinde nečinívali, nýbrž i po jejich příkladu zakládali nové knihovny, jakož skvělým toho dokladem jest knihovna objevená Layardem v paláci Assurbanipalově.

Písmo assyrské jest již více vyvinuto než staré babylonské, které na mnoze zachovalo původní, často úplně hieroglyfický ráz.

Nebyli však Babyloňané vynálezci písma toho, byloť ono majetkem národa turánského z čeledi Chamitů či Kušitů, jenž nyní obecně se nazývá národem akkadským. Byl větví národa onoho, jenž v Medii přebýval a jehož písmo stávalo na druhém místě nápisů perských.

Že původní obyvatelé Babylonie byli Chamité, příbuzní Egypťanů, dosvědčuje Gen. 6, 8.: »Synové pak Chamovi: Kuš . . . Kuš pak zplodil Nimroda . . . I byl počátek jeho království Babel, Erech, Akkad a Chalne v zemi Šin'ar.«

Národ tento vytvořil si značnou kulturu a byl vynálezcem písma klínového, v němž napsáno jest mnoho knih, zvláště náboženských. Zdokonaleno bylo na písmo slabičné větví medskou, která se mohla vyvinovati poněkud samostatněji než babylonská, nad níž již v dobách prastarých vrch obdrželi Semité. Dvojí této národnosti chamitské a semitské byla podstatná část obyvatelstva babylonského, jež ve starých památkách klínových dělí se na Akkady

a Sumiry[1]). Dosud není zjištěno, byl-li národ akkadský původu turanského a sumirský semitského, či naopak; více však převládá mínění, že turanský národ jest, jenž Akkady se nazývá. Největšího rozkvětu dosáhl národ tento za krále Urbagasa v třetím tisícletí před Kristem, jenž první se nazývá králem dvou těch národů: sar Sumiri u Akkadi. Až dosud užíváno v životě veřejném akkadštiny, za Urbagasova syna Dungi poprvé objevují se též nápisy semitské, jež později zatlačily akkadštinu úplně. Ještě však dlouho čerpáno ze zdroje akkadské vzdělanosti a babylonské knihy náboženské, hvězdářské a zákonodárné jsou ponejvíce pouhé překlady z akkadštiny.

Vedle těchto dvou národů vyskytá se na nápisech z r. 900. před Kristem jméno národa Kaldi řečeného, u Židů כַּשְׂדִּים (Kasdim), jenž přebýval v jižní Babylonii a čím dále větší moci nabýval, až se v osmém století dostal ku vládě. Odtud v písmě sv. často země i národ babylonský chaldejskými se nazývají. Řeč Chaldeů, kteří vynikali zvláště magií a hvězdářstvím, stala se ponenáhlu řečí obecnou a stará řeč semitská v prvním století po Kristu vymřela a dochovala se nám pouze v zasypaných nápisech a knihovnách.

Knihovny tyto zvláště četny byly v Babylonii; některé čelnější jsme již uvedli. Vykládá se, že již okolo roku 1900. před Kristem král Sargina učinil sbírku písemností akkadských i semitských. V Assyrii byla první knihovna založena v devátém století př. Kr. králem Salmanassarem. Její spisy však byly hlavně opisy babylonských. Nástupcové Salmanassarovi pilně ji rozmnožovali a za Assurbanipala čili Sardanapala dosáhla největšího svého rozkvětu.

Knihovny chovány byly ve veliké úctě a nejstrašnější tresty svolávány s nebes na ty, kdož by spisy se odvážili zničiti nebo porušiti; tím jediné bylo možno, že po tolik století za tak četných bouří a převratů státní knihovny zachovány byly ve své celistvosti až do oné doby, kdy je rumy světu ukryly po věky.

Jednotlivé knihy sestaveny byly z tenkých, na obou stranách popsaných tabulek, z nichž každá měla na počátku koncová slova tabulky předcházející, jak to dosud nacházíme ve starých tištěných knihách. Každá kniha měla svůj název podle slov, jimiž počínala. Ty pak, které pojednávaly o též věci, tvořily zvláštní oddělení, v jehož čele stál rejstřík, v němž všechny knihy v něm obsažené byly zaznamenány. Vedle tabulek nalezeny v knihovnách též válce hlíněné, rovněž popsané. —

Než vraťme se opět k písmu samému. Jak již praveno, byli vynálezci jeho Akkadové. Bylo, jako vůbec písmo všech národů,

---

[1]) Lenormant dovozuje, že jméno Sumir jest totožným s hebrejským שִׁנְעָר. Zhusta se totiž v akkadštině zaměňují hlásky *ng* za *m*, tedy místo Sumir mohlo by se psáti též Sungir. Ježto v hebrejském Šin'âr jest ע hrdelnice, jest vskutku totožnosť jmen těch dosti pravděpodobna.

z počátku obrázkové, jak ukazují nejstarší nápisy babylonské. Později jsouc nástrojem klínové podoby do hlíny vytlačováno, pozbylo namnoze své původní podoby. Tím se stalo, že mnohé obrazy, původně různé, v klínové podobě úplně byly stejny, a tím se vysvětluje, že mnohé stejné značky nestejnou mají výslovnosť.

Semité, kteří Akkady si podmanili, přisvojili si s jejich vzdělaností i jejich písmo, zvláštním však způsobem. Přijali totiž jednotlivé značky, jež v akkadštině vyjadřovaly jisté pojmy, na označenou těchže pojmů, čtouce je v jazyku svém, užívali jich však zároveň jako slabik s původní akkadskou výslovností. Tak na př. jisté znaménko značilo v akkadštině pojem otce a vyslovovalo se at. Semité přijali je též na označení pojmu otce, čtouce je abu, užívali ho však též jako slabiky at, tak že pak týž obrázek četli buď abu, nebo at. Podobně akkadský znak pro pojem boha vyslovovali buď ilu nebo an atd. Mohou se tedy jednotlivé značky v semitské řeči čísti buď ideograficky, t. j. jako pojem jimi označený, nebo jako slabiky s výslovností akkadskou. Tak na př. jméno Nabuchodonosor čteno dle slabik zní An - pa - sa - du - sis, ideograficky čteno Na - bu - ku - dur - usur.

Tím lze snadno vysvětliti veliké obtíže, jež se naskytovaly učencům, kdy řešili písmo babylonské, zvláště uvažíme-li, že obého řečeného způsobu se užívá beze všeho pravidla a že často i v jednom slově jeden i druhý přichází.

Obtíže této byli si písaři též dobře vědomi, proto hleděli si dvojím způsobem ulehčiti. Přidávali totiž ku znakům, které různé pojmy vyjadřovaly, koncovou slabiku onoho, který měl býti vyjádřen. Tak na př. jest jisté znaménko, které může znamenati: slunce = samsi, den = jumu a záře = sadu. Má-li se čísti samsi, přidána jest k němu slabika *si*, při jumu přidáno *mu*, při sadu *du* a p.

Vedle toho pořízeny byly slovníky, v nichž udána slabiková a pojmová výslovnosť jednotlivých znaků. Důležitá tato pomůcka nalezena byla v knihovně Assurbanopalově a jen pomocí její bylo možno čtení písma klínového přivésti k žádoucímu konci. Nyní již veliká část textů jest přeložena a před našima očima stojí starý národ babylonský i assyrský po několika tisícletích, jakoby znovu ožil.

Nejstarší literatura babylonská skládá se, jak již naznačeno, ze spisův akkadských. Část jich jest přeložena do semitštiny; ostatek nepřeložený jest nyní též skoro úplně vyložen, oč hlavní mají zásluhu Lenormant a Haupt.

Že Assyrové i Babyloňané písmo toto tak složité a nesnadné podrželi, ač užívati mohli jednoduchého a srozumitelného písma fenického, jest asi příčinou zvyk a veliká vážnosť, již chovali ku staré akkadské literatuře.

Podobný zjev, jako s přijetím písma akkadského byl ukázán, dosud se vyskytá u Japonců, kteří písmo své přijali od Číňanův. Obrázky písma čínského slouží jim k naznačení těchže pojmů, které

se jimi v čínštině vyjadřují, zároveň však jich užívají za slabiky, jimiž se čtou obrázky po čínsku. —

Objevy mesopotamské a zvláště rozluštění starého písma klínového jest událostí světodějnou. Jsouť spisy jím sepsané písemnými památkami nejstarších kulturních národů. Jaké pole otvírá se tu historii, jež ve slavných dějinách velikých útvarů státních mezi Eufratem a Tigridem vykládati mohla jen kusé, neurčité zprávy, nyní však čerpati může z nesčetných původních pramenů, ba i spatřiti může v kameni vytesané ony vládce, již po dlouhé věky řídili osudy národův asijských. Co tu zajímavého z mythologie, hvězdářství, zeměpisu, přírodopisu, z umění stavitelského a sochařského, ze života náboženského, společenského i soukromého, o čemž dosud pramálo bylo známo!

Zvláště vděčnou práci má jazykozpytec, jemuž tu objeveny nové poklady slovesné, jež dávno sice již v ústech lidu dohlaholily, za to však jsou tím původnější, obraznější a lahodnější, jsouce nám jakoby dávným vzkazem lidstva z doby jeho mládí, z krajin oněch, kde stávala kdysi naše kolébka!

Než největší prospěch z výzkumů mesopotamských má biblí svatá. Bylyť osudy národa israelského těsně spojeny s osudy dvou těch říší eufratských. Pocházel zajisté Abraham, praotec národa vyvoleného, ze země babylonské, a když potomstvo jeho v Egyptě zmohutnivši v zemi zaslíbené se usadilo, tu přečasto stýkalo se s Babyloňany i Assyry, s nimiž mělo týž jazyk, tytéž mravy a obyčeje, jediné náboženství jiné, nekonečně vznešenější. Když pak národ israelský se rozštěpil ve dvojí království, tu zasáhli předně Assyrové mocnou rukou v jeho osudy. Modloslužebné království deseti kmenův upadlo v ruce jejich a nešťastný národ z veliké části odvlečen do daleké ciziny. Episodu ze života jejich neutěšeného líčí nám kniha Tobiášova.

Než za nedlouho splnily se hrozby, které Hospodin hlásal ústy proroka Nahuma a r. 606. př. Kr. bylo pustým životem na smrť sesláblé Ninive, před nímž třásli se všichni národové asijští, ohněm spáleno a z kořene vyvráceno, a od té doby zmizelo z dějin světových. Trosky jeho věrně připomínají slova proroka Sofoniáše (2, 13. 15.): »A vztáhne (Hospodin) ruku svou na půlnoc a zhubí assyrského a položí Krásné (Ninive) v pustinu a bezcestí a jako poušť . . . . Toť jest město slavné, přebývající v důvěrnosti, kteréž říkalo v srdci svém: Jáť jsem a kromě mne není jiného více! Kterak učiněno jest pouští a odpočinkem líté zvěři?« Výmluvný to obraz soudů Božích!

V dědictví assyrské uvázala se nově vzniklá říše babylonská, s ním však přijala též mnoho chyb padlé sokyně. Králové její mečem podmanili si okolní národy a porobené odváděli z vlasti, aby jimi rozmnožili poddané své říše. Osud ten stihl i království judské, jehož obyvatele odvedl Nabuchodonosor do Babylonie,

zpustošiv chrám i město svaté. Smutný osud vyhnanců vyznívá ze tklivého žalmu 136.: »U řek babylonských tam jsme sedali a plakávali, když jsme vzpomínali na Sion. Na vrbí uprostřed něho (panství babylonského) zavěsili jsme harfy své . . .«

Obšírněji píše o tom kniha Ezechielova, Danielova a Estheřina. Se vzrostem říše babylonské rostla též mravní zkáza, která způsobila její pád, jejž připravili jí Peršané oné noci, kdy mstící ruka Hospodinova psala bezbožnému Baltazarovi osudné »mene, thekel, ufarsin.« Babylon sice ještě tenkráte nebyl zničen jako Ninive, ale stará jeho sláva se více nevrátila. Paláce a chrámy jeho pustly a město toto, ozdoba Chaldeův (Is. 13, 19.), kleslo v ssutiny.

Tak oba největší nepřátelé národa vyvoleného zmizeli s povrchu zemského, zřejmě ukazujíce pravdu slibu Hospodinova Abramovi: »Dobrořečiti budu dobrořečícím tobě a zlořečiti zlořečícím tobě.«

I ostatní kvetoucí města mesopotamská, o nichž v písmě sv. zmínka se děje, zanikla beze stopy v dávných dobách. —

Jest tedy zřejmo, jak ze společného původu, tak z častého styku, že dějiny a názory náboženské národů mesopotamských nejvíce přispěti mohou k objasnění a doplnění zpráv biblických. A proto věčná Prozřetelnosť způsobila právě nyní, kdy nevěrecký rationalismus pravdu zjevenou za báje vyhlašuje, že povstali z tisícletých hrobů svých nesčetní svědkové, aby vydali svědectví věčné pravdě Boží . . . A věru od té doby, co první světlo vniklo v tajemné runy assyrské, slavila bible sv. triumf za triumfem, a ni největší odpůrce neodváží se nyní říci, že by zprávy biblické byly smyšlénkou bez historického podkladu.

Nemám nyní v úmyslu zmiňovati se o tom, jak nápadně se shodují nalezené zprávy s biblickými, o tom zmíním se s pomocí Boží někdy jindy, nyní jen tolik poznamenávám, že celé prozjevení, jež vypisuje se v prvních kapitolách Genese, celé téměř obsaženo jest v pověstech assyrských a babylonských, tak že tvoří jakousi chaldejskou Genesi, jejíž veliká část (zvláště o potopě) vypsána jest v eposu o národním hrdině Izdubarovi (Nimrodovi), králi Erechu. Ovšem jest rozdíl ten, že tu vše pojímáno se stanoviska polytheismu, kdežto u Hebreů jediná svrchovaná bytosť řídí osudy všehomíra.

Podobně knihy, jež jednají o styku obou národů s Israelity, nabývají jasného světla a neurčitá slova a rozmanité výrazy dříve nesrozumitelné nyní jsou objasněny a vyloženy.

Tak podivných cest užila Prozřetelnosť, aby lidstvu dokázala, že slovo zjevené potrvá na věky. — — —

Vzhůru srdce!

Ne ruce v klín a zmalátněle hlavu
ve dlaně složiť chcem a nečinně
se dívať jen, jak rodnou ryje půdu
ve zlaté hrot nám zloby otčině,
než proti hrotu nastaviti vezdy
jsme odhodláni i svá prsa vlastní,
my v píli spasné, neúmorné práci
chcem žíti jen a v pravdě býti šťastni.
Vzhůru srdce!

Ta srdce mladá, jež nám mocně buší
pod hrudí naší, svatý plní žár,
nadšení vroucí, zápal, vznět a láska
v nich plápolají — nebe skvoucí dar —,
ty sílu rodí, jíž nám z duší věru
ni stáří pozdní nikdy nevyhladí, ...
a vše to vždycky s jasem v oku zářném
chcem nésti v oběť pravdě svaté rádi.
Vzhůru srdce!

Jsme syny víry, jež nám duši hřeje
a kroky řídí k spasným výšinám,
jež v srdci zkvétá nadějí i láskou
a mysl hrouží v zářný vědy chrám;
a za tu víru, údělem již samo
nám dalo božství, po své žití celé
my s celým chceme zápasiti světem
a mraky jejím pudiť jasem stmělé.
Vzhůru srdce!

Jsme syny lidu, a s tím lidem svatá
nás pojí pouta, srdcí víže hlas,
jsme tělo jedno, a krev jedna věru,
jež v lidu proudí, pění se i v nás,
když kdo ta srdce, která žijí lásce,
otravným jedem, slovem lživým pojí;
oj, proti těm my, jako děti zdatné,
s zápalem svatým vezdy stanem v boji.
Vzhůru srdce!

Jsme syny reků, kteří za svou víru,
vlasť, mluvu, národ po staletí krev
svou lili rádi, kteří statky dali
i životy své srdcí na pozev;

a činy jejich naším vezdy vzorem!
Nuž, dle nich stále žíť i jednať budem,
my těch svých práv a povinností svatých
ni v chvíli slední ještě nezabudem.
Vzhůru srdce!

Josef Tumpach.

O spojujícím účinku sv. přijímání.[1])

Napsal Jan Nitče.

„Kdo jí mé tělo a pije mou krev,
ve mně zůstává a já v něm. *(Jan 6, 57.)*

Účinky sv. přijímání — — zajisté to vznešený předmět, aby o něm každý věřící křesťan, zvláště však katolický kněz, přemýšlel a rozjímal. A vskutku nadšení učenci křesťanští všech věků vynaložili všecky síly své, aby důstojně pojednali o účincích této nejsvětější Svátosti, v níž všechen život a nábožnosť jako v ohnisku se soustřeďují. Vždyť jesti to dědictví nejdražší, které Kristus Pán své církvi pozůstavil! Přijímámeť ve Svátosti té nejvýtečnější dar Boží, ba samého původce a zdroj veškerého dobra, Boha Syna, Ježíše Krista. Milostí, které nám přijímání těla a krve Páně poskytuje, nemůžeme ani sečísti, ani slovy dostatečně objasniti, jak učí katechismus římský. —

Chceme zde jen pojednati zkrátka o prvém účinku sv. přijímání, totiž o spojujícím. —

O realním spojení s Ježíšem Kristem ve sv. přijímání.

„Huius mysteriis, qui dignus fercula sumit,
Vinclo cum Christo iunctus amoris erit."
Florale Pœseos Christianæ.

Realní spojení člověka s Bohem udává se již v předchozích svátostech, jako ve sv. křtu, biřmování, údělem a rozmnožením milosti posvěcující. A v tomto smysle lze nazvati křest druhem přijímání, jeho anticipací a počátkem. Sv. Tomáš praví velmi vhodně: »Babtismus ordinatur ad Eucharistiam.« Avšak spojení eucharistické jest mnohem hlubší, podstatnější, užší, všestranější, než pouhé svátostní, jakéž se stává na př. na křtu sv. Neboť počátek není nikdy koncem, aniž východiště cílem. Pročež také formy a proporce svátostní milosti udělené na křtu sv. vždy nevystačí pro eucharistii.

---

[1]) Prameny: S. Thom. Aquin. tomus 23.
Haimbucher, die hl. Kommunion.
Dr. J. H. Oswald, die dogmatische Lehre von den hl. Sakramenten.
Dr. Georg Patiss das Leben des Gottmenschen Jesus Christus.
R. Riedel. Kreislauf des Lebens a mn. j.

Narážíme totiž na cos svrchovaného, na jakési »ultra,« zbytek nevypočítatelný. Nuže popatřme tedy blíže na toto realní spojení.

Podle zásady: »contraria juxta se posita, magis illucescunt,« chceme napřed pojednati, jaké to spojení není, z čehož pak nezbytně vyplyne, jaké jest.

A) Jaké není?

1. Spojení realní není formální, »unio formalis,« jakoby totiž božská nebo lidská přirozenosť se porušila, nebo snad úplně zmizela; 2. podobně není takové, jakoby eucharistický Kristus pod způsobami chleba a vína přítomný v takovém s námi byl styku, že by byl podoben rozmanitým změnám ve smysle kafarnaitismu, jako jsou, připodobnění, rozkouskování; 3 není také spojení to podstatné, »unio hypostatica,« tak že by buď podstata Boha-člověka, nebo podstata osoby, Tělo Páně přijímající, zmizela; to bylo by úplně pantheistické.

B) Jaké jest?

1. Sněm trid. v sez. XIII. kan. I. dí: »Jestliže by kdo upíral, že v nejsv. Svátosti oltářní obsahuje se opravdově (vere), věcně (realiter) a podstatně (substantialiter) tělo a krev zároveň s duší a božstvím P. N. J. Kr. a tudíž celý Kristus, alébrž řekl by, pouze že jest v ní jako ve znamení nebo podobě nebo síle: vyobcován budiž.« Poněvadž tedy podle těchto slov sněmu trid. Ježíš Kristus vere, realiter et substantialiter jest přítomen ve sv. Eucharistii, přijímáme též věcně, opravdově a podstatně Krista pod způsobami chleba a vína přítomného, a tedy se realně s ním spojujeme. Z toho plyne i nezbytný důsled, že spojení vírou, jak tomu učil Luther (unio per fidem et affectum) přímo odporuje učení o realní přítomnosti. 2. Jest pak toto spojení i proto realní, poněvadž Kristus s námi fysicky spojen jest, a sice přímo — způsobami chleba a vína. 3. Jest pravdě podobno a možno, že Bůh-člověk ve způsobách přítomný po přijetí též vykonává úkony života lidského; tedy s okolním světem zevním fysicky jest spojen; i v tomto smysle lze to spojení jmenovati realním.

Realní to spojení lze snadno dokázati z Písma sv. a ze sv. Otců, jichž všeobecná nauka asi tato jest: »Jako druhá božská osoba, λόγος, v čase s lidskou se spojila přirozeností; anebo jako dva kousky vosku na ohni se sloučí při téže substanci; anebo jako květinky ssají teplý paprsek sluneční póry a žilkami, podobně spojujeme se i my s Kristem Ježíšem ve sv. přijímání, tvoříce »jedno« tělo s ním, ovšem mutatis mutandis, jelikož totiž eucharistické spojení jest jen nápodobením hypostatického. Jako totiž v pravdě druhá božská osoba při vtělení přirozenosť lidskou na Se vzala a v Bohu-člověku dvě přirozenosti spojila, taktéž v pravdě, realně ten, jenž přijímá celého Krista do svého těla, přijímá Boha-člověka s tělem i krví; při tom však nepřestává býti člověkem, ale jest všechen proniknut, proměněn přítomností zářícího Boha. O povaze tohoto eucharistického spojení nelze si utvořiti adaequátního pojmu

— jestiť nevyzpytatelné, jako tajemství o přítomnosti Krista v eucharistii. Jest zázrakem lásky a Bůh působí v tom spojení více, nežli jsme s to, bychom pochopili; jest v oboru ducha ethické, v oboru přírody kontaktně — přechodné; přece však tvoří přechodní stupeň mezi životem milosti a mezi přímým nazíráním na Boha.

Nuže, pojednejme již obšírněji o tom, jaké toto realní spojení jest.

1. Jest duchovní: Bůh-člověk totiž přítomen jest pod způsobami chleba a vína po způsobu čirých duchů, t. j. secundum quantitatem virtualem seu per contactum virtutis (s. Thom.), t. j. ani se nedotýká místa, ani nebývá dotýkán, nýbrž účinkuje působící svou mocí.

2. Jest podstatné, ovšem jen v nepravém slova významu podle dogmatu jest podstata těla Kristova přítomna v konsekrovaných způsobách, a tuto především přijímá substance, čili podstata našeho těla; neboť duše a božství Kristovo jsou ve svátosti přítomny jen ex reali concomitantia. Proto účinkuje podstata těla Kristova popředně na podstatu naší duše; odtud mnozí sv. Otcové vyrozumívají slovy »ἄρτος ἐπιούσιος« (chléb vezdejší) v Otčenáši sv. eucharistii.

3. Jest tělesné čili hmotné, poněvadž tělo Kristovo pod způsobami přítomné se stýká s jistými částmi tělesnými přijímatelovými a též za tou příčinou, poněvadž se udává viditelnými, hmotnými způsobami. Proto lze mluviti také o fysickém čili přirozeném způsobu spojení.

4. Jest i mysticko-mravní, čili svátostně-mystické, poněvadž povaha jeho vždy a vždy zůstane tajemstvím, a poněvadž se vztahuje na mravní život člověka.

Toto spojení s Kristem ve sv. přijímání jest ex opere operato svátostně účinné u všech těch, kdo přijímají svátosť nejen zevně, věcně, nýbrž i platně, svátostně. Pravda ta vysvítá již z podstaty eucharistie, z Písma sv., a z podání. A sněm trid. nazývá na prvém místě Svátosť oltářní »spiritualis animarum cibus,« pokrm duše, který na duši působí, jako hmotný pokrm na tělo. Avšak pokrm hmotný se promění požíváním v podstatu těla lidského, eucharistický pak pokrm jest nezměnitelný, nezrušitelný, živý pokrm. Neproměňuje se Kristus v nás, nýbrž naopak On — pokrm — přijímá nás v jistém vzhledě v sebe, tak asi jako se planý štěp proměňuje v sazenici.

Vidíme tedy, že jen způsoby, nikoli však Kristus sám se mnohým rozděluje; ba právě naopak, On shromážďuje přijímatele svého těla v údy jednoho těla, jehož hlavou sám jest. A toto tělo božské Spasitelovo sděluje se s námi o své vlastnosti, vkládajíc do našeho těla símě nesmrtelnosti, jak praví Lexius (Patiss p. 321.). Jelikož chléb eucharistický po způsobu hmotného duši naši živí, jako mana na poušti lid israelský, a též člověka obveseluje, sílí a jaksi v sebe proměňuje, můžeme nazvati svátostně užitečné přijímání předjímáním budoucí slávy, která záleží v ustavičném nazírání na Boha a rozkošném jeho požívání. Již milosť posvěcující poskytuje účastenství na Boží přirozenosti »consortium divinae naturae,« tím více však sv. přijímání, které pozůstává v podstatném spojení s oslavenou

podstatou těla Kristova a »per concomitantiam« i podstatou duše a samé osoby Spasitelovy. Toto spojení eucharistické »unio eucharistica« jest takto jaksi střediskem mezi tak zvaným spojením milostí, »unio gratiosa,« a nazíráním na Boha »unio intuitiva,« tak jako jest mezi počátkem a ukončením pokračování a mezi poupětem a ovocem květ.

Jiný účinek Svátosti oltářní jest slasť duševní, jak to vyznačují výrazy latinské: »dulcedo mentis, exaltatio cordis, deliciae spirituales, delectatio spiritualis.« Jeví se v tom zajisté nejvyšší moudrosť Boží, že Stvořitel připojil s požíváním každého pokrmu pocit blažený, smyslný. Ačkoliv tento pocit mnohá pokušení a výstřednosti vzbuzuje, přece bez něho a jeho protivy, muky hladové, stali by se tak mnozí lidé buďto z lehkomyslnosti a zapomenutí, buďto z přesycení předcházejícího života sebevrahy. I při přijímání Svátosti oltářní pociťujeme jakousi slasť, avšak mnohem vznešenější a velebnější, ano nadpozemskou. Jest to uvnitřní pocit radosti a pokoje v duši křesťana po vhodném přijetí nejsv. Svátosti oltářní, působící i na tělo. Arciť útěcha ona neobjevuje se u každého z rozličných důvodů (známých i neznámých); avšak proto přece lze ji vždy míti za účinek svátostní. Neboť jestiť to v úradcích nevyzpytatelných vyššího řízení duší, že Bůh zkouší věrnosť duše i nevolí, nechutí, vypráhlostí a lhostejností.

Rozkoš duševní, jež vyplývá z hodného přijímání Těla Páně, jest vzhledem ku své povaze dvojí: neboť jako hmotný pokrm působí dvojí útěchu, 1. že chutná (gustus = příjemný pocit na smysly okoušející), 2. že sílí, t. j. milý dojem po ukojení hladu, podobně i eucharistický pokrm. Je-li eucharistie pokrm duše — a tím zajisté jest — pak má též za následek tuto dvojnásobnou rozkoš.

I. Jest chutným pokrmem pro smysly duševní, »cibus sapidus,« pro přítomnosť a blízkosť milovaného Pána Ježíše, ženicha duší čistých. Zde platí slova žalmu: »Calix tuus inebrians, quam praeclarus est!« Zbožná slza Bohu oddaných duší u stolu Páně jest svědkyní vnitřní té rozkoše.

II. Sv. Eucharistie ukojuje hlad duševní. Neboť duše lační, žízní a baží po nejužším spojení s Kristem Pánem. Přijímání těla a krve Krista Pána kojí a hasí tento neukojitelný hlad a žízeň neuhasitelnou; neboť jen ve spojení s Bohem srdce lidské pokojně odpočívá. »Inquietum est cor meum, donec requiescat in Te, Domine,« praví sv. Augustin. Tato chuť duševní se nikdy nezoškliví, nasycení se nikdy neomrzí, ba čím větší uspokojení, tím větší i touha. Jako o povaze rozkoší nebeských, lze i zde užiti slov:

„Avidi et semper pleni quod habent desiderant,
Non satietas fastidit, neque fames cruciat;
Inhiantes semper edunt et edentes inhiant.“

Jest nám nyní jednati o tom, kterak spojení s Kristem ve sv. přijímání může býti i záhubné a svátostně neužitečné?

Učení církve jest, že člověk, obtížený hříchem smrtelným, přijímá sice Tělo Páně skutečně a svátostně, avšak také jen

svátostně, a tož neužitečně a záhubně. Záhuba ta jest dvojí: 1. na duši; 2. na těle.

Nehodné přijímání jest největším proti Bohu proviněním, ano mívá v zápětí těžký trest a vinu, jest hříchem proti Osobě samého Boha realně přítomného; takový přijímá jen stín svátosti, ač i v něm Kristus jest přítomen. Poněvadž totiž eucharistie jest svátostí přirozenou, má vplyv sama v sobě a přímo i na tělesnou stránku člověkovu; proto účinkuje nehodné přijímání i na život tělesný. Sem vztáhnouti lze slova sv. Pavla (I. Kor. 11, 30.): »Neboť kdo jí a pije nehodně, odsouzení sobě jí a pije, jelikož nerozsuzuje Těla Páně. Proto jsou mezi námi mnozí nemocní a mdlí, a mnozí umírají.« Tedy nemoc, jakou Korinťané byli stiženi, připisuje se výslovně nehodnému přijímání.

Ptáme-li se však, kdy se to realní sjednocení děje, tu zdá se býti nejpřirozenějším, že ihned, jakmile se sv. hostie položí na jazyk. Proto se Kristus realně spojil s osobou již již umírající, ač jí sv. hostie z úst vzíti se musila dle předpisu, aby se svátosť nezneuctila.

Realní spojení trvá najisto potud, pokud podoby jsou přítomny, svátostně—mystické potud, pokud trvá habituální milosť svátostní.

Na otázku, kdy se objeví účinky sv. přijímání, odpovídá větší. část theologův na základě mnohých míst z písma sv., že okamžitě, »unico ictu« ex opere operato. Rozmnožují-li se pak milosti i na dále, pokud způsoby nejsou porušeny, děje se to »ex opere operantis.«

Míra milostí řídí se podle hodnosti a rozpolohy přijímatelovy.

Namítá se otázka, jaký poměr jest tajemství eucharistického spojení: 1. ku tajemství nejsv. Trojice, 2. ku vtělení Boha-člověka jako účinkující příčině, a 3. k tajemství našeho ospravedlnění jakožto příčině účelné? —

I. Poměr k nejsv. Trojici, a sice *a*) ke Kristu Pánu: Ke Kristu Pánu vstupujeme v tento vztah: Sv. přijímání jest především skutečné a všeobecné pokračování vtělení Kristova. Jako totiž vtělením Bůh přijal na Sebe člověčenství, tak člověk přijímá v jistém smysle ve sv. přijímání božství v sebe tím, že Bůh tělo, které na Se vzal při vtělení, jednotlivci opět jakožto božsko-lidské podává, aby nikoli jako člověk mezi námi, nýbrž jakožto oslavený Bůh-člověk v nás přebýval, aby se v nás vtělil, naši přirozenosť v jednotu své přirozenosti — avšak beze změny — přijal, a takto člověka deifikoval a tím uskutečnil nejvyšší cíl Svého vtělení. — Tím se stáváme v nejplnějším slova významu dítkami Božími, byvše úžeji a pevněji spojeni s Kristem a Bohem, než vtělením slova vůbec a sv. křtem a milostí ospravedlnění zvlášť. Avšak sv. přijímáním vstupujeme u vztah též *b*) k Bohu Otci v jeho jednorozeném, pravém Synu, svém prostředníku povýtečně, jako živí údové na těle Ježíše Krista. Patiss (str. 357.) praví velmi vhodně: »V nejsv. Svátosti dává nám Kristus Pán své nejsv. tělo a krev za pokrm a nápoj,

s nimiž nerozlučně i božství souvisí; jako však Syn podle těla v nás jest a Otec podle božské přirozenosti v Synu jest, jsme i skrze Syna i s Otcem spojeni.« A Bůh Otec rozšiřuje právě pro toto eucharistické spojení své otcovství v plném svém milostném obsahu na nás všechny, jako je rozšířil na člověčenství Kristovo. *c)* Vztah k Duchu sv. bývá sice započat již ve křtu sv., kde účastni býváme Ducha sv. darem, ratione doni.

Avšak sv. přijímáním účastni býváme božské přirozenosti způsobem tvoru pozemskému na nejvýše možným. Duch sv. v nás přebývá, v nás — údech těla Kristova — Synech Božích — s nejhojnějšími milostmi. Proto sv. eucharistie jest též nejrealnějším a nejdokonalejším sesláním Ducha sv. (missio Spiritus Sancti).

Pravdu tu dokazuje již jméno »Eucharistia«; t. j. dobrý dar, dar per eminentiam, pocházející od Ducha sv. jakožto dar od »donum per excellentiam.« Též to dokazuje dále starý zvyk, uschovávati nejsv. hostii v holubici — symbolu Ducha sv. — (peristerion), čímž se zobrazuje Duch sv. jakožto odevzdatel a původce onoho dobrého daru (εὐχαριστία).

To dokazují i sv. Otcové, pravíce, že ssajeme téměř Ducha sv. z prsou eucharistického těla Kristova, které jím jest naplněno, čili ze srdce Kristova, z něhož Duch sv. pochází. (Protož »Pie Pellicane« v »Adoro Te.«) A jako krev do všech žil těla proudí, tak Duch sv. přechází do všech údů našich podstatně s Kristem ve sv. přijímání spojených. A právě proto sv. Eucharistie uzavírá tajemství zjevení nejsv. Trojice a tvoří opět návrat božského processu zjevování k němu samému (jak o té věci velmi krásně pojednává Riedel v »Kreislauf des Lebens«).

II. Pojednavše o poměru tajemství eucharistického spojení: 1. k tajemství nejsv. Trojice, 2. ku vtělení Krista Pána, objasněme ještě stručně vztah tajemství tohoto k ospravedlnění našemu.

Ospravedlnění, t. j. tajemné zasnoubení duše s Bohem, není ukončeno tajemstvím Boží milosti. Sv. přijímání jest pokračováním a obnovením tohoto tajuplného zasnoubení člověka s Bohem. Avšak zde na zemi stává se těsnějším a užším ve sv. přijímání a dochází dovršení teprve na věčnosti v tajemství oslavení.

Význam eucharistického spojení pro společnosť.

Eucharistické spojení má dvojí význam společenský: *a)* jednak spojuje všecky pravověrné věřící s Kristem; *b)* jednak pak navzájem tyto věřící mezi sebou.

Sv. přijímáním nejen jednotlivec, nýbrž všichni věřící, kteří tělo Kristovo jedí a krev jeho pijí, stávají se »jedním tělem s Kristem,« údy jednoho těla, jehož hlavou jest Kristus. Písmo sv. a sv. Otcové dokazují to na mnohých místech. Sv. Tomáš Aquin. (s. th. III. q. 71. a. 1.) dí: »My všickni, majíce účastenství a podíl na jednom chlebě, tvoříme jedno tělo, právě jako chléb namlený ze mnoha

zrnek obilních a víno vytlačené z mnoha hroznů, konsekrací se stávají tělem a krví Krista Pána.« Sv. Augustin, pokračuje v tomto krásném obraze, dí: »Rozemlené obilí znamená symbolicky pokání a skroušené srdce, jež má předcházeti před sv. přijímáním, přilití vody do mouky značí symbolicky křest, pečení pak těsta v peci znamená biřmování, konsekrace chleba a přijímání eucharistie jest pak ukončení spojení s Kristem, započatého křtem a upevněného biřmováním.«

Jsouce těsně spojeni s Kristem, stáváme se účastni nejužšího obcování s celou viditelnou a neviditelnou církví. Jesti sv. přijímání věru hostina lásky v pravém a plném slova významu; je středištěm všech nábožných spolkův a bratrstev. Theologové je přirovnávají svatební hostině královské, kteréž účastni bývají chudí a slabí; neb u stolu Páně již mizí pozemský rozdíl různých stavův a tříd člověčenstva, což jest předjímáním jakýmsi nebeského vyrovnání všech.

Než sv. přijímání neúčinkuje pouze na společnosť jednotlivou, nýbrž má blahý vplyv u veškerý život katolický.

Srovnáme-li pohanstvo s křesťanstvím, jest nám nezbytně vyznati, že v křesťanství vládne všude jakýsi nádech svižnosti, enthusiasmu, blouznění, ovšem ve smysle nejšlechetnějším. A odkud tento zjev si vysvětliti, ne-li z dalekosáhlých účinků sv. přijímání? — Uveďme si na př. na mysl plápol křesťanské lásky, »caritas« po výtce ve službě bližního! — Láska křesťanská nedává jen co má, nýbrž co jest, sama sebe. Tyto výjevy lásky v církvi katolické jsou jen lidskou ozvěnou a odpovědí na obětavosť a lásku našeho Spasitele, Ježíše Krista, který ve sv. přijímání nejen to rozdává, co má, své milosti a dobra spásy, nýbrž to co jest, sebe sama, své přesvaté tělo a krev.

Pozorujme dále blahé účinky evandělických rad; neb i tyto souvisí těsně se sv. přijímáním. To dokazují dějiny i zkušenosť, že takový heroismus mravní dokonalosti se nenalézá, leč v církvi katolické, poněvadž pouze církev katolická může se honositi a vykázati sv. eucharistií. Též rozum tomu nasvědčuje. Jako totiž se strany Boží eucharistie jest to »ultra« milosti, tak jest se strany člověkovy zachovávání evandělických rad »ultra« plnění zákonů, — ethický korrelát k dogmatickým návěstem.

Či lze mysliti, že by panenství, nejkrásnější zajisté květ života křesťanského, bylo myslitelno bez sv. přijímání? — Zajisté nikoliv; ano máme za to, že duše, svobodné chudobě, panické čistotě a naprosté poslušnosti zasvěcené, nejhojnější docházejí náhrady právě ve sv. přijímání, a to častém a hodném, za všecky ty statky pozemské, jimiž mohly oplývati, rozkoše, v nichž se denně mohly kochati, a svobodu tohoto života. Zajisté jen sv. eucharistie jest s to, aby způsobila takovou oslavu a téměř zduševnění přírody a přirozených pudů. —

Msgr. Dr. Matěj Procházka.

Dvacetileté trvání »Musea« bohosloveckého jesti zajisté neposledním památníkem požehnané, všestranné činnosti vys. důst. p. dra. M. Procházky. Dlouhá již léta s pílí obětavou pročítá a posuzuje literární práce duchovenské omladiny, kde moha pomáhá otcovskou radou a přátelskými pokyny, mladistvé síly vede, řídí, povzbuzuje, jsa tak živým strážcem hesla Sušilova, jež jest vůdčí hvězdou společné práce bohoslovectva česko-moravského. —

Kéž jen Bůh zachová velezasloužilého Nestora spisovatelů moravských na mnohá, mnohá ještě léta církvi a vlasti, jimž zasvětil síly své veškery! —

O původu jazyka.

Napsal Č. J. Ševčík.

(Ostatek.)

Nežli si o Kaulenově hypothési učiníme závěrečný úsudek, věnujme sluchu i jeho odpůrcům. Poněvadž tito stojí na stanovisku zcela jiném (totiž darvinistickém), bylo jisto již napřed, že Kaulen u nich narazí na tuhý odpor. A skutečně se proti Kaulenovi ozval učený jazykozpytec Fr. Pott a odpověděl mu dle prof. Kaprasa »tak řízným způsobem, že na dobro vyvráceno jest domnění, jako by vědecké závěry bylo lze tvořiti z návěstí mythologických« (!). — My držme se jen těch »mythologických návěstí,« které přes tu svou mythologii přece jen stokrát více jsou odůvodněny než celý »vědecký« darvinismus: přece však poslyšme i jejich hlasu, jenž přes to nevěrecké stanovisko v něčem může míti pravdu. Podáváme zde tedy čtenářům na uváženou Šerclovy rozklady o symbolice hlásek, na níž, jak jsme viděli, budoval Kaulen celou svou hypothési.

Šercl uznává, že hlásky mohou míti symbolický význam; neboť jazyk sám jest prý ven a ven rázu symbolického, a to i ve slovech abstraktních, poněvadž ta měla kdysi též obsah konkretní. Slovné kořeny nebyly prý než reflexivní zvuky, v nichž se obrážel nějaký dojem duševní, proto nemohly býti bez významu; první člověk tedy netvořil jmén beze všelikého vzhledu na své pocity a názory. Sluší též uvážiti, že hlásky mají rozhodně ráz onomatopoie přímé i nepřímé, t. j. že jimi lze napodobiti poněkud zvuky přírody, a když ne to, tož aspoň možno jimi vzbuditi v člověku podobný dojem, jako v něm budí předmět zrakem nebo smyslem jiným. Proč by tedy první lidé nebyli užili takých onomatopoických slov, zvláště když slovům takovým každý snadno porozuměl, kdežto těžko bylo rozuměti slovům s představou nijak nesouvislým? Hlásek mohli lidé užívati k symbolům tím snadněji, ježto se v nich skutečně skrývají příkré protivy. Tak souhlásky jsou pevnějším živlem jazyka, jsou jako jeho tělem, kdežto jemnější a pohyblivější samohlásky mohli bychom nazvati jeho duší. Také jest značný rozdíl mezi samohláskami temnými a jasnými (*o, u* — *a, e, i*), a mezi souhláskami tvrdými a měkkými. Ale jaký asi význam přísluší jednotlivým hláskám, to na nejvýše cítíme. Tak nelze a priori pomoci symboliky určiti prvotní význam kořennových útvarů, k tomu dospějeme toliko historicko-srovnávací methodou, a to ještě jen s obmezenou jistotou. Proto prý dlužno ozvati se proti těm, kteří připisujíce hláskám symboliku absolutní, dopouštějí se všelikých přenáhleností, jako když na příklad hlásají, že souhlásky se více vztahují k rozumu, samohlásky k citům. Ovšem lze prý na doklad toho stavěti naproti francině — vlaštinu a naproti germánským jazykům — slovanské, ale pak prý také třeba srovnati libozvukou

řeč vzdělaných Kafrů s hrozným jazykem Hottentotův. Někteří sice národové lenivější povahy libují si více ve snadnějších samohláskách, ale to není zjevem všeobecným; neboť jiní zase mají zálibu opačnou, jako na př. v Tibetu nebo Číně.

Také jest chybou, připisovati hláskám nějaký význam, jehož nemají. „*I*“ dle absolutní symboliky vyjadřuje to, co jest tenké, ostré: spitz, Schiff a j.; ale což latinské »n*a*vis« a náš »kor*á*b«? „*U*“ — co je temné, hluboké, strašné: »h*u*mus; *u*nten.« Což však, když řekneme: »d*o*le na z*e*mi?«[1])

Proto jest prý nám přijímati symboliku jen relativní, dle níž ani jeden zvuk není s to, by vyznačil jistý pojem způsobem absolutně platným a obecně uznaným, a není vůbec hlásky, s kterou by se nějaká idea nerozlučně pojila, tak že by hláska ta nutně znázorňovala tu neb onu myšlénku. Jistý pojem naznačen jsa v nějakém jazyku tímto symbolickým způsobem, mohl snad ještě lépe býti vyjádřen jiným symbolem, a proto shledáváme u rozličných národů pro touž myšlénku různou symboliku. Nyní pak tím nesnadněji můžeme souditi v tomto problému, poněvadž původní význam kořenů na mnoze jest setřen.

Bychom hláskové symbolice lépe rozuměli, stůj zde ze Šerclova spisu několik příkladů. — Zvláštní symbolika se tají v zajímavém zjevu, že ve slovech znamenajících b l í z k o s ť převládají j a s n é samohlásky a obráceně: z*d*e — t*a*m, t*e*n — *o*nen, n*y*ní — p*o*tom, ich spr*e*che — ich spr*a*ch. Často jediná samohláska byvši přeměněna dává slovu význam zrovna opačný: ἄνθος = květina — ὄνθος to, čeho třeba půdě, by z ní vypučely krásné květinky, tedy »úprava«; μακρός = dlouhý — μικρός = malý. Symbolickým prostředkem jest i d l o u ž e n í, jímž se naznačuje nejistota děje (konjunktiv, πίπτεις — ῃς) nebo minulosť (staroč. brách, pějech), aneb opakování (letěti — lítati, mluviti — rozmlouvati).

Symbolického rázu jest také s t u p ň o v á n í, zdroj to mnohých slov: viděti — věděti, chýliti — chouliti; avis — ovum, tego — toga, vezu — vůz. Největší platnosť tato symbolická přeměna samohlásek má v semitských jazycích, v nichž se kvantitativní zmocnění, trvalosť, usilovné namahání naznačuje kvalitativním sesílením: kâbêd = býti těžkým — kibbed = těžkým činiti; châjâh = žíti — chijjah = oživiti.

U s o u h l á s e k jest mnohem nesnadnější určiti symbolický jejich význam, poněvadž jsou samohlásek méně zřetelny; původně měla snad každá souhláska význam symbolický, ten však ještě více vybledl než u samohlásek. Přece však aspoň u některých lze jejich symboliku poznati. Na př. souhláska „*s*“ = sáti, syčeti, „*f*“ = váti, foukati. Zvláště výraznou jest souhláska „*r*“ (littera canina), dle Platona »výraz všelikého pohybu,« »vrzavá hláska« pro uši indické. Její význam jasně se jeví na př. ve slovech: drzý, nevrlý, frkati —

[1]) Než máme nejen „z*e*m,“ nýbrž i „p*ů*du“!

trkati, hrdlo, skřek. — Jako u samohlásek, tak i zde dynamická obměna má velikou úlohu.

Nelze zapříti, že Šerclovy myšlénky o symbolice jsou velice pravdě podobny. Že naše hlásky jsou toliko relativními symboly, o tom snad pochybnosti nebude; jestiť náš smysl pro zvukovou symboliku velmi seslaben a k tomu u různých národů rozdílný, takže v nynějších lidských jazycích ani jedna hláska není symbolem všeobecně platným. Ale jak bylo v ráji? Měly tehdáž hlásky význam absolutně symbolický? Z Písma sv. věc tu rozhodnouti nemožno. Aspoň Kaulenovy důkazy nejsou toho způsobu, že by neponechávaly jiného výkladu; uvedená místa biblická lze i s relativní symbolikou dobře srovnati. Ale na druhé straně nelze s biblického stanoviska proti absolutní symbolice nic namítati, poněvadž Kaulenovy výklady příslušných slov Genese, třebas nebyly docela přesvědčivy, přece jsou pravdě podobny. Jest tedy jen o to, zdali vůbec mohly kdy míti hlásky symboliku absolutní? Jest možno, by hlásky kdys měly význam takový, že každý zvuk nezbytně jen jeden určitý význam měl, a to pro všechny Adamovy potomky, kdyby byli zůstali v ráji? Rozhodovati zde v této tak zavilé a snad nerozřešitelné otázce bylo by nemálo odvážlivo; budeť v té věci třeba ještě asi dlouhých studií a nejeden bystrý duch tou záhadou se unaví.

Co tedy s Kaulenem? — Hleděli jsme ukázati, že jeho theorie není nezbytným závěrem slov biblických, ani nezbytným výsledkem filosofské spekulace. Nestalo se tak z nějaké podjatosti, nýbrž proto, že Kaulenovy důvody úplně neuspokojí, ponechávajíce vždy jakousi pochybnosť, na kterou nebude asi nejlepší odpovědí — mlčeti. Ano, není-li Kaulenova hypothése se všech stran obhájena co nejlépe, pak jest žádoucno na její slabé stránky poukázati, by nebyla pokládána za theorii jediné možnou dle katolického učení; když by snad byla jednou dokázána její neoprávněnosť, aby nikdo proto netáhl do boje proti samému Písmu svatému. Historie jest nám zde důtklivou výstrahou. Dokud nebude na jisto rozhodnuto o symbolice hlásek, dotud bude těžko o Kaulenovi mluviti určitě. Komu se zamlouvají jeho vývody, může je přijati beze strachu, že snad souhlasí s něčím, proč není důvodů; neboť Kaulenova theorie není sice obhájena naprosto, než není také vyvrácena. Komu však se Kaulen nezdá míti nepochybnou pravdu, mohl by asi tento úsudek utvořiti si o řeči našich prvních rodičův.

Adam nebyl sice největším hvězdářem, filosofem a theologem, jak mylně tvrdí Kaulen, avšak měl přece rozum velmi dokonalý, jímž jasně poznával (pokud možno) Tvůrce a své povinnosti k Němu; poznával též dobře sebe i svět, pokud toho jemu, vychovateli příštího pokolení, bylo potřebí. Jsa od Boha velkým důmyslem a bystrým smyslem obdařen, byl s to, by snadně si tvořil řeč. Základem této tvorby byla symbolika hlásek, ne sice absolutní, přece však velmi dokonalá (mimochodem: Šercl připisuje prvním tvůrcům jazyka též

velmi dokonalou symboliku, odvolávaje se na jejich bystrý důmysl a vtip, ale jak to srovná se svým darvinistickým stanoviskem?) Pomocí této symboliky tvořil slova pro city a mocné pocity hlavně dle výkřiků, jež se mu při nich z úst vydraly (neboť když ještě u nás slyšíme dosti citoslovcí, u Adama snad byly též?); pro zvuky pak přírodní a zvířata což bylo přirozenějšího než tvořiti slova po výtce onomatopoická? Ovšem že charakteristika měla úlohu největší. A tak si vysvětlíme, že jak nazval Adam každou duši živou, toť bylo jméno její, jméno totiž co nejpřípadnější. Po pádu byl rozum prvních rodičů zatemněn a smysl pro symboliku otupěl, ale i tak byl Adam s Evou daleko od onoho stavu, v jakém vidí prvního člověka darvinisté. A jestliže si Darvinův člověk — op mohl ponenáhlu vytvořiti řeč (třebas o té možnosti sluší silně pochybovati), tím schopnější byl k tomu Adam i mimo ráj, z něhož si nesl s sebou aspoň nějakou zásobu slov. Ovšem když jeho potomstvo pokleslo, poklesla i řeč, která však s obnovující se vzdělaností též opět se zdokonalovala.

Šercl poukazuje na to, že se nám řeč jeví tím nedokonalejší, čím dále se vracíme k jejím počátkům. Ovšem celkem jest tomu tak. Jazyky v době staré vynikají hojností forem a obrazností, ale to není právě předností; neboť jsou-li jazyky moderní abstraktnější a mají-li více přesnosti, mají též více průhlednosti, jsou oduševnělejší. Avšak jazyky semitské? Již Mojžíš skoro 1500 let před Kristem psal řečí sice jednoduchou, ale tak důmyslně a pravidelně ustrojenou, že se nemůžeme dosti nadiviti. Otázka tato souvisí s otázkou o rozvoji lidské vzdělanosti. V člověčenstvu se jeví pokrok vzdělanosti všeobecný; čím dále zpět do minulosti, tím větší barbarství. Avšak jde to tak pořád nepřetrženě? — Darvinisté přicházejí sice až ke zvířeti; ale zapomínají, že kráčejíce k počátkům lidské vzdělanosti, přijdeme takořka na mezník, za nímž vzdělanosti již neubývá, nýbrž — přibývá. U Řeků a Římanů nejlepší ponětí o Bohu a nejlepší mravy spatřujeme právě v době nejstarší; Aegypťané, Assyrové, Chaldejci, Indové i Číňané mají nejlepší vzdělanosť právě v pravěku, později jeví úpadek. Jest nám tedy se domnívati, že člověčenstvo na počátku mělo nemalou vzdělanosť, kterou však časem mnozí národové potratili, až zase ku vzdělanosti se povznesli; jiní opět se udrželi na původní výši vzdělanosti, neb aspoň méně hluboko poklesli. A tak i s řečí. Hlavní pak všeho příčinou byla katastrofa — babylonská. Babylon — zmatek — jest pomníkem úpadku v lidské vzdělanosti a zmatku v řeči; tamť povstala modloslužba, tam vznikli různí jazykové. Jakou měrou která čeleď odpadla od Boha, tou měrou byla postížena zkázou i její vzdělanosť a řeč. Proto u Semitů spatřujeme naproti jiným čeledím mnohem menší úpadek jak u vzdělanosti tak i v řeči. Zvláště pak Hebreové uchovali si oboje značně neporušeno; u nich jediných byla známosť jednoho Boha a jejich řeč jako vůbec semitské stojí na třetím stupni jazykového rozvoje. Bylo již zmíněno, že se v jazycích rozeznává

trojí stupeň: isolace, agglutinace a flexe. Isolace se považuje od mnohých (na př. též od Gulberleta) za první periodu rozvoje u všech jazyků, flexe pak za poslední. Ale nebude správnější pořadí to obrátiti? Že indo-evropské jazyky dospěly ku třetí periodě (flexi) isolací a agglutinací, lze směle přijímati za pravdu; bylo k tomu času dosť. Ale což semitské jazyky? Když již 1500 let před Kr. byla u nich flexe, kdy byla u nich isolace? Zdá se tedy více oprávněno mínění německého filosofa Hagemanna, že lidská řeč měla asi prvotně formu flexe, ostatní pak dvě formy že nastoupily, když nastal v člověčenstvu úpadek. Kdy se to stalo, Hagemann neudává, za to však nás o tom poučuje Písmo sv., vypravujíc nám o babylonské události. Semité podrželi tak dalece řeč prvotní, řeč ostatních čeledí takořka se rozpadla ve slovesné prvky, kořeny, přijala na se formu isolace, u některých kmenů snad i agglutinace, a tak vzniklo mnoho různých jazyků. Z tohoto pak stavu některé jazyky se povznesly ku větší dokonalosti, na př. indo-evropské jazyky až ku flexi; jiné zase v té formě ustrnuly (jazyky jednoslabičné, na př. čínština) a opět jiné časem ještě více zhubeněly, jako řeči divochů. Rozvoj ten aneb úpadek těsně souvisel s osudy vzdělanosti u každého národa.

Dle toho, co zde jest praveno, byly by semitské jazyky prařeči aspoň velmi příbuzny, ne-li více. Avšak vědecky zaručeno to není. Věda vůbec nemůže n a j i s t o rozhodovati, jak dobře praví Hagemann, o původním stavu řeči, ač přece jen se zdá více se kloniti ku k ř e s ť a n s k é m u názoru o původu jazyka. Jazykozpyt totiž uvedl sice všechny lidské jazyky na několik jen čeledí, zda-li však tyto čeledi jsou původu jednotného, nemůže ani dokázati ani popříti; prařeči samé nezná, takže mu jest se utíkati k pouhým domněnkám. Záleží však nyní na tom, na jakém základě buduje tyto hypothése — a tu jest dvojí strana: darvinistická, se svým praotcem opem, a křesťanská, zastávající se Bohem osvíceného Adama. A jaký náš praotec, taková prařeč: buďto nebylo na počátku nic jiného nežli — zvířecí skřeky, nebo pravý toho opak, řeč nemálo dokonalá. Psychologie sice dá spíše za pravdu křesťanskému názoru, poněvadž mnohem snáze si vysvětlíme vznik řeči u moudrého Adama než u němého opa, jehož druhové pořád jen zůstávají tou němou tváří, než rozhodně přece nemůže mluviti (Hagemann).

I historie mlčí, poněvadž se před ní pravěk halí v tmu, jen Písmo sv. dává nám nějakou zprávu o původu a osudu prařeči. To tedy ať rozhodne! Jestiť ono svědkem, za nímž stojí celé křesťanství. Ovšem přemnozí jazykozpytci vystupují a svědčí proti němu. Ale což proti božskému Mistru našemu nevystupovali též falešní svědkové? — Na štěstí jako tenkráte, ani teď se nesrovnávají jejich svědectví. Kolik tu různých, jedna druhou potírajících hypothesí! Kde na př. francouzští encyklopaedisté se svou moudrostí, jíž byla prostinká slova Písma pošetilostí, kde se svou neomylností, jíž se

tenkráte podroboval kde kdo? Po stu letech není jazykozpytce, který by zastával učení oněch »velduchův.« A což náš nynější darvinistický jazykozpyt? Zdaž i on jednou nezvolá: »Tys zvítězil, Galilejský!«? — Doufejme!

Vlaštovka.

Po obloze mraků sledy
letí v dáli. Slzné hledy
vzpírá ke mně stromů tlum.
Hledím z okna. Zvolna hasne
na západě slunce jasné,
jeho svity zlaté, krásné
v mysl kouzlí davy dum.

Z vlaštovek, jichž roj v tom jase
nad hlavou mi kolébá se,
jedna ke mně poklesá;
níž a níže peruť chýlí
tiše, jak když paprsk bílý
na mech porosený pílí
mřeží větvic do lesa.

Malým, smavým očkem loudí
v temnotu, jíž duch můj bloudí,
slasti jasný pramének . . .
Sotva však mé líce shlédla,
hbitou peruť jinam zvedla
a má duše dále předla
pásmo šerých myšlének. —

Jos. Mottl.

Z českého bájesloví.

Napsal A. Ličman.

(Ostatek.)

II.

O člověku věřili, že se skládá z těla a nesmrtelné duše. Jeho osud byl v rukou bohů.

Tělo.[1])

Že tělo i bez duše jakýmsi způsobem živořilo, plyne z úzkého svazku Slovana s přírodou i z hojných pověr, nár. písní a ballad.

[1]) Kirkor, Slov. Sbor. 1881, str. 1. sled.; Vocel, Pravěk II. čl. 12; Wahylewič Č. Č. M. 1840. (O upjrech a widmách); Nauč. Sl. (upír, vlkodlak);

Pohanský původ památek těchto dokazují u nás mimo výzkumy archeologické, dle nichž u Slovanův obojí způsob pohřbívání se nalézal, 1. Rk. (Záboj v. 239, Jelen v. 25, Čestmír v. 231.) 2. Pověsti o morousích a můrách, jižto v činnosti své za jedno jsou s upíry, viďmami a vlkodlaky. Duše jejich za noci v rozličných podobách z těla vycházela a lidi spící znepokojovala. Po smrti i tělo bylo při tom účastno. 3. Víra v proměnu polovičnou, dle níž sdílel člověk svůj život jednak s hvězdami jednak se stromem. Zvláště sdílení se stromem dálo se tím, že za dne byla duše v těle, v noci pak přecházela ve strom. (Erb. Kytice.) (Naráží na to posud pověra o lidech tvrdě spících, dále zvyk některých krajů zasazovati narozenému dítku strom tak řečený »životní,« i to, že ubírající se do světa zasazují doma strom, anebo zanechávají svým milým bylinu (věneček, kytici), by po nich poznali, kterak se jim daří v cizině.) —

Za to pokrmy a nápoje, v rakev ukládané, poukazují jenom na smyslný posmrtný život duše lidské. Aspoň hrnek obětní s pokrmem nebo nápojem stavívali též k popelnicím, a pak tryzny (slavnosť po úmrtí člověka na jeho mohyle) i stravy (výroční slavnosť pohřební za zemřelé celého kmene) konávali na počesť duší zemřelých, o nichž věřili, že slavnostem těm obcují a vůni i výpary jídel s libostí do sebe vdechují. — Konečně věřili, že se mohlo tělo za živa úplně proměniti ve zvířata, rostliny i jiné věci buď samoděk, buď čarami (na čas) anebo zakletím (na neurčito). Hojné příklady podávají pohádky Kuldovy, B. Němcové, písně Suš., Erb., Koll. a j.

Duše.[1])

Ji pokládali za bytosť hmotnou, od těla rozdílnou. Za své sídlo měla prsa; svou přítomnosť jevila dechem (Suš. Pís. č. 96.). Umíral-li člověk, vycházela hrdlem a ústy. (Jelen v. 18–20) Podnes říkají o dokonávajícím: »Už má duši na jazyku.« Duše nerada tělo opouštěla. »Smrci, milá smrci, zaněchaj mne ešče,« prosí ji v písni mládeneček, než ona násilně duši jeho z těla vyrazí. (Suš. Pís. str. 12.) Také Vlaslavovi »vyjde duša z rvúcej huby.« — O praeexistenci duší bylo již zmíněno při ráji; o její nesmrtelnosti více je dokladů: 1. Všeslovanské názvy »nebe a ráj,« i fráse: »odejíti k otcům« (Záboj v. 24, v. 136), značíc tolik, co umříti. 2. Zmíněné již pověsti o můrách a morousích, jejichž duše i po smrti spolu

---

Sobotka, Rostlinstvo str. 13, 20. Houška l. c.; Suš. Pís. č. 89, 102, 110, 159, 160; Čelak. Slov. pís. I. str. 5; Týž, Litev. pís. str. 51; Erb. Pís. č. 3. str. 468; Štúr, O nár. pís. a pověstech str. 136. sl.; Kulda, Pohádky I. č. 25, 27, 43. 54; II. č. 112; Němc., Nár. báchorky I. str. 80, 252; II. str. 47, 99; Suš. Pís. č. 146; Erb. Pís. č. 1. (str. 466); Koll. Zpěv. II. str. 4 a 393 a j.

[1]) Fr. Bayer Č. M. M. 1875. (Pověry a obyčeje v okolí Rožnovs.); Křížek l. c.; Sobotka, Světozor 1880. (Ptactvo v nár. poesii slov.) Dr. Čupr, Mythologie RK. (četl v král. čes. společnosti nauk); Hnilička, O mythologii RK. (Přednesl ve Vesně 1885.) Suš. Pís. č. 17, 22, 35, str. 776.

s tělem lidi ve snu znepokojovala. Zdá se, že byli morousi a můry původně personifikací mračen a teprve později z úkazů nebeských přešli na zemi. Aspoň vlkodlaci, upíři a viďmy jeví se jako démoni, jižto pohlcovali vláhu nebeskou a následovně ujídali (zastírali) slunce a měsíc. Bájíť na Rusi o upírech a viďmách, že mají dvojí srdce, lidské a ďábelské, že stírají rosu, pijí slunce a snímají hvězdy. 3. Tryzny a stravy (stypy), jež konali sedláci ještě za Břetislava II. (st. XI.) na upokojenou duši zemřelých. (Cosm. pag. 197.) 4. Víra v četné duchy a strašidla, jimiž dlužno rozuměti duše, po smrti k rozl. trápení odsouzené. Tak dle pověsti valašské mění se nevěrná milá po smrti ve »slibku« (bílé, jemně pějící ptáče). — Ku strašidlům náležejí také duše nepochovaných, anebo nespálených (nynější »bludičky, světýlka, světlonoši«). Dle RK. poletovati musily po stromích a byly na postrach ptactvu i zvěři. Jediné sovy se jich nebály, anyť byly symbolem Morany. (Záboj v. 237. sl., Čestmír v. 228. sl.)

Že duše po smrti okřídlatěla, ba dokonce podobu ptačí na se brala, viděti z RK. (Záb. v. 235.; Čestmír v. 229.), z nár. písní (Suš. č. 17, č. 110.) i ze zvyku otevírati zemřelému okno, aby duše jeho snáze odletěla. Představa tato ozřejmí, uvážíme-li, že ptáci pro svůj rychlý pohyb jsou personifikací větru, mračen bouřenosných, a že duše je také jakýsi dech (vzduch, vítr), jenž dme prsa a z úst vychází. V pohádkách často se mění duše dobré v bílé holubice, duše pak zlé v krkavce; a v nár. písních posud hojně se vyskytá pták jako obraz milého nebo milé. (Suš. č. 103, 189, 248.) — Úzké bylo též spojení života rostlinného s lidským i po smrti. Duše zesnulého přecházela ve strom, keř anebo květinu, jež nade hrobem jeho vyrůstaly. Tak duše mládencova přestěhovala se v růžové poupátko (Čelak., Lit. pís. str. 95.) a duše matčina v mateří doušku (dle pověsti z Klatovska). Zvláště nade hroby násilně zabitých vyrůstají stromy, v něž duše jejich přecházejí a pomsty se dovolávají. (Erb., Sto pohádek, str. 125.) —

Nauka o stěhování duší nebyla nikterak totožna s indskou a egyptskou. Duše nepřecházela nikdy z jednoho člověka do druhého; pak přechod v rostliny a zvířata byl jen jediný a rázu zcela jiného než u Indův a Egypťanů. Také báseň »Jelen« nepřipomíná na indské avatary. Jestiť v ní pouhé přirovnání ke přírodě na sesilenou dojmu. — Duše po smrti tělesné přímo se brala do ráje nebo do černé noci.

Osud.[1])

»Εἱμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν,« právem dí Prokopius o Slovanech. Neboť nevěřili v neuprosný osud (εἱμαρμένη, fatum inevitabile), nýbrž jen v ustanovení bohův osudu nepodrobených, od nichž toliko se

[1]) Erben, Slov. Sbor. 1883. (Vídy č. Sudice); Brandl, Č. M. M. 1873. str. 35 sl.; J. Smola, Květy, 1885. „Léčovadla“; Erb. Pís. str. 507 sl.; Vocel, Pravěk II. str. 371 sl.

cítili závislými. Dokladem jsou: 1. Oběti, jež slibovali pouze bohům, dosáhnou-li vítězství, a jež donášeli jim za ochráněnou. (RK.: Záboj, »Čestmír.«) 2. Očisty i všeliké zaříkací prostředky, v nichž jméno Boží i svatých zhusta se vyskytá. 3. Částečně písně, dle nichž milenci jsou si souzeni nebem, Bohem, anebo vůbec podmět se neudává, jakož viděti i z fráse: »nemělo to tak býti, nebyli sobě souzeni.« 4. Zvláště pověsti o sudicích, ustanovení bohů zosobujících. A sice dvě zosobovaly štěstí, jedna (pokud bozi dopustili) neštěstí. Že byly skutečně tři, viděti z oblíbenosti trojky u Slovanů, zvláště při pověrečných prostředcích (»do třetice všeho dobrého«). A ještě pozdější spisovatelé Hájek, Hrubý z Jelení a j., užívají slova »osud« v pluralu. — Sudice zdají se býti bytostmi kosmickými. Černý mrak, obsahující záhubný blesk i zúrodňující déšť, je tímto kosmickým zjevem, jenž dal příčinu k názoru o sudicích. Ony mají též rozličné vlastnosti s bytostmi vzdušnými společny. Tak »v noci« přicházejí rozsuzovati nad životem narozeného dítka, právě jako vědy, bytosti vzdušné, »po tmě« předou suchopýr. Slova »předou suchopýr« narážejí na věští moc bytostí vzdušných, jež také z pohádek jde na jevo. A podobně sudice se obírají předením, možná-li jimi rozuměti 3 dcery sv. Lucie, 3 sestry P. Marie v zaříkadlech na škrkavky.[1])

III.

Původ světa.[2])

Že by svět vznikl z písku mořského za sporu mezi bohem a čertem, jak viděti ze slovans. kosmografických legend, nelze připustiti. Tyto dle orientalisty Derenbourga pocházejí z legendárních gloss (Midrašimů), jež obrazivosť lidu připojovovala k Písmu sv.; proto jsou nejspíše původu semitského, křesťanského nebo manichejského. — Též nevznikl svět z vody neuprosným osudem. Erben v té příčině se odvolává na rusínskou koledu, dle níž 3 holoubci uradivše se stvořili svět. I pokládá je za »osudné tré« (lat. Parky, řec. Moiry); slovo svět vykládá ve »fatum,« slovo moře v »necessitas.« Výklad ten ovšem je příliš smělý. Avšak mohli bychom snad sudicím přikládati původ světa potud, pokud zobrazují ustanovení bohů, jímž asi vznikl i svět. — Konečně nepovstal svět nějakou vinou. Báseň »Jelen« dle toho, co o ní shora praveno, nikterak neopěvuje ubití jakéhosi vtěleného boha zlobou lidskou.

* * *

Zachoval se tedy u předků našich, již v IX. stol. pokřtěných, po výtce kult přírodní. Náboženství odchýlilo se ovšem namnoze

[1]) Dle Brandla a Erbena jsou dcery Krokovy vtělené sudice. Jeviť se jimi jednak dle otce Kroka (koř. kar. — tolik, co tvrdosť nebes, firmamentum), jednak dle svého sídla i věštích vlastností.

[2]) Erb. Č. Č. M. 1866. (Báje slov. o stvoření světa); Erb., Slov. Sbor. 1883. str. 57 sl.; Leger, Slov. Sbor. 1883.; Dr. Čupr, l. c.

od víry pravé, nicméně nešlechetnostem nikterak nehovělo. Pozdější dobou jalo se cizáctví zaváděti také v ně děsné živly. Tu však zasvitlo světlo křesťanství, k jehož rozšíření mnoho přispěla sama povaha předků našich. Slova sv. Cyrilla k svému bratru: »Neopouštěj Moravanů dobrých,« nejlépe ukazují, s jakou láskou poslouchal národ náš vznešené pravdy víry křesťanské, bez níž by se byl ocitl národ náš na pokraji záhuby.

Obrázek z naší vesnice.

Nakreslil Frant. Smutný.

»Ne, déle toho nesnesu — musím na pole! Síla jakás pudí mne ven, do prosa, kde viděl jsem včera silné stádo koroptví; musím tam a musím. A proč bych nešel? Proso jest mé! Co mi do toho, má-li hraběnka honbu pronajatou čili nic? — Proso, jímž se koroptve krmí, jest mé, a proto patří též mně — a konec!«

Takto polohlasitě mluvě sedlák Spáčil sahal po pušce, jež s brašnou visela nad lůžkem bohatě vystlaným. Přehodil ji přes rameno a chystal se humny do pole. Večer v poli nikoho nebude . . .

Žena kolébala dítě několik měsíců staré, patříc na ně s bolem ledva utajeným. Za kamny v koutě šestiletý Stáňa se sestřičkou Růženkou; ani nedutali. Hleděli jen velkýma modrýma očima brzy na maminku, brzy na tatínka; bylo jim do pláče, proto že maminka pro manželova slova měla plné oči slzí.

»Pro Bůh tě prosím, muži, zůstaň doma!« ozvala se selka. »Nechoď na pole s puškou, víš, že Koudela se zapřisáhl, že polapiti tě musí stůj co stůj; dobře prý ví, kdo tolik zvěře již postřílel. Zůstaň doma. Pamatuj na mne, nebo alespoň na své děti! Ta hanba, aby tě tak chytili, přivedla by mne do hrobu a tvé děti v záhubu. Nechtěj, aby vyplnila se slova nebožtíka mého otce, jimiž mi domlouval, když nechtěla jsem od tebe upustiti: »Však přijde doba, kdy budeš litovati, že pro slepou lásku povrhla jsi vůlí otcovou!«

Spáčil chvíli váhal, náhle však sebou trhl:

»Upokoj se, Mařenko, věř, budu pozorným, v nebezpečí se nevydám — vždyť ani nebudu stříleti; vezmu si pušku jen tak pro náhodu. Toho Koudely mi nevzpomínej; víš dobře, že ho od té doby, co tak na mne u tvého otce sočil, že zámysl se mu již již podařil, z té duše nenávidím. Ať se jen chvástá — ještě mne nechytil a bohdá nechytne . . . Upokoj se; dej čeládce večeři a ulož dítky. Na mne nečekej. Nemohl bych bez toho spáti; zůstanu déle venku, noční vzduch mne schladí . . .«

Honem vykradl se ze světnice, aby již dobré své ženy neslyšel; byl by láskyplné řeči neodolal — milovalť ji láskou upřímnou. Leč náruživosť pytlácká pudila ho mocně ven, na pole . . .

Když již vrata u mlatevny otevíral, vzpomněl si milované ženy a vnitřní jakýs hlas mu šeptal: »Nechoď! Poslechni ženy, zůstaň doma a nečiň ji i s dítkami nešťastnu.«

Démon však mu přimlouval: »Vždyť ani střílet nebudeš! Podíváš se toliko, koroptve-li neodtáhly dále, projdeš se a půjdeš s Bohem spat. Jen jdi; ty ženské vidí všechno příliš černě. Vždyť dáš pozor!«

Ještě jednou, dvakráte ozval se výstražný hlas, ale vždy slaběji a slaběji, až umlkl. Náruživosť vítězí . . .

Zavřel opatrně vrata a zamířil po úzké, hadem mezi polnostmi se vinoucí mezi ke prosnisku.

* * *

Byl překrásný srpnový večer pokročilého již léta. Obilí takořka všecko již s pole zmizelo; jen neskoré plodiny byly ještě »na stojatě«; jetel, řepa, proso a oves. —

Role, na které Spáčil jíti zamýšlel, táhlo se nedaleko od jeho stodoly až po neširokou Brodinku, jež odděluje pole Lipenských od vinohradův obce Třebetic. Břehy říčky nebyly velmi vysoky a jsou na naší straně místy porostly hustým křovím. —

Spáčil spěchal s puškou, pod kabátem jen velmi málo ukrytou na svou roli, ničeho kolem si nevšímaje. Nedočkavostí jen jen hořel — myslil jen na koroptve. Laskavé manželky, dítek, dobrého předsevzetí ani nevzpomněl.

Na poli nebylo široko daleko »ani človíčka«; úrodíčka byla jakž takž šťastně ve stodole, a proto nastal mlat. Chtělť každý hned na »Majdalenské hody« míti vdolečky a rohlíčky »z nové«; jiní zase mlátili, aby »byl nějaký ten groš na kontribuci.« —

Když přišel pytlák ku Brodince, slezl s pravého břehu a mezi jednotlivými keři se proplítaje bral se kvapně v před.

Křoví praštělo, nepoddajné haluzí šlehalo jej v oči; pytlák nedbal. Viděl jen stádo koroptví. Brzy stál u svého dílu; nabiv chvatně pušku, vystoupil na hráz a ohlížel se opatrně na všecky strany.

Ani živé duše.

Byla to podívaná na Spáčila.

Muž postavy a síly obří chvěl se vášní pytláckou jako malé dítě. Nahnul hlavu v před, ani nedýchaje, napjal uši, pozoruje každý šelest. Horká krev kolovala prudce žilami div se neroztrhly a valila se do hlavy . . . Oči svítily vnitřním žárem, puška třásla mu se v ruce nedočkavostí, — upřeně hleděl před sebe; učiněný obraz lovce — pytláka. Zapomněl ženy, dětí, rodičů, své cti, celého světa . . . Teď objeviti se zlý duch a předvésti mu zvěř, věru neváhal by se zříci Boha, duše, věčného spasení . . .

Hadem vklouzl do brázdy a plazil se k místu, kde včera koroptve viděl. Usadiv se čekal až »zavolají.«

* * *

Jako duch krádával se panský hajný Koudela již delší dobu o blízce Spáčilova mlatu, ale, jak se zdálo, nadarmo. Teprve dnes mu se podařilo: spatřil Spáčila, an vyšel stodolou a bral se k místu po mezi, kde Koudela stál. Okamžikem lehl do ovesniska, očí s pytláka nespouštěje.

Spáčil šel vášní hoře mimo jako slepý, a hajný ploužil se v malé vzdálenosti opatrně za ním. Když pak pytlák od Brodinky se vzdaloval, vrátil se Koudela ku Spáčilově stodole a šel příkopou s Brodinkou rovnoběžnou na druhý konec dílu Spáčilova; chtěl mu takto zameziti cestu ku stodole a vesnici. —

Příčiny, pro které Koudela na Spáčila tak bedlivé měl zření, byly dvojí. Hon byl »panský« — Koudela panským hajným; o Spáčilovi pak mluvili veřejně, že rád si zapytlačí. Příčina druhá byla — osobní nenávisť.

Odkud Koudela do Lipnice přišel, nevěděl nikdo, a on nikomu toho nepověděl — ani tetka Anička — lipenské noviny — se toho nedopátrala; vědělo se jen, že pánem jest slušného jmění. Lidé si ho nejprve všímali, ale když do společnosti nechodil a nikoho mimo starého Dytrycha — toho podivína — nenavštěvoval, zapomněli ho a málo o něm mluvili. Tu rozlétla se náhle Lipnicí zpráva, že ten samotář Koudela se uchází o ruku Dytrychovy Mařenky. Otec přemlouval prý ji dlouho po dobrém i zlém, aby si Koudelu vzala.

Leč Mařenka vyhlídla si již Spáčilova Frantíka, a Koudela dostal od nejšvarnější děvy — košem.

Zuřil.

Láska jeho upřímná a vroucí změnila se v neukojitelnou nenávisť šťastnějšího soka. Stal se mrzoutem a samotářem ještě větším a podle statku Spáčilova nebyl by šel za živý svět. Teprve povídačky o Spáčilovi, že na manželku již nedbaje, více si hledí pytlačení, vylákaly zakletého prince — jak Koudelu jmenovali — z jeho zámku.

Představil se paní hraběnce a do téhodne chodil v zeleném kabátku a malém kloboučku se sojčím pérem.

Zamýšlel Spáčila zničiti . . .

* * *

Dosti dlouho čekal Spáčil v brázdě, leže beze hnutí; doba tato zdála se mu věčností.

Tu ozval se opodál z hejna koroptví starý samec; volal nejprve jakoby nesměle, po přestávkách. Pak bylo volání hlasitější a hlasitější, až pak volala celá rodina.

Pytláka volání oživilo. Vymrštiv se kráčel docela neopatrně k místu, odkud volání se ozývalo.

Skočil do prosa; ale koroptve rozběhly se po prosnisku kam která. Spáčil lítal jako šílený, až podařilo se mu asi pět jich vyhnati: — bác — rána ozvala se tichem večerním.

Jako podrážděný pes, když s řetěze se utrhne, vyletěl Koudela ze příkopy a hnal se přímo na Spáčila. Hořel jen jen pomstou a zdaleka již křičel na pytláka: »Chlape, pušku sem! Vzdej se a se mnou! Konečně jsem tě dostal, ptáčku!«

Divoce se směje, pozdvihl Spáčil beze slova dvojku — a v tom okamžiku zahřměla rána druhá. Štěstí, že ruka se mu třásla. — Koudela klesl. Spáčil vehnal mu celý náboj do nohy.

Pytlák prchal neohlížeje se, trefil-li či nic, ku Brodince, aby se v křoví ukryl.

Hajný nemohl s místa; pravou nohu měl jako přeraženou. Okamžení ležel bez pohnutí, pak opřel se a střelil po pytláku ve chvíli, kdy vystoupil na břeh. Chybil se — Spáčil zmizel ve křoví.

Jen s těží doplazil se Koudela k silnici. Načekal se . . .

Pozdě v noci dovezl ho kmotr Benda, vraceje se s trhu.

Nevěděl o sobě.

* * *

»Viděla jste, jak ho vedli četníci do zámku? Měl prý na rukou i řetízky! Že prý až dva četníci musili ho přijíti svázat — jednomu se zprotivil. Skřípal prý zuby, když ho vedli, že až na druhé straně to slyšeli. Proklínal celý svět; Koudelu prý zastřelí docela. Litoval, že nemířil jistěji,« vykládala tetka Anička staré Došlové.

»On jak on — ale ta Maruša! Jest prý na smrť. Když přišli četníci, svalila se jako špalek. Domácí ji teprve vzkřísili, když Spáčila již odvedli. A dnes časně ráno jel pacholek pro lékaře až do Hynčic. Náš prý si ji netroufá, vyléčiti. Má silnou horečku; jest s ní již zle. Ještě to malinké chudinka umře i s ní,« odvětila Došlová.

»Na má slova přece vždycky přijde! Kolikrát jsem povídala Spáčilce, když byla svobodná: »Ty, Maruško, toho Spáčila si neber. Víš, že mívá panské choutky: budeš se míti zle.« Ale co? Nedbala a nedala si říci. Teď má. Již jest to tu; já nemluvím ani jednou na prázdno. To má z toho, že mne neposlechla!« litovala Spáčilku Anička.

»A jak jest s Koudelou? Umře?«

»I toto! Paní hraběnka mu poslala zámeckého lékaře. Broky jsou vytaženy, bude zase dobře. Když prý uslyšel, že Spáčilka na smrť jest nemocna, žádal, aby ho k ní donesli, že prý musí s ní mluviti. Měl ji přece jenom rád; dala bych mnoho za to, kdybych věděla, co jí chce říci. Co jest to asi? Nevíte?«

»Nevím. Inu, něco mu tíží asi svědomí — jistě se o tom dovíme. Prozatím s Pánbíčkem.« —

U Spáčilky byl mladý panáček s Pánem Bohem. Bylo s ní opravdu zle. Vyzpovídati jí nemohl, dal jí jen poslední pomazání.

Nemocná ležela na bílém lůžku bez vědomí; bledá tvář zarosena byla potem nedobrozvěstným. Dýchala těžce a nepravidelně. Zdálo se, že každým dechem prchá kousek žití . . .

Koudela slyše o tom div nezoufal.

Pozdravoval se, rána se již takořka zacelila. Lékař tvrdil, že dávno již mohla se zahojiti, nebýti stálého zimničního rozčilení . . . .

Znepokojila ho horečka Spáčilčina — nebezpečí, jemuž každou chvíli mohla padnouti za oběť . . . První otázka ráno vždy byla: »Jak se daří Spáčilce?«

Všecka hořkosť proti ní v něm zmizela. Činil si výčitky, on že vinen nemocí její, že vinen bude i její smrti. »Vražedníku!« volalo mu cos v duši, »viz oběť své vášně, své nenávisti!« . . . Síla jakás táhla jej k lůžku nemocné, již tak byl miloval a nenáviděl; ale lékař zakázal mu vyjíti, aby rána ledva zacelená se neobnovila. Koudela musil píti hořký kalich ještě déle . . .

* * *

Otevřelo se jaro, teplé jako málokterý rok. Byl slunný den.

Na kraji v zahrádce seděla na měkce vycpané stolici Spáčilka; nemohla a nemohla odolati paprskům slunečním.

Byla sice ještě velmi bleda, jakoby kapky krve neměla, ale sílila přece; a jarní pohoda slibovala navrátiti ztracené zdraví úplně. Zdálo se, že ji jen pro to dítě Bůh na živu zachoval: vzdalť se již lékař všeliké naděje, že by se pozdravila, když ležela v zápalu horečném — živá mrtvola, jen do rakve ji položiti.

Dítě »vytřepali« přátelé. »Nebohý siroteček« putoval po celé přízni a živil se jak mohl: kozím mlékem u stařenky, kravským u kmotřenky a jinde zase jinak. A přece byl »jako cval«; ani nevěděl, že maminka stůně. —

Spáčilka pozorovala chvíli nezbedné vrabce, jenž o housenky se hašteřili, a chvíli rozmlouvala se Staňou. Mnohdy však zamyslila se tak, že Staňovi bylo dvakráte se tázati, než odpovědi se dočkal, a i ta zněla třebas obráceně.

Vzpomínala vzdáleného muže, jenž byl odsouzen ku dvouletému žaláři.

První myšlénka, jíž byla schopna, byla na dítě, na muže. Zapomněla již hrůz, jež do těžké vrhly ji nemoci, zapomněla hanby, řečí, pomluv, škodolibosti a útržků, myslila jen na miláčka a prosila z té duše Boha, by vrátil jí ho zdravého tělesně i duševně . . . — — —

Na dvorku zaštěkal Osman a po náspě ozvaly se kroky blížící se k zahrádce. Spáčilka obrátila se lehce ku dveřím; na prahu objevil se — Koudela.

Na tváři jeho nebylo již stop nemoci; toliko na pravou nohu lehce napadal.

Již několikráte byl na cestě ku Spáčilce, ale vrátil se vždycky; teprve dnes dodal si srdce a volil dobře: našel Spáčilku v zahradě, mohl s ní promluviti beze svědků; nebude řečí, odbude-li ho.

City, jimiž zmítána byla duše jeho, když ji po nemoci uzřel, nelze vylíčiti; ale nejmocněji ze všech ozývala se lítosť, že nenávistí

svou byl stržen tak daleko. Lítosť tato zračila se v tváři, ba i hlas se mu chvěl, když dával pozdravem: »Pochválen buď Ježíš Kristus! Pozdrav vás Pán Bůh!« a třesoucí se ruku podával choré Spáčilce.

Byl připraven na to, že jí povrhne . . .

V duši nemocné zatím dobojován těžký boj a vítězem bylo šlechetné srdce ušlechtilé duše.

Když se Koudela objevil, nevrle se odvrátila: pocit nelibosti naplnil celé vnitro její. Myslila na milovaného manžela a tu přichází ten, jenž z příčin byl jejího neštěstí . . . Má se mstíti též? . . .

Bojovala chvíli prudce a — přemohla se: nepovrhla podanou pravicí. Jen lehounký ruměnec přeletěl jí tvář, když mu ruky podávala. A přece odpovídala jen neurčitě — nechápala úmyslu, za nímž přišel. Čím déle však mluvili, tím víc a více mizel pocit nevole a nedůvěry ze srdce Spáčilčina a vkrádala se v ně sdílnosť . . . Omlouvala jednání Koudelovo povinností a uznávala, že přece jen duše jest šlechetná . . . —

»A jak se máte? Co pravil vám lékař?«

»Jest mi již chvála Bohu mnohem lépe. Jaro úplně mne pozdraví . . . Lékař mne ubezpečoval, že ve svátky rozdávati již budu dětem »mrskut« . . . Dal by Bůh! Již pro to nebohé dítě! . . .« —

»Já přišel vlastně odprosit vás, že nenávistí svou tak dalece jsem zašel, že bídu takou uvrhnul jsem na váš dům. V pravdě toho velmi lituji; věřte mi, že nevýslovná byla muka má při myšlénce, že já a jen já budu vinen smrtí vaší!«

»Nemám, co bych vám odpouštěla . . . Jest mi spíše vás prositi, byste zapomněl, čím ublížil vám můj muž. Vy činil jste svou povinnosť — kdo smí vám něco vytýkati? Jiný nebyl by jinak jednal . . .«

»A nevíte pranic o svém muži? Jak se má? Což dosud nic nevzkázal?«

»Vím jen, že jest zdráv . . . Více nic. I toho dověděla jsem se od jiných. Nepsal; snad nesmí . . . Zamýšlím, jak bude mi jen poněkud možno, dvě cesty: do kostela a za mužem . . . Chci potěšiti ho i sebe . . . Ta dvě léta budou jemu i mi věčností . . . Snad se návratu jeho ani nedočkám . . .«

»Doufejte a nezoufejte! Dá Bůh, že všecko ještě v dobré se promění . . .«

Hovořili dlouho. Pravda, že neštěstí sbližuje srdce, třeba druhdy nepřátelská . . .

Koudela nemohl se nijak se Spáčilkou rozloučiti a Spáčilce usídlila se po rozmluvě této taká volnosť u srdce, jaké již dávno, tuze dávno necítila. Počala již i doufati . . . A naděje jest léčivou posilou duševně i tělesně nemocných.

* * *

Lipenská paní hraběnka jest sama elegance a etiketa. O rodinných poměrech jejích vykládá se velmi mnoho, věci až báječné.

Vdala prý se proti vůli za starého, pološíleného šlechtice, jenž pro divoké své kousky jmenován byl prostě »divokým hrabětem.«

Paní hraběnka zakusila málo radostí: muž jí byl cizím, lid, mezi nímž žila, nevzdělaným, surovým. Jedinou potěchou byla jí dcera, jež po muži jí zůstala, když při šílené jízdě s vysoké skály střítil se i s koněm.

Mezi poddané paní hraběnka ovšem ani nevyšla — nerozuměla jim; panští úředníci byli jedinými prostředníky. Pravý však její opak byla mladá hraběnka, slynoucí v celém okolí dobrotou andělskou. —

Koudela zažádal o slyšení.

Paní hraběnka seděla na pohodlné pohovce a poslouchala napjatě komtessu, jež předčítala jí dopis od Julia, svého snoubence; oznamoval, že povýšen byl za nadporučíka a že za krátko zavítá na zámek návštěvou . . .

Nemile vyrušena patřila ne příliš vlídně na hluboce se klonícího Koudelu.

Hajný byl po nemoci poněkud bled; bledosť tato upamatovala hned paní hraběnku na poranění Koudelovo. Tvář její zamračila se ještě více — domnívala se, že Koudela přišel upamatovati jí na svou zásluhu, totiž poranění ve službě hraběcí.

»Jest mi, Vaše hraběcí milosti, vzdáti vřelý dík,« počal Koudela, »že ráčila jste poslati mi vlastního lékaře, jemuž se podařilo —«

»Jest dobře,« přerušila ho hraběnka. »Řekněte důchodnímu, ať vyplatí vám v odměnu 100 zl. a celou službu. Nezapomenu vás, až místo se uprázdní. Teď s Bohem! Nemám kdy!«

»Račte odpustiti, hraběcí milosti, že osměluji se přece ještě mluviti. Odměny také nežádám, konal jsem toliko svou povinnosť, nic více; odměnou největší by mi bylo, kdyby paní hraběnka — —«

»Mluvte!«

»— — kdyby paní hraběnka ráčila se přimluviti, aby sedlák Spáčil propuštěn byl z vězení, do něhož byl pro pytláctví uvržen. Zanechal —«

»Člověče, já vás nepochopuji! Toť přece onen pytlák, jenž vás poranil! A vy se za něho ještě přimlouváte? Já abych mu vymohla propuštění? Za tu škodu? Nechať trpí, trpí trest zasloužený!«

»Milostí by mi největší bylo, kdyby na přímluvu paní hraběnky byl propuštěn. Rád odčinil bych křivdu, již spáchal jsem na něm a jeho ženě svou nenávistí. Spáčil zanechal těžce nemocnou ženu, nezaopatřené dítky, nespořádané hospodářství a —«

»Což nám do toho? Jest jen sám vinen. Jest to člověk nenapravitelný — jak jsem slyšela. Jen ať si trest odsedí — bude pytlačiti beztoho znova. Můžete jíti.«

Koudela se již poroučel, zarmoucen jsa do té duše, mnohoslibná naděje zmařena, útěcha, jíž Spáčilku blažil, marna, prázdna . . .

»Dovol, matinko,« ozvala se náhle komtessa, jež až dosud poslouchala mlčky, »bych hajného se tázala, týž-li to Spáčil, jenž

mého Julia kdys zpodkoně vytáhl a tak vysvobodil z jisté záhuby?«

»Ano, hraběcí Milosti,« ozval se Koudela na odpověď hraběnčinu nečekaje, »to týž Spáčil.«

»Julius jest mu dosud díkem zavázán — prosím tě, matinko, bys něco pro Spáčila učinila. Pamatuji se na toho jonáka — zamítnul všechnu odměnu, již mu Julius mermomocí nabízel . . . A pak nemocná žena a dítky v bídě. Slituj se, matinko! Zanechá zajisté z vděčnosti pytláctví.«

Chvíli přemítala hraběnka beze slova. Koudela stál s tlukoucím srdcem, jakoby očekával ortel nad životem a smrtí.

»Budiž! Pro zásluhu jeho i vaši, a pro bídu v rodině učiním, co činiti lze. Možná, že bude propuštěn — neslibuji však nic jistého.«

Se srdcem radosti plným poroučel se Koudela po druhé. Jásal; ni trochu nelitoval obtížného kroku; vědomí, že šlechetně jednal, spláchlo všechnu hořkosť, již zakusil . . . —

* * *

Spáčil byl jako u vyjevení, když předvolán byv do kanceláře věznice, uslyšel, že volno mu odebrati se domů, ježto ostatek trestu jest mu prominut na přímluvu paní hraběnky. Stál jako socha — beze slova. Octnuv se však na svobodě, letěl pobádán jsa touhou po svých drahých letem ptáka . . .

Jak ženě se asi daří, nevěděl — bál se, že rána ta ji zdrtila.

Co navzpomínal se za dlouhých večerů zimních ve vězení manželky a dítek! Pytlácká vášeň již dávno v srdci potuchla. Vzpomínal s lítostí, do čeho přivedl nezřízenou vášní rodinu, ženu — děti.

Každou práci, již žena druhdy konala a teď snad koná, vymaloval si dopodrobna, každé slovo si opakoval, kterým naň promluvila ve chvílích štěstí . . . Jak pevně si umiňoval, že manželku s dítkami zahrne láskou, že všechno jim vynahradí . . .

Vězení stalo se mu na štěstí školou života, štěstím v neštěstí, jež oči vášní zaslepené mu otevřelo a ukázalo propasť, v niž se již již řítil, v pravém světle.

V myšlénkách jsa pohroužen ani nepozoroval, že blíží se víc a více Lipnici. Jak zajásalo srdce jeho, když uviděl zase červenou vížku rodné vesničky, lípu před farou, známá stavení a stromy! Vše se mu zdálo býti mnohem krásnější, vše pozdravovalo ho přátelsky a vítalo přívětivě po tak dlouhé době. A což když uviděl lomenici rodného statku!

Jak půvabný vymaloval si obraz šťastného shledání s manželkou a dítkami, obraz budoucího života! Obnovoval svatosvaté předsevzetí, že nebude hledati zábavy mimo dům, dostačí mu štěstí v domácnosti, život s manželkou a dítkami. Poděkuje paní hraběnce, že smilovala se nad ním a dítkami, že zapomněla škody, že dobrým za zlé se odsloužila. Ale přičiní se, by odčinil způsobenou škodu. Ale tomu

chlapu Koudelovi . . . Zajisté bude mu velmi málo po chuti, že Spáčila propustili . . .

Zamyšlen blížil se ku svému statku, ani v pravo ani v levo nehledě; tu spatřil Koudelu — jenž již zdaleka na Spáčila se usmíval. Spáčil by rád, tak rád vyhnul, ale nemožno v tak úzké uličce . . .

Již stojí Koudela před samým takořka Spáčilem, chce ho vítati . . .

Jako hadem uštknut odskočil Spáčil, — odplivnul a zrychleným krokem takořka prchal uličkou. Nezastavil se až u svého statku.

Koudelovi klesla pravice, již Spáčilovi podával. Zůstal jako opařen . . . Toho se nenadál . . .

Spáčil byl již na svém dvoře; otevřel zlehka dvéře od světnice a pozdravil.

Spáčilka vsfala, sladké leknutí ochromilo jí všecky údy, hrdlo se jí stáhlo, nemohla ni slova vypraviti. Mluvili málo, ale jich neskončeného štěstí byla svědkem kolébka, již hojně skropili slzami, slzami bezměrné radosti a odpuštění. — — —

Co bylo řečí, hádek, domluv a podivu, když rozšířila se Lipnicí zpráva, že Spáčil vrátil se z vězení, a sice na přímluvu samé paní hraběnky! Tetka Anička běhala, jakoby jí podešvy u papuč namydlil, po vesnici a každého na potkání se tázala: »Víte již, že Spáčil se vrátil, že pomohla mu paní hraběnka z vězení? A nevíte proč?«

Ovšem, že každý na poslední otázku pokrčil rameny. Vždyť ani ve snu nikoho by nenapadlo, aby paní hraběnka zaujala se o pytláka.

* * *

Těžko říci, jak Spáčilovi bylo u srdce, když uslyšel na zámku, že Koudelovou toliko jest zásluhou, že dostal se tak brzy ze žaláře. Ani svým vlastním uším nevěřil, když mu písař vykládal, že Koudela vyžádati si směl za věrnou službu a poranění, jež utrpěl ve službě, nějaké milosti. Koudela vyžádal prý si slyšení u paní hraběnky. Tu vylíčil jí nemoc Spáčilčinu a starosti její o malé děti tak, že hraběnka po krátkém rozmýšlení svolila zasaditi se o Spáčilovo propuštění. Koudela byl prý za tou příčinou několikráte k soudu volán; tu přednesl, sám na sebe žaluje, tolik polehčujících okolností, že soud neváhal záležitosť Spáčilovu ještě jednou vyšetřiti a na přímluvu hraběnčinu ho propustiti.

A když žena mu pověděla, že Koudela za nepřítomnosti jeho utěšitelem a rádcem byl jí nejlepším, že vzdav se hajnictví, dohlídal jí na hospodářství a jediné přičiněním svým udržel živnosť Spáčilovu bez pohromy: pochopil význam jednání Koudelova, když, vraceje se ze žaláře, s ním se setkal a stud vehnal mu krev do tváři . . . .

Bojoval kolik dní a těžce se svou pýchou, ale dobré srdce jeho dobojovalo těžký boj vítězně: odešel požádat Koudely za odpuštění . . . —

V malé, dosti přívětivé světničce sedí bývalý hajný Koudela sám a sám u stola; podpírá těžkou hlavu rukou, v neveselé jsa zabrán dumy. Přemýšlí o minulosti, přítomnosti a budoucnosti s trpkým úsměvem na sevřených rtech; — všude, odevšad zeje prázdnota; opuštěn, osamocen jest, byl a bude.

Byl by snad šťasten, ale vždyť Mařenka ho zavrhla; jest na vždy opuštěn, osamocen jako ten planý strom v širém poli. Té neblahé nenávisti! A přece chtěl vše šmahem napraviti! A jak ho odbyl Spáčil? Opovržením. Opovržením za oběti trpké, za dobrou vůli. Tak svět odplácí. — Rozpadl se krásný obraz, jejž kreslil si o budoucnosti, o přátelství Spáčilově.

Co ho ještě poutá k Lipnici? Nic. Co ho poutalo dříve? Láska, nenávisť. —

Nedomyslil. Lehké klepání na dvéře vytrhlo jej ze chmurných myšlének. Již stál ve světnici — Spáčil.

Koudela hleděl jako vyjeven při pozdravu Spáčilově. Příchodu jeho do nejdelší smrti se nenadál. Chvíli trvalo ticho . . . sešli se dva nepřátelé na život a na smrť . . .

»Bude vám asi s podivem,« počal Spáčil po chvíli mužně a důstojně, »že k vám přicházím. A přece nemohu jinak. Ublížil jsem vám špatným svým jednáním tak velice, že jsem povinen prositi vás za odpuštění. Zahanbil jste mne úplně svou šlechetností — nuže, korunujte jednání své posledním krásným skutkem, podejte mi pravici, buďte mi na vždy přítelem.«

Spáčilův hlas se chvěl.

Dojat, ale beze slova seděl Koudela u stola.

»Vy neodpovídáte? Oh, já věděl, že nemožno vám asi bude mi odpustiti, a přece musil jsem k vám jíti již pro své svědomí, a dítky, jež ustavičně se ptají, proč strýček Koudela k nám nechodí, zdaž se hněvá — —«

Jako prut vymrštil se Koudela.

»Ptají se?« zvolal. »Ó pojďme, pojďme, příteli! Vždyť toužím po nich; tak těžko se mi bez nich žilo. Rád, věru rád vám pro ně odpouštím. Ztrpčili jsme si již dosti život. Neštěstí naše budiž výstrahou všem budoucím, až do kolena desátého . . .«

Toho dne zřela Lipnice div divoucí: Spáčil bral se s Koudelou v důvěrném hovoru přes náves »do hulice.« Tetka Anička tak tak, že nezkoprněla.

K lipám.

Za horou a lesem,
slunéčko kde vstává,
jako ptáče křídlem
lípa větví mává.

Mává bujnou větví,
při ní druhá, třetí,
a déšť zlatých květů
kolem dolů letí.

Letí vonně, letí
na omšené chaty
jak motýlů chomáč
na keř lupenatý.

Půvabem a krásou
každou přioděje,
ověnčí jí hlavu,
ústa rozesměje . . .

Za hory k těm chatám
touha moje práhne,
chat těch něha k sobě
kouzelně mne táhne.

Tam bych ukolébán
šeptem ratolestí
na svá ňadra lkavá
dávné tisknul štěstí.

Tam bych zapomenul
na vzdechy a žaly,
porosené líce
rozmarem by plály.

A jak vyplašené
z klasů křepelice,
z mých strun vylítlo by
trilků na tisíce.

F. P. Místecký.

S cesty do Chrvatska.

Vzpomínka Ig. Sedláčka.

(Ostatek.)

Chyba národů Slovanských, přílišná totiž útratnosť v dostatku a malá prozíravosť do budoucnosti, zvláště u Chrvatů se jeví. Vesele bývá po žních, vesele se žije, vesele utrácí! Než po dnech tučných přicházejí i dnové hubení. Na jaře po setí nastává v mnohých krajinách taková bída a nouze, že lidé až byliny a traviny požívají. Slyšel jsem vypravovati, že v županii Požezské, která co do úrodnosti

v ničem nestojí za naší milou Moravou a nejméně z celého Chrvatsko-Slavonska jest zalidněna — nečítáť více než 1800 obyvatelů na čtvereční míli — jednoho roku nebylo rolníka, který by po zasetí byl měl obilí na jedno napečení chleba!

Příčiny časté bídy v Chrvatsku hledati sluší jednak v povrchním a nerozumném obdělávání půdy, jinak, jak již podotčeno, v nedostatku přičinlivosti, a v lehkomyslnosti lidu o zítřek se nestarajícího.

Dr. Lambl vykládá ve svých zprávách z Chrvatska, že dělníci tamnější tak jsou líni, že jich ani nikdo, nemusí-li, nenajímá. Jest-li zpráva tato přebarvena — o mnoho dojista nikoli. Možná, že poněkud přehání; tolik však jest jisto, že Chrvat prací se nestrhá. Na djelo (práci) chodí jen tehdy, když ho nouze donutí. Vydělá-li si na sirky a sůl, jak se říká, marně by ho k práci pobízel. »Imam dost,« bývá odpověď jeho na pobídky, »više ni potrebujem.« O to, by něco zahospodařil, se nestará. Má-li v zásobě trochu žita, trochu kukuřice, cibule a česneku, vydrží celé dni, ba neděle zaháleti a nečinně se povalovati. Spíše do práce nejde až zase má hlad. Jsou ovšem i mezi dělníky Chrvatskými čestné výjimky, avšak jen výjimky a ty řídké.

Nemenším zlem pro Chrvaty jest nedostatek života spolčovacího. Ústavův úvěrních, založen a spořitelen, vyjma největší města, po celé zemi není. Hospodáři, uhodí-li nějaká živelní pohroma nebo neúroda, nuceni jsou vypůjčovati si u lichvářů židův. A chrvatský »židov« není o nic lepší našeho. Kdo se mu dostane do rukou, s toho svleče i poslední haljenu. Hroznému řádění lichvářů mohlo by se zabrániti, kdyby založeny byly zemské hypotheční banky, které by na mírné úroky půjčovaly a tak zařízeny byly, jako v jiných zemích rakouských.

Dobře ještě bylo, dokud byly v Chrvatsku zadrugy. Starješina (náčelník zadrugy) s reduší (ženou svojí) dbali již o to, aby přebytek jednoho roku schován byl na léta méně úrodná. Plýtvati žádný člen zadrugy nesměl, poněvadž ostatní členové nedovolili; téměř nikdy se nestalo, by zadruga upadla do takové bídy, jak se nyní obyčejně děje s jednotlivci. Vláda rušíc zadrugy myslila, že obyvatelstvu poslouží, zatím však, jak zkušenosť ukázala, jen uškodila. Zrušení zadrug nebylo by snad bývalo tolik uškodilo, kdyby byl býval lid pro volný život zralejší, kdyby s břitkým mečem svobody uměl lépe zacházeti. Než kdo měl půdu svobodě u Chrvatů připraviti, kdo měl lid vyučiti, kdo vzdělati? Tak zvaná intelligence lidu obecného se štítila a namnoze štíti dosud; kněží katoličtí ovšem začasté byli svému lidu rádci a vůdci, ale co může kněz sám, když není podporován od jiných! Pravoslavní kněží však nemají po většině ani tolik vzdělání, kolik se požaduje u nás od obyčejného dělníka. Nevědomosť jejich jest až příslovím.

Nedobře vede se v Chrvatsku polnímu hospodářství, špatně vede se i průmyslu. Jest podivno, že Chrvat, jenž přece tak jest důvtipný a ke každé práci schopný, tak málo má chuti k činnosti

průmyslové. Živnostníkův a řemeslníků jest v Chrvatsku tak málo, že výrobky jejich ani s třetiny nepostačují potřebě domácí; vše musí se dovážeti z ciziny. Kolik tu peněz bez potřeby zanese se do ciziny, které tak dobře by posloužiti mohly lidu domácímu!

Nedaří-li se již průmyslu drobnému, tím méně průmyslu továrnímu. Továren v Chrvatsku tak pořídku, že by je na prstech spočítal, a ještě ty jsou druhé a třetí třídy.

Má-li opravdu nastati obrat k lepšímu, popud k němu musí se dáti od intelligence co nejrázněji a co nejdříve. Čekati až lid se vzpruží sám, až sám povstane, až sám se vzdá zastaralých a neužitečných pravidel, až sám zabočí na dráhu pokroku, jest velmi povážlivo, a mohlo by svolati trest velmi bolestný na celý národ.

Smutné jsou národohospodářské poměry Chrvatské. Bože dej, aby tak rychle a utěšeně změnily se k lepšímu, jako život národní Chrvatův, o němž na konci chceme se zmíniti.

Chrvaté, přitrhnuvše do svých nynějších sídel, založili sice stát dosti mocný a uhájili si své samostatnosti po dlouhou dobu; ale stát ten sám nebyl dosti veliký, aby vedl život samostatný od ostatních neodvislý. Brzy se připojil k sousedním Uhrám, s nimiž až po dnešní den jeden žije život politický.

Při zhoubné záplavě Tatarské a Turecké podstoupili Chrvaté krutý boj s vrahy Jihoslovanských národů, napjali v boji tom všecky své síly až k únavě, nastavili prsa svá za celé křesťanstvo západní, zvláště pak za Maďary, jimž v bojích s Tatary i s Turky prokázali služby nesčetné. Jaké se jim za to dostává od Maďarův odsluhy — kdo by nevěděl? Již od oné doby, kdy po nezdařilých centralistických plánech Josefa II. prvně mocně hnulo se národní vědomí Maďarů, počali snažiti se Chrvaty pomaďarštiti, dosud sobě ve všem rovnoprávné; od léta 1790., kdy poprvé rozzuřil se boj mezi Maďary a Chrvaty, kdy Chrvaté poprvé rázně odpověděli na útoky maďarské: »Libera regna sumus, si quem pudet esse Croatam, Hunnis subjectus serviat ille feris« — od těch dob uplynulo již téměř století a Chrvaté netoliko že své národnosti uhájili, nýbrž uhájili jí tak čestně, že diviti nám se jest, odkud tolik síly v nich se vzalo. —

Trudné doby měli naši bratří Chrvaté zvláště od r. 1815. až do r. 1835.*) Již sami národovci chrvatští počali pochybovati, že by se národ jejich udržel. Matka »Vlasť,« píše básník Pavel Stoos r. 1830., již nad vlastními syny naříká:

„Národům jiným dnové už slastní,
mnou však se hanbí synek můj vlastní;
již i jazyka zbýť se Chrvati
chtí i národem jiným se státi.“

Poslanci chrvatští na sněmu uherském terrorisováni, aby povolili zavedení řeči maďarské do Chrvatska, když pak to ne-

*) Boje Chrvatské za samostatnosť zvláště krásně líčí T. Smičiklas ve svém díle „Poviest Hrvatska.“

pomáhalo, v národě samém najati zrádcové své země. Turopolští šlechtici povoláni do sněmu zemského, je získali Maďaři pro sebe a tak se domohli většiny i ve sněmu Chrvatském. Postavení Chrvatů tak se zhoršilo, že Maďaři říci se odvážili: »Neima Hrvatske,« není Chrvatska. Chrvaté napjali poslední síly. Slova hraběte Draškoviće, poslancům chrvatským věnovaná, s dostatek objasňují nám krutý onen boj, který planul mezi stranama: »Maďaři by rádi zavedli jazyk svůj do úřadův a škol,« praví Draškovič ve své »Disertaciji,« »i my povinni jsme za krásným příkladem Maďarů sledovati a přisouditi jim podle našeho zdání cenu jich moudrého počínání. I my máme vlastní jazyk svůj, způsobilý a hodný všeliké kultury, přijměmež jej za úřední jazyk svůj. Věřte mi, tím odpovíme nejlépe na usurpatorský požadavek jejich, aby jazyk jejich byl u nás zaveden. Ustanovmež, aby zemský úřad a županie naše všecky veřejné záležitosti vyřizovaly naším jazykem. Byť k tomu bylo třeba obětí sebe větších, musí oběť ta vítána býti každému synu vlasti, jemuž i život položiti jest za vlasť. Zapřísahám vás: nechte slz stranou, ať přestanou stesky mezi vámi, neboť nic není nedůstojnějšího, nežli národ plačící, jenž prve nepřispěl k obraně své vší námahou a obětmi. Slza jest zbraní ženám, pomocnicí vězňův a žebráků. Vy zemřete jednou, zda chcete tedy zhanobeni jsouce blátivou pověstí vstoupiti před svoje dědy do lesku onoho světa? Spolehněte přece na svůj rozum a duševní dary své, že Maďary, ač jsouce otroky, předstíhnete vědomostmi svými jako druhdy Řekové své vítěze — Římany.« Slova Draškovićova nepadla na skálu. Chrvaté zkoumali své síly, poznali, že jsou se své utiskovatele, nepovolili ve sněmě ani o píď, a již r. 1835. největší z buditelů Chrvatska, rázný Gaj, otevřeně hlásá Maďarům:

Još[1]) Hrvatska nij' propala
dok mi živimo
visoko se bude stala
kad ju zbudimo.

Aj je dugo tvrdo spala
jača hoće bit[2])
ak je sada[3]) u snu mala
ce se prostranit.[4])

A nezhynula Hrvatska! Vědomí národního sebeurčení tak pevně se zakořenilo do veřejného i soukromého života, že všechny útoky Maďarů se rozbily jako o nedobytnou hradbu. Tak se stalo, že jazyk chrvatský zaujímá nyní v monarchii Rakouské lepší místo nežli náš český; ve všech úřadech mluví se chrvatsky. — Každému jistě známa jest aféra nápisová, která loňského roku tolik hluku v novinách nadělala, konečně však přece vypadla ve prospěch

[1]) ještě — [2]) silnější bude — [3]) nyní — [4]) rozprostraní se.

Chrvatů. — Chrvaté mají přes 2000 národních škol a na 30 škol středních.*) Mají svou universitu, akademii, hudební závod, mají své museum, divadlo, různé vědecké spolky, spolky k vydávání knih, spolky vzdělávací a vůbec vše, čeho potřebí k utěšenému životu národnímu.

Věru tak malý národ, jako jest Chrvatský, s tak nepatrnými silami hmotnými, který kromě toho osudným pro Slovany rozkolem Fotiovým na dvé roztržen jest, kterému ještě bojovati jest s netečností vlastních bratrů v Dalmacii, Istrii a Slavonii, většího výsledku, i kdyby sebe příznivější doba byla, se dodělati nemohl. Chrvaté podali tu důkaz, jak veliká jest jejich duševní síla, čerstvosť a svěžesť, zároveň pak také záruku budoucího svého rozkvětu a zdaru.

Jsem u konce. Popsal jsem poněkud krajinu, kde žije tolik vystěhovalcův od nás v lásce s kmenem bratrským, chrvatským; ukázal jsem mnohé přednosti, vytkl však i některé vady Chrvatů. Možná, že se mně zdálo něco příliš černým, co ve skutečnosti takovým není, možná že zase naopak. Jenom s jednotlivci se stýkáš, jen s jednotlivci obcuješ a náhoda tomu chce, že snad právě ti, s kterými jest ti jednati, nejsou pravými representanty svého národa. V tom jsem se tedy mohl mýliti; nemohl jsem se však mýliti, kde jsem mluvil o kráse země Chrvatské a bratrské lásce lidu jejího k nám Čechům. Tuto dvojici našel jsem, kam jsem jen přišel. Nikdy nezapomenu toho půvabného chrvátského záhoří, těch stinných kaštanových a ořechových hájů, krásných vinnic, tichých dědinek; těch malebných krojů, junáckých postav; těch tklivých písní chrvatských, znějících za dne i v noci polem i borem. Vždy pamatovati budu na laskavé přijetí, kterého se mi všude dostalo. »Bratinska ljubav« Chrvatů k nám Čechům jest upřímná, není strojena, nejeví se jen ve slovech, nýbrž ve skutcích. Mezi Chrvaty není Čechovi smutno, všude ho vítají, k sobě zvou a hostí. Člověku tak jest teskno při odjezdu z Chrvatska, jako bývá při odchodu z rodného domu. —

*) Dle Josefa Kouble.

Zprávy a dopisy.

(Iz Zagreba.)

Mili prijatelju,

ljubezni i vriedni brate!

Motto: Sinci jesmo domovina naših,
Budmo vierni Bogu, rodu svome
Ljubav nek' nam daje sila jačih[1])
Oj, Moravane blago rodu tvome.

S velikou radostí obdržel jsem, milý bratře, hodný Váš list. Ó, jak jsem se potěšil z něho! Učinilo-li u Vás psaní mé nějaký dojem, jaký teprve učinilo Vaše u nás! — Tu nejlépe poznati můžeme, jak v každém upřímném srdci vřele slovanská krev bije. Slyší-li bratr o vzdáleném bratru, touží po něm hned a rád by byl, kdyby ho měl blíže sebe. —

Jedna nam je majka slavjanska, sinovi smo sestarskich i bratskih poriekla[2]) slavjanske lipe — bije u nas mladjahno srdce za taj bjedni narod naš, za tu milu slavsku domovinu našu! Pružimo[3]) si brate bratske desnice,[4]) zagrlimo se,[5]) nek nas vodi jedna misao a ta jest: Bog Česi, Moravani a Hrvati!

Radosť nad Vaším milým dopisem byla všeobecna; dlouhý čas, ba ještě podnes zabrousí se naň a neustále rozhovor o něm; zvláště u nás Čecho-Moravanův. U nás v semináři Záhřebském panuje čilý ruch. Všímáme si vůbec všech literatur slovanských, zvláště však cvičíme se v milostné té řeči Vaší. Jest nás asi 16, jen bohužel, chybí nám knih; ale to, co máme, v tom se cvičíme pilně. — A jaký účel máme?

Ja idem u broj onih Hrvata, koji smatraju[6]) Slovjenstvo za narodnu cielinu, koja u koliko sad duševno raztrgana, prije ili poslije[7]) sliti će[8]) se u organičko jedinstvo. — Pod ovim ne razumievam ja političko jedinstvo, jer ovo scienim nemoguće i bezkoristno, pače škodljivo; nego razumievam uzajamnost na duševnom polju. Nema dvojbe,[9]) da je za Slovjenstvo golema nesreća,[10]) što je u ovoliko[11]) djelovah razdjeleno, u ovoliko granah razgranjeno, u ovoliko trieštícah razciepkano; te nam iz svih silah oko toga nastojati, da se opet što većma približimo i ujedinimo. — O koli se bistar um, koli silan duh, koli krasni daravi nahode u pupoljku zavijeni na grani granate[12]) lipe slovenske. S toga braćo ljubino se sliedimo primjere[13]) dičnih naših predja pa onda: bog Moravani i Hrvati! Ugledajmo se u neumrlog Kollára, koji žarom svoje

---

[1]) silnějších — [2]) původův — [3]) podejme si — [4]) pravice — [5]) obejměme se — [6]) považují — [7]) dříve či později — [8]) sleje se — [9]) bezpochyby — [10]) veliké neštěstí — [11]) tak malé — [12]) rozvětvené — [13]) následujme příkladův.

sveslovjenske ljubavi ogrijao srdca svim Slovjenom na ljubav uzajamnu, nadalje u Šafařika, koji je u davnoj davnini nazirao otčinsku kuću Slovjenah, i iztraživao puteve, kojima se odavle zaputiše na sve krajeve svieta — a da vam ni ne spominjem ostalih velikana, koji su Vam i onako dobro u pameti. Samo napried dakle: Ne bojmo se neprijatelskih glava, odievenih kožom lava. — Stupam s veseljem pod zastavu Sušilovog gesla: »Církev a vlasť,« i radostno Vam podvikujem: Božja pomoć! —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Šiljam Ti evo ujedno[1]). Predbrojni arak za naše hrvatske pjesme, koje će evo sada izdati[2]) naše sjemeništno družstvo »Vienae.« Ako Ti je moguće, saberi nam nekoliko predbrojnika; pjesme biti će upravo najviberanije.*)

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Na koncu još jednom želimo Vam, braćo draga, svima svu sreću[3]) i blagostanje . . .

Ivan Jemeršić.

(Z Lublaně.)

Dragi brate!

Vaše písmo nas je jako rozveselílo. Saj je tako lepa ideja v njem izražena. Su ta ideja ni prazen sen, ni domišljíve glave nedosegljiv uzor! Saj se že uresníčuje. Vi, češka bogoslovska mladína, nam dajete vzgled. Časten je za vas, vzpodbujalen za nas. List, ki ga izdajate, je v svojem obziru dovršen. Vídi se mu, da vonj pišejo možje, ki so trdni v svojih principih, vztrajni in navdušeni.

Vídi se mu, da umejo pisatelji združevati narodnost s sv. Cerkve božjimi načeli. Temelj je dober, trden, edíno praví; ali je tedaj mogoče, da bo stavbína slaba? Srcé, ob katoličanstva svitlih ídejah in ob Slovenstva vzvišenih vzorih razgreto srcé ne more varati! In dokler bije vroče za te vzore, ni se bati da bi zavédlo v propad. Blager vam, blager vašemu narodu, da mu mladi duhovenski naraščaj toliko obeta, posvěčujóč mu vse svoje moči, vse svoje síle.

Oh, vem da je vzlasti sedanji čas tega treba. Sovražnika je mnogo. In trden je, sílen je, edín je v boji zoper krščanstvo. Kdo naj se mu vstavi, kdo naj mu ovré pogubno pot, če ne duhovenstvo? Delovanje duhovenstva denašnji čas — je boj in le boj, a vzvišen, zmage samosvest boj! Trd boj, a časten in brezpogojno potreben.

Mar-li tudi med Sloveni?

Žalibože, tudi, tudi — vedno bolj! V slovstva slovenskih rodov že nekaj časa sem sili peklensk, strupen, poguben duh; in zdi se kaker bi se največji geniji zapisali v službo temu duhu. Saj

---

[1]) zároveň — [2]) právě vydá — [3]) štěstí.

*) Na vyzvání to odebralo se 11 výtisků.

vem, da me umete. Vem, da vas je uprav to vzpodbadalo k složnemu delovanju, k krepkemu odporu. Tudi vaš narod skuša prevéti tisti zlobni veter, ki ima v peklu svoj izvor, a Bog z Vami in sreča junačka! Sovraga pogazíte in zmagonosno zopet zasejete pravo seme, da bo vskalílo, cvetelo in sad rodilo.

Tudi pri nas se skuša po malem importirati to slabo blago. Tudi nam je treba biti opréznim, drsi sedaj še mi nevarnosti. Oj, da bi mogli posnemati vaš vzgled! A nas je malo, bore premalo! Če bi se združili s hrvatskimi bogoslovci, potem, da — potem! A Sotla ki nas meji od Hrvatov, je čudna voda. Komaj da se poznamo in še to slabo, jako slabo!

In sedaj delujemo kaker moremo. Učímo se ljubíti slovénske narode s tem, da se jih učimo spoznavati. Slovenskih jezikov, slovstva, zgodovíne, vsega se učímo, da bi si ogreli srca in se nasrkali slovanskih idej. Najbolj se seveda raznu hrvatščíne učimo češkega jezika. Vaš narod nam je med vsemi najbolj sympathičen. Saj so našega sodní težuje, nameni in vzori tisti, kaker vašega; saj imamo mi prav take nasprotnike, kaker vi; bratje smo v mislih, v veri, — po krvi — bodímo si bratje tudi v dejanji; v trpljenji se drug druzega téšimo, navdušujmo in borímo se za krščanstva in Slovenstva veličastne ideje! Ohranímo narodu čilo dušo, skrbímo mu za telo — pravi svečeniki, duhovniki po vzoru sv. apostolov naših!

Nam, bogoslovcem ljubljanskim, je delovanje jako olajšano. Imamo namreč knjižnico, ki broji nad 3500 zvezkov, iz vseh slovénskih slovstev; med ujimi je čeških nad 200; letos se nas je nekaj čecho-filov se posebe združilo in naročili smo si: Světozor, Slovanský Sborník, Květy; naročeni smo tudi na vaš izorstni list »Vlasť.« S posebnim zanimanjem beremo ta list, ki tako krepko in živo zagovarja katolički princip. Bog daj, da bi nam ne bilo treba pisati nikdar »Různé bejlí s slovínského Parnassu!«

Tudi literarno društvo imamo v našem semenišči; letos je brojilo 15 udov, ki smo se shajáli vsak teden, da smo brali in presojevali svoje izdelke. Posvěceno je velikemu slovanskemu svetniku sv. Cirilu in po njem je imenujemo Cirilsko društvo. Bog daj, da bi sv. Cirila duh vedno vel v njem! atd.

Janez Ev. Krek.

Zpráva o činnosti literární v semináři Olomuckém r. 1885/6.

Letošní rok, devátý to rok trvání naší literární jednoty, vykazuje literární činnosť v našem semináři v číslicích takto: Členů čítala jednota 148, z nichž 30 pracovalo pro jednotu. Odevzdáno bylo celkem prací na počet 81, z nichž bylo básní 47 (od 10 autorů), povídek 7 (od 6 autorů), referáty 3 (od 3 autorů), vědeckých úvah a prací 18 (od 15 autorů); k tomu řadí se 4 překlady (ode 3 překladatelů: 2 z polštiny, 1 z francštiny a 1 z chorvatštiny). Z vědeckých bylo 5 filosoficko-náboženských, 1 exegetická, 1 filosoficko-socialistická,

2 filosofické, 1 historická, 1 z dějin českého písemnictví, 3 z dějin církevního umění, 1 z mluvozpytu a 3 úvahy literární. Schůzí přednáškových uspořádala jednota 21 za účasti členstva poslouchajícího průměrně prostřední.

Snahy jednoty naší nesly se letos zvláště k vydání almanahu slavnostního u příležitosti kněžských druhotin Jeho Eminence pana kardinála a arcibiskupa našeho. Almanah, jenž se již tiskne, obsahuje většinou práce roku letošního.

Jednotě bylo zápasiti, jako již za dřívějších let, jednak s netečností, vždy víc a více se rozmáhající, jednak se separatismem některých našich nadanějších bratří-spisovatelů, kteří jednoty se straníce své podpory jí odepřeli, a eo ipso morálně její existenci podkopávali.

Než přes to můžeme výsledek letošní naší činnosti nazvati uspokojivým.

Kéž příští rok nás všechny v jeden šik soustředí, vždyť všichni týmiž šlechetnými snahami k témuž vznešenému cíli směřujeme, a jen spojeným silám podaří se, čeho nelze při rozdrobenosti sil dosíci. Jaký jiný následek mohla by míti tu rozdrobenosť, než rozklad, rozpadnutí se jednoty — ?

Ale kéž také pomine příští rok ospalosť a netečnosť většiny členstva, o kteréž aspoň při bohoslovcích, mladých to a pravou idealností nadšených lidech, nemělo by býti ani řeči; kéž tato lethargie, jež by také mohla býti osudnou pro naši jednotu, převrátí se v horlivosť a nadšení pro rozkvět jednoty, abychom mohli při bilanci na konci příštího roku s uspokojením říci, že jsme opět učinili krok ku předu. Bůh nám to dejž na přímluvu sv. Cyrilla a Methoděje!

Výroční zpráva literární jednoty bohoslovců brněnských „Růže Sušilovy.“

Počet, který ku konci roku složiti povinni jsme z činnosti »Růže Sušilovy,« dobrým jest důkazem pilné práce a tichého přičinění; vykonáno, Bohu díky, v některém vzhledě tolik, že pokrok k lepšímu zaznamenati se musí. — Jednota literární v 27 svých schůzích, z nichž jedna byla slavnostní na důstojné ukončení posvátného roku cyrillo-methodějského, předneseno bylo snaživými členy celkem 16 obšírných prací, a to: z oboru bohovědy 3 (»Pokud možno vysvětliti sobě tajemství nejsv. Trojice rozumem,« »Působení Ducha sv. v církvi,« a »Účinky sv. přijímání.«), historie kulturní 3 (»Kterak byla půda věrověstům slovanským připravena,« »Ráz slavností cyrillo-methodějských v roce 1885.,« »O oltářích křesťanských«), historie literatury 1 (»O příčinách, které přivodily úpadek literatury české ve století XVII.«), mythologie 1 (»O mythologii

slovanské«), hudby 1 (»O melodii, rythmu a o vztahu melodie ku podloženému textu«) cestopisu 1 (»Z výletu do Chorvatska.«), národního hospodářství 1; rozebrána po stránce aesthetické Čechova »Pravda,« přečten posudek o Vrchlického sbírce »Sonetty samotáře.« Přednesena řeč ve způsobě promluvy (»Važme si svého jazyka«), 1 práce belletristická (»Poslední den v životě«), a 6 básní, a to 4 vlastní a 2 cizí. —

Vřelé sympathie doznala »Růže Sušilova« od představeného alumnátu dp. Dr. Josefa Pospíšila, jenž pilně schůze navštěvoval a při každém podniku radou i činem přispíval. Bohužel však navštíven byl těžkou a trapnou nemocí, která mu později již nedovolila, aby schůzí se súčastnil.

Dlouho již chované přání, »Museum« tiskem vydávati, letos uskutečněno a vyšel ročník 20. o třech sešitech, obsahem bohatých, v úpravě slušné, tak že s velikou se potkává oblibou a vždy pevnější zapouští kořeny.

Ze členů »Růže Sušilovy« zvolen pak zvláštní výbor »pro zakládání knihoven,« jehož zájmům upsali členové částku 58 zl. 90 kr. Výbor zakoupiv knihy cenné a vhodné a obdarován »Dědictvím Svatojanským,« »Dědictvím Maličkých,« p. t. knihkupci Barvičem a Winikerem, založil knihovny v Olomoučanech a Sloupě; ostatní pak peníze určil pro rok příští.

Zájmům jednoty upsali členové 61 zl. a z toho splatili 35 zl. na členství »Matice české« a odebírají: »Vlast,« »Osvětu,« »Obzor,« »Literární Listy« a »Vesnu« (ve 2 ex.), »Athenaeum,« »Hlídku literární« (ve 2 ex.), »Slovenské Pohľady« a »Vychovatele.«

Členů měla »Růže Sušilova« na počátku roku 130. V roce utrpěla jednota bolestnou ztrátu úmrtím dvou členů: Ig. Procházky z II. a Ant. Nedomy z III. roku.

Jednota pilně sbírá na Karlínský obraz bohoslovců česko-moravských a »Matici Ústřední« darovala částku 27 zl. z dobrovolných příspěvků.

Pěstován pilně styk s ostatními semináři česko-moravskými a jinými slovanskými, s Poláky, Slovinci, zejména pak s Chrvaty, kde, dle zpráv odtud došlých, pilně se pěstuje milý náš jazyk a také knihy české hojně se čítají.

Konečně jako léta předešlá i letos pilné se konají přípravy ku společné pouti na posvátný Velehrad, která má býti oslavou a přípravou v předvečer významného jubilea roku budoucího, v němž důstojně oslaveny býti mají druhotiny J. Sv. panujícího náměstka Kristova, Lva XIII. Významná schůze tato určena jest na 17. srpen a živý zájem členů jednoty, jakož i sympathie bratří olomouckých slibují, že naděje v ni kladené se splní a hojného ovoce ponesou.

Kéž Bůh žehná snahám našim a posilňuje nás v počínání našem, abychom svorně kráčeli na cestě nám vytčené ku blahu sv. církve a vlasti naší české, zbrocené potem svatých apoštolů Cyrilla a Methoděje, jejichž ochranné pravici poroučíme drahou »Růži« milovaného otce Sušila, aby v budoucnu zdárně opět působila k oslavě svatých jejich jmen! Ve jmenu trojjediného Boha svorně v před ku touženému cíli!

J. Škarda.

Doslov.

Ačkoli předstupoval letoší — dvacátý — ročník »Musea« přede čtenářstvo se změnou velmi závažnou, nepředeslali jsme mu úvodního vysvětlení o příčinách změny té; a jak lze dovoditi z celé řady listů, došlých nás se stran rozmanitých, nebylo předběžné opovědi té ani potřebí: kroku našemu snadno a brzo se porozumělo. Kdo vůbec rozváží, jaký význam a dosah má pro národ náš zejména za doby naší písemnictvo zbudované na základech, jež položily posvátné ruce sv. Věrozvěstů slovanských, a kdo ví, jak vážné postavení vůči písemnictvu tomu má zaujímati duchovenská naše omladina: ten zajisté nalet pozná i účel tištěného »Musea.«

Myšlénce, by se list bohoslovců česko-moravských vydával tiskem, arci zavalovala se v cestu nejedna obtíž nemalá; než vytrvalé touze dílo přece se zdařilo; za to tím větší vděčností jsme zavázáni všem těm četným příznivcům, kteří pomocí, radou, uznáním a podporou mravní i hmotnou způsobili, že myšlénka vešla ve skutek.

Na kolik přítomný ročník vyhověl nadějím a požadavkům, o tom náleží soud čtenářům. Toť jisto, že generace příští, pochopíce cíl »Musea,« budou se moci hojněji vykázati zdárným výsledkem snah svých, ano jesti snáze po cestě s p ě t i, nežli cestu teprve r a z i t i. Okolnosť ta kéž nám posuzovatele nakloní ku shovívavosti!

Ještě jednou vzdávajíce povinný dík nejsrdečnější všem, kdož jakkoli byli nám nápomocni, prosíme jich, aby snahám bohosloveckým zachovali svou laskavou přízeň i do budoucna.

Již pak loučíce se s »Museem,« nemáme touželebnějšího přání, než aby Bůh na přímluvu sv. Cyrilla a Methoděje všemocným hojným požehnáním vezdy provázel práci česko-moravské omladiny duchovenské na česť a prospěch svaté církve a drahé vlasti, a by ti, již zkoušejí a kdy zkoušeti budou v »Museu« mladistvých sil svých, stali se a zůstali naší literatuře pracovníky dobrými a věrnými.

Tak asi budeme moci doufati, že nedá Pán zahynouti nám ani budoucím.

Jos. J. Vejchodský, pořadatel.

Obsah ročníku XX.

Str.

Andrlický F. Ž.
* Svatá noc 26
* Před Božím Tělem . . . 59

Drbohlav Vinc
Dobré dítě 44
Zpráva z Litoměřic . . . 102

Géduš Fr.
O českém chorálu . . . 70

Hrubý Ant.
Zpráva ze Hradce Králové 103

Jemeršić Ivan
Z dopisů ze Záhřeba . . 152

Krek Janez
List z Lublaně 153

Kyzlink Fr.
Otázka svatojanská . . . 61
O písmu klínovém . . . 105

Ličman Al.
Z českého bájesloví . . . 76

Maňoušek Fr.
Církev katolická samospasitelna 53

Místecký F. P.
* Vása 11
* Na horách 90
* K lipám 146

Mottl Jos.
* Ve vlaku 43
* Tichý večer 81
* Vlaštovka 133

Nitče Jan.
O spojujícím účinku sv. přijímání 120

Páral Šeb.
Abr. Skultét a Ant. Koniáš 14

Str.

Sedláček Ig.
S cesty do Chrvatska . . 46

Skoták Jos.
Obrázek z osudův a poměrů slovenských 36

Smutný Fr.
Obrázek z naší vesnice . 133

Ševčík Č. J.
O původu jazyka 2

Šittler Ed.
Zpráva z Prahy 101

Škarda Jan.
Zpráva o brněnské Růži Sušilově 1886 155

Tenora Ad.
O principu národnostním . 27

Tumpach Jos.
* Růženeček 35
* V oku plno touhy . . . 75
* Vzhůru srdce 119

Turczanski Jan.
List ze Lvova 101

Vejchodský Jos. J.
* Ve jménu Páně o stupeň výše 1
* Vše za víru a domovinu . 13
* Roku svatomethodějskému 52
* Duha 96
Doslov 157

Čerstvé rovy (Poř.) 104

Vyobrazení: J. J. Strossmayer 12
Fr. S. Bauer . . 69
M. Procházka . 127

Zpráva z Olomouce 154